

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 1 JULI 2026

Inhoud

1.	Opening en mededelingen	2
2.	Bespreekpunten	4
A.	Voorjaarsmonitor 2026 en Perspectiefnota 2027	4
3.	Sluiting	101

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 1 JULI 2026

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: mevrouw J. Bordewijk en de heer D. Schuldink

Aanwezige leden Provinciale Staten: de heer D.D. Akloe (PVV), mevrouw A.H. Bakker (SP), de heer E.J.M. Bakker (Groninger Belang), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer A. Boer (PvdA), de heer B. de Boer (GroenLinks), mevrouw W.S. Brilstra (VVD), mevrouw A.G. Brinkman-Oudman (ChristenUnie), mevrouw F. Buigel (D66), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer A. Drenth (BBB), de heer J.L. Epema (FvD), mevrouw F. Feenstra (SP), de heer A.J. Feitsma (GroenLinks), de heer D.J. de Grooth (Groninger Belang), de heer J..J. Hiemstra (VVD), mevrouw S.D. ten Hoeve (lid Ten Hoeve), de heer S.P. Honselaar (PvdA), de heer D.J. Hoogers (ChristenUnie), de heer I.J.V. Huizinga (GroenLinks), de heer K.W. de Jong (BBB), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer J.P. Loopstra (PvdA), de heer H.A. Marquart Scholtz (BBB), de heer J.C. Meijer (BBB), mevrouw W.Z. Mulwijk-Wieringa (BBB), de heer H. Nieboer (BBB), de heer W.J.J. Peters (BBB), mevrouw L. Reinink (Volt), mevrouw J.E. Roelfszema (GroenLinks), mevrouw K. Rutgers-Swartjes (CDA), de heer M.O. Scheeringa (BBB), mevrouw B. Schepel (BBB), mevrouw S.D. da Silva Pinto (PvdA), de heer F.E. Smelt (BBB), mevrouw E. Stolk (PvdA), mevrouw E. E. Struiving (GroenLinks), mevrouw M. Visser (PvdD), de heer S.F.A. Wiegman (BBB), de heer R.W. de Wit (CDA), mevrouw E.J.M. Zondag (Groninger Belang), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: mevrouw M.E. Bosman (BBB)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer E.J. Bennema, mevrouw M.E. van Dijken, de heer F.J. Paas, de heer P. Roemers, mevrouw H.T. Siersema-Orsel, mevrouw S. Top, de heer L.H.G. Wenneger

Afwezig: ---

1. Opening en mededelingen

De VOORZITTER: Ik open de vergadering.

Ik wens iedereen die op de tribune zit, de leden van het College, de leden van de Staten, alle mensen die ons ondersteunen, de pers die vanaf de bekende plek ons kritisch volgt, hartelijk welkom. Zonder al die betrokken zou het een stuk minder leuk en een stuk minder democratisch zijn.

Dus mooi dat u er bent op de dag van Ketikoti. De gedeputeerde die zojuist namens ons allen de vlag heeft gehesen, loopt zojuist binnen met een plak *Grunneger kouw* om van de inspanningen te bekomen. En gisteren hebben de heer De Wit en ik op de Grote Markt namens u al een krans gelegd bij de herdenking aan de vooravond van Ketikoti. Dus dat geeft denk ik ook een speciaal karakter aan een dag die eigenlijk al speciaal is.

Want het is het hoogtepunt van het jaar waarin we algemeen beschouwen. Ik zal straks een vorstelijke hoeveelheid minuten voorstellen als spreektijd voor iedereen. En ik heb al een paar benauwde blikken gekregen van mensen die desondanks denken dat ze daar niet genoeg aan hebben.

Ik heb een paar berichten van verhindering. Mevrouw Donker-van der Vinne komt wat later, voor de heer Nieboer geldt dat ook. Mevrouw Bosman is verhinderd. Is de collectie daarmee compleet? O ja, mevrouw Feenstra is afwezig.

En we hebben een jarige in ons midden. Want Marian Noordstra, die ons altijd technisch ondersteunt, is zo vriendelijk om haar verjaardag met ons door te brengen. En wij kunnen ons geen passender feestje voorstellen dan het feest dat wij hier met z'n allen organiseren. Ik heb bloemen voor haar namens u allen en die bloemen gaan na ontvangst weer onmiddellijk in de emmer. [De voorzitter overhandigt een bos bloemen aan mevrouw Noordstra.] Die bos bloemen, dat weet u nog niet, is een wisseltrofee! Het zijn de zogeheten 'weggeefbloemen'.

Laat ik beginnen met een mededeling die voor de mensen in deze zaal niet als een verrassing komt. Mevrouw Ten Hoeve heeft me begin deze week laten weten dat ze vanaf vandaag, 1 juli,

zelfstandig verdergaat als Statenlid. Ze maakt geen onderdeel meer uit van de Statenfractie van de Partij voor de Dieren en zal voortaan als Lid Ten Hoeve door het politieke leven gaan – althans, in deze Statenzaal. In het presidium na de vakantie kunnen we er ook even over nadenken, komen de praktische consequenties daarvan aan bod zoals een definitieve plek in de Statenzaal – er is al een voorlopig arrangement gemaakt – en een heleboel andere dingen ook.

Installatie nieuw Statenlid de heer A. Boer (Partij van de Arbeid)

De VOORZITTER: We namen vorige week afscheid van de heer Joling. Dat afscheid hebben we toen tactisch verplaatst naar het eind van de vergadering om te onderstrepen dat hij er de hele vergadering en eigenlijk ook de hele periode tot nu toe lid was van de Staten. Want je bent pas Statenlid-af als je bent opgevolgd – tenzij je daar echt mee stopt, natuurlijk. We kunnen vandaag de heer Boer als kersvers Statenlid verwelkomen, moet eerst de commissie geloofsbrieven het zware werk gaan doen en ik benoem als leden van deze ad-hoccommissie mevrouw Brinkman-Oudman, mevrouw Zondag en de heer Scheeringa. De vergadering is geschorst, zodat de commissie het zware werk kan gaan doen.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Het woord is aan de voorzitter van de commissie onderzoek geloofsbrieven, mevrouw Brinkman-Oudman.

Mevrouw BRINKMAN (voorzitter commissie onderzoek geloofsbrieven): Voorzitter, de commissie heeft het onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd, we hebben als commissie het volgende geconstateerd. De heer Boer heeft de benoeming van het centraal stembureau geaccepteerd, hij heeft geen onverenigbare openbare betrekkingen en uit het uittreksel van de Basisregistratie Personen blijkt dat hij de Nederlandse nationaliteit heeft en in de provincie woonachtig is. Daarmee zijn we als commissie van mening dat niets de toelating van de heer Boer tot deze Staten in de weg staat.

De VOORZITTER: Dan kunnen we de heer Boer binnenlaten in deze Statenzaal. [De bode begeleidt de heer Boer naar binnen.] (...)

Meneer Boer, welkom. U hebt aangegeven dat u de verklaring en belofte wilt afleggen, dus ik lees u de verklaring en belofte voor en dan vraag ik u daarna te antwoorden met 'dat verklaar en belof ik'. Ik lees voor: *'Ik verklaar, om tot lid van Provinciale Staten benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd. Ik verklaar en belof dat ik om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik belof dat ik getrouwd zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten naar eer en geweten zal vervullen.'* [Hierna neemt de voorzitter de eed af bij de heer Boer, waarna hij formeel is beëdigd als lid van Provinciale Staten van de provincie Groningen.] Dan ben ik de eerste die u mag feliciteren en daarna schors ik de vergadering, zodat alle anderen dat ook kunnen doen. Hartelijk welkom! [Applaus.]

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Regeling van de werkzaamheden en vaststelling agenda

De VOORZITTER: Dan gaan nu we de agenda vaststellen. Dat heet plechtig 'de regeling van de werkzaamheden'.

Dat begint met een agenderingsverzoek van Forum voor Democratie. Forum voor Democratie wil met spoed een debat over de stikstofplannen van het kabinet en het is aan de Staten om zich daarover uit te spreken. Voordat u zich uitspreekt over het toevoegen aan de agenda, wijs ik u op de procesbrief die u hebt ontvangen van het College gistermiddag. En daarin hebben we aangekondigd dat er een inhoudelijke reactie volgt na de zomer, op het moment dat het College kennis heeft kunnen nemen van de plannen van het kabinet.

Dus u weet hoe het werkt: als ten minste een derde van de aanwezige Statenleden steun uitspreekt voor het verzoek, dan wordt het toegevoegd aan de agenda. Bij de laatste melding van de

verhinderingen waren er drie leden niet. We zijn nu met z'n veertigen, dus dat betekent dat er ten minste vijftien leden moeten instemmen met het verzoek van Forum voor Democratie. (...) Veertien? (...) 14,333 leden. Dat betekent dus ten minste vijftien. Ja. (...) Of is het 13,333 leden? Ja. Ja, rekenen: het blijft ingewikkeld. Dank u zeer voor de correctie. Wij weten nu welk aantal we zoeken.

Mag ik vragen wie er voor het voorstel is? (...) Dat zijn er zes als ik goed tel. Wie is daartegen? Dat zijn er alle anderen, dat is geen derde. Dus dan is het agenderingsverzoek verworpen.

Dat levert dan de volgende agenda voor vandaag. Allereerst de Algemene Beschouwingen aan de hand van de Perspectiefnota van de Voorjaarsnota en dat is het dan ook meteen. Maar ik zeg meteen: ik ben benieuwd hoelang het gaat duren, want we hebben in het presidium afgesproken dat twaalf minuten zou moeten kunnen volstaan voor de woordvoeringen. Dat is twaalf minuten met een aanzienlijk aantal fracties. Ik waag mij niet aan een vermenigvuldiging! Bent u het daarmee eens, met die twaalf minuten? (...) Daar bent u het mee eens.

En dan doen we zes interrupties per fractie, is ook afgesproken in het presidium.

Dan rest mij u nog te vertellen dat er voor de liefhebbers verse haring wordt geserveerd bij de lunch. Voor degenen die daar geen liefhebber van zijn, wordt dat niet geserveerd.

En dan, na afloop van deze vergadering staat er een zomers buffet voor u klaar. Mocht u het heel laat maken, dan wordt het een zomersoupé.

[Agenda conform vastgesteld]

2. Besprekpunten

A. Voorjaarsmonitor 2026 en Perspectiefnota 2027

De VOORZITTER: Het hoofdgerecht van vandaag: de Algemene Politieke Beschouwingen met uw visie op de ontwikkelingen van de provincie. Het College heeft een voorzet gedaan in de vorm van de Perspectiefnota 2026 en via de Voorjaarsmonitor hebt u inzicht gekregen hoe het eigenlijk loopt met de zaken in het lopende jaar.

U hebt gisteren van het College nog een aanvullende brief gekregen over de gevolgen van het geamendeerde besluit bij de Jaarstukken van vorige week en die aanpassing heeft ook gevolgen voor het besluit bij de Perspectiefnota. Dus daarom is het ontwerpbesluit een tandje aangepast, in lijn met het ingediende en aangenomen amendement vorige week.

Ik denk dat iedereen benieuwd naar elkaars bijdrage vandaag. Zullen we beginnen met de BBB en het woord geven aan de heer Wiegman?

De heer WIEGMANS (BBB): Voorzitter, wij willen deze Algemene Beschouwingen beginnen met een terugblik.

15 maart 2023 is voor ons een memorabele dag, een dag waarop wij door het vertrouwen van de kiezers in Groningen onze intrede konden doen hier in de Staten. Vol enthousiasme, maar ook met realiteitszin zijn we ons gaan inzetten als BoerBurgerBeweging van en voor het platteland. We zijn voortvarend aan de slag gegaan en vonden partijen bereid om met ons samen te werken aan een andere politiek. We wilden het dualisme terug in de provincie, de Staten in positie. We wilden af van dichtgetimmerde coalitieakkoorden waarbij het College per decreet regeerde. We wilden de oppositie een stem geven, maar vooral: wij wilden de mensen op het platteland vertegenwoordigen en voor hun belangen gaan staan.

De BBB heeft leergeld betaald. We hebben geleerd dat het politieke handwerk een ambacht is. Dat wisten we niet. Tot onze spijt is er een coalitie gevallen. We hebben daarna opnieuw onze verantwoordelijkheid genomen voor het besturen van de provincie Groningen.

Uiteindelijk kijken wij naar het resultaat sinds maart 2023. De Staten zijn terug in positie, het hoogste democratische orgaan van de provincie. Die positie schept ook verantwoordelijkheden, leidinggeven aan Gedeputeerde Staten en, zoals wij dat zien, waar sommigen in dit huis nog eens wat moeite mee hebben. Leidinggeven is niet hetzelfde als op de stoel van de ander gaan zitten en zijn werk gaan doen. Dat is onze visie.

De BBB heeft de inhoud teruggebracht. Volksvertegenwoordiger houdt voor ons in dat je weet waarover je het hebt, in plaats van het debat doodslaan met slogans en containerbegrippen. De BBB heeft het platteland van Groningen weer op de agenda gezet. Is alles perfect gegaan? Nee. Echt, niet.

Als je lering trekt, dan maak je geen fouten en hoef je niet te leren, Dan zijn dingen niet goed gegaan. Daar nemen we ook onze verantwoordelijkheid voor.

Voorzitter, hier wil ik een overstap maken naar het hier en nu. Waar we nu staan, waar ook de Algemene Beschouwingen over gaan. De BBB maakt zich ernstig zorgen over wat wij zien als een democratisch tekort. De overheid, ook van onze provincie, groeit gestaag. Tegelijkertijd groeien de problemen. Toezicht en handhaving, vergunningverlening, begrotingsonderbesteding en als klap op de vuurpijl bijvoorbeeld – ondanks het ongelooflijk grote aantal ambtenaren – lukt het om 329 dossiers kwijt te raken. Het adagium van ‘hoe groter de overheid, hoe beter de problemen opgelost worden’, is wat ons betreft niet oké meer, dat werkt niet meer. We zullen naar nieuwe oplossingen moeten kijken voor dat democratische tekort.

De BBB wil een samenleving waar mensen zelf verantwoordelijk zijn voor hun leven, zelf hun problemen oplossen, waar ruimte is voor ondernemers en *noaberschap*. Voor de mensen die de overheid wél nodig hebben, is een sociaal vangnet belangrijk. Voor alle anderen dient de overheid terughoudend te zijn en te vertrouwen op de zelfredzaamheid van onze inwoners. Bovendien zien we dat de overheid in toenemende mate niet-gouvernemente organisaties, ngo's, het beleid bepalen. Ngo's zonder enig democratisch mandaat: zij zijn vertegenwoordigende organen. Een voorbeeld is de huidige minister van Landbouw, Visserij en Natuur die tevens actief lid is van Milieudefensie. Wat de BBB betreft gaat zoiets voorbij aan de schijn van belangenverstrengeling en wij hebben daar moeite mee.

Voorzitter, na de terugblik en het hier en nu willen we ons verhaal over de toekomst doen. Afgelopen vrijdag heeft het kabinet zijn plannen met betrekking tot de landbouw bekendgemaakt. Duidelijk werd dat de gevolgen voor de inwoners van Nederland enorm zullen zijn. Wanneer agrarische activiteit stopt, stopt de economie op het platteland en daarmee stopt de leefbaarheid van het platteland. Tot nu toe is het onduidelijk wat de gevolgen zijn voor de Groningers. De BBB heeft veel vragen over hoe die plannen nu gaan uitpakken voor onze provincie. Komt vergunningverlening hiermee op gang? Of is dit een manier om zoveel mogelijk boerenbedrijven te beëindigen? Hoe worden de zones om Lieftingsbroek exact ingetekend? En wat zijn de gevolgen van de zones in Drenthe en Friesland voor Groningen? Hoe moeten wij 42 of 46 procent stikstof reduceren, wanneer alles bij de rechter gewoon sowieso sneuvelt? Een heel logische vraag: waarom wordt de rekenkundige ondergrens niet zo snel als mogelijk ingevoerd? Niet zo moeilijk.

Voor ons is en blijft Groningen een landbouwprovincie. Vragen, voorzitter, heel, heel veel vragen. We hebben nog geen antwoorden. We wachten daarom op de brief van het College die gisteren is toegezegd en de beantwoording willen wij eigenlijk in de eerste commissievergadering, direct na de zomer ter hand gaan nemen en uitgebreid met elkaar bediscussiëren.

De toekomst van de visserij. De visserij is wat ons betreft onderdeel van ons Groningen. De visserij zit in het DNA van onze kustbewoners, de cultuur, de economie. En de visserij is een prachtig ambacht dat dagelijks zorgt voor een gezond deel van ons voedsel. Het sluiten van nog grotere delen van het Wad en het verbieden van baggeren baart de BBB grote zorgen. Vele schepen uit de vloot zijn al verdwenen. Er zijn geen mooie woorden voor: ze zijn gewoon weg. De BBB roept op, de juiste keuzes te maken, economische activiteit te behouden en expertise te borgen, zodat het ambacht doorgegeven kan worden aan de volgende generaties vissers.

Energie en economie, een doorkijkje. Iedereen begrijpt dat economie en energie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. In 2017 heeft Provinciale Staten ervoor gekozen, Groningen tot het groene stopcontact van Nederland te laten worden. Hierdoor zijn we in de situatie terechtgekomen dat onze provincie de lasten moet dragen voor de energietransitie voor geheel Nederland. Na de gaswinning in Groningen met alle, alle rampen van dien zijn ons platteland, is onze landbouwprovincie door windturbines, zonneparken, hoogspanningsleidingen, de hele natuurlijk aanblik van de provincie Groningen veranderd. Veel vruchtbare landbouwgrond is verloren gegaan en zal nog verloren gaan aan de ongebreidelde groei van de grootschalige zonneparken.

Economisch gezien betekent dit de keuze voor het opwekken en transporteren van wisselstroom, alarmerende stijging van kosten. Het bedrijfsleven ziet er geen brood in en trekt zich terug uit groene projecten. De energietransitie is alleen mogelijk door het besteden van steeds meer subsidiegeld. Belastinggeld dat uiteindelijk ook weer door de burger betaald moet worden. Onze inzet in de aankomende discussie over het Programma Energie zal er dan ook volledig op gericht zijn, groot economisch voordeel te behalen voor burgers en bedrijven uit onze provincie met ons motto: ‘beschikbaar, betrouwbaar en betaalbaar’.

Tot slot, voorzitter, een onderwerp dat we zeer belangrijk vinden: een veilige provincie voor iedereen. De afgelopen maanden hebben de Staten zich verdiept in de veiligheid van vrouwen en meisjes. Niet alleen in de Stad, maar zeker ook op het platteland. Veiligheid niet alleen in de buitenruimte, maar zeker ook achter de voordeur. De boodschap aan de provincie was helder: benut

een unieke en verbindende rol die de provincie kan spelen. Breng gemeenten, zorg- en veiligheidspartners samen. Stimuleer samenwerking en investeer in preventie, voorlichting en bewustwording. Niet alleen in Stad, maar juist ook in dorpen en kleine gemeenten.

De aanpak van ondermijnende criminaliteit in de provincie is een succes gebleken. De inzet van de taskforce onder leiding van het bevoegd gezag heeft gemaakt dat er een Groningse norm voor ondermijnende criminaliteit bestaat. De BBB pleit dan ook voor het in leven roepen van een Taskforce Veiligheid voor Vrouwen. Geweld tegen vrouwen is geen individueel thema, is geen persoonlijk thema. Het is een maatschappelijk probleem. De BBB wil daarbij een maatschappelijke aanpak.

Tot zover, voorzitter.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Een bijzondere datum vandaag om de Algemene Beschouwingen te houden: 1 juli, de dag dat we de afschaffing van de slavernij vieren. Dat was officieel in 1863, maar duurde toen nog wel tien jaar voort en tot de dag van vandaag is die ongelijkheid nog merkbaar. Het zit in overheden, in bedrijven, organisaties. Het zit in onze samenleving. Het zit in ons. Het is erfelijk. Het maakt uit waar je geboren bent, wie je ouders zijn en waar je woont. En kom je uit een familie die het niet breed heeft, hoe investeer je dan in de toekomst om sociaal te stijgen? En wat is je culturele achtergrond? Hoe zit het met je sociale kapitaal? Heb je wel toegang tot goede netwerken? Krijg je wel een eerlijk studieadvies? En is jouw opleiding wel bereikbaar voor jou? Waar groei je op? Welke voorzieningen zijn daar om jouw kans op ontwikkeling te bevorderen? En groei je op met stress in huis door gezondheidsproblemen, financiële onzekerheid? Reken maar dat dat jouw ontwikkeling remt. Je begint met een achterstand die je maar moeilijk kunt wegwerken en die generaties doorwerkt.

Vandaag staan wij als PvdA stil bij deze grote vraag en proberen we ons steentje bij te dragen om onze samenleving, onze provincie, eerlijker te maken. De Sociale Agenda van Nij Begun is zo'n steen, voortgekomen uit die jarenlange voortdurende ellende die de winning van aardgas heeft op een heel groot aantal inwoners van onze provincie. Nij Begun belooft een nieuw begin voor al die mensen die hierdoor nog op grotere afstand zijn gekomen en niet eerlijk behandeld zijn. Het moet voorzieningen in buurten en dorpen op een beter peil krijgen en deze voorzieningen vergroten het omzien naar elkaar en maken dat problemen niet achter de voordeur blijven, maar aangepakt kunnen worden. Het moet kinderen een betere start geven in de buik zelfs al.

Maar ook als je allang van school bent en je niet meer goed weet hoe je moet lezen en schrijven, kun je toch weer opnieuw naar school. Laaggeletterdheid is een groot probleem in onze provincie. We vroegen ons daarom af hoe de relatief kleine subsidie die er nu al is voor projecten om laaggeletterdheid te bestrijden, zich verhoudt tot de inzet van Nij Begun hierop. Lezen en schrijven is cruciaal om goed mee te kunnen komen in onze ingewikkelde samenleving.

Het is namelijk niet heel moeilijk om verstrikt te raken in regelingen. Je moet van goeden huize komen om je recht te halen. En hier gaat het weleens mis, zeker als je een lager inkomen hebt en daardoor juist afhankelijk bent van heel veel regelingen om mee te kunnen doen. Hoe belangrijk is het dan dat je een beroep kunt doen op de sociale advocatuur als je je recht wilt halen? Dat is in Noord-Nederland helemaal niet vanzelfsprekend. Er zijn er te weinig van en de meesten zitten ook nog in de stad Groningen. We horen een noodklok luiden. Meer dan een derde van de mensen is afhankelijk van de sociaaladvocatuur. De noodklok is geluid door de Orde van Advocaten en de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland en de RUG is inmiddels ook aangehaakt. Er zijn meer stageplekken nodig om rechtenstudenten te binden aan onze provincie. En om dat voor elkaar te krijgen, lijkt het opzetten van een regionaal opleidingskantoor een goed middel. Dat initiatief ligt er dus al, maar alle steun is nodig en daarom vragen we ook ons College om deze steun te geven. Want juist ook hier geldt dat het niet van je financiële situatie, je postcode of je netwerk af moet hangen of jij je recht kunt halen. Dit moet eerlijker geregeld worden. En hierop dienen wij een motie in. En dat doen we niet alleen, dat doen we met een hele hoop. Alstublieft, voorzitter.

De VOORZITTER: 'De hele hoop' is de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de SP, de ChristenUnie, Volt en het lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Juridische hulp moet niet afhangen van je postcode'.

Deze motie heeft als volgnummer 436 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- we streven naar gelijke kansen en eerlijke toegang tot het recht voor iedereen;
- circa 36 procent van de Nederlanders afhankelijk is van sociaal juridische hulp;
- het niet van je postcode mag afhangen of je juridische ondersteuning krijgt;

Overwegende dat:

- er een groot tekort is aan sociaal advocaten, in Noord-Nederland en Groningen extra nijpend;

- er in Noord-Nederland (minder dan 100 per 100.000 inwoners) aanzienlijk minder sociaal advocaten zijn dan in de Randstad (ruim 200 per 100.000 inwoners);
- een groot deel van deze advocaten in Groningen binnen enkele jaren met pensioen gaat;
- er in Groningen te weinig opleidingsplekken zijn en kleine kantoren onvoldoende capaciteit hebben om stagiaires te begeleiden;

Van mening zijnde dat:

- dit de toegang tot het recht in Groningen onder druk zet;
- samenwerking nodig is om nieuwe sociaal advocaten op te leiden;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een verbindende en aanjagende rol te vervullen bij het opzetten van een regionaal opleidingskantoor voor sociaal advocaten;
- hierover in gesprek te gaan met de Orde van Advocaten, de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland en de Rijksuniversiteit Groningen;
- Provinciale Staten hierover te informeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Voorzitter, nu we het toch over stageplekken hebben: zit je op een MBO, doe je zo'n vakopleiding, daar hoort een stageplek bij. En we zitten te springen om deze jonge mensen, maar een stageplaats vinden is behoorlijk lastig. Sterker nog, er is een tekort en dat tekort is de afgelopen jaren verdubbeld. Ben je student met een migratieachtergrond, is nog, nóg moeilijker om zo'n stageplek te bemachtigen. En wil je studeren aan het MBO combineren met een baan – een zogenaamde BBL-plek heb je dan – dan is die ook erg lastig te vinden. We zien allemaal wel hoe onderwijs kansen biedt voor een goede toekomst. Wij schrijven het ook op in ons Coalitieakkoord en we zijn dan ook heel blij dat het College al contact heeft gelegd met MBO-instellingen en werkgevers om te kijken naar een gezamenlijke MBO-agenda.

Maar wij willen daar graag iets aan toevoegen. Wij willen het even kracht bij zetten, want wij willen dat vooral stageplekken en BBL-plekken hierin belangrijk speerpunten moeten worden. En niet alleen wij vinden dat, ook velen met mij en daarom is hier ook een motie.

De VOORZITTER: Ik heb een motie van de Partij van de Arbeid, GroenLinks, het CDA, de ChristenUnie, de SP, Volt, de PVV, Groninger Belang, D66 en het lid Ten Hoeve. 'Een stageplek voor elke MBO-student' staat erboven. Deze motie heeft als volgnummer 437 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constateerend dat:

- in het Coalitieakkoord 'Mit mekoar' staat: *'Kansen door onderwijs: We zien voor arbeidsmarktbeleid met passende werkgelegenheid, exclusief opleidingen en omscholing. Daarin zien we een grot rol voor campussen met praktijkgericht onderwijs, kennisinstellingen en de arbeidsmarktregio.'*;
- het middelbaar beroepsonderwijs dé plek is waar praktijkgericht onderwijs plaatsvindt en vakmanschap wordt geleerd;

Overwegende dat:

- stageplekken en vooral BBL-plekken essentieel zijn voor het succesvol afronden van een MBO-opleiding;
- er een tekort is aan stageplekken en niet iedere student eenvoudig een passende stage- of BBL-plek vindt, met name buiten de stad Groningen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met werkgevers, gemeenten en onderwijsinstellingen een provinciaal stageoffensief, met extra aandacht voor stageplekken en BBL-plekken, uit te werken als onderdeel van de MBO-agenda;
- daarbij aandacht te besteden aan sectoren met personeelstekorten zoals zorg, techniek en groen, aan studenten uit de regio;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Deze stageplekken en BBL-plaatsen moeten natuurlijk ook bereikbaar zijn. En daar is ook goed en betaalbaar OV voor nodig. We blijven de Meedoen Pas promoten zodat je wereld niet kleiner wordt als je portemonnee leger is. Als afstand tot werk, familie, voorzieningen en onderwijs een horde is, kom je buiten de samenleving te staan en dat willen we

allemaal niet. En daarom is ook zo pijnlijk om te zien dat de komende jaren zo'n groot tekort is bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Juist in onze provincie, waar afstanden tussen voorzieningen groter zijn en er minder opties zijn om van A naar B te komen, moet er niet bezuinigd worden. De relatief onveilige N-wegen moeten niet ook nog eens te lijden krijgen onder de verschraling op onderhoud. Op onze infrastructuur zou niet bekibbeld moeten worden. Sterker nog, de Lelylijn, de Nedersaksenlijn, maar ook de Wunderline zouden onze provincie juist ontzettend versterken.

Denkend aan onze provincie is het een plek waar ik weg wil. En met mij vele anderen. Daarom ben ik er trots op dat dit College bij het Rijk geregeld heeft dat wij groot geld kunnen krijgen voor kleinschalige bouwprojecten, zodat we plek hebben voor die mensen die heel graag hier willen komen wonen en heel graag hier willen blijven wonen.

En dan ook nog graag in een veilige omgeving – de BBB noemde het ook al. Het zal de meeste mensen hier niet ontgaan zijn dat wij werk hebben gemaakt van het onder de aandacht brengen van de sociale onveiligheid die gevoeld wordt door vrouwen en andere groepen in onze samenleving. Wij zijn blij dat zoveel partijen in deze zaal de agendering hiervan mede mogelijk hebben gemaakt. Vier infosessies hebben in deze zaal eraan gewijd, vier perspectieven op dit onderwerpen en allemaal onderschreven ze dit probleem. Het raakt zo ontzettend veel mensen. En het belemmert ons in de vrijheid. De vrijheid die de ene neemt ten koste van de ander. Het belemmert ook de participatie en dat is niet eerlijk.

Duidelijk is geworden dat we dit van de ene op de andere dag op kunnen lossen. Het is een probleem dat vele aspecten kent en voor een deel weten we ook nog niet van het hoe, het wat en het waar. Dat is dan ook niet het laatste wat we zullen horen over dit onderwerp. We weten dat er een groot draagvlak is om stappen te zetten om sociale veiligheid te vergroten en we weten dat er ook al inzet wordt gepleegd op dit onderwerp. We hebben het zelfs toegevoegd aan onze Omgevingsvisie en dit jaar is de Hoogrisicotafel ingesteld. Het onderwerp van gesprek is het bij de inzet bij mobiliteit en daar zijn we al heel blij mee. Het is ook erkenning voor dit probleem.

Maar nu nog onderzoek naar wat er in onze provincie aan knelpunten zijn om gericht het probleem aan te kunnen pakken. We hebben via het Sociaal Planbureau Groningen al een inwonerspanel. Iedere twee jaar doen zij uitvraag bij 9.000 inwoners in onze provincie. Daaruit blijkt dat er een grote groep is die zich onveilig voelt. Maar dit slechts een algemeen beeld. Er is meer behoefte aan meer specifieke kennis over leeftijd, doelgroepen, plaats, tijd en situaties waarin deze onveiligheid ervaren wordt en dan ook inzicht in de belemmeringen te krijgen. Met deze kennis wordt het ook mogelijk om een specifieke Groningse aanpak te ontwikkelen om de sociale veiligheid te vergroten. Het Sociaal Planbureau Groningen wil hier graag mee aan de slag, maar heeft hier wel financiële middelen voor nodig. Daarom willen wij samen met de SP, GroenLinks, lid Ten Hoeve, ChristenUnie en Volt deze motie indienen.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met de logo's van de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de SP, de ChristenUnie, Volt en het lid Ten Hoeve. De titel heet 'Verdiepen in sociale veiligheid'. Deze motie heeft als volgnummer 439 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- uit de uitkomsten van de leefbaarheidsuitvraag van het Sociaal Planbureau Groningen blijkt dat een grote groep Groningers zich niet veilig voelt in onze provincie;
- deze onveiligheid niet een stedelijk probleem is, maar door de hele provincie gevoeld wordt;
- vier informatiesessies over vrouwen en veiligheid de urgentie van dit probleem onderstrepen, maar nog veel vragen onbeantwoord laten;
- er geen duidelijke oplossingsrichting is voor de aanpak van dit probleem;

Overwegende dat:

- Groningen even veilig moet zijn voor iedereen;
- veiligheid een belangrijke pijler is van brede welvaart;
- veiligheid een belangrijke voorwaarde is voor participatie;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- opdracht te geven aan het Sociaal Planbureau Groningen om op basis van de uitkomsten van de nieuwste uitvraag een verdiepend onderzoek in te stellen;
- deze verdieping duiding moet geven aan de uitkomsten van de algemene uitvraag, zodat dit bijdraagt een provinciale aanpak voor het vergroten van de sociale veiligheid;
- het Sociaal Planbureau Groningen te vragen dit samen met inwoners op te pakken en te komen tot oplossingsrichtingen;

- voor dit verdiepende onderzoek 70.000 euro beschikbaar te stellen uit het flexibel budget; En gaan over tot de orde van de dag.'
- Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.'

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, voorzitter, ander blokje: concept-Programma Energie. Het blijkt dat Groningen het hoogste aandeel huishoudens heeft van alle provincies die meer dan 10 procent van het inkomen kwijt is aan energie en dat is best wel wrang voor een provincie die zoveel gas levert aan West-Europa. Het programma maakt terugdringen van energiearmoede tot prioriteit en de PvdA is daar heel blij mee. Want dit moet en kan eerlijker.

En zo vlak voor het reces bereiken ons nog belangrijke onderwerpen. Eerst nog het bericht dat we toch niet het stopcontact van Nederland worden, om kort daarna te horen dat kerncentrales juist heel goed zouden pàssen in onze provincie. Dit is niet de toekomst die we voor ons zien. Dit is niet waar we al jaren voor het aan het plannen maken zijn. En dit is geen wensdenken vanuit onze kant, dit is waar we afspraken over hebben met het Rijk: in de Eemshaven komt de aanlanding van wind op zee en kerncentrales komen niet in onze provincie.

Wat niet uit de lucht kwam vallen en juist heel gewenst is, zijn de plannen om Nederland weer van het stikstofsot te halen. De uitwerking moet op veel maatregelen nog komen, maar dat er weer beweging op dit onderwerp zit, juichen wij toe. Er wordt door het kabinet samen met de provincies gewerkt aan de maatregelen en dat komt goed uit. Want we zijn met de meesten van onze gebiedsprocessen al zo'n eind op weg. We zijn dan ook blij te lezen dat er van alle sectoren inzet wordt gevraagd. Het is een probleem waar we allemaal aandeel in hebben en het is dan ook wel zo eerlijk dat we allemaal onze schouders eronder zetten. We stellen ons zo voor dat er met hernieuwde energie stappen gezet gaan worden en verwachten dat dit nog prominent op de agenda komt deze periode.

Ik ga tot een afronding komen, voorzitter. Als PvdA willen we graag een eerlijke samenleving, omdat iedereen even belangrijk is. Wat je achtergrond ook is, waar je wieg ook staat en waar je capaciteiten ook liggen.

Dank u wel.

De heer DE BOER (GroenLinks): Voorzitter, de Algemene Beschouwingen vormen jaarlijks een moment van reflecteren op het verleden en de tijd van dromen en werken aan een mooie toekomst voor onze provincie. Dit jaar vormt ook het einde van deze Statenperiode in de aanloop naar de verkiezingen volgend jaar.

Ter voorbereiding ben ik deze momenten van de afgelopen jaren eens terug gaan kijken, om de verandering van begin tot einde in grote lijnen te beschouwen. Verandering loopt namelijk als een rode draad door zowel mijn persoonlijk als politieke leven. Zo zag ik mezelf veranderen door hoogten en dieptepunten en groeien tot de persoon die ik vandaag de dag ben. Dit zijn mijn eerste Algemene Beschouwingen als fractievoorzitter van GroenLinks en tevens ook meteen zijn laatste. Het is bijzonder om te spreken voor een partij die langer bestaat, omdat zij in een tijd van politieke versnippering niet koos voor zichzelf, maar voor de toekomst. Voor samenwerking boven verdeeldheid. Het is een voorrecht om daar onderdeel van te mogen zijn en samen met een geheel vernieuwde fractie te werken aan iets waar we nog jaren van kunnen profiteren. En het is voor mij het bewijs dat in alles wat eindigt, ook een nieuw begin zit.

Voorzitter, ook heb ik deze Staten beschouwd. Door de jaren heen zie je patronen ontstaan. In grote lijnen zijn we het met elkaar eens en de verschillen zijn vaak kleiner dan wordt vermoed. We willen het beste voor Groningen en we willen er samen voor werken. Voor een eerlijk Groningen waar natuur, economie en leefbaarheid hand in hand gaan. De ambities zijn hoog, ondanks dat er niets boven Groningen gaat.

Tegelijkertijd zie je dat het opvallend vaak over dezelfde dingen blijft gaan. Nog steeds gaat het over een rechtvaardige afhandeling van alle schade door de gaswinning. Nog steeds gaat het over de aanleg van de Lelylijn. Nog steeds gaat het over een menselijke opvang in Ter Apel. En nog steeds gaat het over natuurherstel. Voorzitter, daarin zie ik een brede ontwikkeling. Niet geheel toevallig zijn dit allemaal zaken waar we als provincie afhankelijk zijn van het Rijk.

Tijdens deze periode viel eerst het kabinet-Rutte IV, is er een kabinet-Schoof gekomen en gegaan en werken we nu met het minderheidskabinet-Jetten. Onze afhankelijkheid vertaalt zich in mooie woorden en incidentele toezeggingen, maar te vaak niet in structureel geld. In plaats daarvan worden potjes leeggeroofd, raken bezuinigingen Groningen hard en worden beloften niet of alleen met veel moeite nagekomen. Het maakt onze taak alleen maar groter om toch goede dingen voor onze inwoners te kunnen regelen.

Dat brengt ons bij het perspectief voor 2027. Met een coalitie die net iets meer dan een jaar onderweg is. De visie is neergezet en veel programma's worden nu concreet uitgewerkt. In de Perspectiefnota zitten dus weinig nieuwe voorstellen en daarmee ook des te hogere verwachtingen over wat er komen gaat. Want, voorzitter, Groningen kan zo veel eerlijker. En als het Rijk daar niet bij wil helpen, dan zorgen we daar zelf wel voor.

Voorzitter, als wereld zitten we midden in een klimaatcrisis. De gevolgen hiervan worden steeds erger en steeds meer voelbaar. Denk aan afgelopen week, toen weersextremen elkaar afwisselden. Hitterecord volgt op hitterecord en plotseling stond de Grote Markt vol met water en hagelde het in Holwierde. De schade neemt alleen maar toe en dat maakt onze provincie ook minder leefbaar. Mensen lijken dit gewoon te gaan vinden. Maar het *mág* niet gewoon worden. Dit *is* niet normaal, voorzitter, dit is klimaatverandering. Ik wil nogmaals onderstrepen hoe cruciaal het is om ook als provincie de doelen van het Klimaatakkoord te halen. Dit kan door in te zetten op een daadwerkelijk groene en rechtvaardige klimaattransitie, waarbij de opwek uit echt duurzame bronnen als zon en wind komt en onze inwoners via coöperaties en energiegemeenschappen zelf eigenaar zijn en zelf de lusten ontvangen. Een energietransitie voor de Groningers, door de Groningers, met de Groningers.

Wat niet helpt, is een overheid die haar beloften breekt en daarmee daadwerkelijk groene plannen frustreert. Het nieuws dat Groningen voor het Rijk niet langer de voorkeur heeft als aanlanding voor wind vanaf zee, is een dreun voor een energieprovincie die vol wil inzetten op een waterstofeconomie. En dat terwijl we na jaren van gaswinning de bladzijde willen omslaan en met een Nij Begun van groene industriepolitiek willen zorgen voor Groningse banen. Jaren van voorbereiding en hard werken worden zomaar aan de kant geschoven.

En alsof de klap nog niet hard genoeg was, volgde het nieuws dat de Eemshaven geschikt zou zijn voor twee grote kerncentrales. Als provincie zijn we hier altijd glashelder over geweest: in Groningen geen kerncentrales. Wij willen een eerlijke en groene toekomst, geen gebroken beloften. Wij horen graag van het College hoe zij dit in Den Haag duidelijk gaan maken.

Voorzitter, tijdens het terugkijken viel me ook op dat ik ga breken met een jaarlijkse traditie om hier iets te melden over de tuin van mevrouw Siersema. Voor updates verwijs ik alles door naar een aflevering van *'Mien toentje'*, nu te zien op RTV Noord. [Gelach in de Statenzaal.] Daar wordt erg mooi vertoond hoe bomen en struiken zorgen voor verkoeling en hoe de natuur water op kan houden, zodat we allemaal droge voeten houden. Dit is een andere noodzakelijke kant van de klimaataanpak: onze ruimte aanpassen aan de gevolgen ervan. De provincie neemt hier al verantwoordelijkheid in door bedrijventerreinen te vergroenen en aan de voorkant duurzaam in te richten. Dit is ook noodzakelijk voor onze dorpen, wijken en straten. Is het College daarom bereid om hierin een bijdrage te leveren en bij gemeenten te stimuleren dat ook woningbouw en centra natuurinclusief en groener aangelegd zullen worden? En is het bereid hierin te ondersteunen in de planontwikkeling en –uitwerking?

Vergroening is ook nodig in het buitengebied. De natuur en biodiversiteit staan nog steeds enorm onder druk. Grote maatregelen zijn nodig om dit te laten herstellen en daarna verder uit te breiden. Zowel voor de noodzakelijke aanleg en verbinding van het NNN gespaard moeten worden. Na vele jaren van uitstel biedt de gepresenteerde stikstofaanpak perspectief om met natuurherstel aan de slag te gaan. Maar dit is niet vrijblijvend. Om dit te doen slagen, zal ook veel gevraagd worden van boeren, supermarkten en andere betrokken partijen. Groningen was al goed op weg met de gebiedsgerichte aanpak. Dus wat betekenen de plannen voor onze provincie? Biedt de geboden financiering kansen voor het NNN? Blijft de integrale aanpak waarin water en bodem sturend zijn, overeind. Want wanneer de KRW-doelen niet gehaald worden, staat een tweede stikstofcrisis al te wachten. Kan het College hoe gezond, veilig en voldoende water meegenomen zal worden?

Vandaag, 1 juli, is het Ketu Koti, wat 'verbroken ketenen' betekent in de Surinaamse taal Sranangtongo. Met trots zien wij dat vandaag ook op het provinciehuis de vlag wappert. Want het einde van de Nederlandse slavernij is zeker iets om bij stil te staan en te vieren. Een zwarte pagina in onze geschiedenis waaruit we de les moeten trekken tot welke verschrikkingen de ontmenselijking van groepen en individuen kan leiden. We moeten elkaar als mensen blijven zien, niet als minderwaardigen. Die les is vandaag de dag helaas nog steeds heel relevant. In een wereld waar discriminatie, oorlog en genocide aan de orde van de dag zijn, is het noodzakelijk om ons uit te blijven spreken: dit nooit meer!

De provincie heeft hierin een symboolfunctie en kan uitstralen wat past bij de waarden van een Groningen voor iedereen. Wat ons betreft betekent dit niet langer afhankelijk-zijn van techmijlardairs uit onderdrukkende regimes. Laat een provincie voortrekkersrol nemen en zo snel mogelijk de stap maken naar het gebruik van digitale diensten die onafhankelijk, ethische en duurzaam zijn. Een andere manier is om niet langer communicatieplatforms te gebruiken die niet anders doen dan het stralen van het ego en de bankrekening van een extreemrechtse biljonair.

Daarom pleiten wij ervoor om zo snel mogelijk te stoppen met het gebruik van X en te kijken naar andere manieren om onze inwoners te bereiken.

Tot slot, voorzitter, zie ik al jaren dat niets ons als Staten zo verbindt als een bereikbare provincie. Wat GroenLinks betreft gebeurt dat op een eerlijke manier. Te lang worden Groningers afhankelijk gehouden van de auto, omdat in andere vorm van vervoer niet genoeg wordt geïnvesteerd. 50 procent van de Nederlanders heeft geen toegang tot automobilititeit. Daarom kiezen wij voor vervoer dat wél voor iedereen toegankelijk is, zoals de fiets en het openbaar vervoer. Als dé fietspartij zijn we blij met de realisatie van doorfietsroutes, die goed gebruikt en gewaardeerd worden. Tegelijkertijd schrikken wij ervan dat het aantal fietsers dat verkeersslachtoffer wordt, alleen maar toe lijkt te nemen. Daarom een blijvend pleidooi voor de veiligheid van fietsers, brede en vrijliggende fietspaden en lagere snelheden voor automobilisten.

Ons openbaar vervoer is ons lief, want het brengt Groningers van voordeur naar voordeur, Terecht dat wij als provincie de hoogste investering per inwoner ervoor overhebben.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, 'fietspartij'. Ja. Dat triggert. Ik denk dat we een leuke campagne gaan krijgen met elkaar. Maar aangezien meneer De Boer het heeft over fietspartij: kan meneer De Boer wellicht uitleggen waarom, als fietspartij zijnde, GroenLinks dan niet voor het onderzoek is naar de haalbaarheid van een recreatieberg, waar ook op gefietst kan worden? Dit stimuleert ook fietsen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Voorzitter, laat ik beginnen om te zeggen dat ik blij ben dat er zoveel andere partijen in dit huis ook 'Pro'-fiets zijn. Om vervolgens verder te gaan met de beantwoording van de vraag. De discussie over de fietsberg in dit huis natuurlijk al gevoerd. Er is een onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van fietsbergen in de provincie Groningen en de uitkomst van dat onderzoek was dat het negatief is, dat de kosten niet opwegen tegen de baten. En daarom kiezen wij er als GroenLinks in ieder geval voor om te zeggen: zorg ervoor dat de investeringen die we anders in een fietsberg zouden doen, zouden landen in fietsmobiliteit, dus in het aanleggen van nog meer doorfietsroutes. Onder andere tussen kernen in het Ommeland, zodat ook mensen in de provincie gebruik kunnen maken van de fiets als mobiliteitsmiddelen. We kiezen ervoor om de middelen op een andere manier in te zetten.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, GroenLinks heeft duidelijk een heel ander onderzoek dan wij hebben gelezen. Wat er is nog extra rondgestuurd ter informatie. Maar is GroenLinks bekend met het feit dat je ook nog bagger, waar we ook nog ergens mee zitten in deze provincie, prima zou kunnen gebruiken om die oude afvalbulten op te hogen, waardoor het nóg aantrekkelijker wordt om voor een recreatieberg – en ik zeg expres 'recreatieberg', want je kunt er meer op dan alleen fietsen – ook die bagger kwijt te raken?

De heer DE BOER (GroenLinks): Het is fijn dat er gekeken wordt naar alternatieve manieren om van onze bagger af te komen voor zover dat nodig is. Dat doet geen afbreuk aan het feit dat de uitkomsten van het onderzoek nog steeds liggen zoals ze er liggen. En wij in die zin geen reden zien tot een vervolgonderzoek op dit moment.

De VOORZITTER: Mevrouw Benjamins, ten slotte.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, ten slotte, voorzitter, ben ik heel benieuwd hoe GroenLinks dit wil gaan uitleggen aan de gemeente Het Hogeland, die nog steeds heel graag het gebied wil ontwikkelen bij Usquert, waar hun afvalberg ligt.

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou, voorzitter, als getogen Baffelder ligt Het Hogeland mij natuurlijk aan het hart. Dus ze kunnen altijd het gesprek aangaan om te kijken hoe we Groningen nog mooier kunnen maken.

Ik was bij het openbaar vervoer gebleven. Terecht dat wij als provincie de hoogste investering per inwoner voor het openbaar vervoer overhebben. Het is jammer dat het Rijk deze waardering nog niet heeft. Het geldt dat wij uit Den Haag ontvangen, is veel incidenten, waardoor het elke keer de vraag blijft of we alles overeind kunnen houden. OV is een basisbehoefte die structureel geld verdient. Het zou niet moeten gaan over lijnen schrappen of prijzen verhogen, maar juist hoe we Groningers op een eerlijke manier van zekere bereikbaarheid kunnen voorzien. En daarom dienen wij de volgende motie in.

De VOORZITTER: Een motie van GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de SP, de Partij voor de Dieren, de ChristenUnie, Volt en het lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Groningers moeten structureel kunnen meedoen'. Deze motie heeft als volgnummer 439 en eindigt met de volgende oproep aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- het College in 2022 heeft toegezegd te gaan zorgen dat de Meedoen Pas, een vervoersbewijs die mensen met een smalle beurs gratis toegang tot het openbaar vervoer geeft, voor de gehele provincie Groningen ingevoerd zou worden;
- het de bedoeling was om gratis OV voor mensen met een smalle beurs vanaf januari 2026 in te voeren voor de gehele provincie Groningen en Drenthe;
- het niet-doorgaan van de landelijke Onderwegpas dit helaas voor het genoemde moment onhaalbaar heeft gemaakt;
- de Tweede Kamer via de motie-Bikker-Hijum-Grinwis en het amendement-Grinwis incidentele middelen beschikbaar heeft gesteld voor het regionale openbaar vervoer;

Overwegende dat:

- (vervoers)armoede nog steeds een groeiend probleem is, waardoor veel mensen niet volwaardig mee kunnen doen in de samenleving;
- de invoering van de Meedoen Pas in de gemeenten Het Hogeland en Eemsdelta veel positieve effecten gehad heeft op het welzijn van mensen met een smalle beurs;
- het wenselijk is dat deze positieve effecten voor alle Groningers met een smalle beurs beschikbaar zouden zijn; ook wanneer incidentele financiering vanuit het Rijk afloopt;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- de Bikker-, Hijum- en Grinwis-middelen in te zetten voor de financiering van de invoering van gratis OV voor mensen met een smalle beurs in de gehele provincie Groningen;
- in gesprek te gaan met Groninger gemeenten en het Rijk over hoe gratis OV voor minima op een structurele en zo ruimhartig mogelijke manier beschikbaar en gefinancierd kan blijven;
- te verkennen op welke manier het beschikbaar stellen van gratis OV voor minima opgenomen kan worden als enkele voorwaarden bij het verlenen van de aankomende aanbestedingen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE BOER (GroenLinks): De toezegging over gratis OV voor mensen die het niet breed hebben, wordt al vier jaar lang uitgewerkt. Met de genoemde middelen kan deze fantastische pas, die in de gemeenten Het Hogeland en Eemsdelta al vele mensen helpt, overal in de provincie beschikbaar worden. Wij willen dat samen met gemeenten en het Rijk gekeken wordt hoe dit vervolgens structureel gemaakt zou kunnen worden. Daarbij willen we ook de vervoerders aanspreken, aangezien het voor hen zorgt voor nieuwe inkomsten en vollere bussen en treinen. Zo zorg je voor eerlijke bereikbaarheid.

Voorzitter, ik begon mijn verhaal over beschouwen van verandering. Net als mijn verhaal begint ook deze Statenperiode nu aan dat laatste stuk, wat weer zal leiden tot een nieuw begin in maart. Voor GroenLinks een nieuw begin als Pro, voor deze Staten een hernieuwde start van samenwerken voor onze provincie. En voor Groningen hopelijk een prachtig Nij Begun. Want Groningen kan zóveel eerlijker.

Tot zover.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik heb nog even overwogen het plaquette van de Fietzersbond mee te nemen om het *fake news* van GroenLinks hier te pareren. Maar goed, ik dacht: daar zal ik maar niet aan beginnen. Ik zal beginnen aan mijn woordvoering, voorzitter.

Er bestaat een heel mooi beeld uit de geschiedenis waar onze partijvoorzitter Mirjam Bikker het congres mee opende. Dat is het beeld van de kathedraalbouwers. Kathedralen werden niet gebouwd namelijk voor de volgende verkiezingen, ze werden ook niet gebouwd voor één bestuursperiode en ook niet voor de komende Begroting. Zij werden gebouwd voor generaties. Mensen werkten samen aan iets waarvan zij wisten dat zij het misschien nooit voltooid zouden zien worden. Ze maakten ruimte voor innovaties, zorgden voor nieuwe bouwmethoden en ze bouwden die generaties volgend op de bouwers. Het werden plekken midden in gemeenschappen waar dorpen en steden omheen ontstonden. Plekken vanwaaruit allerlei hulp en ondersteuning werd geboden en waar je zomaar naar binnen kon lopen voor rust, bezinning of ontmoeting. Hier traden koren op en werden bijbelse verhalen verteld en nagespeeld. Waar je kon leren lezen en onderwijs volgen.

Dat brengt mij tot de vraag, voorzitter: bouwen wij nog kathedralen? Niet fysiek, maar misschien initiatieven voor de toekomst? Bouwen we aan een integere overheid waarop je kunt vertrouwen? Niet gebouwen voor erediensten, daar doel ik niet op. Geen glas-in-lood-ramen, nee, maar leefbare dorpen waar gemeenschappen kunnen bloeien. En niet investeringen voor deze periode of voor *quick wins*, maar voor een Nij Begun voor de komende generatie. Doen we dat, voorzitter? Kiezen we daarvoor?

En wat ons betreft is dat antwoord daarop volmondig: ja. Als christen haal ik natuurlijk inspiratie uit de bijbel en in de brief van Paulus aan de Corinthiërs schrijft hij in het derde hoofdstuk: *'God heeft mij het voorrecht gegeven en de kracht om als een goed architect de fundering te leggen waarop een ander voortbouwt. Maar natuurlijk moet die ander wel oppassen hoe hij daarop voortbouwt.'* Die wijsheid wil ik met jullie delen vandaag om het ons inspiratie heeft gegeven voor onze bijdrage en voor onze inzet. We willen graag inzetten op beleid voor de generaties die komen en velen met mij in deze zaal. Veel partijen in deze zaal zullen dat met mij eens zijn.

Er zijn ook voorbeelden die dat al laten zien vandaag de dag. Ik noem u als één voorbeeld, maar zeker niet uitputtend: het net geopende busstation achter het treinstation. Ik zie een gedeputeerde al heftig knikken. Ook dit was een zeer lang proces waar visie, geduld en doorzettingsvermogen voor nodig was en met resultaat, voorzitter. Wij kunnen dit! De financiële positie van onze provincie is sterk verbeterd, dus ik zou zeggen: wat let ons? Niet NNN voor natuur, maar en-en-en voor alles.

Dit biedt namelijk ruimte om een begin van verandering vandaag al te financieren. Het hoeft niet altijd meer te zijn, zeker niet als het alleen maar meer is voor een heel selecte groep in onze samenleving. Want als ChristenUnie geloven wij in een economie van genoeg, maar ook een genoeg voor iedereen. Wij geloven in een samenleving waar plaats is voor iedereen en waar iedereen ook waardevol is en waardevol mag en kan zijn. Waar we omzien naar elkaar en opstaan voor het goede. En daarom wil de ChristenUnie werken aan een economie die niet alleen vraagt hoeveel we produceren, maar vooral waartoe, waarmee en wat genoeg is voor een waardevol bestaan.

Wij vinden dat we in onze provincie daar ook het goede voorbeeld voor kunnen geven in heel kleine dingen. Misschien hebben we ook wel genoeg regels en misschien hebben we ook wel genoeg voorwaarden. En daarom vraag ik aan dit College: kunnen we komen tot een Vereenvoudigingsdag in de provincie? Actief regels schrappen met ambtenaren, inwoners en zeker ook ondernemers. Een mooie ideeënbus voor de provincie, inloopdagen, pizzasessies – ik ben voor alles te porren. En misschien kunnen we wel noemen: een *'Ainoudsdag'* of *'Reugels verminder'n'* – ik noem maar wat. Mooie Groningse initiatieven. Want deze provincie kan economisch groeien, maar tegelijkertijd haar gemeenschappen verliezen. En deze provincie kan de economische groei ook in de weg zitten met een woud aan regels.

We willen vandaag aandacht vragen voor een aantal aandachtspunten in onze samenleving. Ik wil graag beginnen met sterke gemeenschappen en hun basisvoorzieningen. In Groningen spreken we ook over veel grote investeringen. We spreken over industriepolitiek, over marketingcampagnes en economische ontwikkeling. Maar uiteindelijk bepalen niet deze miljardeninvesteringen of een dorp leefbaar blijft. Dat bepalen de plaatselijke ondernemers, de huisarts, het dorps huis, de woning waarin je woont, of die versterkt is of verduurzaamd, of je genoeg drinkwater hebt, of je naar school kunt, of de agrariërs in de buurt betrokken zijn, of je bereikbaar bent door middel van fietspaden, of er recreatiemogelijkheden in de buurt zijn door middel van een recreatieberg, of je bereikbaar bent door OV en ook of er een plek voor cultuur is. Uiteindelijk bepalen die dingen samen of je de mogelijkheid hebt om in je eigen regio een toekomst op te bouwen. Een leefbare plek rondom een kathedraal van voorzieningen.

Voor de ChristenUnie zijn dit geen losse dossiers of onderwerpen, zij vormen voor ons het perspectief op leefbaarheid. Wij roepen het College dan ook actief om de gemeenschappen en onze kernen in staat te stellen om zelf de regie te nemen over de leefbaarheid in hun omgeving. Dat hoeven we als overheid niet voor hen te doen, we hoeven ze allemaal maar een beetje te helpen.

En dat brengt ons ook bij een aantal randvoorwaarden dat daarvoor belangrijk is. Ik wil ook een stukje doen over drinkwater en over huisartsenzorg. Zoals ik al noemde, is die huisarts ook onderdeel van de leefbaarheid van een dorp en ook in de regio. In 2019 en opnieuw in 2021 vroegen we als ChristenUnie aandacht voor de beschikbaarheid van de huisartsenzorg in onze provincie. En vandaag, zeven jaar later, constateren wij dat dezelfde zorgen nog altijd bestaan. Ergens rondom de afbouw van de fundering van de kathedraal, zal ik maar zeggen. Een huisarts is geen luxevoorziening, een huisarts is een voorwaarde voor leefbaarheid. Als je bijvoorbeeld in Spijk woont en je moet je zorgen maken over de opvolging of vervanging van een huisarts, dan is dat wat ons betreft geen zorgvraagstuk of een individueel probleem, dan is dat een maatschappelijke opgave. En daarom dien ik, met een heel aantal partijen, deze motie in, voorzitter.

De VOORZITTER: Een motie met de logo's van de ChristenUnie, de SP, het lid Ten Hoeve, het CDA en Volt. De titel is 'Onderzoek beschikbaarheid, bereikbaarheid en regionale spreiding huisartsenzorg'. Deze motie heeft als volgnummer 440 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- de fractie van de ChristenUnie in 2019 en 2021 door middel van schriftelijke vragen aandacht heeft gevraagd voor de beschikbaarheid, regionale spreiding en bereikbaarheid van de huisartsenzorg in de provincie Groningen;
- op 18 december 2019 motie 137 'Bereikbare en toegankelijke zorg in Groningen' aangenomen is door Provinciale Staten;
- er ook anno 2026 nog regelmatig berichten verschijnen over knelpunten in de huisartsenzorg;
- vanuit het werkveld signalen komen dat onder meer de opvolging van huisartsen in Spijk en de vervanging bij ziekte in Oost-Groningen nog steeds moeizaam verlopen;
- er daarmee onvoldoende sprake lijkt te zijn van een structurele verbetering ten opzichte van de situatie in 2019 en 2021;

Overwegende dat:

- een goede beschikbaarheid, bereikbaarheid en regionale spreiding van huisartsenzorg essentieel zijn voor de gezondheid en het welzijn van inwoners van Groningen;
- de aanwezigheid van voldoende huisartsenzorg bovendien van grote betekenis is voor de leefbaarheid van met name de plattelandsgebieden in onze provincie;
- inzicht in de aard, omvang en oorzaken van de huidige knelpunten noodzakelijk is om tot effectieve en toekomstbestendige oplossingen te komen;
- een onafhankelijk en breed opgezet onderzoek van bijdragen aan een zorgvuldig afgewogen pakket van aanbestedingen en oplossingsrichtingen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in overleg te treden met het Universitair Medisch Centrum Groningen en de Rijksuniversiteit Groningen om een breed onderzoek te laten uitvoeren naar de beschikbaarheid, bereikbaarheid, regionale spreiding en organisatievorm (dorp, regiocentra, stad) van huisartsenzorg in de provincie Groningen;
- daarbij expliciet aandacht te besteden aan praktijkopvolging, vervanging bij ziekte, regionale verschillen, de aantrekkelijkheid van het huisartsendak in krimp- en plattelandsgebieden en de toekomstige beschikbaarheid van huisartsenzorg;
- daarbij tevens te onderzoeken welke selectie- en toelatingsprocedures de opleidingscapaciteit en de regionale binding van studenten voor de opleiding geneeskunde kunnen spelen bij het versterken van toekomstige beschikbaarheid van huisartsenzorg in Groningen;
- Provinciale Staten uiterlijk in het tweede kwartaal van 2027 te informeren over de uitkomsten van dit onderzoek en de aanbevelingen die daaruit voortvloeien;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Een lange tijd vraagt om een lange motie, zal ik maar zeggen.

Als provincie zijn wij ook bezig met het aanwijzen van aanvullende strategische drinkwatervoorraden en dat is zeer verstandig. Maar een voorraad op papier levert nog geen druppel extra drinkwater op. De operationele reserve van het water in Groningen bevindt zich al jaren onder de landelijke norm en dat vraagt om actie. Niet over tien jaar, maar nu. Als over tien jaar de resultaten beginnen, moeten we nu een fundament gaan leggen. Regeren betekent vooruitzien en als je een kathedraal wilt bouwen, moet je ook nu beginnen. Daarom dien ik deze motie in, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met de logo's van de ChristenUnie, de SP, het lid Ten Hoeve en Volt. De titel van deze motie is 'Versterking operationeel drinkwaterreserve Groningen'. Deze motie heeft als volgnummer 441 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- de landelijke norm voor de operationele drinkwaterreserve minimaal 10 procent bedraagt;
- Waterbedrijf Groningen al jaren ruim onder deze norm zit, rond de 7 procent;
- dit een structureel risico vormt voor de leveringszekerheid in de provincie;

Van oordeel zijnde dat:

- versnelling en opschaling noodzakelijk zijn om de drinkwatervoorziening in Groningen te borgen;

Overwegende dat:

- de ChristenUnie in 2021 middels schriftelijke vragen reeds aandacht vroeg voor deze tekorten;
- de uitbreiding van De Groeve van 10 naar 12 miljoen kubieke meters vijf jaar heeft gevegd en de reserve onvoldoende heeft verhoogd;
- toekomstige tekorten niet kunnen worden opgevangen door besparing alleen;
- de provincie op grond van de Drinkwaterwet verantwoordelijk is voor de openbare drinkwatervoorziening en als bevoegd gezag verantwoordelijk is voor het aanwijzen en ontwikkelen van Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's);

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- jaarlijks aan Provinciale Staten te rapporteren over de hoogte van de operationele reserve en de daaraan verbonden risico's;
- met het Waterbedrijf Groningen vast te stellen welke maatregelen nodig zijn om de reserve structureel op of boven de 10 procent te brengen;
- Waterbedrijf Groningen opdracht te geven, te onderzoeken welke capaciteitsverhoging binnen bestaande productielocaties mogelijk is, welke voorwaarden daarvoor gelden en welke doorlooptijd dit vergt;
- indien uitbreiding binnen bestaande locaties onvoldoende of niet haalbaar blijkt, Waterbedrijf Groningen opdracht te geven, een aangewezen ASV te ontwikkelen tot een nieuwe productielocatie en alle noodzakelijke juridische en procedurele stappen te zetten, zodat, wanneer nodig, snel tot productie kan worden overgegaan;
- de resultaten uiterlijk in het vierde kwartaal van 2026 aan Provinciale Staten te presenteren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dat waren de belangrijke randvoorwaarden en voor de ChristenUnie is daarin economie, en in het bijzonder de vrijetijdseconomie, ook een belangrijke pijler. De vrijetijdseconomie is voor ons in belangrijke mate vooral een plattelandseconomie. Want willen we dat het Ommeland bewoond blijft, dat moeten onze dorpen en het uitgestrekte platteland wel leefbaar blijven. Niet door een heilstaat uit te roepen, maar door de gemeenschap faciliteiten te geven die zij nodig hebben om te kunnen bloeien.

Dat vraagt wat de ChristenUnie betreft om een integrale benadering. Niet via de afbakening Rijk-provincie-gemeenten, maar een masterplan met, voor en door inwoners, samen met ondernemers. Wij vragen het College daarom nadrukkelijk hoe deze integrale benadering van leefbaarheid vorm krijgt in de komende jaren. Wat doen zij om de leefbaarheid te bevorderen en ook de gemeenschap van middelen te voorzien om zelf te kunnen opbouwen, het liefst met zo weinig mogelijk voorwaarden. Ook is het belangrijk dat we ons cultuurlandschap daarbij in stand houden en dat de natuur in het Ommeland daarin bloeit en groeit. We willen daarom graag dat het College zich maximaal inzet om de gesneuvelde bomen door bijvoorbeeld stormschade te herplanten. En daarom dienen we de volgende motie in, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik heb een motie voor me van de logo's van de ChristenUnie, D66, de Partij voor de Dieren, de SP en Volt. 'Zoals de boom valt, blijft hij liggen', staat erboven. Deze motie heeft als volgnummer 442 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constateernde dat:

- nu in de zomer steeds hogere temperaturen en langere periode van hitte kunnen voorkomen, bomen een meer dan belangrijke rol hebben in het tegengaan van hittestress;
- recent duizenden bomen sneuvelden in de storm van 26 op 27 juni, die niet allemaal zullen terugkeren omdat er diverse bomen vrijgesteld zijn van de herplantplicht in de Natuurwet en gemeentelijke APV's;
- dit per saldo een afname van het aantal bomen in de provincie Groningen betekent, nog los van de voortgang onder de regeling Bos & Hout;

Overwegende dat:

- de ChristenUnie deze Statenperiode meermaals aandacht heeft gevraagd voor de doelen en vorderingen onder de regeling Bos & Hout;

- de afgelopen jaren de provincie Groningen de ambities voor de regeling Bos & Hout niet heeft gehaald;
- naarmate de tijd verstrijkt, de urgentie en druk groter worden om nog de herplantingsambities te kunnen waarmaken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen op te trekken met andere regionale overheden voor de herplant van bomen na stormschade;
- te streven naar een nettogroei van het aantal bomen bij herplant;
- extra inzet te plegen op zijn ambities in de resterende Bos & Hout-periode door onder meer:
 - met gemeenten en waterschappen in kaart te brengen waar grond, die in eigendom is van respectievelijk gemeenten, waterschappen en provincie Groningen, ruimte biedt voor aanplanting;
 - met gemeenten in gesprek te gaan over ongewenste verschillen in regels voor de herplant van bomen in APV's van Groninger gemeenten;
 - bij het Rijk aan te kaarten dat regels omtrent bomen in de Natuurwet deels achterlopen;
- Provinciale Staten op de hoogte te houden van deze extra inzet;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik zat nog even na te denken over het verhaal van meneer Hoogers, over minder regels en de motie die hij daarna ging indienen. Want dan denk ik: dan vraag je om méér regels. Zou de heer Hoogers daarop kunnen reflecteren hoe hij dat ziet?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou, als u de moties goed leest, vraag ik niet om regels, maar vraag ik om voorwaarden. Drinkwater is een opdracht aan het Waterbedrijf om strategische voorwaarden aan te leggen. Dat is een opdracht waar ondernemers geen last van hebben of waar inwoners geen last van hebben. En als wij vragen het College om de huisartsenzorg op peil te brengen, is dat een gesprek dat we moeten voeren met het maatschappelijk middenveld waaruit de huisartsenzorg ook bestaat en dienen we hier de opdracht in om te gaan realiseren. Maar daar hebben inwoners en ondernemers geen last van. Dat we onszelf normeren, daar ben ik wel voor. Maar dat we vooral onze gemeenschap ontzien, dat is eigenlijk de oproep.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Als ik het dan zo begrijp, is het zo dat ambtenaren dan meer druk krijgen vanuit de ChristenUnie, maar de inwoners niet?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Wij kunnen dat aan, verzeker ik mevrouw Brilstra.

Als we dan kijken naar dat leefbare platteland en die plattelandseconomie, voorzitter, dan ontkomen we niet aan de bijzondere plek die de agrarische ondernemers innemen. Dan denk ik aan boeren, maar ook aan vissers. Dan denk ik aan de PAS-melders die nog steeds geen zicht hebben op vergunningen. Dan denk ik aan de weer grotere opgaven die op hen afkomen. Maar dan kijk ik ook specifiek naar de vissers en de visserijsector in die plattelandseconomie.

Ik denk dat ze namelijk een aparte plek verdienen in deze beschouwingen, want vaak voeren wij het debat over de Waddenzee en vaak gaat het alleen over de natuur. Maar de Wadden zijn ook een leefgebied, een werkgebied en een cultuurhistorisch landschap. En de vissers van Lauwersoog beschikken over generaties aan kennis van het gebied. Die kennis verdient een plaats, naast de inzichten van de natuurbeheerders. Het perspectief van de Werelderfgoedstatus en verstandig gebruik moeten nadrukkelijk ingebracht worden in de toekomst van de Waddenzee. En daarom dien ik de volgende motie in, voorzitter.

De VOORZITTER: Een motie van de ChristenUnie en de PVV. 'Een volledig verhaal van de Wadden', staat erboven. Deze motie heeft als volgnummer 443 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constateerend dat:

- het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) in Lauwersoog te maken heeft met financiële uitdagingen;
- het WEC een belangrijke functie vervult in de educatie, beleving en presentatie van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee;

- het WEC mede tot stand is gekomen met publieke middelen van onder meer de provincie Groningen;
- uit de Jaarrekening 2025 blijkt dat op het Programma Erfgoed en Cultuur sprake is van een positief financieel resultaat;

Overwegende dat:

- de Waddenzee niet alleen een uniek natuurgebied is, maar ook een leef- en werkgebied voor generaties Groninger vissers;
- de geschiedenis van Lauwersoog en de Groningse kust onlosmakelijk verbonden zijn met de visserij;
- de visserij ook vandaag de dag van grote betekenis is voor de identiteit, economie en sociale samenhang van de kustgemeenschappen;
- een evenwichtige presentatie van het Waddengebied recht doet aan zowel natuurwaarden als aan de mensen die van oudsher in en rond het gebied wonen en werken;
- herstel van vertrouwen tussen overheid en inwoners vraagt om erkenning van de verhalen, tradities en economische activiteiten van lokale gemeenschappen;
- het WEC een uitgelezen plek is om bezoekers kennis te laten maken met zowel de ecologische als de cultuurhistorische betekenis van het Waddengebied;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- als het WEC een beroep doet op aanvullende provinciale steun, met het WEC in gesprek te gaan over het structureel opnemen van de geschiedenis van de Groningse visserij, de huidige visserijpraktijk en de betekenis daarvan voor kustgemeenschappen in de programmering en vaste expositie;
- bij de eventuele aanvullende provinciale financiële steun afspraken te maken over een evenwichtige presentatie van natuur, erfgoed, visserij en leefgemeenschappen rond de Waddenzee;
- te onderzoeken om het positieve resultaat binnen het Programma Erfgoed en Cultuur kan worden ingezet om de ontwikkeling of uitbreiding van een dergelijke expositie of educatieve programmering mogelijk te maken;
- Provinciale Staten te informeren over de uitkomst van deze gesprekken en de eventuele financiële consequenties, alvorens aanvullende middelen beschikbaar te stellen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer WIEGMANS (BBB): Ik wil graag iets vragen aan de vertegenwoordiger c.q. fractievoorzitter van de ChristenUnie. Was het niet zo dat de stikstofnorm die ingevoerd is, uit de pen van de toenmalig minister van Landbouw, mevrouw Schouten, kwam, waardoor de vissers op dit moment in grote problemen zijn, de boeren en het platteland in ongelooflijke problemen zijn? De stikstofnorm blijft geen wetenschappelijke basis te hebben, dat is helder. Iedereen weet dat, maar we gaan ermee door. Ik vind het pleidooi om minder regels te houden, prima. Maar het wordt een beetje lastig op het moment dat je eigen partij het land stillegt met stikstofnormen. Graag uw reflectie daarop.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou ja, het laatste statement laat ik graag bij de heer Wiegman. Ik denk niet dat wij als partij het land hebben stilgelegd. Ik denk dat u dan ons als partij met tussen de drie en vier zetels in de Tweede Kamer zeer overkwalificeert. Ik denk dat we als land daartoe gedwongen zijn door een aantal uitspraken, door falend beleid van overheden. En dat harde ingrepen nodig zijn geweest? Ja, dat ben ik met de heer Wiegman eens. En dat nu blijkt dat die misschien te hard zijn geweest en dat we nu misschien op onze schreden moeten terugkeren, vind ik alleen maar een heel mooi punt van menselijk inzicht. Ik denk dat als je ziet wat verkeerd is en het moet gecorrigeerd worden, je daar de ruimte voor moet geven en je daar eerlijk over moet zijn. Ik denk ook dat onze partij onderdeel was een regering en een regeringsbeleid en niet partijpolitiek.

De heer WIEGMANS (BBB): Verder geen vragen, voorzitter.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, ik ben benieuwd of de ChristenUnie van plan is met deze motie het Visserijmuseum in Zoutkamp om zeep te helpen. Dat heeft het al moeilijk en nu komt er nog iets bij.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dank voor de vraag. Nee, dat is absoluut niet het idee. Het is eigenlijk het idee om, als het Werelderfgoedcentrum bij ons komt voor aanvullende financiering – dat is nog maar de vraag – ook met hen in gesprek te gaan over hoe we nou een plek geven aan

ondernemerschap in de haven, in de expositie. Niet alleen de vervuiling- of de natuurkant van de Wadden. En hoe we ook het visserijverleden een plek geven in de expositie. De vorige keer dat u dat zei, ben ik in het Visserijmuseum in Zoutkamp geweest. Dat gaat in op de manier van vissen: hoe komt vissen tot stand enzovoort. Dat hoeven we niet over te nemen, dat hoeven we ook niet te verplaatsen. Maar ik denk dat het wel goed is om in de expositie van het Werelderfgoedcentrum wel te laten zien wat de rol van de visserij en het ondernemerschap in die haven is geweest. Dus het gaat niet zozeer om de visserij *an sich*, maar wat de rol is die de visserij heeft gespeeld en nog steeds speelt in de Waddenzee.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, dat is natuurlijk een heel mooi idee. Maar we kunnen geld maar één keer uitgeven. We hebben al een visserijmuseum dat het moeilijk heeft en dan gaan we investeren in iets nieuws, terwijl we ook een plus zouden kunnen zetten op het Visserijmuseum. Is de ChristenUnie het daar niet mee eens?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben voor beide. Dus ik ben ook voor een financiële impuls voor het Visserijmuseum als dat nodig is. Maar ik vind ook dat in het Werelderfgoedcentrum, dat toch de totale dynamiek van de Waddenzee zou moeten laten zien wat ons betreft, de visserij ook een plaats zou moeten hebben.

De VOORZITTER: Mevrouw Bakker, ten slotte.

Mevrouw BAKKER (SP): Maar ik zie niet in de motie dat de ChristenUnie voor beide is. Misschien kan de ChristenUnie dat toevoegen aan de motie, dat als we dit doen, we ook investeren in het Visserijmuseum in Zoutkamp?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dat is een mooi voorstel, voorzitter. Maar ik stel dan voor dat als mevrouw Bakker dat belangrijk vindt, zij een motie indient voor steun en wij die dan van harte steunen.

De VOORZITTER: Het klonk als een aanbod. Gaat u door.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dat was zeker zo, dank u wel.

Dan nog de visserij als kennispartner. Dit is de visserij als onderdeel van de tentoonstelling in het Werelderfgoedcentrum en welke plek zij hebben. Maar de vissers zijn ook kennispartners op de Waddenzee. Er wordt veel onderzoek gedaan door de Waddenacademie, er wordt veel onderzoek gedaan naar de bodemberoering, naar natuurherstel in de Waddenzee. Maar deze vissers zijn al eeuwenlang partner in de Waddenzee en ook kennispartner. En daarom willen wij de volgende motie indienen, voorzitter.

De VOORZITTER: Een motie met de logos' van de ChristenUnie, Groninger Belang, de BBB, de Partij voor de Vrijheid en Forum voor Democratie. 'Vissers als kennispartners', staat erboven. Die motie heeft als volgnummer 444 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- de Waddenzee van groot ecologisch, economisch en cultuurhistorisch belang is voor de provincie Groningen;
- de Waddenacademie recent heeft geconcludeerd dat bodemberoering een belangrijke factor is in de verslechtering van de ecologische kwaliteit van de Waddenzee;
- de visserijsector in Lauwersoog al generaties lang actief is in het Waddengebied en beschikt over omvangrijke praktijkkennis over de ontwikkeling van het ecosysteem;
- binnen de visserijsector behoefte bestaat aan aanvullend onderzoek waarin ook de kennis, ervaringen en waarnemingen van vissers een volwaardige plaats krijgen;

Overwegende dat:

- zorgvuldig beleid vraagt om een brede kennisbasis waarin wetenschap en praktijkervaring elkaar aanvullen;
- het van belang is dat de visserijgemeenschap van Lauwersoog gehoord en vertegenwoordigd is in het maatschappelijk debat over de toekomst van de Waddenzee;
- Provinciale Staten eerder hebben uitgesproken, belang te hechten aan het behoud van de economische en culturele betekenis van de visserij voor de regio;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in overleg met de visserijsector in Lauwersoog te komen tot een voorstel voor onafhankelijk, praktijkgericht onderzoek naar de relatie tussen visserijactiviteiten, bodemberoering en de ecologische ontwikkeling van de Waddenzee;
- de kosten voor dit onderzoek per brief kenbaar te maken aan Provinciale Staten en deze kosten te dekken uit het flexibel budget 2027 (tot 150.000 euro);
- de visserijsector actief te betrekken bij de formulering van de onderzoeksvragen en Provinciale Staten uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren over de opzet, kosten en uitvoering van dit onderzoek;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Voorzitter, dan gaan we wat ons betreft naadloos van de plattelandseconomie naar de economie van de toekomst. Want, voorzitter, zonder werk geen geld en zonder geld geen voorzieningen en zonder voorzieningen geen kathedraal midden in het dorp. Wij zien terecht veel aandacht voor grote economische projecten. En we vinden het belangrijk om het College mee te geven, steeds te blijven zorgen voor de MKB-ondernemers, zich onvermoeibaar in te zetten voor het verlichten van hun zorgen. Zodat zij genoeg energie hebben voor hun plannen – letterlijk en figuurlijk – zodat zij beschikken over snel internet en zodat zij toegang hebben tot de fondsen in deze provincie, niet alleen in grote consortia maar ook als ze kleine initiatieven willen ontplooiën – een beetje 'rommelruimte'.

Wij vragen vandaag ook expliciet aandacht voor de *scale-ups* en de ondernemers die morgen onze economie moeten dragen. Voor hun lasten om goed personeel te vinden. Voor de blokkades op kennismigratie en het financierschap tussen de *start-up*- en *scale-up*fase. Krijgen zij echt voldoende begeleiding? Krijgen zij voldoende financiering? En hoe zorgen wij ervoor dat de ondernemers buiten de grote economische clusters ook deze zelfde kansen krijgen? Want een sterke economie ontstaat niet alleen in de Eemshaven of op de campussen, zij ontstaat bij ons om de hoek. Een sterke economie ontstaat in de dorpen, bij de familiebedrijven, bij de landbouwbedrijven, visserijbedrijven en bij de ondernemers die vandaag nog klein maar morgen groot kunnen worden.

Voorzitter, ik denk dat die twaalf minuten ongeveer voorbij zijn. Ik kom tot een afronding. Voor ons de vraag die voorligt vandaag, uiteindelijk eenvoudig. Gaan wij die kathedralen bouwen voor de komende generaties? Wat ons betreft nogmaals een volmondig 'ja'. Wij willen bouwen aan een Groningen waarin mensen kunnen wonen, werken, waarin ondernemers zorgen en geloven, zodat ze de hoop hebben dat kinderen ook hier een toekomst hebben. Dat ze gemeenschappen kunnen bouwen op de plekken waar ze dat het liefste doen. En dat de overheid hun niet in de weg zit met uitblijvende versterking, met uitblijvend schadeherstel, met blijvende problematiek. Maar dat ze dit mede mogelijk maakt.

Dat is voor ons de essentie van de politiek in dit huis. Daarom spreken wij als ChristenUnie de wens uit dat het werk van ons hier in Provinciale Staten en van dit College ook in het komende jaar gezegend mag worden. Dat wij wijsheid mogen ontvangen om de juiste keuzes te maken, moed om moeilijke beslissingen niet uit de weg te gaan en oog te houden voor de mensen voor wie en met wie wij dit werk mogen doen. Welke overtuiging, geloof of identiteit dan ook. Of je migrant bent, of al generaties op de klei woont: je bent waardevol. En dat we blijvend onze vrijheid vieren en onderhouden, vandaag in het bijzonder de vrijheid van de afgeslagen ketenen. Dat we vandaag de vlag mogen hijsen voor het einde van de slavernij. En dat we in de toekomst een vlag mogen hijsen op de Roze Zaterdag, op Bevrijdingsdag, op 4 mei en al die andere momenten om te herdenken wie of wat we mogen zijn hier in dit vrije Nederland. Dat vraagt een actieve rol van ons allemaal. Want het is niet een gegeven, er is hard voor gevochten. Ook dat moeten we blijven doen.

Ik wens het College, onze mede-Statenleden en allen die zich inzetten voor de provincie, namens onze fractie Gods onmisbare zegen toe bij hun werk voor Groningen. Dank jullie wel.

De VOORZITTER: Dank u wel. U hebt uw spreektijd volledig opgestookt. Ik stel voor dat wij een kwartiertje schorsen.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef het woord aan de heer Bakker, die spreekt namens Groninger Belang. (...) Luistert u met aandacht?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Voorzitter, er zijn weinig provincies waar de verbondenheid met de eigen streek zo groot is als hier in Groningen. Wij zijn trots op ons landschap, onze dorpen, onze ondernemers, onze boeren, onze vissers en bovenal op de mensen die deze provincie iedere dag weer mooier maken. Groningers staan bekend als nuchter, eerlijk en hardwerkend. Niet de mensen die vooraan staan om te klagen, maar wel de mensen die opkomen voor wat rechtvaardig is. Dat karakter heeft onze provincie gevormd en verdient het om gekoesterd te worden.

Toch lijkt Groningen de afgelopen jaren te vaak bekend te staan om de problemen die ons overkomen, in plaats van de kracht die onze provincie bezit. We spreken over aardbevingen, stikstof, netcongestie, achterstallig onderhoud en de uitdagingen waar onze inwoners dagelijks mee worden geconfronteerd. Dat zijn belangrijke onderwerpen, maar ze mogen nooit het enige verhaal vormen over Groningen. Want trots op Groningen is meer dan woorden alleen, Trots laat je ook zien. Juist daarom vinden wij het opmerkelijk dat bij het provinciehuis wel de Europese vlag wappert en wel de Groninger vlag, maar niet de Nederlandse driekleur. Groningen is een trotse provincie en een trotse provincie van Nederland. Daarom dienen wij vandaag een motie in om een derde vlaggenmast te plaatsen, zodat ook de Nederlandse vlag permanent naast de Groninger vlag en de Europese vlag kan wapperen.

De VOORZITTER: Een motie van Groninger Belang, Forum voor Democratie en de Partij voor de Vrijheid. De titel van de motie is 'Trots op Groningen en trots op Nederland'. Deze motie heeft als volgnummer 445 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026, Constatende dat:

- bij de ingang van het provinciehuis permanent de Groninger vlag en de Europese vlag worden gevoerd;
- de Nederlandse vlag daar geen permanente plaats heeft;
- Groningen een trotse provincie is binnen het Koninkrijk der Nederlanden;

Overwegende dat:

- vlaggen een belangrijke symbolische waarde hebben voor identiteit, verbondenheid en bestuur;
- de Groningse identiteit uitstekend samengaat met trots op Nederland;
- het passend is dat deze verbondenheid zichtbaar is bij het provinciehuis;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een derde vlaggenmast bij de ingang van het provinciehuis te realiseren en ervoor zorg te dragen dat naast de Groninger vlag en de Europese vlag ook permanent de Nederlandse vlag wordt gevoerd;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): De boeren en de vissers. Wanneer wij spreken over trots op Groningen, dan spreken wij ook over de mensen die onze provincie al generaties lang hebben opgebouwd. Over mensen die iedere dag, vaak voordat de mensen van ons wakker zijn, alweer aan het werk zijn: onze boeren en onze vissers. Zij zorgen niet alleen voor voedsel, maar ook voor ons landschap, onze economie en de leefbaarheid van onze dorpen. Juist daarom doet het pijn om te zien dat deze sectoren steeds verder onder druk komen te staan.

Een schrijnend voorbeeld van zwalkend overheidsbeleid zijn de PAS-melders. Al jarenlang verkeren zij in onzekerheid en worden zij in hun bedrijfsvoering ernstig belemmerd, terwijl zij destijds handelden op basis van de toen geldende regels. Een recente rechterlijke uitspraak biedt echter een sprankje hoop. De rechter oordeelde dat de provincie niet verplicht was om handhavend op te treden tegen een PAS-melder. Daarom lijkt er een nieuwe juridische mogelijkheid te zijn ontstaan die ook voor de 140 Groningse PAS-melders van grote betekenis zou kunnen zijn. Daarom vragen wij het College: is de provincie op de hoogte van deze uitspraak? Welke juridische en beleidsmatige ruimte ziet het College om deze ruimte ook in Groningen toe te passen? En is het College bereid alle mogelijkheden te benutten om de positie van de Groningse PAS-melders te verbeteren en hun eindelijk het perspectief te bieden waar zij al jarenlang op wachten? Ook wij zijn natuurlijk in afwachting, naar aanleiding van de brief die wij hebben ontvangen gisteren, en benieuwd naar de effecten van de landelijke maatregelen op de Groningse boeren.

Onze boeren investeren al jaren in innovatie, verduurzaming en nieuwe technieken. Zij bewegen mee met maatschappelijke ontwikkelingen. Toch verdwijnen er nog steeds gezonde familiebedrijven. Dat raakt niet alleen die agrariërs, dat raakt Groningen. De afgelopen periode hebben wij achter de schermen geprobeerd een gesprek tot stand te brengen tussen de provincie en

de boerenfamilie die met onteigening is geconfronteerd, nadat de gedeputeerde had toegezegd dat gesprek aan te gaan. Vandaag zouden wij de gedeputeerde willen vragen: hoe staat het eigenlijk met die toezegging? Heeft dat gesprek ondertussen al plaatsgevonden? Zo nee, wanneer gaat dat wel plaatsvinden?

Onze vissers verdienen duidelijkheid. De visserij op de Waddenzee staat steeds verder onder druk door strenge regelgeving. Daarom staan niet alleen familiebedrijven onder druk, maar ook hun eeuwenoude traditie, onze regionale economie en onze voedselvoorziening. Wie trots is op Groningen, geeft boeren en vissers niet steeds minder ruimte, maar juist het vertrouwen om hun vak in de toekomst uit te oefenen. Daarom hebben wij ook mede de hiervóór aangekondigde motie 'Vissers als kennispartners' ingediend.

Bereikbaarheid. Voor veel Groningers is de auto geen luxe, maar een noodzaak. Juist daarom maken wij ons grote zorgen over het besluit van Rijkswaterstaat om grootonderhoud aan rijkswegen in Noord-Nederland stil te leggen. En juist daarom maken wij ons zorgen over de provinciale onderhoudsopgave die op ons afkomt. Wij mogen niet dezelfde fout maken als wat landelijk gebeurt. Daarom dienen wij vandaag een motie in om een deel van de opbrengsten uit de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting structureel te oormerken voor infrastructuur. Niet voor één jaar, maar als structurele waarborg van de kwaliteit en veiligheid van de infrastructuur in onze provincie. Ik hoorde gelukkig de Partij van de Arbeid in haar pleidooi ook al melden dat de wegen belangrijk zijn.

Voorzitter, de motie.

De VOORZITTER: Een motie van Groninger Belang, Forum voor Democratie en de Partij voor de Vrijheid. De titel daarvan is 'Structurele waarborg voor de kwaliteit van de provinciale infrastructuur'. Deze motie heeft als volgnummer 446 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- Rijkswaterstaat heeft aangekondigd, grootonderhoud aan rijkswegen in Noord-Nederland voorlopig uit te stellen;
- ook de provincie Groningen de komende jaren voor een omvangrijke onderhoudsopgave van haar infrastructuur staat;
- de opbrengsten van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting onderdeel uitmaken van de algemene middelen;

Overwegende dat:

- bereikbaarheid essentieel is voor de leefbaarheid, veiligheid en economische ontwikkeling van Groningen;
- inwoners van Groningen, met name in het buitengebied, voor hun dagelijkse mobiliteit in belangrijke mate afhankelijk zijn van een goed onderhouden infrastructuur;
- achterstallig onderhoud uiteindelijk leidt tot hogere maatschappelijke en financiële kosten;
- het wenselijk is dat structureel voldoende middelen beschikbaar zijn om de kwaliteit van de provinciale infrastructuur op peil te houden;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- te onderzoeken op welke wijze een structureel deel van de opbrengsten van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting kan worden geoormerkt ten behoeven van het onderhoud en de instandhouding van de provincie infrastructuur;
- daarbij als uitgangspunt te hanteren dat minimaal kwaliteitsniveau A duurzaam kan worden gehandhaafd;
- tevens inzichtelijk te maken welke financiële consequenties verbonden zijn aan het structureel handhaven van het kwaliteitsniveau A;
- Provinciale Staten hierover uiterlijk bij de behandeling van de Begroting 2027 te informeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Terwijl het verkeer almaar toeneemt, blijft ook de N46 achter. De gedeputeerde gaf eerder aan dat verdubbeling in beeld komt vanaf 21.000 verkeersbewegingen per etmaal. Inmiddels wordt die grens op delen van de N46 overschreden. Daarom dienen wij ook een motie in, om de planvorming voor een gefaseerde verdubbeling van de N46 in gang te zetten.

De VOORZITTER: Een motie met als titel 'Verdubbeling N46' van Groninger Belang, Forum voor Democratie en de Partij voor de Vrijheid.. Deze motie heeft als volgnummer 447 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- de N46 een van de belangrijkste noord-zuidverbindingen van de provincie Groningen vormt en essentieel is voor de bereikbaarheid van de Eemshaven, omliggende gemeenten en de stad Groningen;
- de N46 van groot belang is voor de economische ontwikkeling van Noord-Groningen, de bereikbaarheid van de Eemshaven en de strategische positie van Groningen als frontregio;
- uit recente verkeerstellingen blijkt dat op delen van de N46 inmiddels circa 24.000 motorvoertuigen per etmaal gebruikmaken van de weg;
- de gedeputeerde eerder heeft aangegeven dat verdubbeling van de N46 in beeld komt wanneer sprake is van meer dan 21.000 verkeersbewegingen per etmaal;

Overwegende dat:

- de verkeersintensiteit op delen van de N46 de eerdergenoemde grens inmiddels overschrijdt;
- verdere groei van de Eemshaven, defensieactiviteiten en de economische ontwikkeling van Noord-Groningen naar verwachting zullen leiden tot een verdere toename van het verkeer;
- een toekomstbestendige ontsluiting van Noord-Groningen van groot belang is voor de verkeersveiligheid, doorstroming en economische ontwikkeling;
- de coalitie in de gemeenteraad van de gemeente Het Hogeland in haar coalitieprogramma eveneens inzet op een verdubbeling van de N46, waarmee ook lokale gemeenten deze wens uitdrukkelijk onderschrijven;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de planvorming voor een gefaseerde verdubbeling van de N46 in gang te zetten;
- daarbij in ieder geval het traject of de trajecten waar de verkeersintensiteit de grens van 21.000 motorrijtuigen per etmaal overschrijdt, als eerste prioriteit aan te merken;
- Provinciale Staten vóór de behandeling van de Begroting te informeren over de planning, de financiële consequenties en de mogelijke fasering van de verdubbeling;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Bereikbaarheid gaat echter verder dan asfalt alleen. Met een nieuwe OV-concessie in aantocht is dat hét moment om vooruit te kijken. Er is in 2023 een toezegging gedaan door het College om een onafhankelijk onderzoek naar de mogelijkheden van een provinciaal vervoersbedrijf. We lezen ook dat er in september een bijeenkomst is met de raden en Staten over de nieuwe concessie. De vraag aan het College daarbij is: is de uitkomst van het onderzoek dan 'al' beschikbaar? En 'al' met een korreltje zout, want in 2023 is tenslotte de toezegging al gedaan. Wij kijken in ieder geval uit naar de uitkomsten van dit onderzoek, omdat we denken dat de investering van het OV kansen biedt om als provincie in de toekomst nog meer regie te kunnen voeren op het eigen openbaar vervoer. En dat in het belang van onze inwoners.

Groningen als frontregio. Jarenlang werd over Groningen gesproken als een 'randregio', maar die tijd is voorbij. Groningen is een frontregio. Hier komen energie, industrie, havens, digitale infrastructuur en Defensie samen. Nederland vraagt steeds meer van Groningen en dan mag Groningen ook iets terugvragen. Als partij hebben ons de afgelopen jaren actief ingezet om ook verhaal te doen in Den Haag, om dat onder de aandacht te brengen. We hebben uitgebreid gelobbyd bij de Tweede Kamer om duidelijk te maken dat investeren in Groningen geen regionale wens is, maar een nationale noodzaak. Investeren is geen regionale gunst, maar een investering in de veiligheid, economie en de toekomst van Nederland. Daarom vinden wij dat deze inzet niet incidenteel moet zijn, maar structureel moet worden voortgezet en versterkt. Met een motie die wij vandaag indienen, vragen het College om deze lobby verder uit te bouwen en samen met ons blijvend en krachtig richting Den Haag op te trekken.

De VOORZITTER: Ook dit is een motie van Groninger Belang, Forum voor Democratie en de Partij voor de Vrijheid, 'Groningen van randregio naar frontregio'. Deze motie heeft als volgnummer 448 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- Groningen een steeds belangrijkere strategische positie inneemt op het gebied van energie, havens, logistiek, digitale infrastructuur en Defensie;
- de nationale en internationale geopolitieke ontwikkelingen het belang van Noord-Nederland verder vergroten;
- deze ontwikkeling vraagt om een toekomstgerichte visie op investeringen in Groningen;

Overwegende dat:

- Groningen niet langer uitsluitend als perifere regio kan worden beschouwd, maar zich ontwikkelt tot een strategische frontregio van Nederland;
- investeringen in infrastructuur, bereikbaarheid, energie en economische ontwikkeling bijdragen aan zowel de veiligheid als de economische weerbaarheid van Nederland;
- hiervoor een krachtige gezamenlijke lobby richting het Rijk noodzakelijk is;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met gemeenten, het Rijk, Defensie, Groningen Seaports, het bedrijfsleven en andere partners een Lobbyagenda Frontregio Groningen op te stellen;
- daarin prioriteit te geven aan investeringen in infrastructuur, energie en havenontwikkelingen, defensiegerelateerde bereikbaarheid, digitale infrastructuur en economische ontwikkelingen;
- tevens de effecten op bereikbaarheid, dienstverlening, kosten, continuïteit en de bereikbaarheid van de kleine kernen inzichtelijk te maken;
- Provinciale Staten jaarlijks te informeren over de voortgang van deze lobbyagenda en de bereikte resultaten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Soms laat de politiek ook zien dat samenwerking daadwerkelijk resultaat oplevert. Vorig jaar hebben wij een motie ingediend, en aangehouden, om de rode obstakelverlichting op de windmolens, waar dat veilig kan, 's nachts uit te schakelen door middel van radartechnologie. Inmiddels zien wij dat de eerste rode lampen daadwerkelijk zijn verdwenen. Daar zijn we blij mee, maar we zijn er nog niet. Ten eerste vragen wij van de gedeputeerde een toezegging dat het resterende energiebudget, als dat in 2026 niet wordt opgemaakt, wordt doorgeschoven naar 2027, zodat het budget in 2027 ingezet kan blijven worden. En ten tweede dat niet slechts wordt gezien als een inspanningsverplichting, maar dat het een gezamenlijke ambitie is om daadwerkelijk alle daarvoor geschikte windmolens van deze antennetechniek te voorzien. Dus een inspanningsverplichting vinden wij een wat lichte vorm: daar zouden we graag meer ambitie zien en dat horen we graag van de gedeputeerde.

Ons weerstandsvermogen balanceert rond het minimaal vastgestelde niveau, zo bleek bij de bespreking met de accountant. Komend jaar wordt dit opnieuw bepaald hoe het niveau van het weerstandsvermogen moet zijn. Maar de accountant acht wel de kans groot dat daar een fors bedrag bij moet. Dat betekent gewoon domweg minder geld voor beleid. We moeten dus misschien dan keuzes maken en daarom vinden wij dat we in ieder geval goed in beeld moeten krijgen wat onze kerntaken van de provincie zijn.

Afsluitend, voorzitter, vandaag dienen wij meerdere moties in, omdat wij het in het belang vinden van de Groninger. Het kan beter en dat hoorde ik ook terug in de woorden van andere partijen hier. Wij doen het tenslotte voor de Groninger. De Groninger is ambitieus en wij moeten daarin mee. Ons hardmaken voor daadwerkelijk resultaat waar de Groninger beter van wordt. Trots op Groningen betekent investeren in onze identiteit, in onze boeren, in onze vissers, in onze bereikbaarheid en in onze strategische positie binnen Nederland. Groningen heeft Nederland jarenlang veel gegeven. Het is tijd dat Nederland en wijzelf blijven investeren in Groningen. Want een sterk Groningen betekent een sterk Nederland.

Dank u wel, voorzitter.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Voorzitter, vorig jaar nam ik u mee op een koetstocht door onze prachtige provincie. En dit jaar wil ik u meenemen door de ogen van een meisje van drie jaar oud, mijn dochter. De mensen in dit huis die mij wat langer kennen, weten dat zij mijn drijfveer in de politiek is. Iedere keer dat wij hier besluiten nemen, denk ik aan de wereld waarin zij straks opgroeit. Ik wil Groningen voor haar beter en mooier achterlaten dan het al is. Ik gun haar minstens dezelfde kansen als ik zelf heb gehad en misschien komt het uiteindelijk hier op neer: ik gun haar een Groningen waarin zij niet alleen kan opgroeien, maar ook wil blijven wonen. Een provincie waarin zij veilig kan opgroeien. Waar zij zich geen zorgen hoeft te maken als zij 's avonds alleen onderweg is. Waar de veiligheid van vrouwen geen discussiepunt meer is, maar een vanzelfsprekendheid. Wij steunen dan ook de oproep van de BBB.

Maar veiligheid gaat meer dan alleen over fysieke veiligheid. Ik gun haar ook de vrijheid om zichzelf te zijn, om haar eigen keuzes te maken, om haar weg te vinden en om te worden wie zij wil zijn. Want uiteindelijk wil ik dat mijn dochter opgroeit in een Groningen waarin zij zich niet alleen veilig voelt, maar ook vrij voelt.

Toen ik opgroeide, deden de eerste computers hun intrede in ons dagelijks leven. Mijn dochter groeit op in een wereld van kunstmatige intelligentie, digitale innovaties en onbeperkte toegang tot kennis. Dat biedt enorme kansen, maar vraagt ook om investeringen en randvoorwaarden. En daarom vindt de VVD dat goed internet geen luxe mag zijn en ook niet in het buitengebied. Juist daar moeten inwoners en ondernemers kunnen rekenen op dezelfde digitale mogelijkheden als dat wij hier in de Stad hebben.

Mijn dochter groeit op in een tijd waarin Groningen ook een unieke kans krijgt. Met Nij Begun kunnen we investeren in de toekomst van onze provincie. Voor de VVD gaat het hierbij niet om hoeveel geld we uitgeven, maar wat we ermee achterlaten, zoals de kansen voor de volgende generatie. En ik hoop dat mijn dochter straks niet alleen in Groningen woont omdat dit haar thuis is, ik hoop dat zij ervoor kiest om hier te blijven omdat hier kansen zijn. Omdat zij hier een opleiding kan volgen. Omdat zij hier werk kan vinden. En omdat zij hier haar toekomst kan opbouwen. En daarom zijn onder andere bereikbaarheid en economie voor de VVD geen losse dossiers, zij vormen voor ons de basis.

Bereikbaarheid gaat namelijk niet alleen over asfalt of over spoorlijnen, maar ook over kansen, over de student die naar zijn opleiding wil, de ondernemer die klanten wil bereiken en inwoners die toegang willen houden tot voorzieningen. En daarom blijft de VVD zich inzetten voor een goede verbinding over de weg, over het spoor en digitaal. Daar hoort ook voor ons bij de verdubbeling van de N33, net als projecten die leefbaarheid en verkeersveiligheid in onze dorpen verbeteren, zoals de rondweg bij Onderdendam. Want bereikbaarheid is geen doel op zich, het is een voorwaarde voor economische groei, leefbaarheid en kansen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik hoor mevrouw Brilstra zeggen: verdubbeling van de N33. Dus zij voelt hem al aankomen – ik zie het al: mogen we dan ook uw steun ontvangen, nu uit de cijfers blijkt dat een stukje verdubbeling van de N46 terecht zou zijn? Dat de VVD dat steunt?

Mevrouw BRILSTRA (VVD): De VVD is inderdaad wel voor de verdubbeling van de N46, maar wij hebben vorige week ook de gedeputeerde gehoord over de cijfers. U geeft aan dat delen dan wél daarboven komen, maar over de hele linie niet. Dus wij gaan niet mee in deze motie.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Maar zegt mevrouw Brilstra dan dat als zij alleen het stukje neemt tot de afslag Zuidwolde, waar 24.000 verkeersbewegingen zijn, ze die wel zal steunen?

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij wachten hier even heel braaf de beantwoording van de gedeputeerde af.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik hoor mevrouw Brilstra ook het belang van de wegen noemen. Is zij er dan ook voor dat wij inderdaad onze wegen op een onderhoudsniveau houden en dat wij daarvoor voldoende middelen uit de opcenten ter beschikking stellen?

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Nou, wij zijn van mening dat de opcenten nu op dit moment al zo verdeeld worden dat het ook gewoon al naar de wegen toe gaat. Dus wij zien niet in om daar nu in mee te gaan, zoals u dat voorstelt. O, sorry, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik dacht niet dat ik het voorstelde, inderdaad.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Nee.

Voorzitter, ik gun mijn dochter een Groningen waar mensen kunnen ondernemen, werken en wonen. Een provincie waar ondernemers zich willen vestigen omdat daar ruimte is voor initiatief en innovatie. Waar nieuwe banen ontstaan, waar het midden- en kleinbedrijf kan groeien en waar onze agrarische sector toekomstperspectief houdt. Want juist ondernemers creëren de welvaart die nodig is voor onze voorzieningen, onze zorg en onze leefbaarheid om die op peil te houden.

In de afgelopen periode hebben wij samen in dit huis keuzes gemaakt over de toekomst van onze provincie. Wij hebben de Omgevingsvisie vastgesteld en werken aan de inrichting van de Economische Agenda en daarmee leggen we de basis voor de economische ontwikkeling en nieuwe kansen in onze hele provincie. En dat is ook nodig. Want Groningen is geen openluchtmuseum. Natuurlijk zijn wij trots op onze geschiedenis, ons landschap, onze dorpen en ons erfgoed. Maar trots zijn op Groningen betekent niet dat we alles moeten houden zoals het is. Trots zijn op Groningen betekent volgens de VVD juist dat we vertrouwen hebben in de toekomst. Dat we kansen durven te grijpen, dat we ruimte bieden aan innovatie en dat we investeren in nieuwe werkgelegenheid.

De VVD kiest daarom niet voor stilstand, maar voor vooruitgang. Niet voor het bewaren van Groningen onder een stolp, maar voor het versterken van alles wat Groningen juist zo bijzonder maakt. Juist Groningen heeft de ruimte om economische ontwikkeling te combineren met innovaties, verduurzaming en nieuwe werkgelegenheid. Daarom kiest de VVD voor een provincie die economische ontwikkeling, woningbouw, natuur, landbouw en energie tegenover elkaar zet, maar zoekt naar oplossingen waar zoveel mogelijk belangen samenkomen.

Die blik op de toekomst zien we ook terug in de Eemshaven. De Eemshaven laat zien waar Groningen sterk in is, maar vooral ook waar Groningen sterk in kan worden. Hier komen energie, logistiek, industrie en internationale kansen samen. Daarvoor zijn goede verbindingen nodig, voldoende ruimte aan de kade en de mensen die de vaardigheden hebben om de banen van morgen in te vullen.

Voorzitter, de combinatie van ondernemerschap, internationale verbindingen en trots op Groningen zien we ook terug in DelfSail. DelfSail laat zien wat Groningen kan. Er komen honderdduizenden bezoekers naar onze provincie met onze havens, onze geschiedenis, onze ondernemers en gastvrijheid. Maar een sterke vrijetijdseconomie ontstaat niet vanzelf. Toerisme, recreatie en grote evenementen vragen om goede verbindingen over de weg, over het spoor, digitaal en over het water.

Een sterke vrijetijdseconomie vraagt daarom niet alleen om mooie evenementen, maar ook de infrastructuur die daarbij hoort. Goede wegen, goede verbindingen en goed onderhoud van vaarwegen zijn geen kostenpost maar een investering in de aantrekkelijkheid en economische kracht van onze provincie. Want wie bezoekers wil ontvangen, moet er ook voor zorgen dat mensen Groningen kunnen bereiken. DelfSail laat zien hoe trots we mogen zijn op onze maritieme geschiedenis. Goede infrastructuur zorgt ervoor dat die geschiedenis ook enorme kansen blijft bieden voor de toekomst. En daarom vindt de VVD dat iconische evenementen zoals DelfSail een structurele plek binnen ons evenementenbeleid. Daarom dienen wij samen met een aantal andere partijen de volgende motie in.

De VOORZITTER: Die andere partijen zijn, naast de VVD: het CDA, D66, de ChristenUnie en Volt. De motie heeft als titel 'DelfSail verdient een vaste koers'. Deze motie heeft als volgnummer 4449 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- DelfSail een van de grootste evenementen van Noord-Nederland is en honderdduizenden bezoekers naar de provincie Groningen trekt;
- DelfSail een belangrijke bijdrage levert aan de vrijetijdseconomie, de regionale economie, de promotie van Groningen en de internationale uitstraling van Groningen;
- de organisatie van een evenement van deze omvang iedere editie opnieuw afhankelijk is van incidentele subsidies en financiering;
- de Perspectiefnota 2027 ruimte biedt om vooraf te kijken naar structurele keuzes voor de toekomst;

Overwegende dat:

- wij vinden dat evenementen die aantoonbaar economische en maatschappelijke meerwaarde hebben, niet iedere editie opnieuw in onzekerheid zullen moeten verkeren;
- structurele ondersteuning zorgt voor meer continuïteit, een betere voorbereiding en meer mogelijkheden om aanvullende financiering van andere overheden en private partijen aan te trekken;
- DelfSail past bij de ambitie om Groningen aantrekkelijker te maken voor bezoekers, ondernemers en inwoners;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- te onderzoeken op welke wijze DelfSail structureel kan worden opgenomen binnen het provinciale subsidie- of evenementenbeleid;
- hierbij verschillende financieringsvarianten uit te werken inclusief de financiële gevolgen en de eventuele voorwaarden;
- Provinciale Staten hierover uiterlijk bij de behandeling van de Begroting 2027 een voorstel voor te leggen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Voorzitter, ik zal afronden. Over twintig jaar zal mijn dochter waarschijnlijk niet meer weten wat wij hier vandaag hebben besproken. Zij zal de Begroting van 2026 niet hebben

gelezen en zij zal geen Statenstukken terugzoeken. Maar zij zal wel leven met de gevolgen van de keuzes die wij hier vandaag maken. En daarom hoop ik dat zij later terugkijkt op Groningen en zij een provincie ziet die vertrouwen had in de toekomst.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik hoor mevrouw Brilstra iets zeggen inderdaad over trots op Groningen en trots op haar dochter. En ik ben benieuwd hoe mevrouw Brilstra kijkt naar het meepraten van jongeren in de politiek.

De VOORZITTER: Daar hebben moeders vaak genuanceerde opvattingen over. Mevrouw Brilstra.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij vinden dat je ook met de jongeren in gesprek gaan. Dat doen wij ook als VVD. Alleen, ik begrijp waar D66 naartoe wil. Wij vinden wel dat het ook aan de formatie straks is om te kijken hoe deze mensen aan tafel komen. En niet dat dat bij voorbaat al wordt vastgezet, want dan kun je ieder groepje gaan uitnodigen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou, het gaat mij breder om jongeren. En jongeren mee laten praten en ze serieus nemen, dat is het verhaal. Hoe ziet de VVD de ideale wereld waarin de Jongerenadviesraad wel kan meepraten en hoe we ze serieus nemen?

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Door met hen in gesprek te gaan.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik denk dat wij in een cirkelredenering gaan komen. Dus dank u wel.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik ben bijna klaar.

Een provincie die kansen bood, die vrijheid beschermde en ondernemerschap stimuleerde. Een provincie waar mijn dochter niet alleen kon opgroeien, maar ook wilde blijven. Dat is het Groningen waar de VVD zich voor blijft inzetten.

Mevrouw BAKKER (SP): Een klassieke atlas bevat kaarten, data en statistieken over geografie, bevingen en migratie. Maar het ontbreekt vaak aan de beleefde ervaring. Wie zijn de mensen die er wonen? Het ontbreken van een persoonlijk of een menselijk perspectief komt ons hier in Groningen helaas maar al te bekend voor. Onlangs werd de Subjectieve Atlas van Groningen gelanceerd tijdens een bijeenkomst waar de vraag 'wat betekent het om thuis te zijn in onze provincie?' centraal stond. De Subjectieve Atlas is een alternatief. Geen atlas van kaarten en cijfers, maar van verhalen. Verhalen over Groningen als de plek die we ons thuis noemen. Een meerstemmig verhaal waarin onverwachte verbindingen ontstaan die bijdragen aan solidariteit en een menselijk beeld van onze provincie.

De atlas kwam tot stand door workshops verspreid over de provincie. Mensen gingen met elkaar in gesprek over hun relatie met Groningen. Over identiteit, over thuishoren, over beeldvorming en zeggenschap met ruimte voor ieders perspectief. De Subjectieve Atlas laat zien hoe inwoners naar hun provincie kijken. De Perspectiefnota laat zien hoe het provinciebestuur naar Groningen kijkt. Vandaag kunnen wij als volksvertegenwoordigers nog invloed uitoefenen op het perspectief dat het College voorstelt.

De SP kiest ervoor om Groningen te bekijken vanuit het perspectief van inwoners die afhankelijk zijn van een betrouwbare overheid, van een gezonde leefomgeving en van een provincie waar iedereen mee kan doen. Want een plek wordt pas een thuis als mensen gezien worden, als ze invloed ervaren en als ze erop kunnen rekenen dat de overheid naast hen staan.

En juist daar ging het in het afgelopen jaar op meerdere momenten mis. Verschillende dossiers lieten zien dat inwoners zich niet gehoord voelden. Dat informatie niet klopte. Dat belangrijke vergunningen en deadlines over het hoofd werden gezien. Het rapport-Sipma heeft dat pijnlijk blootgelegd. Inmiddels ligt er een plan van aanpak met de veelzeggende naam 'Horizon'. Een horizon biedt perspectief, maar het is geen eindpunt. Perspectief ontstaat pas wanneer inwoners daadwerkelijk merken dat de provincie heeft geleerd van haar fouten en werkelijk anders gaat handelen.

Maar als we eerlijk zijn, ontbreekt dat perspectief voor veel Groningers nog altijd. Wat betekent het om thuis te zijn als je nog steeds wacht op herstel van de schade en het vertrouwen dat door de gaswinning is weggenomen? Wat betekent het om thuis te zijn als je je zorgen maakt over de uitstoot van de industrie? Of als de overheid niet naast je staat wanneer je je zorgen maakt over zoutwinning? Wat betekent het om thuis te zijn als je je als vrouw niet altijd veilig voelt in je eigen leefomgeving? Ook dat perspectief moeten wij veel vaker meenemen in ons beleid.

Wat betekent om thuis te zijn als je jouw thuis hebt moeten ontvluchten op zoek naar veiligheid, maar vervolgens terecht komt in een opvangsysteem dat zowel de mensen die bescherming zoeken als de inwoners van Ter Apel al jarenlang tekortdoet? Want betekent het om thuis te zijn als je iedere maand moet puzzelen om rond te komen en een betaalbare woning steeds verder uit beeld raakt? Armoede gaat niet alleen over geld, armoede beperkt de vrijheid van mensen om mee te doen, keuzes te maken en een toekomst op te bouwen.

Wat betekent het om thuis te zijn als de basisschool, de huisarts, de bus of de supermarkt steeds verder uit beeld verdwijnt? Een thuis is meer dan een huis. Het is ook een buurt of dorp waar mensen elkaar kunnen blijven ontmoeten en waar voorzieningen bereikbaar zijn. En waar ook snel internet is.

Wat betekent het als datgene wat jouw thuis bijzonder maakt – het landschap, de rust, de Waddenzee en de natuur – steeds verder onder druk komt te staan? En wat betekent 'thuis' als Den Haag opnieuw naar Groningen kijkt voor kerncentrales of de mogelijke opslag van kernafval? Nog steeds wordt Groningen vooral gezien als de plek waar Nederland zijn problemen kan oplossen, terwijl de vraag wat Groningers nodig hebben, centraal zou moeten staan – ook in Den Haag. Perspectief gaat niet alleen over vandaag. Het gaat juist over de keuzes die wij maken voor de generaties na ons. Ik zeg het vaker: volgens mij is het onze opdracht om goede voorouders te zijn. Alle keuzes van vandaag hebben invloed op meerdere generaties na ons.

Daarom waarderen wij het dat de provincie jongeren betreft bij het nieuwe Volkshuisvestingsprogramma. Als we willen weten hoe Groningen er over tientallen jaren uitziet, moeten we vooral luisteren naar de mensen die er dan daar wonen. Maar als we jongeren vragen om mee te denken over die toekomst, hoort daar ook een eerlijke waardering voor hun tijd en inzet bij. Deze waardering zagen we nog niet helemaal terug in de oproep voor deelname aan de JongerenTop. Daarom dienen we de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dat is een motie van de SP, D66, de Partij voor de Dieren, de ChristenUnie en Volt, 'Echte waardering voor de inzet van jongeren'. Deze motie heeft als volgnummer 450 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026, Constatende dat:

- de provincie, in samenwerking met Groningse gemeenten, in oktober de JongerenTop '(T)huis in Groningen' gaat organiseren;
- deze jongerentop wordt georganiseerd om de jongere generatie te betrekken bij het Volkshuisvestingsprogramma;
- deelnemers een vergoeding ontvangen van 25 euro;
- de JongerenTop van 9.30 uur tot 16.00 uur duurt;
- de vergoeding dus uit een krappe 4 euro per uur bestaat;
- dit ver beneden het minimumloon is;

Overwegende dat:

- de tijd, kennis en ervaringen van jongeren van grote waarde zijn voor een goed Volkshuisvestingsprogramma;
- jongeren een vergoeding verdienen die aansluit bij deze waardering;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de deelnemende jongeren een vergoeding per uur te geven die lager is dan het minimumuurloon en deelnemende jongeren hun eventuele reiskosten ook te vergoeden;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BAKKER (SP): De Subjectieve Atlas van Groningen laat zien hoe waardevol verschillende perspectieven zijn en dat deze nog waardevoller worden door ze met elkaar te delen. Daarom dienen wij vandaag ook een motie in om te onderzoeken of Groningen een provinciedichter kan krijgen. Niet omdat kunst onze problemen oplost, maar omdat kunst ons kan helpen om de wereld ook eens vanuit een ander perspectief te bekijken.

De VOORZITTER: Dit is een motie van de SP, D66, het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Volt, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Een ander perspectief'. Deze motie heeft als volgnummer 451 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026, Constatende dat:

- verhalen, cultuur en taal bijdragen aan de identiteit en verbondenheid van onze provincie;
- verschillende provincies en veel gemeenten een provincie- of stadsdichter kennen;

Overwegende dat:

- een provinciedichter op een laagdrempelige en toegankelijke manier woorden kan geven aan wat er leeft onder inwoners;
- poëzie kan bijdragen aan reflectie, verbinding en het zichtbaar maken van verschillende perspectieven binnen onze provincie;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- met een plan te komen voor het instellen van een Provinciedichter van Groningen;
- Provinciale Staten hierover te informeren vóór de Begroting van 2027;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, het is misschien wel een beetje bijzonder, voorzitter. Maar we vinden het een hartstikke leuke motie en ondersteunen die dus graag. Eigenlijk zouden we hem nog mooier willen maken en ook willen vragen of de SP blij zou zijn als deze provinciedichter ook juist het Nedersaksisch voor het voetlicht kan brengen.

Mevrouw BAKKER (SP): Voorzitter, ondanks dat ik het zelf niet goed kan spreken, ben ik wel trots op het *Grunnegs*. Dus ik denk dat het een goed idee is om dat mee te nemen in het plan van de ambtenaren. Ja, het zou wel een heel mooie toevoeging zijn voor deze provinciedichter, om ook aandacht te besteden aan dat Nedersaksisch.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ik ben blij met het antwoord en ik hoop dat het goed gehoord is.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, dan nog een persoonlijke noot. De afgelopen weken gebeurde er iets wat mij persoonlijk diep raakte. Iets wat voor mij normaliseert wat nooit normaal mag worden. Het was voor mij altijd vanzelfsprekend dat er een politieke en morele grens ligt bij samenwerking met extreemrechts. Blijkbaar is dat niet langer voor iedereen binnen mijn partij vanzelfsprekend. Het besluit van de SP Pekela om samen te werken met de PVV en het besluit van de meerderheid van de partijraad om dat te accepteren, hebben mij serieus doen twijfelen of ik nog verder wilde als volksvertegenwoordiger.

Maar de voorbereidingen van deze Algemene Beschouwingen hebben mij weer extra laten beseffen waarom ik hier sta. Omdat ik blijf geloven in solidariteit, in een overheid die naast mensen staat en in de bereidheid om de wereld ook eens door de ogen van een ander te bekijken. Want, voorzitter, dat is wat solidariteit van ons vraagt.

Mevrouw BENJAMINS (D66): De allerlaatste Algemene Beschouwing van deze Statenperiode: toch een bijzondere tijd.

We kijken niet alleen vooruit naar de toekomst, maar we kijken terug op toch intensieve jaren – het is al een aantal keer gememoreerd. Drie jaar waarin de wereld veranderde, maar eerlijk gezegd ook deze Staten. We zagen collega's vertrekken, nieuwe collega's binnenkomen – ook vandaag weer, welkom! We voerden stevige debatten en soms waren we het hartgrondig oneens – vandaag ook weer – maar meestal vinden we elkaar toch wel op de inhoud voor Groningen. Dat is waardevol. Want buiten verandert deze wereld allemaal zo snel. We hebben nu oorlog op ons continent, geopolitieke spanningen, economische onzekerheden en een digitale wereld die veel minder vanzelfsprekend en veilig lijkt dan we een paar jaar geleden dachten.

Juist in zulke tijden wordt het duidelijk waar de politiek om gaat. Niet wachten tot de toekomst je overkomt, maar vandaag keuzes maken voor morgen. Als ik terugkijk op de afgelopen drie jaar, ben ik er trots op dat wij als D66 dat steeds geprobeerd hebben om dat te doen. Niet vragen waarom iets niet kan, maar kijken hoe het wél kan, voor Groningen.

Voorzitter, D66 maakt zich wel zorgen over de toekomst. Want na 2030 hebben wij toch minder te besteden en momenteel hebben wij een onderbesteding. Dus we roepen het College op hier plannen voor te maken en we zijn oprecht benieuwd hoe zij deze komende periode tot de verkiezingen dit nog gaan doen.

En sommige ideeën hebben tijd nodig. Soms moet je ze vaker uitleggen, soms word je eerst een beetje vreemd aangekeken. En soms ben je gewoon een roepende in de woestijn. In 2023 werd digitalisering nog vaak gezien als iets voor de ICT-afdeling, niet echt heel erg als een politiek onderwerp. Toch hebben wij toen gepleit voor extra middelen om de digitale basis van onze provincie

op orde te brengen. Niet omdat het populair was, maar omdat wij vonden dat Groningen vooruit moest denken. En dat is gebeurd. Complimenten voor de afdeling!

Nu digitale infrastructuur net zo belangrijk is geworden als wegen, spoorlijnen en de energievoorziening, is het toch een andere wereld. Digitale autonomie is geen luxe meer. Het is ook een economische en geopolitieke noodzaak. Juist daarom heeft Groningen goud in handen met de AI-fabriek, met onze kennisinstellingen en met innovatieve ondernemers, maar ook met onze duurzame energie, met de ruimte. En ja, ook met de digitale infrastructuur die hier al ligt. Ik zal vandaag geen reclame maken voor bepaalde datacenters in de Eemshaven, voorzitter, maar we hebben ook ondernemers die wat willen doen voor de regio. Met de modulaire bouw van datacenters in ons erfgoed.

Wat D66 betreft mogen we Groningen best wel wat meer pochen. Wij Groningers zijn niet goed in pochen. Meer trots zijn. Nederland kent van oudsher drie economische *mainports*. Waarom zou Groningen niet bekend kunnen staan als de dataport van Nederland? De economie van de toekomst is namelijk zeer zeker ook digitaal. Met Dataport heb je een ecosysteem, een plek waar data, energie en talent samenkomen. Waar bedrijven zich vestigen, waar AI wordt ontwikkeld en waar Europa werkt aan digitale onafhankelijkheid. Daarom dienen we vandaag de motie 'Dataport Groningen' in. Niet omdat de AI-fabriek een einddoel is, maar omdat het wat ons betreft pas een begin is.

De VOORZITTER: Ik heb een motie van D66, het CDA, de VVD, Groninger Belang, de ChristenUnie en Volt. De titel van de motie is al een paar keer genoemd: 'Dataport Groningen'. Deze motie heeft als volgnummer 452 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- er een grootschalige AI-fabriek naar Groningen komt die in 2027 operationeel is;
- Nederland van oudsher drie nationale economische zwaartepunten kent: Brainport Eindhoven, Seaport Rotterdam en Airport Amsterdam;
- Brainport Eindhoven laat zien dat een sterke combinatie van publiek-private samenwerking, talentontwikkeling, innovatieve bedrijven en gerichte regionale profilering kan uitgroeien tot een internationaal toonaangevend ecosysteem;

Overwegende dat:

- Groningen als ondernemende regio met uitvoeringskracht, publiek-private samenwerking, ruimte en duurzame energie een sterke uitgangspositie heeft voor de AI-fabriek;
- de komst van de AI-fabriek kansen biedt om net als in Brainport Eindhoven een lerend ecosysteem te creëren waarin softwarediensten worden ontwikkeld, ICT-talent wordt opgeleid en behouden, en innovatieve bedrijven zich vestigen;
- de AI-fabriek een vliegwieleffect kan genereren voor digitale infrastructuur, talentontwikkeling en de toepassing van AI in sectoren zoals *big chemistry*, energie, maakindustrie en zorginstellingen zoals het UMCG;
- Brainport Eindhoven laat zien dat een sterke regionale identiteit, een gerichte campagne en een duidelijke propositie essentieel zijn om bedrijven kennisinstellingen en talent aan te trekken;
- het daarom van belang is om een krachtige campagne op te zetten die instellingen activeert en talent en bedrijven aantrekt en behoudt voor 'Dataport Groningen';

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met medeoverheden, kennis-, zorg- en onderwijsinstellingen en lokale ICT-bedrijven een regionale campagne op te zetten die talenten en ICT-bedrijven aantrekt en behoudt voor Dataport Groningen, geïnspireerd op succesvolle voorbeelden zoals Brainport Eindhoven;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, vertrouwen geeft werk. Dat hebben we ook gezien bij jongeren. Want aan het begin van deze Statenperiode hebben wij gezorgd dat er extra geld ging naar de Jongerenadviesraad. En we zijn blij dat dit gebeurd is en als we zien wat er nu staat, zie je een serieuze gesprekspartner, met ook banden met allerlei jongerenorganisaties in Groningen. Ze denken mee, ze organiseren, ze dagen ons uit en ze kwamen ook met het Jongerenplan. Na ons reces gaan we daar meer van horen. Goede ideeën, voorzitter, hebben niks met leeftijd te maken.

Politieke betrokkenheid begint niet op je achttiende verjaardag, die begint met nieuwsgierigheid. Vandaag willen we daarom twee moties indienen om jongeren meer te betrekken bij

de politiek. Want de keuzes die wij vandaag maken, hebben effect op de jongeren van de toekomst – zoals de VVD ook al zei.

De VOORZITTER: Ik heb een motie van D66, de SP, Volt, de ChristenUnie en de Partij voor Dieren en de titel luidt: 'Jong geleerd...'. Deze motie heeft als volgnummer 453 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
En gaan over tot de orde van de dag.'

Constaterende dat:

- de minimale leeftijd van fractieverteenwoordiger achttien jaar oud is;
- de gemiddelde leeftijd van Statenleden 52 jaar was op de laatste peildatum van 31 maart 2026;
- daarbij de gemiddelde leeftijd van Statenleden in Groningen 54 jaar was op dezelfde peildatum;
- de Provinciewet het mogelijk maakt dat een minderjarige kandidaat kan staan voor Provinciaal Statenlid, mits diegene meerderjarig wordt tijdens de zittingsperiode van de 'nieuwe' Provinciale Staten;
- de Provinciewet niet vereist dat iemand meerderjarig moet zijn om de rol van fractieverteenwoordiger te vervullen;

Overwegende dat:

- de Provinciewet het mogelijk maakt om het Reglement van Orde aan te passen, zodat een jongere vanaf zestien jaar oud benoembaar is als fractieverteenwoordiger;
- het al in de gemeente Midden-Groningen en de provincie Utrecht mogelijk is om vanaf de leeftijd van zestien jaar oud als fractieverteenwoordiger actief te zijn;
- actief zijn als fractieverteenwoordiger leerzaam kan zijn voor het voeren van debatten, het leren kennen van de diverse dossiers en de werkwijze binnen Provinciale Staten;
- het verlagen van de minimale leeftijd om actief te zijn als fractieverteenwoordiger, jongeren meer ruimte kan bieden om zich eerder te kandideren en ervaring op te doen;
- er hiermee meer ruimte komt voor de aanwas van nieuw talent voor de provinciale politiek en de politiek in het algemeen;
- de provinciale politiek ook besluiten neemt om de provincie Groningen een aantrekkelijke regio te maken voor toekomstige generaties;
- veel uitdagingen zoals huisvesting, duurzame energie en de toekomstige arbeidsmarkt betrekking hebben op jongeren;
- door het meer en beter betrekken van jongeren er ook meer perspectieven worden meegenomen in de besluitvorming;

Spreekt uit dat:

- Provinciale Staten het Reglement van Orde aanpassen, zodat jongeren vanaf zestien jaar actief kunnen worden als fractieverteenwoordiger, indien zij op de lijst staan van een politieke partij;
Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou hebben wij er nog eentje. Dan gaat het over onze geliefde Jongerenadviesraad.

De VOORZITTER: Een motie van D66, de SP, Volt, de ChristenUnie, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Betrekt de Jongerenadviesraad bij de formatie'. Deze motie heeft als volgnummer 454 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- de Groningse Jongerenadviesraad (JAR) politieke partijen in gemeenteraden voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen heeft gevraagd om hen te betrekken bij de formatie;
- slechts twee van de 110 fracties heeft gereageerd op deze uitnodiging;
- beide pogingen van deze twee fracties om de Jongerenadviesraad bij de formaties te betrekken, in hun gemeenteraden zijn gestrand;

Overwegende dat:

- de provinciale politiek ook besluiten neemt om de provincie Groningen een aantrekkelijke regio te maken voor jongeren en toekomstige generaties;

- door het meer en beter betrekken van jongeren er ook meer perspectieven worden meegenomen in het politieke debat;
- het betrekken van de Jongerenadviesraad bij de formatie een uitgelezen kans is om het perspectief van jongeren mee te nemen om van de provincie een aantrekkelijke regio te maken voor jongeren en toekomstige generaties;
- het betrekken van de Jongerenadviesraad bij de formatie een uitgelezen kans is om niet alleen naar jongeren te luisteren, maar ze ook te betrekken bij de besluitvorming;

Sprekend uit dat:

- de Provinciale Staten van Groningen de Groningse Jongerenadviesraad actief betreft bij de formatie na de verkiezingen van 17 maart 2027;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Binnen onze fractie hebben wij best wat discussie over hoe je jongeren op zo'n goed mogelijke manier betreft. Die voorstellen die D66 daartoe indient, daar kijken wij iets anders tegenaan. Maar zouden we niet om die jongeren en ook de Jongerenadviesraad goed te betrekken, ook kunnen kijken om voorafgaand aan de verkiezingen hier in dit huis, bijvoorbeeld onder leiding van de Jongerenadviesraad, een debat te organiseren waarbij ze zelf ook dingen kunnen meegeven en jongeren hun stem kunnen laten horen?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, dat vind ik een uitstekend idee om dat ook te doen. En vanzelfsprekend is het ook aan de partijen die op dat moment in de Staten zitten en die met elkaar dan in gesprek gaan, op welke wijze de Jongerenadviesraad betrokken wordt. Het enige wat wij hier nu zeggen, is: laten wij hier met elkaar als Staten gewoon uitspreken dat wij onze Jongerenadviesraad op dat moment, op wat voor wijze dan ook, gaan betrekken op het moment dat de stemmen zijn uitgebracht. Dat ze zien wat daadwerkelijk de Groningers willen met Groningen voor de toekomst. Want de keuzes die wij maken, hebben juist het effect op jongeren.

De heer DE WIT (CDA): Nee, duidelijk antwoord, voorzitter.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): D66 vraagt of jongeren die zestien jaar zijn, als fractievertegenwoordiger mee kunnen doen. Alleen, wij vragen ons wel af of D66 dat niet een beetje jong vindt om zich zo vroeg aan een politieke partij te verbinden? Is het niet beter dat jongeren veel meer wel met politiek in aanraking komen, maar in een veel breder palet om zo een keuze te kunnen maken?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou, voorzitter, ook tegen mijn eigen kinderen zeg ik altijd: je moet zelf je keuze maken. Maar we weten dat meerdere partijen jongerenafdelingen hebben waar ook heel actieve jongeren in zitten. Het kan zijn dat die mensen zich melden voor een van uw lijsten de komende tijd. Dat kan zo zijn. En mocht het zo zijn dat ze hoog genoeg staan om wellicht fractievertegenwoordiger te kunnen worden, is het aan de betreffende partij of ze dat wil of niet. Dus het is alleen maar de mogelijkheid bieden. En ja, ik ben het met mevrouw Brilstra geheel eens: jongeren moeten vooral zelf de keuze maken. Ik zal ook mijn eigen kinderen niet dwingen om een keuze te maken en dat laat ik ook daar. Maar ik denk dat de meeste partijen een bloeiende jongerenafdeling heeft. Laten we die vooral stimuleren en ze ook, als ze dat willen, betrekken.

De heer ZWART (PvdN): Voorzitter, ik sta helemaal achter dat idee. Maar er is een addertje. Namelijk dat wij de regel hier in de provincie hebben dat de eerstvolgende op de lijst de fractievertegenwoordiger moet zijn. Dat kan een jongere zijn, maar jongeren staan nou eenmaal niet altijd even hoog op de lijst, omdat die een minder groot netwerk hebben. De oudere namen tellen vaker mee. Ziet D66 daar ook een wijziging van ons reglement voor?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Vanzelfsprekend wil ik hierover in gesprek gaan, over die uitdaging die er is. Maar ik zou zeggen: ik hoop dat deze oproep van ons om jongeren meer te betrekken bij de politiek, ook partijen wakker maakt om te zorgen dat we inderdaad wat meer verjonging krijgen. Want als u ook in de motie ziet, is de gemiddelde leeftijd hier 54 jaar uit mijn hoofd. Het zou mooi zijn als wij meer jongeren hoog op de lijst krijgen.

De heer ZWART (PvdN): Ik wil dat graag onderstrepen, want het is gewoon idioot wat wij grijskoppen, en sommige kaalkoppen, nu beslissen hoe Groningen er over dertig jaar uitziet. Maar de vraag aan

D66 is dan: welke rol willen zij expliciet aan die jongeren geven? Het meepraten of het praten voor de partij, die dan weer een partijstandpunt uit moet dragen?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou, ik zal even de twee moties uit elkaar halen. De ene is inderdaad de Jongerenadviesraad met een ongelooflijk breed netwerk bij jongerenorganisaties in de hele provincie. Daarvan zou ik inderdaad actief – zoals ze nu al doen en ze zijn echt gewoon al ongelooflijk goed bezig – uitspreken dat wij onze Jongerenadviesraad zien, we ze serieus nemen en we ze gewoon meenemen in de aanloop naar een debat voor de verkiezingen en dat we ook daarna stevig naar ze luisteren. Dat is één deel.

En het tweede doel: of jongeren meepraten – laat ik even voor onszelf spreken – voor D66? Als jongeren zich melden voor onze lijst en ze komen op de lijst te staan, ja, vanzelfsprekend mogen ze dan namens D66 praten.

De VOORZITTER: De heer Zwart, ten slotte.

De heer ZWART (PvdN): U weet, voorzitter – en ik denk dat de collega van D66 dat ook weet – dat alleen de kleine partijen een fractievertegenwoordiger mogen hebben. Zou het een idee zijn om dat uit te breiden naar voor elke partij een jonge fractievertegenwoordiger extra?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou, meneer Zwart kan mij vinden in twee fractievertegenwoordigers bij kleine partijen. Want ik zie ook wel de drukte daarbij. Maar ik ga niet over de lijsten van alle partijen. Het enige waar ik wat over kan zeggen, is hoe het bij mijn partij werkt. Ik laat het ook aan de lijstadviescommissie over hoe de lijst wordt samengesteld.

De VOORZITTER: Jammer. Het zou wel zijn om bij motie iets verplichtends op te gaan leggen of zo, hè? Mevrouw Da Silva Pinto.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, ik hoor D66 pleiten voor meer inbreng van jongeren. Nou heeft ons Sociaal Planbureau Groningen ook een jongerenpanel. In mijn gesprekken met hen hebben ze ook aangegeven in hun onderzoek naar verdieping van sociale veiligheid, ook dit jongerenpanel te willen betrekken. Wat vindt D66 daarvan?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nou, om jongeren in de breedste zin te betrekken en ook hun jongerenpanel, kan ik alleen maar toejuichen. Laten we dat vooral blijven doen om op die manier ernaar te kijken. Dat maakt ook dat jongeren meer betrokken worden bij de besluitvorming die wij hier doen. En jong geleerd is oud gedaan.

Een aantrekkelijke provincie bouw je niet alleen met asfalt, bedrijventerreinen en energie-infrastructuur. Natuurlijk zijn die belangrijk, maar mensen kiezen niet alleen voor een baan. Mensen kiezen ook voor een plek waar ze willen leven. Waar muziek klinkt, waar festivals zijn, waar musea zijn en waar kinderen opgroeien. Daarom zijn wij trots dat wij Statenperiode meer middelen voor cultuur beschikbaar zijn gekomen dankzij een initiatief van ons. Cultuur is wat ons betreft geen kostenpost, maar essentieel onderdeel van het investerings- en vestigingsklimaat. Vorige maand zat ik bij de eerste Kunstraadlesing. Daar stelde Tabo Goudzwaard een prachtige vraag: 'Wat als een kunstenaar, een ondernemer, een zorgbestuurder en een beleidsmaker niet beginnen met een oplossing, maar met een vraag?' Dat vond ik wel een van de mooiste lessen van dit jaar. Want innovatie zit niet alleen in technologie, innovatie begint ook met anders durven kijken.

Als D66 zouden we graag zien dat kunstenaars en ontwerpers vaker betrokken worden bij maatschappelijke vraagstukken. Niet als subsidieontvanger, maar als innovatiepartner. Helaas zien wij dat wij op dit vlak vaak een roepende in de woestijn zijn. Maar ik ga toch nog een oproep doen in deze woestijn. Ik hoop dat u zich een keertje wilt verdiepen in maakkracht. Kijk hier eens in uw reces een keertje naar en wat het kan betekenen voor ons. Gewoon om anders te kijken naar de maatschappelijke problemen van nu.

En soms vraagt vooruitkijken gewoon een beetje lef. Wie mij een beetje kent, weet ik dat ik behoorlijk vasthoudend kan zijn. Sommige collega's zullen nu alweer beginnen met 'iets te vasthoudend'. En dat geldt inderdaad voor de recreatieberg – ja, daar heb je hem weer! Voorzitter, goede ideeën geef je niet op omdat het niet binnen één bestuursperiode is gerealiseerd. Vandaag vragen wij geld voor onderzoek naar de technische haalbaarheid van de recreatieberg, zoals ook voorgesteld in het onderzoek van Witteveen+Bos. Dit is écht een andere motie dan aan het begin van deze periode. Dit is maar één deel van het voorgestelde onderzoek bij Witteveen+Bos. Dat onderzoek laat echt wel zien – GroenLinks heeft echt blijkaar een ander onderzoek gelezen – dat hier gewoon

wel kansen liggen voor Groningen. Voor de recreatie, voor gezondheid, voor toerisme en voor onze vrijetijdseconomie. Het geeft gewoon net die impuls en ja, we kunnen er ook wat mee met onze bagger. We vragen niet om een berg op te werpen, we vragen alleen duidelijkheid of het technisch haalbaar is.

De VOORZITTER: Ik heb een motie die gesierd wordt met de logo's van D66, de ChristenUnie, het CDA, de SP, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie, de Partij voor de Vrijheid en Volt. De titel van de motie is 'Recreatieve ambities waarmaken'. Deze motie heeft als volgnummer 455 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constateerend dat:

- Provinciale Staten eerder de motie 'Wielrennen op hoger niveau' en 'Recreatie op hoger niveau' hebben aangenomen;
- Witteveen+Bos heeft geconcludeerd dat recreatiebergen bij Veendam en Usquert kansrijke projecten zijn, waarbij vervolgonderzoek noodzakelijk is alvorens tot realisatie over te gaan;
- het rapport adviseert om de samenwerking tussen provincie en gemeenten voort te zetten en de vervolgfase nader uit te werken;
- de Economische Agenda van Nij Begun inzet op het vergroten van de brede welvaart en toerisme benoemt als een van de drie economische hoofdambitie voor Groningen en Noord-Drenthe;
- binnen de Economische Agenda middelen zijn gereserveerd voor de verdere ontwikkeling van de vrijetijdseconomie;
- het coalitieakkoord van de gemeente Het Hogeland expliciet ruimte biedt voor recreatieve en sportieve voorzieningen zoals de Waddenberg;

Overwegende dat:

- recreatiebergen een unieke voorziening vormen die inwoners stimuleert om meer te bewegen, te wandelen en te fietsen;
- recreatiebergen kunnen bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid, toerisme, recreatie, sport en economische ontwikkeling';
- de provincie Groningen zich profileert als fietsprovincie en investeert in doorfietsroutes en recreatieve infrastructuur;
- een koppeling tussen recreatiebergen en bestaande of toekomstige doorfietsroutes de aantrekkelijkheid van Groningen als fietsprovincie verder versterkt;
- de Economische Agenda expliciet inzet op onderscheidende publiekstrekkingen die bezoekers naar Groningen trekken en langer laten verblijven;
- de mogelijkheden van Nij Begun, Europese fondsen, EFRO en andere programma's nog onvoldoende zijn verkend voor de realisatie van recreatiebergen;
- uitstel van verder planvorming toekomstige realisatie duurder maakt door stijgende grond-, materiaal- en uitvoeringskosten;
- er ook bagger gebruikt kan worden om recreatiebergen op te hogen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- vanuit het flexibel budget in het rapport van Witteveen+Bos aan te bevelen vervolgonderzoek met betrekking tot de technische haalbaarheid à 130.000 euro uit te voeren;
- Provinciale Staten uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren over de voortgang van dit vervolgonderzoek;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Evenementen brengen mensen samen en ze zorgen voor levendige dorpen. Ze trekken bezoekers en maken Groningen herkenbaar en trots. We zijn blij met de extra investering voor de karakteristieke evenementen, maar die vraag groeit sneller dan het budget. Daarom vragen wij vandaag om een extra impuls, juist om onze Groningse evenementen extra te ondersteunen.

De VOORZITTER: Een motie ingediend door D66, de SP en de ChristenUnie. Hij heeft als titel 'Meer poen voor plezier'. Deze motie heeft als volgnummer 456 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- karakteristieke evenementen een belangrijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid en identiteit van de provincie Groningen;
- deze evenementen zorgen voor sociale cohesie, economische effecten en profilering van de provincie;
- er voorgesteld wordt in de Perspectiefnota om het budget dat beschikbaar is voor ondersteuning van karakteristieke evenementen, te verhogen van 300.000 euro naar 400.000 euro;
- het totaal aan aanvragen voor ondersteuning inmiddels circa 600.000 euro bedraagt;

Overwegende dat:

- er aantoonbaar behoefte is aan extra middelen, gezien het hoge aantal aanvragen dat het huidige budget overstijgt;
- evenementenorganisatoren worden geconfronteerd met forse kostenstijgingen, onder meer door veiligheidseisen, personeel en duurzaamheid;
- het aantal en de omvang van karakteristieke evenementen toenemen, waardoor de druk op het budget verder groeit;
- aanvullende structurele investering nodig is om kwaliteit en continuïteit te waarborgen en het evenementenaanbod duurzaam te versterken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de structurele verhoging van het budget voor karakteristieke evenementen vast te stellen op 200.000 euro, waarmee het totale budget uitkomt op 500.000 euro;
- de extra verhoging van 100.000 euro boven op de reeds voorgenomen 100.000 euro, te betalen uit het flexibel budget;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, ik ga afronden. Ik begon met de opmerking dat goede ideeën soms tijd nodig hebben. Ik hoop dat we over een paar jaar hetzelfde zeggen over Dataport Groningen, over maakkracht en misschien zelfs over die recreatieberg. D66 kiest voor de lange termijn, voor vertrouwen in jonge mensen en voor innovatie die vooruithelpt. En voor een provincie die niet afwacht, maar richting kiest. Want we bouwen hier niet alleen de provincie van vandaag, we bouwen de provincie van morgen. Laten we alstublieft meer pochen, want er gaat toch echt niets boven Groningen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, waar begin ik mee? Dat we het eens zijn met de woordvoeringen van de PvdA wat betreft de energie en stikstof. Met GroenLinks over het Klimaatakkoord, kerncentrales en de Kaderrichtlijn Water. Graag willen we ook meedingen om de titel fietspartij. [Gelach in de Statenzaal.]

Maar dan komt het serieuze deel. Want zowel in het nieuws als ook hier in de Staten horen we steeds vaker dat we niet meer in staat zijn om voldoende toezicht te houden op de leefbaarheid. En dat is zorgelijk. De BBB noemde het ook. Een van de oorzaken is de toenemende druk op toezicht. Er komen steeds meer aanvragen voor vergunningen, er zijn veel nieuwe plannen, bijvoorbeeld in Nij Begun. Plannen voor toerisme geven recreatiedruk, de ruimte wordt steeds intensiever gebruikt, de criminaliteit komt in Groningen meer voor, stortingen van drugsafval kunnen bijvoorbeeld grondwater vervuilen. Zonder toezicht komen deze problemen meer voor en dat leidt tot meer schade aan milieu en natuur. De Natuurherstelverordening bijvoorbeeld, eist dat aangetaste natuur achteraf hersteld wordt. Dat kost veel en het leidt ook tot klachten van burgers en tot de nodige kosten.

Onze zorgen komen vooral voort uit de wens, de natuur en het milieu te beschermen, maar te weinig toezicht bedreigt evenzeer de economie. De 'ecologie en economie in balans' staat onder druk en als deze balans verstoord raakt, gaat het ook ten koste van de economie. Ecologie is geen hobby, het is essentieel. Het bespaart dus geld om te investeren in boa's. Want overtredingen worden dan voorkomen. Toezicht is ook belangrijk om beter te begrijpen welke maatregelen werken, of een nieuwe aanpak resultaat heeft. Dat spaart ook natuur en milieu en geld. Want met die kennis kan efficiënter gehandeld worden. Meer toezicht levert dus meer geld op, boa's verdienen zichzelf terug, maar het moet eerst wel ergens vandaan komen. Omdat er veel geld overblijft bij Bos & Hout, zou dit geld in eerste instantie daar uitgehaald kunnen worden. Naar ons idee zou toezicht uiteindelijk betaald moeten worden door de beleidsvelden die iets vragen van de uitvoering, zoals bouw-, toerismeprojecten en nieuwe industrie. Om dit structureel te maken, zou standaard bij nieuwe plannen budget gereserveerd moeten worden voor toezicht en boa's.

Dat is ook een punt voor dit onderdeel, dus een mooi moment voor een interruptie.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik was zeker van plan een interruptie te plegen, maar ik voelde een motie aankomen. Ik dacht: misschien moet die eerst ingediend worden. Maar ik hoor mevrouw Visser zeggen dat we geld dat bedoeld is voor Bos & Hout, moeten gebruiken voor boa's. Kan mevrouw Visser daar iets over toelichten?

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, als we een motie indienen, dan wordt er vaak gevraagd: waar moet het geld vandaan komen? Wij vinden het zonde dat dat geld niet is besteed. Nou is er natuurlijk een heel mooie motie van de ChristenUnie gemaakt. Maar ja, dit is een idee om iets goeds te doen voor de natuur. En hoe de verdeling dan exact moet, dat kunnen we misschien straks van de gedeputeerde horen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Maar is mevrouw Visser het niet met mij eens dat als we meer bos krijgen, er misschien meer boa's nodig zijn in de natuur en we dan dus ook andere middelen moeten gebruiken om die inzet te plegen? Dat bij het gebruik van Bos & Hout-middelen de realisatie achterblijft, doet mij denk ik net zoveel pijn als mevrouw Visser. Bent u het met mij eens dat wij daar het geld, en niet ergens anders, voor moeten gebruiken? Wat vindt mevrouw Visser daarvan?

Mevrouw VISSER (PvdD): Het is mooi om daarover na te denken en samen kunnen we er denk ik goed uitkomen. Want we hebben dezelfde doelen.

De VOORZITTER: De heer Hoogers, ten slotte.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, nog één vraag aan mevrouw Visser. Wat zijn exact boa's? Waar denkt mevrouw Visser dan aan? Hoeveel geld of hoeveel boa's? Waar moet ik aan denken?

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, dat is wel een leuke. Wij hebben contact gehad met VTH. Als ik heel eerlijk ben, heeft mevrouw Ten Hoeve dat gesprek gehad. [Gelach in de Statenzaal.] Vooral dat laatste wat ik noemde, want daar kwam VTH mee: dat toezicht uiteindelijk betaald moet worden door de beleidsvelden die iets vragen van de uitvoering, zoals bouw- toerismeprojecten en nieuwe industrie. Dus er zijn wel ideeën over hoe dat kan.

De VOORZITTER: De motie heeft de briefhoofden van de Partij voor de Dieren, de SP, Volt en het lid Ten Hoeve, 'Meer boa's en toezicht'. Deze motie heeft als volgnummer 457 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- er in hoog tempo meer aanvragen komen voor vergunningen, onder andere door nieuwe initiatieven en projecten in fondsen zoals Nij Begun;
- de capaciteit van boa's niet navenant meegroeit met deze toename;
- controle op vergunningverlening soms achterwege blijft vanwege tekort aan toezichthouders;
- de urgentie van voldoende toezicht groeit door toenemende druk afval- en drugsdumpingen, een stijgende recreatiedruk en het gebrek aan politietoezicht in buitengebieden;
- alleen met genoeg structurele financiering, de veiligheid in natuurgebieden op peil blijft;
- gebrek aan toezicht grote gevolgen heeft, zoals ook blijkt in De Kempen waar door financieringsproblemen sinds 2024 geen boa's meer actief zijn; boswachters registreerden daar sinds januari maar liefst 1.627 strafbare feiten en door het gebrek aan boa's konden deze niet worden opgevolgd;

Overwegende dat:

- investering in meer boa's zichzelf terugverdient: te weinig boa's leidt tot meer overtredingen en meer continuïteit en vernielingen in het buitengebied;
- dit gemeenten en provincies op hoge kosten kan jagen, bijvoorbeeld voor het opruimen van drugsafval en andere illegale dumpingen;
- de Natuurherstelverordening eist dat aangetaste natuur achteraf hersteld wordt en dat heel veel geld kost: toezicht kan dat voorkomen;
- onveiligheid en criminaliteit in de buitengebieden grote impact hebben op het welbevinden van de inwoners;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- vanaf 2027 structureel extra middelen beschikbaar te stellen voor de inzet van boa's in het buitengebied van de provincie, in het bijzonder in natuurgebieden;

- dit in de Begroting 2027 nader uit te werken;
- bij nieuwe plannen standaard budget te reserveren voor toezicht en boea's;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Dan de volgende motie, over de Defensiegereedheidswet. Wij maken ons erg zorgen over de gevolgen als de Wet defensiegereedheid aangenomen wordt. Met deze wet is Defensie zelf de grootste bedreiging van datgene wat het zegt te willen beschermen, namelijk onze rechtsbescherming en democratie. In de eerste plaats is de wet op cruciale punten onduidelijk. Er worden bijvoorbeeld geen grenzen aangegeven aan wat Defensie mag doen. Neem laagvliegen: hoe laag mag Defensie straks met helikopter over onze hoofden vliegen? En waar mag dat? Als dat niet gespecificeerd wordt, mogen ze op enkele meters over onze huizen vliegen. Om de bevolking te beschermen, zouden grenzen goed vastgelegd moeten worden.

Op grond van deze wet kan de Omgevingswet worden *overruled*. Dat impliceert dat Defensie zelf bepaalt welke gevaarlijke stoffen geoorloofd zijn op welke plaatsen en hoe ze vervoerd worden. Emissies hoeven niet langer openbaar gemaakt te worden. Defensie krijgt vergaande bevoegdheden om persoonsgegevens te verwerken. Hoezo AVG? Voor Defensie geldt die wet dan niet meer. Ook Europese wetten, zoals de Habitatrichtlijn, kunnen voor Defensie niet meer gelden, terwijl bij Defensie zelf nu al veel vergunningen verouderd zijn. Geluid overschrijdt systematisch de normen, gebouwen zijn verouderd, net zoals vergunningen die betrekking hebben op munitieopslag. Maar ach, onder deze nieuwe wet maakt dat in feite niet meer uit. Hoezo vergunningen? Niet nodig! Dit is ironisch bedoeld.

Als klap op de vuurpijl is niet duidelijk omschreven wanneer deze wet in werking treedt. Het betreft 'dreigingen', maar wat zijn de criteria daarvoor? Voor een instrument dat zulke vergaande gevolgen heeft, zou dat toch duidelijk moeten zijn? De wet vormt een bedreiging voor de natuur, het milieu en de bevolking en het is bewezen dat het ook niet goed is voor de economie. De enige die hier beter van wordt, is – om een term uit de jaren zestig van stal te halen – het 'militair-industrieel complex'. Het Stockholm International Peace Research-instituut stelt dat met de Russische invasie in Oekraïne er nu een nieuwe wapenwedloop lijkt te ontstaan. De invloed van de provincie op deze wet is zeer beperkt. We roepen op om waakzaam te zijn, om aan de bel te trekken als onze rechten en onze provincie onaanvaardbaar worden geschonden, om te voorkomen dat we onze democratische wetten en verworvenheden kwijt te raken aan Defensie.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik ben toch wel heel erg benieuwd hoe de Partij voor de Dieren ernaar kijkt dat als Rusland hier binnenvalt, hoe dan wordt gekeken naar onze rechten en plichten die geschonden gaan worden.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, dit is duidelijk een oproep om er van tevoren al over na te denken, zodat we in feite al weerbaarder worden. En je kunt je natuurlijk afvragen in welke gradatie dat moet. Maar wij proberen bij dezen, als Partij voor de Dieren, een opzetje te maken, zodat eenieder daarover kan nadenken.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik moet eerlijk zeggen dat ik het antwoord van de Partij voor de Dieren niet helemaal kan volgen. Wat ik uit het verhaal net begreep, is dat zij tegen Defensie zijn. Dan vraag ik me af hoe de Partij voor de Dieren zich gaat weren wanneer er een eventuele invasie van Nederland is.

Mevrouw VISSER (PvdD): De Partij voor de Dieren heeft daar ook een standpunt over, dat volgens mij ook wel bekend is. Deze motie die wij bij dezen willen indienen, is puur om eenieder wat meer tijd te geven om erover na te denken. Dus bij dezen wil ik hem graag aanbieden.

De VOORZITTER: Ik dacht: ja, we praten de hele tijd over een motie die nog niet is ingediend, hè? Dus laten we dat eens gaan doen. De Partij voor de Dieren, de SP, Volt en het lid Ten Hoeve tekenen voor een motie onder de titel 'Woorden machtiger dan wapens'. Deze motie heeft als volgnummer 458 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- binnen de nieuwe Wet op defensiegereedheid, die in voorbereiding is, wordt geregeld dat voor gereedstellingsactiviteiten kan worden afgeweken van een groot aantal bij of krachtens de Omgevingswet gestelde regels; het daarbij bijvoorbeeld om afwijkingen van

omgevingswaarden, instructieregels, regels bij die omgevingsplan of verordening zijn geregeld, vergunningsplichten en verschillende procedurebepalingen, bijvoorbeeld over inspraak, aanvraag omgevingsvergunningen en beslistermijnen;

- binnen de nieuwe wet Defensie zich niet meer hoeft te houden aan artikelen uit de Habitatrichtlijn die gaan over het beschermen van diersoorten die bescherming nodig hebben, of men evenmin milieueffectrapportages hoeft op te stellen, waar dat voorheen wel nodig was;

Overwegende dat:

- ervoor gewaakt moet worden dat gekoesterde natuur niet te makkelijk wordt opgegeven voor 'defensiefunctie', zoals dat in de stukken genoemd wordt;
- het belangrijk is om in beeld te hebben wat de impact is van de ontwikkelplannen van Defensie op de prangende provinciale woningbouwopgave en recreatie;
- bedreigingen voor vreedzaam leven alhier niet alleen van buiten Nederland komen: zo zijn bijvoorbeeld ook het verlies aan biodiversiteit of gebrek aan drinkwater grote bedreigingen voor de gezondheid en welzijn van mensen, ook in onze provincie; het is óók van belang ons daar goed tegen te wapenen om ontwrichting te voorkomen;
- dit met name geldt voor grondwatervoorraden, gebieden met veel biodiversiteit en vitaal bos;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een overzicht te geven van de risico's die gevolgen van uitvoering van de Wet op de defensiegereedheid met zich meebrengen ten aanzien van de doelen en verantwoordelijkheden van de provincie, ten aanzien van biodiversiteit, natuur, water en wonen;
- in gesprek te gaan met Defensie om te voorkomen dat het behalen van deze provinciale doelen bedreigd wordt;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Dan tot slot mijn laatste deel – dat is niet zo lang meer. Dat gaat over de visserij. In de motie van de ChristenUnie die vandaag is ingediend, wordt aandacht gevraagd voor de ecologische gevolgen van bevissen. We vinden dat mooi, maar onvoldoende. Stimuleren van de visserij betekent het vergroten van dierenleed. Duizenden vissen komen op een akelige manier aan hun einde. Het is bewezen dat vissen kunnen lijden en pijn kunnen hebben. Wij zullen daarom tegen die motie stemmen, ondanks de ecologische insteek. Wij vinden dat Groningen geen visserijprovincie moet blijven.

Tot zover.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, wij steunen de boa-motie van de Partij voor de Dieren. En dat is niet ironisch bedoeld.

Voorzitter, kent u de uitdrukking *'nait goud, geld weg'*? Die uitdrukking, voorzitter, is van toepassing op de vele torenhoge ecologische ambities, onrealistische doelen en verliesgevende projecten van de provincie Groningen. Voorzitter, het wordt dus hoog tijd dat het College leert van mislukte projecten in de categorie *'nait goud, geld weg'*. Economische bedrijvigheid wordt opgehangen aan verregaande ecologische kaders, biodiversiteit, natuurherstel, het milieu, de energietransitie en gaandeweg uitgangspunt van beleid gemaakt, waardoor we in de praktijk zien dat bedrijvigheid zo goed als onmogelijk wordt gemaakt. De PVV pleit ervoor om realistische doelen op te stellen in plaats van streven naar onrealistische systeemveranderingen.

De PVV heeft grote affiniteit met de Groningse landbouw en visserij. We onderschrijven de ambitie van het College... [Geluid valt ineens weg.] Even de tijd stopzetten, voorzitter! O, daar gaat ie weer! Oh jongens, dit gaat allemaal van m'n tijd af!

De VOORZITTER: U krijgt 10 seconden extra nu.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik krijg extra tijd. Hartstikke mooi. Bedankt, voorzitter!

De heer ZWART (PvdN): *'Nait goud, geluid weg'*!

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, *ik kin wel jaank'n..* [Gelach in de Statenzaal.]

Voorzitter, dan zal het College moeten stoppen met het bureaucratische ecologische beleid dat onuitvoerbaar en financieel onhaalbaar blijkt. Provinciale Staten dient beleid te voeren op realistische uitvoerbaarheid tegen maatschappelijk verantwoorde kosten. De vraag is: kan het College

aangeven welke grote projecten aanzienlijke bedrijvigheid met structurele werkgelegenheid hebben opgeleverd? Ik kan ze niet vinden.

De provincie Groningen heeft de afgelopen jaren blijmoedig gestuurd op ecologische ambities, op wensdenken, maar onvoldoende op haalbaarheid en betaalbaarheid. Elk College zou zich voortdurend moeten afvragen of de ambitie het gestelde doel, het plan, over voldoende draagvlak in de samenleving beschikt en of het uit te voeren project in de categorie *'nait goud, geld weg'* behoort. Helaas probeert de provincie de Groningse samenleving tevergeefs en nog steeds te dirigeren naar een ideologisch wensbeeld.

Voorzitter, het begon allemaal met Blauwestad. Van 1.800 hectare vruchtbare landbouwgrond het kunstmatige ecologische Oldambtmeer gecreëerd, een bodemloze put waar sprake was van voortdurende bagger – niet alleen in het water, maar ook financieel. De ambities en het doel was om vermogende forenzen en gepensioneerden uit de Randstad te verleiden om naar *Scheemdé* te komen. De verantwoordelijk gedeputeerde, die voor makelaar speelde, werd vanuit Provinciale Staten duidelijk gemaakt dat vermogende mensen uit de Randstad – met alle respect – niet naar *Scheemdé* zouden komen, maar meer zouden kiezen voor Glimmen, Haren of Groningen-Zuid. En dat kleinere, betaalbare kavels dat project wellicht wel succesvol zouden maken voor met name Scheemder starters. Men kon de grote dure kavels aan de straatstenen niet kwijt, voorzitter. Gevolg: meer dan 100 miljoen verlies vanwege de ambities en onverantwoorde financiële risico's die werden genomen. Ook hier was sprake van *'nait goud, geld weg'*.

Het College profileert zichzelf het liefst als klimaatkoploper, met als voorbeeld hoe de energietransitie eruit moet zien: nog steeds met grootschalige wind- en zonneprojecten op land en op zee en tot voor kort met inmiddels als te duur en verliesgevend beschouwde waterstoffreinen. De provincie Groningen investeert het liefst vele miljoenen in risicovolle transitie-experimenten die bij voorkeur worden gepresenteerd als 'zeer rendabel op termijn'. Veel *wishful thinking*, voorzitter, en smijten met gemeenschapsgeld.

Voorzitter, activistische, opvoedende ecologische thema's zijn populair in dit huis. We hangen graag aan de lippen van initiatiefnemers van tegelwippen – ja, daar worden de mensen immers gelukkig van! – en van pleitbezorgers van ideologische horizonstippen. Menig volksvertegenwoordiger wordt blij van presentaties over eiwittransities, maar dan wel zonder vlees en zuivel. Of presentaties van de energietransitie, maar dan wel zonder kolen, gas of kernenergie. Terwijl de nuchtere *Grunneger* vooral gefocust is op het behoud van zijn baan, een warm, comfortabel en betaalbaar huis, een betaalbare auto op benzine of diesel – want die is betaalbaar – en een volle portemonnee waar je ook nog iets van overhoudt om van te sparen of lekker uit te gaan bij de Burger King of bij de McDonald's. Of om op vliegvakantie te gaan vanaf Groningen Airport Eelde.

Voorzitter, een veelbesproken thema in onze Staten is de zogenaamde 'burgerparticipatie'. Onze inwoners mogen op speciale inloopavonden meedenken en meepraten over uit te voeren beleid. Maar voorzitter, we weten allemaal dat de daadwerkelijke inspraak en het meebeslissen aan de rijk gesubsidieerde ngo's van de natuur-, ecologie- en milieulobby is voorbehouden. De provincie en natuurorganisaties zitten namelijk bij elkaar op schoot en dat zie je terug in beleid. De lobby van al die natuur- en milieuclubs heeft een te grote invloed op de ambities en de beleidskeuzes van de provincie. *Wie doun alles 'mit mekoar', veurzitter, en 'veur mekoar', moar in dit geval nait veur en mit onze boeren en onze vissers en veul van onze inwoners.*

Dan nog een heel belangrijke vraag die ik daarover heb. Of het College aan kan geven of zij met Mobilization for the Environment van Johan Vollenbroek communiceren en hoe ver en concreet de invloed van deze klimaatactivist reikt in onze provincie. Voorzitter, we zullen de komende tijd met grote zekerheid worden geconfronteerd met protestacties van boeren, vissers en burgers, die er steeds meer achterkomen dat door overheidsbeleid hun toekomst wordt ontnomen. Dergelijke protesten gaan ergens over, voorzitter. Over overleven, in tegenstelling tot de decadente klimaatacties van bijvoorbeeld Extinction Rebellion. De PVV-fractie gaat ervan uit dat de provincie ook deze protesten accepteert en de dialoog aan zal gaan, net zoals dat in de regel bij klimaatactivisme het geval is.

Voorzitter, vanuit de noordelijke provincies zien we een bestuurlijke lobby voor de Lelylijn en Nedersaksenlijn, terwijl een lobby voor de infrastructurele knelpunten in de noordelijke regio – met hetzelfde effect als deze twee lijnen en dat voor de helft van het budget – bij het Rijk wellicht succesvoller zou kunnen zijn.

Voorzitter, dan het miljardenproject Ring-Zuid. Dit leed een verlies van vele miljoenen. Daar werd voorafgaand aan de uitvoering van het project vanuit Provinciale Staten al voor gewaarschuwd. Met name een verdiepte ligging hield een fors financieel risico in. Toch kreeg het project groen licht en dat heeft de provincie geweten. Failliete en bijna failliete noordelijke onderaannemers en de grote Duitse bouwondernemingen die uiteindelijk toch overeind bleven. Nog steeds achtervolgt dit project de

provincie en moet overal geld worden weggehaald om het gat van de verliezen te kunnen dichten. Dit project, voorzitter, hoe indrukwekkend ook, behoort na oplevering tot de categorie *'nait goud, geld weg'*. De vraag is: kan het College aangeven hoe het ervoor staat met dat financiële Ring-Zuid-gat? En op welke en ten koste waarvan denkt het College het volledige verlies weg te poetsen.

En dan nu weer het project Ring-West. Wederom hetzelfde verhaal: wederom een verdiepte ligging en een College dat het volste vertrouwen heeft dat het allemaal goed zal komen. Hoezo moeten we leren van het verleden? Het risico van *'nait goud, geld weg'* wordt ook in dit geval weer heel gemakkelijk op de koop toe genomen. De vraag is: kan het College aangeven waarom de provincie zich in dit geval niet wederom aan dezelfde steen zal stoten en dit project valt in de categorie *'nait goud, geld weg'*? En kan het College uitleggen, en wellicht garanderen, dat de provincie zich met het project Ring-West niet wéér verdiept in de vingers zal snijden?

Dan snel internet voor de blinde vlekken van het buitengebied. Rodin moest en zou deze klus klaren. Aan de scepsis vanuit Provinciale Staten en het voorstel vanuit Provinciale Staten om Rodin eerst maar een kleine, overzichtelijke opdracht te gunnen en dan daarvan af te laten hangen of dit bedrijf de volledige opdracht gegund zou krijgen, werd geen gehoor gegeven. Vooraf werd ook weer vanuit Provinciale Staten aangegeven dat dit project een financieel risico zou kunnen betekenen. En dat is uitgekomen. Vele miljoenen verlies en dan nu weer een poging om de blinde vlekken in het buitengebied van snel internet te voorzien. Het betaalbare StarLink wordt vanwege misplaatste anti-Trump-sentimenten door het College uitgesloten. Zo langzamerhand hebben we patent op het maken van verkeerde keuzes. Ook ligt het fenomeen *'nait goud, geld weg'* weer op de loer.

En dan hebben we nog de Oostpolder. Goede landbouwgrond van maar liefst 600 hectare wordt omgebatterd tot een bedrijventerrein met een link naar de contraproductieve energietransitie. Onze vraag aan het College of al zeker is welke bedrijven zich zullen gaan vestigen in de Oostpolder – waar maar liefst 300 miljoen in zal worden geïnvesteerd – moest het College het antwoord schuldig blijven. 'Ja, dat weten we nog niet.' Bij een investering van liefst 300 miljoen is alles nog onzeker, voorzitter. Wederom een project in de categorie *'nait goud, geld weg'*. Honderden miljoenen euro's aan publieke investeringen vragen niet alleen om vertrouwen van Provinciale Staten, maar vooral om transparantie, opdat Provinciale Staten grip kunnen houden op het vervolg van de financiën en ook dat publiek geld wordt besteed. Dat is een heel belangrijke overweging.

Vandaar ook de motie van mij, die ik ga indienen over dit project.

De VOORZITTER: De motie heeft als titel 'Structurele informatievoorziening Oostpolder'. Die motie is ingediend door de PVV, heeft als volgnummer 459 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constateerend dat:

- Provinciale Staten voor de gebiedsontwikkeling Oostpolder een investeringskrediet van 300 miljoen beschikbaar hebben gesteld;
- de gebiedsontwikkeling Oostpolder behoort tot de grootste investeringsprojecten van de provincie Groningen;
- de grondexploitatie en ontwikkeling van de Oostpolder zich over meerdere jaren en bestuursperioden zullen uitstrekken;
- de financiële ontwikkeling van het project mede afhankelijk is van toekomstige gronduitgifte, economische ontwikkelingen en investeringsbeslissingen van bedrijven;

Overwegende dat:

- Provinciale Staten gedurende de gehele looptijd van grote investeringsprojecten hun kaderstellende en controlerende rol zorgvuldig moeten kunnen blijven uitoefenen;
- een structurele en transparante informatievoorziening essentieel is om tijdig te kunnen beoordelen of de ontwikkeling van een project nog aansluit bij eerder vastgestelde uitgangspunten;
- tijdige signalering van afwijkingen bijdraagt aan een zorgvuldige bestuurlijke afweging en, waar nodig, bijsturing mogelijk maakt;
- goede informatievoorziening niet voortkomt uit wantrouwen, maar een vanzelfsprekend onderdeel is van goed openbaar bestuur;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- Provinciale Staten jaarlijks, binnen de reguliere planning- en controlcyclus, te informeren over de voortgang van de gebiedsontwikkeling Oostpolder;
- daarbij in ieder geval inzicht te geven in:
 - de actuele stand van de grondexploitatie;
 - de ontwikkeling van kosten en opbrengsten;

- de belangrijkste financiële risico's en de wijze waarop deze worden beheerd;
 - substantiële afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke uitgangspunten en de eventuele gevolgen daarvan;
 - Provinciale Staten tussentijds actief te informeren indien zich wezenlijke afwijkingen voordoen die van invloed kunnen zijn op de financiële of inhoudelijke voortgang van het project;
- En gaan over tot de orde van de dag.'
- Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Goed. Voorzitter, de dreigende onteigening van boeren in Groningen heeft een nieuw en triest gezicht gekregen: de familie Van der Veen uit Lucaswolde. Een melkveebedrijf dat vooroploopt in duurzaamheid en nu op het punt staat gedwongen te worden uitgekocht door de provincie. Kan het College aangeven of deze familie überhaupt nog een kans geboden wordt, al dan niet via een alternatief voor de natuur en/of waterberging, om het tij voor die familie Van der Veen te keren?

Het is mensonterend, voorzitter, wat onze boeren en vissers geheel onnodig overkomt en dat heeft het werkbezoek aan Lauwersoog ons heel duidelijk gemaakt. Triest om te zien hoe deze mensen moeten overleven. Voorzitter, de woningbouw is vastgelopen en dat er terwijl wekelijks nog meer dan duizend mensen Nederland binnenkomen. En die moeten allemaal een woning, zorg, onderwijs en uiteindelijk ook werk krijgen. Maar waar moeten zij wonen als bouwen steeds moeilijker wordt? Waar moeten ze werken als tegelijkertijd de industrie, logistiek en veel bedrijvigheid steeds verder worden ingeperkt door klimaat-, stikstof- en ecologieobsessie van de politiek? Deze twee tegenstrijdige ontwikkelingen, voorzitter, laten zich niet eindeloos met elkaar verenigen. De gevolgen voor de samenleving zijn op termijn niet meer te overzien.

Voorzitter, de landelijke overheid wil investeren in wegen, in sporen, in water en ruimtelijke ontwikkeling met oog voor landbouw en bereikbaarheid. Veel provinciale thema's zouden dan ook gerelateerd moeten zijn aan het MIRT in plaats van gericht op natuur, biodiversiteit en ecologie. En in het kader van de actieve informatieplicht zouden Provinciale Staten volledig geïnformeerd moeten worden over het MIRT.

Voorzitter, de provincie wil steeds meer, heeft grote ambities, steeds meer programma's en gebiedsprocessen en steeds meer opgaven. Maar het lijkt daardoor steeds verder af te raken van haar kerntaken. De provincie moet terug naar de basis. Naar datgene waarvoor inwoners op de provincie moeten kunnen vertrouwen. En dat is werken aan een sterke economie, aan goede bereikbaarheid, aan een betrouwbare vergunningverlening en aan een veilige leefomgeving. En een overheid die zorgvuldig met belastinggeld omgaat. Voorzitter, straks dienen we samen met de Partij voor het Noorden een motie daarover in.

Uiteraard zullen wij alle moties inzake infrastructuur, bedrijvigheid – waar de Groningers écht beter van worden – met volle overgave gaan steunen.

Dank u wel. Eindelijk binnen de tijd.

De VOORZITTER: Ja, dat is gelukt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja. Mooi!

De VOORZITTER: Ik geef dan nu het woord aan de heer De Wit, die spreekt namens het CDA.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, op dit kathedraal staat standaard een glas met water. Handig. Zeker als er een bijdrage wat langer duurt, zoals vandaag. Maar hebt u zich ooit afgevraagd hoeveel dat glas eigenlijk weegt? 100 gram? 200 gram? Eigenlijk maakt het antwoord op die vraag niet uit. Want als je het glas een minuut vasthoudt, is er niks aan de hand. Na een kwartier begint je arm wat meer pijn te doen, maar als ik het de hele vergadering zou vasthouden, dan wordt de pijn uiteindelijk ondraaglijk. Niet omdat het glas zwaarder is geworden, maar omdat niemand gemaakt is om eindeloos een last te dragen.

Helaas zijn er in onze provincie veel mensen die lange tijd gebukt gaan onder stress. Denk aan de PAS-melders die nog altijd wachten op een oplossing. Aan jongeren die hun toekomst uitstellen omdat ze geen huis kunnen vinden. Of aan Groningers uit het aardbevingsgebied. Vaak zijn het niet de problemen zelf die mensen breken. Het is het wachten. En daarom vragen wij vandaag: wat doen wij in de tussentijd? Hoe houden we het licht brandend tot er een oplossing is? En hoe zorgen we ervoor dat niemand dat steeds wordende glas alleen hoeft te dragen?

Vorige week waarschuwde de Nationale Ombudsman opnieuw dat mensen in het aardbevingsgebied vastlopen in de systemen. En eigenlijk verbaast dat ons niet. Deze verhalen horen

we al zo lang. Dat bracht mij terug naar het jaar 2015, mijn eerste jaar als Statenlid. Ik bezocht een gezin in het aardbevingsgebied en wat mij bijblijft, zijn niet alleen de scheuren in de muren. Het is het jarenlang wachten dat wat met dat gezin deed. Een moeder vertelde dat haar dochter niet meer thuis wilde slapen. Niet alleen vanwege de scheuren, maar ook vanwege alles wat de gaswinning met haar gezin deed. Aan de keukentafel ging het vrijwel nergens anders meer over. Toen ik bij hen thuis zat, zag ik vooral een gezin dat heel graag verder wilde met hun leven, maar die vastzaten in een systeem zonder uitzicht op een oplossing. En, voorzitter, dat was de eerste keer dat ik echt besepte dat het niet de problemen zijn die de mensen breken, maar het wachten. Want niemand kan een glas eindelijk vast blijven houden.

Voorzitter, in dit huis gaat het de afgelopen periode veel over Nij Begun. En terecht. Er liggen enorme kansen voor onze provincie. We investeren fors in de toekomst en daar mogen we trots op zijn met elkaar. Tegelijkertijd voelt een nieuw begin voor veel Groningers nog ver weg. Want het jarenlang wachten op duidelijkheid over hun huis, ervaart niet zomaar anders. Een nieuw begin start immers niet alleen met een document, maar wanneer mensen weer vooruit durven kijken, durven dromen en vertrouwen krijgen. En vertrouwen, voorzitter, begint met doen wat je belooft.

Dat brengt mij bij het volgende onderwerp: snel internet. Al bijna tien jaar wachten inwoners uit delen van onze provincie op een fatsoenlijke verbinding: Ondernemers, scholieren, thuiswerkers, gepensioneerden. Voorzitter, snel internet gaat niet alleen over kavels. Het gaat ook over vertrouwen. Want wat doet het met mensen als hun provincie al tien jaar zegt: 'Nog even.' (...) 'Nog even.' (...) 'Nog even.'? Belofte maakt nog steeds schuld. Daarom vinden wij dat er voor de duizend adressen die duidelijkheid er moet komen. Niet opnieuw uitstel, maar een concreet plan. Want inwoners mogen verwachten dat de overheid doet wat ze belooft. Daarom dienen wij de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dit is een motie van het CDA, de SP, D66, Groninger Belang, de ChristenUnie en Volt Daar staat boven 'Belofte maakt nog steeds schuld'. Deze motie heeft als volgnummer 460 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- vanuit Nij Begun 25 miljoen euro aan middelen beschikbaar wordt gesteld voor de aanleg van snel internet bij 4.000 zogenaamde witte adressen in buitengebieden in onze provincie;
- hiernaast aanvullende middelen nodig zijn om ook de resterende 1.000 adressen in de buitengebieden te voorzien van snel internet;

Overwegende dat:

- de provincie sinds 2016 meermaals de belofte heeft gedaan om snel internet te realiseren in witte gebieden in de provincie Groningen;
- het leeuwendeel van de benodigde middelen nu worden gedekt vanuit Nij Begun-middelen en niet vanuit reguliere middelen;
- het College tijdens de commissievergadering van 20 mei en het daaropvolgende Statendebat niet wilde toezeggen om de resterende middelen vanuit reguliere provinciale middelen te dekken;
- mensen nu al tien jaar wachten totdat de provincie deze belofte nakomt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- om vóór het einde van 2026 een plan aan de Staten voor te leggen, waarin de maatwerkoplossing voor de 1.000 resterende adressen zonder snel internet, inclusief de benodigde provinciale middelen, is uitgewerkt;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, dan over naar democratische weerbaarheid en digitale autonomie. De rijksoverheid adviseert Nederlanders om een noodpakket in huis te hebben. Dat vinden wij verstandig. Maar hebben wij als provincie ook een democratisch noodpakket? Niet met zaklampen en water, maar met afspraken en scenario's? Tijdens de commissie hoorden wij dat een plan voor bijvoorbeeld een langdurige systeemuitval of grote stroomstoring ontbreekt. Daarom dienen wij een motie om te werken aan een noodplan 'Democratie moet door'.

De VOORZITTER: Een motie van het CDA, het lid Ten Hoeve, de ChristenUnie en Volt, 'Democratie moet door' staat erboven. Deze motie heeft als volgnummer 461 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- digitale dreigingen, stroomuitval en internetuitval reële risico's zijn, onder meer als gevolg van geopolitieke spanningen, technische storingen of andere crises;
- inwoners worden opgeroepen zich voor te bereiden op noodsituaties waarin zij 72 uur zonder stroom, water of internet kunnen zitten;
- ook de provinciale democratie sterk afhankelijk is van digitale systemen voor onder andere stukken, communicatie, vergaderingen en besluitvorming;
- in de Voorjaarsmonitor te lezen is dat wordt gewerkt aan digitale weerbaarheid en cyberveiligheid, maar nog niet expliciet hoe de continuïteit van Provinciale Staten bij digitale of fysieke uitval wordt geborgd;

Overwegende dat:

- Provinciale Staten juist in tijden van crisis bereikbaar en besluitvaardig moeten blijven;
- vooraf helder moet zijn hoe vergaderingen, communicatie, informatievoorziening en besluitvorming doorgaan bij langdurige stroomuitval, internetuitval of digitale verstoring;
- dit vraagt om praktische afspraken en een protocol of afsprakenkader dat door Provinciale Staten kan worden besproken en vastgesteld;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- inzichtelijk te maken welke maatregelen en afspraken momenteel bestaan om de continuïteit van Provinciale Staten te waarborgen bij langdurige uitval van digitale systemen, internet of stroom en welke acties op dit moment lopen;
- daarbij aan te geven welke aanvullende maatregelen nodig zijn om Provinciale Staten ook bij langdurige uitval van digitale systemen, internet of stroom goed te kunnen laten functioneren;
- in overleg met de griffie, het presidium en relevante veiligheidspartners een protocol of afsprakenkader uit te werken voor de continuïteit van Provinciale Staten bij langdurige uitval van digitale systemen, internet of stroom, waarbij in ieder geval aandacht wordt besteed aan communicatie, informatievoorziening, vergaderingen en besluitvorming;
- een protocol of afsprakenkader uit te werken dat waarborgt dat Provinciale Staten ook bij langdurige uitval van digitale systemen, internet of stroom hun controlerende, kaderstellende en volksvertegenwoordigende taken kunnen blijven uitvoeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, democratische weerbaarheid gaat niet alleen over voorbereid zijn voor een plotselinge crisis. Het gaat ook over hoeveel grip we nog hebben op onze eigen digitale infrastructuur. Daarom vinden wij het tijd om werk te maken van digitale autonomie. Niet door morgen meteen alles anders te doen, maar door eerst inzicht te krijgen in de afhankelijkheden die we vandaag hebben. Welke systemen gebruiken wij? Waar draaien die systemen? En welke daarvan zouden we op termijn dichterbij huis, binnen Europa, kunnen organiseren?

Samen met de VVD en D66 organiseerden we onlangs een bijeenkomst met verschillende kennisinstellingen, bedrijven, het UMCG en veel politieke partijen hier in dit huis. Die gesprekken maakten duidelijk dat dit vraagstuk niet door één partij kan worden opgelost, maar dat we in Groningen wel degelijk gezamenlijk stappen kunnen zetten. Daarom dienen wij een voorstel in om deze onafhankelijkheid in kaart te brengen en te onderzoeken waar we op termijn meer digitale autonomie kunnen organiseren. Want weerbaarheid betekent niet alleen dat je kunt reageren als het misgaat, maar ook dat je vandaag werkt aan het verkleinen van je kwetsbaarheden.

De VOORZITTER: Dit is een motie van het CDA, D66, de VVD, GroenLinks, het lid Ten Hoeve, de ChristenUnie en Volt. De motie heet 'Digitale autonomie'. Deze motie heeft als volgnummer 462 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- veel digitale diensten en systemen worden geleverd door bedrijven buiten de Europese Unie;
- er sprake is van oplopende internationale geopolitieke spanningen in de wereld;

Overwegende dat:

- de provincie voor haar functioneren afhankelijk is van betrouwbare en veilige digitale systemen;
- internationale geopolitieke spanningen kunnen leiden tot beperkingen in de beschikbaarheid of continuïteit van digitale dienstverlening door niet-Europese bedrijven;
- het wenselijk is om, waar redelijkerwijs mogelijk, afhankelijkheid van digitale diensten en systemen van leveranciers buiten de Europese Unie te beperken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in kaart te brengen op welke onderdelen de provincie voor haar primaire processen afhankelijk is van digitale diensten en systemen van leveranciers buiten de Europese Unie;
- te onderzoeken op welke onderdelen deze afhankelijkheid kan worden verminderd door te kiezen voor gelijkwaardige alternatieven binnen Nederland of de Europese Unie, waarbij continuïteit, veiligheid, uitvoerbaarheid en kosten worden meegewogen;
- Provinciale Staten uiterlijk in Q2 van 2027 te informeren over de uitkomsten van dit onderzoek en de mogelijke vervolgstappen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, weinig onderwerpen raken zo aan de ziel van Groningen als de toekomst van ons platteland. Te vaak worden natuur en landbouw tegenover gezet, maar ons landschap is juist gevormd door generaties boeren die samenwerken met hun eigen omgeving. Wij geloven in verbinding, in vrijwilligheid, in maatwerk en in perspectief. Met die gedachten dienen wij vandaag drie voorstellen in. Een voorstel voor een onafhankelijke ruilmeester, zonder de vrijwillige kavelruil voor agrariërs beter van de grond. Een voorstel om kennisinstellingen, studenten en de praktijk samen te brengen, zodat nieuwe oplossingen in de Groninger klei geworteld kunnen worden. En een voorstel voor PAS-melders, die jarenlang te goeder trouw hebben gehandeld, ook de komende jaren te blijven ondersteunen. Want de vraag niet: óf natuur, óf landbouw. De vraag is: hoe geven we ze beide toekomst?

De VOORZITTER: De eerste motie heeft als titel 'Onafhankelijke ruilmeester' en hij is ingediend door het CDA en de ChristenUnie. Deze motie heeft als volgnummer 463 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- grondruil, kavelruil en herplaatsing in gebiedsprocessen vaak complex zijn door versnippering van grondposities, uiteenlopende belangen en de behoefte aan onafhankelijke procesbegeleiding;
- dit onder meer speelt rond Natura 2000, landbouwstructuur, natuurontwikkeling, wateropgaven, kwetsbare watergebieden en gebiedsgerichte processen;
- de nieuwe landelijke stikstofaanpak juist vraagt dat provincie tijdig gebiedsprocessen voorbereidt, terwijl wachten op verder landelijke uitwerking de voortgang in Groningen kan vertragen;

Overwegende dat:

- een onafhankelijke ruilmeester partijen kan verbinden, ruilkansen zichtbaar kan maken en vrijwillige ruilprocessen kan begeleiden;
- de nieuwe zoneringsaanpak rond kwetsbare Natura 2000-gebieden en watergebieden de urgentie vergroot om de Groningse grondpuzzel zorgvuldig, vrijwillig en met draagvlak te organiseren;
- de meerwaarde juist zit in onafhankelijkheid, iemand van buiten de provincie, zonder eigen grondpositie, financieel belang of bestuurlijke betrokkenheid;
- dit geen nieuwe subsidieregeling is, maar een praktisch instrument om bestaande problemen sneller en zorgvuldiger verder te brengen;
- Groningen zelf tempo kan maken, met vrijwilligheid, transparantie en rechtszekerheid als uitgangspunt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een pilot te starten met een onafhankelijke ruilmeester voor vrijwillige grondruil, kavelruil en herplaatsing in gebiedsprocessen;
- hiervoor de benodigde middelen te reserveren voor voorbereiding, inrichting en uitvoering van de pilot;
- één à twee kansrijke gebieden of casussen te selecteren waar vrijwillige grondruil concreet kan bijdragen aan voortgang, en daarbij oog te hebben voor bedrijfsopvolging en het perspectief van jonger boeren;
- Provinciale Staten uiterlijk bij de behandeling van de Begroting 2-27 te informeren over de opzet van de pilot, de selectie van één à twee kansrijke gebieden of casussen, de benodigde middelen en de wijze waarop de onafhankelijkheid van de ruilmeester wordt geborgd;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, en wij hebben wie dat moet zijn, opzettelijk opengelaten. Het kan bijvoorbeeld Prolander zijn, maar het kan ook een ander zijn, Die invulling laten we aan het College.

Dan de volgende motie.

De VOORZITTER: Dit is een motie die wordt ingediend door het CDA, D66 en Forum voor Democratie. De titel van de motie is 'Van kennis naar klei'. Deze motie heeft als volgnummer 464 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- Groningen beschikt over sterke kennisinstellingen, praktijkgerichte opleidingen en innovatieve ondernemers op het gebied van landbouw, bodem, water en natuur;
- veel innovatieve ideeën, onderzoeksresultaten en werkbare voorbeelden nog onvoldoende hun weg vinden naar de dagelijkse praktijk op het Groningse platteland;
- boeren en andere agrarische ondernemers behoefte hebben aan praktische, toepasbare oplossingen die bijdragen aan een toekomstbestendige landbouw;
- het kabinet in het nieuwe landbouw-, natuur- en stikstofpakket inzet op kennis, innovatie, praktijkgerichte pilots en fieldlabs om boeren te ondersteunen bij verduurzaming en emissiereductie;

Overwegende dat:

- samenwerking tussen boeren, kennisinstellingen, studenten, overheden en het bedrijfsleven kan bijdragen aan innovatie die direct toepasbaar is in de praktijk;
- Groningen bij uitstek geschikt is als proeftuin voor innovatieve oplossingen op het gebied van landbouw, bodem, water, natuur en klimaat;
- het verbinden van kennis en praktijk kan bijdragen aan een sterkere landbouw, een beter verdienvermogen en een vitaal platteland;
- het van belang is dat succesvolle en werkbare voorbeelden niet blijven steken in losse pilots of projecten, maar breder toepasbaar worden gemaakt voor agrarische ondernemers in Groningen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met kennisinstellingen, MBO-, HBO-, en WO-opleidingen, agrarische ondernemers en andere relevante partners een Gronings praktijkprogramma op te zetten waarin kennis, innovatie en werkbare voorbeelden rechtstreeks worden verbonden aan concrete vraagstukken van agrarische ondernemers, en hiervoor 100.000 euro uit de vrije middelen beschikbaar te stellen als startbudget;
- daarbij te stimuleren dat studenten, onderzoekers en ondernemers gezamenlijk werken aan praktijkgerichte pilots en demonstratieprojecten op Groningse bedrijven;
- hierbij zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande programma's, netwerken en beschikbare middelen;
- Provinciale Staten uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren over de mogelijkheden tot samenwerking met betrokken partners en de eerste uitwerking van dit praktijkprogramma en/of aanvullende middelen nodig zijn voor voortzetting of verbreding;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, en bij de volgende motie hoeft er geen uitleg meer bij.

De VOORZITTER: Een motie gesierd met de partijlogo's van het CDA, D66 en de BBB. De titel is 'Laat PAS-melders niet alsnog omvallen'. Deze motie heeft als volgnummer 465 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- Provinciale Staten op 12 november 2025 de motie 'Laat PAS-melders niet omvallen' hebben aangenomen;
- naar aanleiding van deze motie middelen zijn ingezet om het PAS-dossier beter in kaart te brengen en PAS-melders gerichter te kunnen helpen;

- uit de praktijk positieve signalen komen dat deze inzet heeft bijgedragen aan betere voorbereiding van dossiers en meer vertrouwen bij betrokken PAS-melders;
- de provincie met deze inzet beter voorbereid is om, zodra landelijke regelgeving dit mogelijk maakt, de vergunningverlening voor PAS-melders snel op gang te brengen;

Overwegende dat:

- PAS-melders jarenlang te goeder trouw hebben gehandeld binnen regels die door de overheid zelf zijn opgesteld;
- het onwenselijk is dat ondernemers opnieuw tussen wal en schip te vallen zodra tijdelijke inzet of capaciteit wegvalt;
- iedere vertraging in begeleiding, dossieropbouw of juridische ondersteuning kan leiden tot nieuwe onzekerheid, juridische procedures en maatschappelijke schade;
- de provincie, zolang landelijke legalisatie nog niet volledig is uitgewerkt, zelf verantwoordelijkheid moet blijven nemen voor zorgvuldige begeleiding van PAS-melders en een goede voorbereiding van vergunningverlening;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de huidige aanpak voor PAS-melders te continueren, zodat de voorbereiding van dossiers en de ondersteuning van PAS-melders onverminderd kunnen worden voortgezet;
- het PAS-dossier in Groningen verder in kaart te brengen en actueel te houden, waaronder de situatie van PAS-melders, interimers, lopende handhavingszaken en kansrijke gebiedsgerichte routes voor vergunningverlening, zodat de provincie goed voorbereid is op het Programma Maatwerk PAS-melders en de voorgenomen hervatting van vergunningverlening;
- hiervoor opnieuw 300.000 euro uit het flexibel budget beschikbaar te stellen voor de inzet van specialistische, juridische en inhoudelijke capaciteit;
- Provinciale Staten uiterlijk 1 oktober 2026 te informeren over de voortgang en over de wijze waarop de provinciale aanpak aansluit op de aangekondigde maatregelen van het Rijk;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, uiteindelijk gaat het niet alleen om hoe we onze provincie inrichten. Het gaat om de mensen die er wonen, nu of in de toekomst, mevrouw Brilstra. Daarom zijn wij blij met extra middelen voor woningbouw.

Maar huizen alleen maken nog geen gemeenschap. Een thuis gaat ook over bereikbaarheid, over scholen, verenigingen, sport en cultuur, over een huisarts en over een supermarkt in een dorp. Kortom: over leefbaarheid. Leefbaarheid gaat ook over wat ons verbindt, zoals evenementen. En sommige evenementen zijn meer dan zomaar een evenement. Ze zijn onderdeel van onze identiteit. Denk aan DelfSail, Eurosonic/Noorderslag of de Groninger KEI-week. De gedeputeerde gaf in de commissie aan dat er wordt gewerkt aan een afwegingskader voor grote evenementen. Daar zijn wij heel blij mee. Maar juist omdat sommige evenementen onderdeel zijn van ons Gronings cultureel erfgoed, vinden wij dat zij een eigenstandige positie verdienen. Daarom dienen wij een motie in om te komen tot een lijst met evenementen die wij als Gronings cultureel erfgoed beschouwen.

De VOORZITTER: Deze motie heeft de logo's van het CDA, de ChristenUnie en Volt. De titel is 'Structurele waardering voor beeldbepalende evenementen'. Deze motie heeft als volgnummer 466 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- het College werkt aan een afwegingskader voor grote evenementen;
- sommige evenementen al jarenlang een belangrijke bijdrage leveren aan de identiteit, geschiedenis en uitstraling van Groningen;
- deze evenementen regelmatig afhankelijk zijn van incidentele subsidieaanvragen, terwijl zij een terugkerend en beeldbepalend karakter hebben;

Overwegende dat:

- een aantal grote evenementen onderdeel is van het cultureel erfgoed en de identiteit van Groningen;
- dergelijke evenementen niet alleen economische waarde hebben, maar ook bijdragen aan trots, saamhorigheid en de aantrekkingskracht van onze provincie;

- het wenselijk is, onderscheid te maken tussen incidentele evenementen en evenementen die vanwege hun bijzondere betekenis een structurele plaats innemen binnen de Groningse samenleving;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- gelijktijdig met de uitwerking van het afwegingskader voor grote evenementen te onderzoeken welke terugkerende evenementen vanwege hun bijzondere culturele, historische of maatschappelijke betekenis kunnen worden aangemerkt als Gronings cultureel erfgoed;
- hiervoor criteria op te stellen en op basis daarvan een voorstel uit te werken voor een lijst van beeldbepalende evenementen;
- daarbij tevens te bezien op welke wijze deze evenementen meer continuïteit en minder afhankelijkheid van incidentele subsidieverlening kunnen krijgen;
- Provinciale Staten hierover gelijktijdig met het afwegingskader voor grote evenementen te informeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, ik wil eindigen met een hoopvolle boodschap. Wij hebben gezien hoe donker het kan zijn. Mensen die vastzitten, gezinnen die moe waren, mensen die boos waren. En vaak bleek die boosheid achteraf verdriet te zijn. Maar we hebben ook iets anders gezien. We hebben gezien hoe Groningers omzien naar elkaar. Hoe burenhulp, hoe vrijwilligers klaarstaan en hoe dorpen mooie ideeën verder brengen. Hoe mensen zeggen: 'Kom maar, wij dragen wel even mee.'

En misschien is dat wel de kracht van Groningen: niet dat we nooit met zware dingen te maken hebben, maar dat we elkaar niet loslaten. Zometeen delen wij daarom symbolisch een kaars uit, met woorden die iedere Groninger kent: *'Het het nog nooit zo donker west, of 't werd altijd wel weer licht.'* En dat is waar. Maar licht komt niet vanzelf. Licht ontstaat wanneer mensen naar elkaar omzien. Wanneer we lasten samen dragen. Want een zwaar glas wordt niet lichter door te doen alsof het niet zwaar is. Het wordt lichter wanneer iemand zegt: 'Geef maar even, ik draag hem met je mee.'

En misschien is dat wel onze belangrijkste opdracht. Niet om vandaag alle problemen op te lossen, maar om ervoor te zorgen dat geen enkele Groninger lasten alleen hoeft te dragen. Want, voorzitter, een nieuw begin begint niet met beleid. Een nieuw begin begint met mensen. En zolang het donker is, laten we elkaar niet los.

Dank u wel.

Mevrouw REININK (Volt): In de provincie Groningen willen we bouwen aan een provincie waarin inwoners ook daadwerkelijk mee kunnen doen, kansen eerlijk verdeeld zijn en waar we verantwoordelijkheid nemen voor toekomstige generaties. Volt schrok van de cijfers van eenzaamheid. Dan gaat het niet alleen over ouderen, over wie dit debat vaak gericht is. Juist onder jongeren en jongvolwassenen neemt de eenzaamheid steeds verder toe.

Sociale media maken het makkelijker om met de hele wereld in verbinding te staan, maar lang niet altijd om je ook echt verbonden te voelen. Constante druk om jezelf te vergelijken met anderen, helpt daar niet bij. Daar komt ook nog bij dat na het afronden van je studie, jongvolwassenen vaak in een sociaal gat vallen. Het netwerk van de opleiding valt weg, buiten de doelgroep van veel evenementen die georganiseerd worden, geen studenten-OV meer om makkelijk naar dingen toe te reizen en vaak nog geen auto, dus wel afhankelijk van het openbaar vervoer, waarmee ze lang niet overal kunnen komen.

Tijdens corona heb ik, net als veel anderen, ook ervaren hoe het is als die verbindingen plotseling wegvallen. En ook tijdens mijn studie fysiotherapie zie ik hoe groot de invloed is van eenzaamheid. Het is niet alleen een mentaal probleem, maar langdurige eenzaamheid leidt ook tot veel lichamelijke klachten. Gezondheid begint met verbinding. Ook in de gesprekken op straat komt steeds naar voren dat mensen leven met eenzaamheid en dat er grote behoefte is aan plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Deze verbindingen ontstaan niet vanzelf. Soms staan we in een provincie waar participatie en kansengelijkheid vooraan staan, waarin we duurzaam omgaan met onze omgeving en waarin mobiliteit mensen bij elkaar brengt. Daarom maken wij ook graag gebruik van het aanbod van het College om hierover in gesprek te gaan.

Wat betreft milieu en energie. De energietransitie en zeker de gevolgen van de klimaatverandering ervaren wij nu al. Ongekende hitte en steeds vaker extreme weersomstandigheden. Het blijft lastig dat de cijfers achterlopen op de actualiteit, terwijl wij de gevolgen vandaag al voelen. We zijn heel benieuwd naar het Programma Energie en zullen hier kritisch naar kijken. Wat Volt betreft moet in dit programma expliciet worden benoemd dat het bijdraagt aan het behalen van de klimaatdoelen. Nederland, en dus ook Groningen, heeft zich daarin niet alleen

politiek, maar ook juridisch aan gecommiteerd. Bovendien staan we hierin niet alleen. Juist in Europees verband werken samen aan deze opgave, delen we kennis en versnellen we innovatie.

Het *repoweren* van de huidige windmolenparken is een ontwikkeling die wij uiteraard steunen, maar we vinden dat er momenteel erg op geleund wordt, te zwaar. Daarom vragen we het College wat dit concreet oplevert. En welke ruimte ziet het College daarnaast voor nieuwe innovaties en aanvullende vormen van duurzame energie?

Mobiliteit is misschien wel de meest letterlijke vorm van verbinding, zeker voor Groningen. Wij herkennen allemaal dat de afstand tot de Randstad maar al te groot is. Vooral binnen de Randstad is het eerder regel dan uitstel dat je wakker voor zes uur afgaat om op tijd aanwezig te kunnen zijn. En vaak moet je ook eerder vertrekken aan het eind van de dag om nog thuis te kunnen komen. Hoe onderhoud je dan sociale contacten en neem je deel aan verenigingen en bouw je een netwerk op als je er simpelweg niet kunt komen? Of niet meer thuis kunt komen?

En hierbij moet ook rekening gehouden worden met veiligheid en het gevoel van veiligheid. Ook vrouwen moeten 's avonds veilig naar huis kunnen reizen. Het ontwerp van onze omgeving heeft hierin een grote rol en wij willen dat hierin de toekomst meer aandacht voor is.

We zijn blij om te lezen dat stappen worden gezet voor het spoorknelpunt en dat de Lelylijn een belangrijk project blijft. Kan het College toelichten welke stappen er al gezet zijn in Groningen voor de realisatie van een sparend gebiedsfonds en welke stappen er zijn gezet in de lobby?

Het aantal fietsslachtoffers is helaas weer gestegen. Tegelijkertijd verandert ook ons verkeersgedrag. Welke aanvullende stappen kan het College om verkeersveiligheid en bewustwording te vergroten?

Verbindingen ontstaan ook tijdens evenementen. Daarom zien wij ook veel potentie in evenementen zoals het WK wielrennen en Ironman en onze kandidaatstelling voor de Europese Culturele Hoofdstad.

Als fysiotherapeut in opleiding zie ik dagelijks hoe belangrijk bewegen is. Niet alleen voor de lichamelijke gezondheid, maar ik zei het al: ook omgedraaid voor het mentale welzijn. Ook in mijn eigen drukke schema met studie, Staten en nog werken eraan, merk ik heel erg dat sport je altijd juist weer je energie kan opladen. Maar sport doet nog meer dan dat. Het brengt mensen bij elkaar. Ik doe bijvoorbeeld mee aan een lokale runclub waarbij ik vrienden heb gemaakt en contacten heb leren kennen die ik anders niet had leren kennen. En we kennen allemaal de beelden natuurlijk onlangs van het WK voetbal waarbij iedereen in de Stad samenkomt, ongeacht leeftijd of achtergrond, om het samen te beleven. Ook dat is de waarde van evenementen.

Volt vindt het belangrijk dat er een goede mix van evenementen is. Groot en klein, cultureel en sportief. Toegankelijk voor mensen die alleen komen en voor mensen die in groepen komen.

Sociale media en digitalisering betekenen dat we verbindingen kunnen maken over landsgrenzen heen. Ongeacht tijdzones of fysieke locaties komen mensen in contact met elkaar. Toch is er ook een keerzijde, namelijk de verspreiding van nare, racistische en haatvolle opmerkingen en andere online schandelijke praktijken die vaak plaatsvinden op socialemediaplatforms. De omvang verschilt hierbij enorm per platform, ook omdat de platforms het reguleren van de inhoud op een platform verschillend aanpakken.

De koersverandering van X, voormalig Twitter, is zorgelijk. Sinds de overname door Elon Musk is het platform fors veranderd. Er is geen sprake meer van contentmoderatie, haatzaaien kan vrij zijn gang gaan en er wordt actief desinformatie verspreid op het platform. Tijdens het politieke vragenuur vroegen wij al waarom de provincie Groningen nog steeds actief gebruikmaakt van X, ondanks het advies van topambtenaren om hiervan af te stappen. In het kort was het antwoord toen dat het bereik van het provinciale account, 20.000 volgers, meeweegt in het besluit om voorlopig nog via X te communiceren. Alleen, die ene statistiek zegt niet alles. Er zijn heel veel mensen – misschien zelfs hier in de zaal – die nog steeds de provincie volgen op Twitter, maar allang de app hebben verwijderd en eigenlijk dat helemaal niet meer volgen.

Een gedegen engagementanalyse op het X-account van de provincie toont dan ook dat het bereik en de interacties eigenlijk nihil zijn en dat het ook aannemelijk is dat de mensen die het hier nog volgen, ook op andere manieren bereikt zouden worden. De provincie heeft het doel om een betrouwbare overheid te zijn die transparantie en veiligheid nastreeft. Hier hoort ook bij om in te grijpen als medewerkers geconfronteerd worden met nare, racistische en negatieve *comments* op X. Daarnaast is het ook een respectvol contact met inwoners beter geborgd via andere, veiligere en meer gecontroleerde kanalen zoals Bluesky, Mastodon en de lokale media uiteraard.

Daarom pleiten wij ervoor dat de provincie Groningen per direct stopt met het actief gebruik en beheer van provinciale accounts op X. Daarom dienen wij de motie 'eX-odus' in, waarin wij oproepen dat de provincie Groningen het platform X verlaat, hierin een leidende rol in te nemen tegenover andere provincies en leiderschap te tonen.

De VOORZITTER: Een motie van Volt, de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de ChristenUnie, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid en het lid Ten Hove. De titel van de motie is 'eXodus'. Deze motie heeft als volgnummer 4xx en eindigt met de volgende oproep aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- de provincie Groningen nog steeds actief communiceert via X (voorheen Twitter);
- X sinds de overname door Elon Musk fors is veranderd, met minder moderatie, meer haatzaaien en verspreiding van desinformatie;
- X zich herhaaldelijk niet of onvoldoende houdt aan Europese wet- en regelgeving, waaronder de Digital Service Act (DSA) en de regels tegen desinformatie;
- steeds meer Europese overheden, gemeenten en organisaties daarom hun aanwezigheid op X beperken of beëindigen;
- topambtenaren vanuit het Rijk adviseren om te stoppen met X vanwege de facilitatie van actieve desinformatie en schadelijke en stafbare content (CITATIO);

Overwegende dat:

- de provincie een betrouwbare overheid wil zijn die zich baseert op Europese normen voor digitale rechten, transparantie en veiligheid;
- het bereik en de interacties op het provinciale X-account minimaal zijn: 0,03 procent van de volgers interacteren met het account;
- er onder enkele posts van de provincie verdachtmakingen, racistische en transfobische *comments* worden geplaatst en deze posts de meeste interacties kennen;
- door van X af te gaan, communicatiemedewerkers niet meer geconfronteerd worden met nare, racistische en negatieve *comments*;
- het open en respectvolle contact met inwoners beter geborgd is via andere, veiligere en meer ongecontroleerde kanalen;
- er voldoende alternatieven zijn zoals Bluesky, Mastodon, eigen nieuwsbrieven en lokale media;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- per direct te stoppen met actief gebruik en beheer van provinciale accounts op X (Twitter);
- eigen medewerkers in bescherming te nemen tegen de negatieve interacties op X;
- bij het verlaten van X, inwoners, organisaties en pers actief te informeren over de nieuwe alternatieve communicatiekanalen;
- om een voorbeeld te zijn, initiatief en een actieve rol in te nemen om gezamenlijk met andere provincies van X af te gaan;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw REININK (Volt): Volt ziet dat duidelijke keuzes nog te vaak worden uitgesteld en dat de uitvoering op meerdere terreinen onder druk staat. Dat zien we terug bij onder andere waterkwaliteit, digitalisering, mobiliteit en klimaatbeleid. Maar als er één rode draad is die vandaag centraal staat, dan is het verbinding. Verbinding tussen mensen, verbinding tussen dorpen en steden, verbinding via mobiliteit, verbinding door sport, cultuur en evenementen en verbinding over provincie- en landsgrenzen heen.

De uitdagingen waar Groningen voor staat, stoppen immers niet bij provinciegrenzen. Juist door samen te werken met onze Europese partners, kunnen we sneller innoveren, kennis delen en betere oplossingen vinden. Volt gelooft daarom ook dat Groningen niet aan de rand van Nederland ligt, maar in het hart van een sterk Europees netwerk. Niet door alles alleen te willen doen, maar door betekenisvolle verbindingen aan te gaan, bouwen we aan een provincie waar iedereen mee kan doen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik zie sommigen van u hongerig kijken en ik leef met u mee. Maar het lijkt me voor de planning van de Staten heel goed om nog drie woordvoeringen te doorstaan, want anders krijgen we eerst een lunchpauze en dan nog drie woordvoeringen en dan krijgen we de voorbereiding van de beantwoording door het College, wat weer een flinke schorsing met zich meebrengt. Dus als u het goed vindt, gaan we door. (...) U vindt het goed, zie ik. Dan geef ik het woord aan de heer Zwart.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, dit zijn waarschijnlijk – zeer waarschijnlijk – mijn laatste Algemene Beschouwingen namens de Partij voor het Noorden. Dit is voor mij geen moment om terug te kijken, maar juist om vooruit te kijken. Want de keuzes die wij de komende jaren maken, bepalen hoe Groningen er in 2050 uitziet. Niet alleen voor ons, maar vooral voor onze kinderen en kleinkinderen.

Groningen staat opnieuw voor grote veranderingen. Miljarden euro's komen deze kant op via Nij Begun, de Economische Agenda en Toukomst. De Eemshaven groeit, er komen nieuwe industrieën, energieprojecten, woningbouw, infrastructuur en ja, mogelijk zelfs kerncentrales. Dat biedt kansen.

Maar Groningen kent ook een geschiedenis. Ook bij het aardgas werd ons voorspoed beloofd. Ook toen ging het over nationaal belang. Ook toen ging het over kansen. En ook toen verdwenen de grote baten elders, terwijl de lasten hier achterblijven. Na acht jaar in deze Staten heb ik te vaak gezien hoe mooie woorden niet werden gevolgd door daden. Te vaak werden beloften gedaan die niet, te laat of slechts gedeeltelijk werden nagekomen. Misschien verklaart dat ook wel waarom veel Groningers niet vragen wat er wordt beloofd, maar wat er daadwerkelijk wordt gedaan. Daarom moet deze Statenperiode over meer gaan dan projecten, vergunningen en investeringen. De vraag is of wij werkelijk geleerd hebben van onze geschiedenis. Durven wij de belangen van onze inwoners voor de belangen van de systemen te zetten? Durven wij grenzen te stellen? Durven wij keuzes te maken?

De Partij voor het Noorden ziet een provincie die steeds voller raakt: meer ruimteclaims, meer ambities, meer plannen. Maar dezelfde ruimte, dezelfde dorpen en dezelfde inwoners. Wij praten vaak over afzonderlijke projecten. Inwoners ervaren geen afzonderlijke projecten. Zij ervaren de optelsom: windturbines, hoogspanningsverbindingen, industrie, woningbouw, natuurclaims, infrastructuur en straks ook mogelijk defensieopgaven. Dan is de vraag niet meer wat één project doet. Dan is de vraag wat alles tezamen doet. Hoeveel kan Groningen nog dragen? Die vraag wordt steeds urgenter, maar wordt nog steeds onvoldoende gesteld. De provincie heeft niet alleen de plicht om afzonderlijke plannen te beoordelen, maar ook de stapeling van alle ontwikkelingen samen.

En daarom dienen wij de motie in – en ik ben hem aan het zoeken... ja!, 'Grenzen aan de draagkracht van Groningen'. Niet om ontwikkelingen tegen te houden, integendeel. Maar om eindelijk inzicht te krijgen in de totale druk op onze leefomgeving. Want een provincie die haar grenzen niet kent, loopt het risico die ongemerkt te overschrijden. De motie. Alstublieft, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik ben een motie voor me van de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Die gaat over 'Grenzen aan de draagkracht van Groningen'. Deze motie heeft als volgnummer 468 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026, Constateerend dat:

- Groningen steeds meer ruimtelijke, economische en maatschappelijke opgaven moet opvangen;
- de druk op ruimte, energie-infrastructuur, industrie, water, woningbouw, natuur, landbouw, mobiliteit en gezondheid gelijktijdig toeneemt;
- inwoners steeds vaker zorgen uiten over de opstelsom van ontwikkelingen in hun leefomgeving;
- binnen de Omgevingsvisie 'Dit wordt Groningen' brede ambities zijn vastgesteld, maar de cumulatieve draagkracht van gebieden nog onvoldoende concreet inzichtelijk is;

Overwegende dat:

- Groningen ruimte wil blijven bieden aan ontwikkeling, innovatie en economie;
- bestuurlijke regie vraagt om inzicht in de totale stapeling van opgaven en effecten;
- gezondheid, leefbaarheid en draagvlak van inwoners daarbij nadrukkelijk meegewogen moeten worden;
- Provinciale Staten tijdig zicht moeten hebben op waar grenzen aan draagkracht in beeld komen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- inzichtelijk te maken hoe de cumulatieve druk van ruimtelijke, economische en maatschappelijke opgaven zich in Groningen ontwikkelt;
- daarbij expliciet aandacht te besteden aan onder meer energie, industrie, water, infrastructuur, woningbouw, natuur, leefomgeving en gezondheid;
- Provinciale Staten hierover vóór de behandeling van de Begroting 2027 te informeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ZWART (PvhN): Het tweede punt raakt het hart van de Partij voor het Noorden: het Ommeland. De afgelopen jaren heeft de PvhN consequent aandacht gevraagd voor dorpen, voorzieningen, bereikbaarheid en leefbaarheid. Want de term Groningen bestaat niet alleen uit één sterke stad, maar uit sterke dorpen én een sterke stad. De Perspectiefnota laat zien dat de financiële druk na 2030 fors kan oplopen. Dan dreigt altijd hetzelfde patroon: een buslijn minder, een voorziening minder, een verbinding minder, een stukje leefbaarheid minder. Brede welvaart begint niet met rapporten. Brede welvaart begint wanneer inwoners hun huisarts kunnen blijven bereiken, wanneer jongeren naar school kunnen, wanneer ouderen mobiel blijven en wanneer voorzieningen bereikbaar blijven.

Juist daarom moeten wij nu weten wat toekomstige financiële keuzes betekenen voor dorpen en kleinere kernen. Daarom dienen wij de motie in 'Leefbaarheid Ommeland eerst'. Niet omdat er vandaag een probleem is, maar omdat wij morgen geen spijt willen hebben van keuzes die vandaag worden voorbereid. (...) En dan krijgt u hier de motie, alstublieft.

De VOORZITTER: Het is de motie 'Leefbaarheid Ommeland eerst', ingediend door de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Deze motie heeft als volgnummer 469 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- de provincie Groningen vanaf 2030 mogelijk voor grote financiële keuzes komt te staan;
- ontwikkelingen rondom infrastructuur, bereikbaarheid, openbaar vervoer, beheer en leefbaarheid in financieel opzicht een steeds grotere druk kunnen veroorzaken;
- inwoners van met name het Ommeland in het verleden vaker geconfronteerd zijn met verschraving van voorzieningen en bereikbaarheid;

Overwegende dat:

- tijdig financieel inzicht noodzakelijk is om eerlijke politieke keuzes te kunnen maken;
- leefbaarheid, bereikbaarheid en basisvoorzieningen in dorpen en regio's van groot belang zijn voor brede welvaart;
- Provinciale Staten vooraf zich moeten hebben op mogelijke financiële risico's en effecten voor het Ommeland;
- voorkomen moet worden dat gevolgen van financiële druk uiteindelijk opnieuw onevenredig bij dorpen en regio's terechtkomen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- Provinciale Staten voorafgaande aan de Begroting 2027 inzicht te geven in mogelijke financiële drukpunten richting en na 2030 hoe op het gebied van bereikbaarheid, OV, infrastructuur en leefbaarheid;
- daarbij expliciet aan te geven welke gevolgen mogelijke keuzes kunnen hebben voor het Ommeland en kleinere kernen;
- dit inzicht mee te nemen in toekomstige financiële en beleidsmatige afwegingen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ZWART (PvhN): Dan een onderwerp dat de Partij voor het Noorden al jaren op de agenda zet: de kerntaken van de provincie. Waar is de provincie eigenlijk van? Steeds opnieuw zien wij nieuwe programma's, nieuwe taken, nieuwe rollen en nieuwe ambities. Maar zelden stelen wij onszelf de vraag wat wij misschien niet meer zouden moeten doen. De Partij voor het Noorden heeft die vraag de afgelopen jaren herhaaldelijk gesteld. Meerdere gedeputeerden erkenden dat die vraag terecht is. Zelfs de grootste partij in deze Staten van dit moment antwoordde ooit simpelweg 'ja' of ze de motie 'Kerntaken' zou ondersteunen. Maar tussen ja zeggen en ja doen zit soms een wereld van verschil. Ondanks alle instemming ligt er nog steeds integraal kerntakenonderzoek.

Daarom dienen wij vandaag opnieuw de motie 'Onderzoek kerntaken provincie Groningen' in. Het is niet de eerste keer, het is volgens onze berekening inmiddels de vierde keer. Niet omdat wij minder provincie willen, maar dat omdat wij een betere provincie willen. Een provincie die scherp weet wat haar kerntaken zijn, focus heeft en haar mensen en middelen inzet waar inwoners het meeste aan hebben. En dan krijgt u van de motie, voorzitter. Met excuses voor drie velletjes.

De VOORZITTER: Het valt mee, geloof ik. Ik heb een motie voor me met de logo's van de Partij voor het Noorden, de Partij voor de Vrijheid, Groninger Belang en Forum voor Democratie. De motie heeft

als titel 'Onderzoeken kerntaken provincie Groningen'. Deze motie heeft als volgnummer 470 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- de provincie Groningen de afgelopen jaren steeds meer taken, programma's, uitvoeringsrollen en cofinancieringsverplichtingen naar zich toe heeft gekregen;
- uit de Perspectiefnota 2027 blijkt dat de financiële druk vanaf 2030 fors oploopt;
- tegelijkertijd sprake is van groei van ambtelijke capaciteit, juridische ondersteuning, toezicht, procesbegeleiding en uitvoeringsstructuren;
- Provinciale Staten de verantwoordelijkheden hebben om blijvend scherp te kijken naar de bestuurlijke rol en kerntaken van de provincie;

Overwegende dat:

- de provincie zich in de eerste plaats moet richten op taken die van wezenlijk provinciaal belang zijn;
- duidelijke keuzes over kerntaken bijdragen aan beter bestuurbaar beleid, financiële beheersbaarheid en een herkenbare overheid;
- een heldere afweging van provinciale taken kan bijdragen aan meer focus binnen de organisatie en betere inzet van publieke middelen;
- inzicht in kerntaken tevens helpt om toekomstige financiële keuzes beter en tijdiger te kunnen maken;
- een onderzoek naar kerntaken en provinciale focus in de afgelopen jaren al meerdere malen bestuurlijk is benoemd en door achtereenvolgende gedeputeerden in verschillende vormen is toegezegd, maar tot op heden niet integraal is uitgevoerd;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een onafhankelijk kerntakenonderzoek uit te laten voeren naar de huidige rol, taken, uitvoeringsverantwoordelijkheden en ambities van de provincie Groningen;
- daarbij in ieder geval inzichtelijk te maken:
 - welke taken wettelijk verplicht zijn;
 - welke taken aanvullend provinciaal beleid betreffen;
 - welke taken of uitvoeringsrollen in de afgelopen jaren zijn uitgebreid;
 - welke gevolgen dit heeft voor financiën, ambtelijke capaciteit, uitvoeringsdruk en bestuurlijke complexiteit;
 - waar mogelijke overlap, versnippering of stapeling van rollen en verantwoordelijkheden zichtbaar is;
- Provinciale Staten hierover vóór de begrotingsbehandeling 2027 te informeren, inclusief mogelijke scenario's voor meer focus op provinciale kerntaken;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ZWART (PvhN): L Voorzitter, voor veel Groningers is Nij Begun meer dan een programma. Het is een belofte. Een belofte dat de fouten uit het verleden niet opnieuw worden gemaakt. Een belofte dat Groningen eindelijk iets terugziet van wat Groningen tientallen jaren heeft gegeven. Maar vertrouwen ontstaat niet door miljarden op papier. Vertrouwen ontstaat wanneer inwoners kunnen aanwijzen wat daadwerkelijk is veranderd. Wanneer een woning veiliger wordt, wanneer een dorp sterker wordt en wanneer jongeren meer kansen krijgen. De fundamentele vraag is – en die stellen veel inwoners: wil de overheid het vertrouwen van de Groningers werkelijk wel herstellen? Er wordt te weinig van gemerkt.

Daarom vinden wij dat zichtbaar moet worden wat Nij Begun daadwerkelijk oplevert. En daarom dienen wij de motie 'Nij Begun moet zichtbaar zijn' in. Iedere euro die wordt uitgegeven in naam van herstel, moet uiteindelijk zichtbaar zijn in het leven van de inwoners. Provinciale Staten moet kunnen controleren of dat ook werkelijk gebeurt. En conform de traditie ben ik die motie kwijt. Want die ligt nog op mijn tafel.

De VOORZITTER: Dat geeft niet, want we hebben er genoeg op zich..!

De heer ZWART (PvhN): Nee, ik neem toch even de tijd. [Loopt naar zijn tafel om de motie te halen.] (...)

De VOORZITTER: Ik wijs de heer Zwart op de mogelijkheid om moties ook in tweede termijn in te dienen. Dat kan. (...) Gaat u door!

De heer ZWART (PvhN): Gelukkig gaat dit niet van mijn spreektijd af, want ik was stil. (...)

Goed, u brengt mij helemaal van mijn à propos, voorzitter. De vier moties – drie, dus; de andere komt nog – die wij vandaag indienen, lijken verschillende onderwerpen te behandelen. Maar uiteindelijk gaan ze allemaal over dezelfde vraag: wie voor besturen wij deze provincie? Over grenzen durven stellen, over leefbaarheid beschermen en over focus aanbrengen, over resultaten zichtbaar maken.

Na acht jaar Statenlidmaatschap heb ik één belangrijke les geleerd. De grootste fout die de politiek kan maken, is denken dat inwoners er zijn voor beleid. Het is precies andersom: beleid is er voor de inwoners. De Partij voor het Noorden heeft de afgelopen jaren vaak als eerste aan de bel getrokken. Soms alleen, soms tegen de stroom in, omdat inwoners rechthebben op een overheid die niet wegkijkt, maar controleert, corrigeert en verantwoordelijkheid neemt. Als dit inderdaad mijn laatste Algemene Beschouwingen zijn, dan hoop ik één bijdrage te hebben geleverd: dat de stem van de inwoners uit het Ommeland iets luider heeft geklonken in deze Staten. Voor de Partij voor het Noorden is dat altijd het uitgangspunt en dat zal het, hoop ik, ook in de toekomst blijven. Niet de systemen, niet de processen, niet de bestuurslagen. Maar de mensen die hier wonen, werken en hun kinderen grootbrengen.

Ik wil afsluiten met diezelfde boodschap waarmee ik ooit begon: Groningen is geen leeg gebied. Groningen is geen wingewest. Groningen is geen reservegebied voor nationale problemen. Groningen is ons thuis. En het is de taak van deze Staten om daar zuinig op te zijn.

Dank u wel. (...)

Mag ik nog even, voorzitter? Ik heb hem gevonden, de laatste motie!

De VOORZITTER: Het laatste velletje van de toespraak bleek een motie te zijn. Verrassing!

Een motie van de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie onder de titel 'Nij Begun moet zichtbaar zijn'. Deze motie heeft als volgnummer 471 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- via Nij Begun omvangrijke middelen beschikbaar komen voor herstel, leefbaarheid, kansen en toekomstperspectief in Groningen;
- inwoners van Groningen jarenlang te maken hebben gehad met schade, onzekerheid en verlies van vertrouwen;
- breed maatschappelijk draagvlak voor Nij Begun van groot belang is;

Overwegende dat:

- inwoners zichtbaar moeten kunnen ervaren waar middelen daadwerkelijk terechtkomen;
- transparantie over besteding van middelen essentieel is voor vertrouwen;
- voorkomen moet worden dat gelden vooral terechtkomen in bestuurlijke structuren, processen of indirecte uitvoeringskosten;
- Provinciale Staten hun controlerende rol goed moeten kunnen uitvoeren;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- periodiek inzichtelijk te maken welk deel van de Nij Begun-middelen rechtstreeks zichtbaar terechtkomen bij inwoners, woningen, leefbaarheid, sociale versterking en toekomstkansen in Groningen;
- daarbij onderscheid te maken tussen uitvoeringskosten, bestuurlijke kosten en directe maatschappelijke effecten;
- Provinciale Staten hierover jaarlijks actief te informeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer EPEMA (FvD): Het is een bewogen jaar geweest. Ik ga slechts een aantal voorbeelden bij langs, anders gaat het veel te lang duren.

We keuren een concept goed voor een herstructureringsmaatschappij die ondernemers helpt om bedrijventerreinen te vergroenen te verduurzamen. Een nobel idee, maar het is een B.V. waar de Staten geen rechtstreeks invloed op hebben.

Verder was er de Gemeenschappelijke Regeling Perspectief Groningen en Noord-Drenthe: die had niet heel duidelijk meetbare doelen en wat het nou concreet opleverde voor onze inwoners, bleef te vaag. Daarnaast is het een extra bestuurslaag die de afstand tussen burger en bestuur vergroot. FvD wil juist meer democratie en verantwoording van bedrijven en in plaats van bestuurlijke moloch concrete resultaten.

Dan was er nog de Omgevingsvisie en het Programma Economie. Het was ambitieus, maar onrealistisch. Veel op zichzelf onrendabele energie en *start-ups*, waterstof, nog meer wind, maar weinig perspectief voor vissers en boeren.

Verder bespraken we de potentiële onteigening van de boerenfamilie Van der Veen, een onteigening voor natuur die nog moet worden aangelegd, namelijk wat schraalland. Volgens ons is dat nieuwe natuur, dus dat zou dan indruisen tegen ons Coalitieakkoord.

En ten slotte de Jaarstukken 2025 waarbij veel geld op de plank bleef liggen en projecten niet altijd werden uitgevoerd. Voor de boeren geen duidelijkheid over stikstofvergunningen.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik hoor hier meneer Epema zeggen dat er in het Coalitieakkoord staat er niet aan onteigening voor nieuwe natuur wordt gedaan. Ik wil graag meneer Epema erop wijzen dat dat in dit geval ook niet gebeurt. Het gaat hier om waterveiligheid.

De heer EPEMA (FvD): Zoals ik net ook zei: het gaat inderdaad natuurlijk om de waterveiligheid. Maar er staat ook dat er nat schraalland moet komen, dus nieuwe natuur in dat gebied. Natuur die er nu nog niet is, dus volgens mij telt dat dan mee als 'nieuwe natuur'. Maar goed, daar kun je het misschien mee oneens zijn, want in bepaalde plannen kan staan dat het er al eerder had moeten zijn. Dan kun je misschien weer zeggen: 'O, dat is toch oude natuur.' Nou ja, het is natuur die er nu nog niet is. Dus volgens ons is dat nieuwe natuur.

De VOORZITTER: Ik herken flarden van een eerder debat.

De heer EPEMA (FvD): Ja.

De VOORZITTER: De heer Epema vervolgt zijn betoog.

De heer EPEMA (FvD): Dank u.

Samengevat: er zijn veel ambities. Er is veel bureaucratie: steeds meer bestuurslagen. Maar waar blijft de inwoner in dit verhaal? Een grotere overheid is klaarblijkelijk niet altijd beter. Meer bureaucratie en bestuurslagen ook niet. FvD wil dat inwoners weer meer geld te besteden hebben: de belastingen niet omhoog, niet energie delen of rantsoeneren, maar betaalbare energie voor iedereen.

Want de inwoners zijn bezig met wezenlijke vragen. Zoals hoe ze de huur kunnen blijven betalen en/of ze in de winter hun woning nog betaalbaar kunnen verwarmen. FvD wil niet dat onze levensstandaard nog verder keldert en alles nog duurder wordt, omdat we te veel bezig zijn met gesubsidieerde plannen en bepaalde energie die op zichzelf nog niet rendabel is, bijvoorbeeld waterstof.

Verder wil FvD geen voorkeursbehandelingen voor mensen die bijvoorbeeld op fatbikes de boel terroriseren of vrouwen lastigvallen. Dus voorkeursbehandelingen op de woningmarkt of waar dan ook. De grens is bereikt.

En de betutteling moet stoppen. U bepaalt zelf wel of u de auto neemt of de fiets ergens naartoe neemt en wat u eet en drinkt. U leeft niet voor de overheid of andermans ideologie, maar voor uw gemeenschap. En die gemeenschap schept u, niet de overheid.

Dan hebben we nu nog een motie, die gaat over de aangekondigde stikstofplannen van minister Van Essen.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, ik moest er even over nadenken. Maar hoor ik de heer Epema nu zeggen dat als je zestien bent, je op een fatbike rijdt en je dan misschien iets begaat wat niet zo handig is als je zestien bent, je dan de rest van je leven geen recht meer hebt op een woning?

De heer EPEMA (FvD): Nee, voorzitter, het enige wat ik heb gezegd is dat we geen voorkeursbehandelingen moeten geven. Dat wil zeggen: geen voorkeursbehandelingen op de woningmarkt. Dat er bijvoorbeeld wordt gezegd: nou, op basis van waar jij vandaan komt, krijg jij een woning, maar de ander niet. Dat soort dingen moet stoppen.

Mevrouw BAKKER (SP): Oké, maar hier koppelt de heer Epema dus de afkomst van iemand op die fatbike aan wat de gevolgen zijn?

De heer EPEMA (FvD): Nee, dat heb ik volgens mij niet gezegd. Ja, ik heb heel duidelijk gezegd: er wordt weleens een voorkeursbehandeling gegeven op de woningmarkt. En dat gebeurt dan op basis

van bijvoorbeeld de status van die persoon: of het een immigrant is of een autochtone Nederlander. Dan wordt de immigrant bijvoorbeeld de voorkeur gegeven: ja, wij vinden dat dat niet zo hoort.

De VOORZITTER: Mevrouw Bakker, ten slotte.

Mevrouw BAKKER (SP): Oké, maar ik snap nog steeds de link niet met de fatbike. En zijn natuurlijk een heleboel mensen die rechthebben op een voorkeur. Ik vind het heel bijzonder dat de heer Epema dat koppelt aan een fatbike en aan jongeren die misschien één keer een fout maken in hun leven.

De heer EPEMA (FvD): Ja, ik heb geen vraag gehoord volgens mij. Dat mag de SP gewoon vinden. Ja, dan hadden we dus nog de motie met betrekking tot de stikstofplannen van minister Van Essen.

De VOORZITTER: Het is een motie van Forum voor Democratie. 'Stikstofplannen: vermijd funeste gevolgen', staat erboven. En die motie heeft als volgnummer 472 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026, Constaterende dat:

- het kabinet op 26 juni 2026 een stikstofpakket heeft gepresenteerd met, onder andere, zones van 500 tot 1.000 meter rond Natura 2000-gebieden, een landelijke norm van maximaal 2,6 koeien per hectare, sectorale uitstootplafonds en een uitbreiding van dierrechten en afroaming;
- het kabinet als 'stok achter de deur' een generieke korting op dierrechten voorziet, waarbij het Rijk kan bepalen dat er minder dieren gehouden mogen worden en de provincies zelf moeten bepalen hoe zij de korting realiseren;
- de provincie Groningen als landbouwprovincie grote gevolgen kan ondervinden van de aangekondigde stikstofplannen;
- een aantal landbouworganisaties, waaronder NMV, NVP, DDB en Agractie in een gezamenlijk persbericht aangeeft dat de stikstofplannen onmogelijke offers eisen en geen economisch perspectief bieden voor de agrarische sector;

Overwegende dat:

- de combinatie van een platte norm van 2,6 koeien per hectare, sectorplafonds en bufferzones voor allerlei Groningse boerenbedrijven kunnen resulteren in gedwongen verplaatsing, krimp of beëindiging, en daarmee het voortbestaan van de boeren en het eigendomsrecht van ondernemers rechtstreeks aantast;
- gedwongen krimp of beëindiging van boerenbedrijven onwenselijk is, omdat de provincie Groningen in het gebiedsproces aangaf, het huidige areaal aan landbouwgrond te behouden;
- een generieke korting op dierrechten de provincie tot uitvoerder maakt van een door het Rijk opgelegde dwangmaatregel, zonder dat de provincie zeggenschap heeft over deze norm – een onaanvaardbare uitholling van de provinciale autonomie;
- een dwangmatige aanpak die leunt op generieke kortingen en rechtsonzekere normen, het reële risico draagt, opnieuw bij de rechter te stranden, met alle gevolgen van dien voor de rechtszekerheid van boeren en de geloofwaardigheid van het beleid;

Sprekend uit dat:

- de stikstofplannen van het kabinet ingaan tegen de eerdergenoemde wens in het gebiedsproces om het huidige landbouwareaal te behouden, provinciale autonomie kunnen uithollen en zeer schadelijk kunnen zijn voor de Groningse boerensector en dat Provinciale Staten deze aanpak ten principale afwijzen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer EPEMA (FvD): De aangekondigde stikstofplannen van minister Van Essen zouden duidelijkheid verschaffen aan de boeren. Wat duidelijk is, is dat hun bedrijfsvoering nog moeilijker wordt. Het kabinet wil 23 tot 25 procent minder stikstofuitstoot in 2030 en tot 46 procent minder in 2035. Dat is fors en komt nog boven op de bestaande eis van de helft minder CO₂-uitstoot in 2030.

Stelt u zich voor: u bent een boer die wil investeren en het bedrijf wil overdragen aan de kinderen. Maar dat kan niet meer, want u mag minder dieren houden dan waar uw bedrijf op is ingericht. En grond bijkopen is voor veel boeren geen optie. Want die is simpelweg niet beschikbaar of onbetaalbaar. Of u bent boer en woont binnen een bufferzone van 500 meter of 1 kilometer. U doet

niets fouts, maar de regels worden wel strenger. Uw toekomst, en die van vele anderen, wordt ineens onzeker. Kunt u uw vergunning behouden? Kunt u nog investeren? Of moet u uiteindelijk stoppen?

En het is niet maar één boer. Landelijk liggen er 3.400 boerenbedrijven binnen de 500 meter en binnen de 1 kilometer tot wel 6.500: potentieel 12 procent van alle Nederlandse landbouwgrond. De gehele bevolking kan lijden onder de nieuwe situatie, want een heel netwerk van gezinnen en ondernemers is van de boeren afhankelijk: mobiliteit en industrie moeten ook de stikstof met de helft reduceren.

Ook de PAS-melders komen er bekaaid vanaf. Want hoewel de kritische depositiewaarden weg zijn, worden ze vervangen door emissiedoelen en die doelen blijven leidend in de vergunningverlening. De plannen moeten worden bereikt via emissiearme technieken, aanpassingen in de bedrijfsvoering, vrijwillige bedrijfsbeëindiging en –verplaatsing enzovoort. In veel gevallen zal het neerkomen op onteigening. De plannen komen zelfs bijna precies overeen met wat milieuorganisatie MOB wil. De wens van boeren is ver te zoeken. Samengevat: er komt onweer aan, een storm die de boeren en andere inwoners ontwricht.

Maar het tij is te keren met realistische inwonergerichte politiek. Dank u wel.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ja, sorry, voorzitter. Maar ik dacht dat we het agenderingsverzoek van Forum hadden afgewezen. Dus ik snap even niet waar dit allemaal heengaat.

De VOORZITTER: Dit is de bijdrage van de heer Epema aan de Algemene Beschouwingen. Daar gaat het heen. Was u daarmee klaar?

De heer EPEMA (FvD): Klopt. Ja.

De VOORZITTER: Dank u wel.

Dan ben ik toe aan de Algemene Beschouwing van het lid Ten Hoeve.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik kom eerst even met een praktische opmerking. In overleg met de heer Hoogers breng ik dat nu even te berde. Er is net even wat misgegaan bij de motie 'Bos & Hout'. Ik zou hem mede indienen en dat is per ongeluk niet gebeurd, maar *no hard feelings*.

Dan nog even een andere korte opmerking. Ketu Koti is een paar keer voorbijgekomen. Ik wou nog even opmerken dat Sylvana Simons afgelopen week een heel mooie lezing heeft gehouden, waar ze nog even heeft benadrukt hoezeer racisme inderdaad een kwaad is dat we niet willen. Met dank aan de Rijksuniversiteit Groningen die dat heeft gefaciliteerd.

En dan nog een ander klein praktisch iets. In Ter Apel gebeurt natuurlijk van alles, daar had ik nog veel meer over willen zeggen. Wat ik er nu over zeg, is dat ik komende vrijdag daarnaartoe ga. Dan ga ik voor MiGreat daarheen en mensen assisteren. Dus als mensen een handje willen helpen: wees welkom!

Dan ga ik nu beginnen. Dag, lieve mensen! Wat ik vandaag met jullie wil delen, is een vergezicht. Dit vergezicht zet ik uiteen in een context die iets van jullie concentratie vraagt. Het vergezicht schetst met welke ingrijpende keuzes we te maken hebben op zeer korte termijn. En welke grote gevolgen deze keuzes zullen hebben voor de onderhavige Begroting voor de komende jaren. Alles wat ik schets, gaat over het hier en nu.

De gigantische energievraag. Vandaag ligt voor ons ter beoordeling en besluitvorming de Voorjaarsmonitor 2026 en de Perspectiefnota 2027. Allemaal financiële cijfers die er uitermate toe doen. Ik neem de gelegenheid te baat, een veel breder perspectief te schetsen dan de voorliggende financiën, omdat in beide nota's nauwelijks rekening is gehouden met wat ons de komende jaren nog aan externe ontwikkelingen te wachten staat.

Als aanleiding om hier deze andere keuze te maken, zou ik bijvoorbeeld kunnen wijzen op de hittekoepel die nu steeds boven het oostelijk deel van Europa ligt met ongehoord hoge temperaturen. En we weten: bij hitte is er een verhoogd risico op sterfte. We weten ook dat het niet hoog tijd wordt om meer bomen te planten of anderszins voor verkoeling te zorgen, maar ook dat we om meerdere redenen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen af moeten stappen. Ter overdenking voor de komende zes perioden wil ik jullie alvast een cijferoverzicht aanreiken met betrekking tot de gigantische energievraag waarvoor een groen en veilig alternatief gevonden zou moeten worden.

Allereerst merk ik op dat er veel verwarring heerst over de cijfers achter de opgaven om klimaat- en veiligheidsdoelen te behalen. Zeer verwarrend vind ik bijvoorbeeld dat de een rekent met watts, oftewel opgesteld vermogen, en de ander rekent met joules, oftewel warmte. En weer een ander rekent met zoveel huishoudens die jaarlijks van energie kunnen worden voorzien. Alleen al hierdoor zijn er maar weinigen in staat de cijfers juist te interpreteren.

Ik begin met de luchtvaart – heel kort – als voorbeeld te noemen, dan de nationale energiebehoefte – ook heel kort – en ten slotte de totale energiebehoefte van onze provincie. Ik heb mijn fractieassistent gevraagd zo veel mogelijk gebruik te maken van het Centraal Bureau voor de Statistiek en alles puur ter vergelijking weer te geven in het aantal benodigde kerncentrales van het formaat-Borssele. Deze centrale heeft, ter informatie, een opgesteld vermogen van een half gigawatt.

Allereerst de luchtvaart. Vandaag de dag verbruikt de luchtvaartsector ongeveer 4 miljoen ton aan kerosine voor vluchten vanuit Nederland. Om te vergroenen zou voor het produceren van deze hoeveelheid – maar dan in de vorm van groene kerosine, ook wel *synthetic aviation fuel*, of SAF genoemd – ongeveer de totale huidige productie aan elektriciteit in Nederland nodig zijn. Omgerekend naar vol continu draaiende kerncentrales van het formaat-Borssele spreken we dan over veertig – ik herhaal: veertig – kerncentrales.

Dan nu het nationale energieverbruik in 2024. De totale huidige energievraag is het beste op te delen naar de vorm waarin de energie wordt verbruikt. 70 procent gaat naar de warmtevraag, hoofdzakelijk voor verwarming en industrie. 10 procent gaat naar transport en 20 procent voor het opwekken van elektriciteit. Willen wij fossiel volledig vervangen – en wij zijn ondanks alle succesverhalen nog maar voor 10 procent op de goede weg met duurzame energie – dan is hiervoor een opgesteld vermogen nodig van – let op! – 74 gigawatt, ofwel omgerekend naar Borssele-centrales die vol continu draaien 150 stuks.

Om jullie te bemoedigen, verwijs ik naar mijn zienswijze op PAWOZ, het Programma Aansluiting Wind op Zee, destijds nog door mijn ingediend als lid van de Partij voor de Dieren. Daarin wordt verwezen naar de ambitie van de energieminister in het kabinet-Rutte, die als doel had gesteld 70 gigawatt, ofwel het equivalent van 140 Borssele-centrales, met windparken op zee op te wekken. En wat valt hier op? Deze doelstelling van voormalig energieminister Jetten dekt redelijk de huidige nationale energiebehoefte. Maar dan moeten we wel volledig afzien van de luchtvaart. En willen wij straks op groene kerosine door blijven vliegen, dan moeten de nationale windparken-op-zee-ambities met minstens 25 procent worden verhoogd.

Het mag ook duidelijk dat de totale nationale energiebehoefte onmogelijk te transporteren is in de vorm van elektriciteit. Het net zou dan vijf keer zo zwaar moeten worden. Laten we daarom volop inzetten op waterstof en hiervoor de huidige gasinfrastructuur blijven gebruiken en daarbij bedenken dat door een gasbuis zeven keer zoveel energie is te transporteren als door een hoogspanningstracé van 380 kilovolt.

En tenslotte voor de provincie Groningen – ik ben er bijna. De cijfers in de Klimaatmonitor.Databank.nl reppen over een warmtevraag van 1 gigawatt, een elektriciteitsvraag van een halve gigawatt en voor vervoer ook nog eens halve gigawatt. Samen dus 2 gigawatt. Tijdens een informatiebijeenkomst hier in de Staten kregen wij te horen dat de totale energievraag voor Groningen ongeveer 3 gigawatt is. Dat lijkt mij dichterbij de realiteit. Ik houd het hier daarom op het equivalent zes Borssele-centrales voor de provincie Groningen.

Voor de pen en het papier geef ik nog even een korte opsomming van de kerncijfers. Veertig Borssele-centrales zijn nodig om groen te kunnen vliegen. 150 Borssele-centrales zijn nodig om nationaal van fossiel naar groen over te schakelen. Zes Borssele-centrales zijn nodig om Groningen fossielvrij te maken. En zes Borssele-centrales in de Eemshaven volgens de Kamerbrief die wij onlangs van het kabinet hebben gekregen. Ik wens jullie allemaal alvast een prettig zomerreces toe en laat de cijfers, die ik jullie vandaag als kersvers, zelfstandig Statenlid voorhoud, u hier niet ontmoedigen. Maar zie deze als een raamwerk voor het verkrijgen van inzicht in de taak waarvoor ook mijn provincie zich gesteld ziet.

Dan een inkoppertje – maar ik kan het niet laten. Het moge duidelijk zijn dat er geen kerncentrales in de Eemshaven moeten komen en dat we serieus in moeten zetten op windenergie. Windenergie die omgezet wordt in waterstof. En dan nog een inkoppertje: kerncentrales in de Eemshaven en het plan om windenergie om te zetten in waterstof, gaan niet samen door één deur. Het is het een of het ander. Zoals *good old Grunneger* Remkes al zei: 'Niet alles kan overal'. Maak de goede keuzes. Laten we ons niet weer blootstellen als wingewest c.q. als afvoerputje van Nederland. Want het volgende *issue* is: waar gaat het kernafval ook alweer heen?

Tot zover. Dank.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan stel ik om drie kwartier te schorsen voor de lunchpauze.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Wij zijn toe aan de beantwoording door het College in de eerste termijn. Het woord is aan gedeputeerde Siersema.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dank aan de Staten voor deze Algemene Beschouwingen. Wat er in de bijdragen vooral doorklinkt, is precies waar wij als provincie ook voor staan: een Groningen dat vooruit wil en het ook samen doet *'mit mekoar'*. Met het oog voor wat er nu nodig is, maar ook met verantwoordelijkheid voor de langere termijn. Zoals ik ook al tijdens de commissie aangaf, is het College dit keer ook wel terughoudend met voorstellen voor nieuw beleid vanwege de verkiezingen van volgend jaar. We beperken ons zo veel mogelijk tot de onvermijdelijke onderwerpen.

Vergeleken met de Begroting van 2026 heeft de provincie wel meer financiële ruimte, maar vanaf 2030 zien we echter nog steeds een structureel financieel tekort ontstaan. De herverdeling van het Provinciefonds neemt een deel van het tekort weg en ook de analyses van onderbesteding moeten helpen om dit tekort verder te verkleinen. Maar dan zijn we er mogelijk niet uit. We proberen in de komende Begroting zo veel als lukt het tekort te verkleinen en hopelijk ook weg te nemen.

Verder sprak ik ook net nog over de verantwoordelijkheid nemen voor de lange termijn: dat is ook nodig. Het is ook nodig om te sparen voor enkele ambities en verplichtingen, zoals ook aangegeven in de Perspectiefnota. In dat licht adviseer ik u ook om terughoudend te zijn met aanvullende opdrachten en reserveringen. Dit gezegd hebbende vinden we dat er als College een goede basis ligt voor de Begroting van 2027.

Tot slot, voordat ik inga op enkele vragen en moties die betrekking hebben op mijn portefeuille, merkte ik dat meerdere partijen moties hebben ingediend die gedekt worden uit het flexibel budget van de Staten. Het is goed om u te realiseren dat de keuze om dit budget ook deels structureel in te zetten – daar was één motie over – betekent dat de Staten in de jaren erna voor dat deel het budget ineens kleiner wordt. En verder: de moties die zijn ingediend, overschrijden het resterende flexibel budget voor 2026, maar ook voor het budget voor 2027. Het is natuurlijk absoluut aan uzelf, maar misschien kunt u nog even kijken en de rekeningmachine erbij houden voor het budget zelf.

Dat gezegd hebbende, er waren nog wat vragen gesteld door GroenLinks en dat ging over het 'water en bodem sturend'. Dat is natuurlijk nu verankerd in onze Omgevingsvisie. En nemen we dat straks ook voldoende mee in ander beleid? Dat is zeker het geval. Wij zijn op dit moment belangrijke bouwstenen hiervoor aan het leggen. Een ervan is het Regionaal Waterprogramma dat op dit moment wordt opgesteld en aan het einde van het jaar met uw Staten wordt gedeeld. Dat kunt u samen bespreken. Ook in andere programma's, zoals het concept-Programma Bodem dat recent met uw Staten is gedeeld, krijgt ook water een plek maar een stukje bodemsturend zit daar natuurlijk ook in. Daarnaast zijn we gestart, als we het nog hebben over waterkwaliteit, met het Impulsprogramma Kaderrichtlijn Water met extra maatregelen om de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit in Groningen te verbeteren.

Verder ga ik nog in op drie moties die onder mijn portefeuille vallen. Een van de moties, dat is motie 441 'Versterking operationeel drinkwaterreserve Groningen' voor uw administratie. Deze motie ontraden wij en dat komt omdat wij eigenlijk hierin bijna alles al doen. Op één ding na en dat gaan we dan ook toevoegen. Want één ding dat erin stond, was om dat beter inzichtelijk te maken, de operationele reserve. Nou, wat is eigenlijk trouwens een operationele reserve? Een operationele reserve is bedoeld als direct beschikbare buffer: dus om schommelingen op te vangen, bijvoorbeeld piekbelasting op een heel hete zomerdag. Het is heel warm en dan hebben we 's ochtends of 's avonds sowieso vaker een piek. Maar in de zomer is dat groter en dan is er dus een operationele reserve, zodat dat stuk water dan ook ingezet kan worden dat schoon is voor gebruik. Dus dat bedoelen we met operationele reserve.

Die hoort op 10 procent te zitten. Dat zit hij inderdaad nog niet. Uit mijn hoofd zat die in het jaar 2025 op 5,7 procent. Het Waterbedrijf is er echt mee bezig om die te vergroten, maar wij rapporteren dit nog niet zelf in onze Jaarstukken. Dus van het stukje operationele reserve, dat percentage, kan ik u toezeggen dat we dat ook toevoegen bij de Najaarsmonitor onder andere en dan verder, zodat u daar inzicht in hebt.

Om nog terug te komen op de rest van de motie: er is namelijk een Regionaal Actieprogramma Drinkwater. Dat voeren wij samen uit met het Waterbedrijf en dat is onder andere erop gericht om de productiecapaciteit van de huidige winningen in Sellingen en De Punt te vergroten. Dit met als doel om de operationele reserve te vergroten. Kortom, er worden al heel veel maatregelen daarin genomen. Daarnaast ben ik nog heel lang bezig, want dit is een heel uitgebreide beantwoording over een motie. Dus wacht nog even [met uw interruptie].

De VOORZITTER: Ik sluit me bij dat verzoek aan. [Gelach in de Statenzaal.] Het verzoek was gericht aan de voorzitter. Maar ik vind dat oké.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ja, ja, sorry!

Feit is wel dat het wel heel lastig in heel Nederland is om die operationele reserve te hebben van 10 procent. Daardoor zijn we ook bezig met de aanvullende strategische voorraden, die ASV's, met betrekking tot de toekomstige winning van drinkwater. Die gebieden worden weer beschermd via de regels en onze Provinciale Omgevingsverordening, zodat de winning van drinkwater op lange termijn ook na 2030 kan worden veiliggesteld. En uw Staten is ook recent op 6 mei 2026 nog geïnformeerd over de stand van zaken rondom de ASV's.

Uiteindelijk is het wel aan het Waterbedrijf zelf om te bepalen of een nieuwe locatie nodig is om ervoor te zorgen dat er nu en in de toekomst genoeg water is. We kunnen het ze niet opdragen, maar het is aan henzelf. Het Waterbedrijf neemt hier ook het initiatief om de vergunning hiervoor aan te vragen. Maar de provincie zelf kan hier geen opdracht toe geven. We hebben wel een heel goede samenwerking met het Waterbedrijf. We hebben niets voor niks natuurlijk dat Actieprogramma Drinkwater ook samen opgesteld.

Goed om te beseffen dat zo'n aanvraag voor zo'n vergunning tien tot vijftien jaar kan duren vanwege al het onderzoek dat nodig is voor zo'n ASV. En aan de ene kant is het ook best wel logisch, want er wordt een heel gebied geraakt en er komen natuurlijk andere regels op en daarvóór moet nog gekeken worden of het ook goed genoeg ingericht zodat we daar ook daadwerkelijk drinkwater kunnen winnen. Om dat allemaal uit te zoeken, kost gewoon heel veel tijd. Dus de ASV's zelf zijn niet meteen geschikt om op korte termijn die operationele reserves aan te vullen. Er worden wel maatregelen genomen vanwege dus die operationele reserves en vanwege ook de uitbreiding van winningscapaciteit, ook op de bestaande locaties. Dat gebeurt nu ook al.

En zoals gezegd, ook met de aanwijzing van de ASV's wordt er gekeken naar voldoende drinkwater op de lange termijn. Daarnaast hebben wij in dat Actieprogramma Drinkwater bijvoorbeeld staan dat ook particulieren zuinig moeten omgaan met water: korter douchen en dat soort campagnes zijn er. Want aan de ene kant moet de winning groter worden, maar aan de andere kant moet ook de vraag teruggedrongen worden naar het drinkwater. Ik heb het al eerder met uw Staten gehad over acties rondom industriewater. En daar zijn we ook allemaal mee bezig, om gezamenlijk met het Waterbedrijf te kijken hoe we ook de industrie meer op minder industriewater krijgen. Dus zo worden er aan twee kanten alle acties ondernomen.

De motie is daarmee dus overbodig en daarom ontraden we de motie.

De VOORZITTER: Nou, het wordt tijd voor een interruptie, denk ik. Meneer Hoogers.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dank u wel, voorzitter, En dank aan mijzelf voor mijn geduld. [Gelach in de Statenzaal.]

De VOORZITTER: Ik wou u daar namens de hele Staten ook hartelijk voor bedanken! Ga uw gang.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dank u wel, voorzitter.

Ik heb nog één verhelderingsvraag aan de gedeputeerde. Streven dit College en het Waterbedrijf naar die 10 procent operationele reserve?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ja.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): En de gedeputeerde geeft aan dat die trajecten lang duren. De motie ziet ook met name op wat we nú al kunnen doen om die 10 procent in de toekomst veilig te stellen. Kan de gedeputeerde daar nog iets over vertellen?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nou, voor de kortere termijn zit het dus echt bij dat Actieprogramma Drinkwater. Daar zitten ook acties in om die operationele reserve dus versneld naar 10 procent te kunnen krijgen. Er is een aantal dingen: dus extra winning bij een aantal drinkwaterpunten. Daar wordt naar gekeken. Daar wordt ook al actie op gezet. En daarnaast wordt ook op de watervraag actie gezet. Dus op veel manieren gebeurt dat, maar dat is de korte termijn waar je er echt snel aan kunt werken. De ASV's: die zijn gewoon langetermijnwerk.

De VOORZITTER: De heer Hoogers, ten slotte.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dus de gedeputeerde ziet nu geen reden om voor die langere termijn voor die ASV's nu al andere acties in gang te zetten dan er al gebeuren?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nee, voorzitter, inderdaad zien we op dit moment dat dat niet nodig is. Dan is het fijn om te zien dat de ChristenUnie zo geduldig was.

Dan kijk ik naar motie 446: de titel is 'Structurele waarborg voor de kwaliteit van het provinciale infrastructuur'. Deze motie ontraden wij. De opcenten zijn een algemene belasting, die is vrij besteedbaar. Het wordt gebruikt als algemeen dekkingsmiddel en zorgt voor een sluitende Begroting. In die Begroting zijn ook middelen opgenomen voor het vijfjarige Uitvoeringsprogramma voor mobiliteit. En echt een label op die opcenten plakken voegt in dit geval in onze ogen niks toe.

Daarnaast hebben we nog motie 470: dat is 'Onderzoek kerntaken provincie Groningen'. Ook die ontraden wij. Wij zien dat het proces hiervoor misschien wel in werking gezet moet worden. Maar gezien de vraag naar het onafhankelijke kerntakenonderzoek uit te laten voeren waarbij in ieder geval om dat inzichtelijk te maken, komen er ontzettend veel punten onder. En om dat allemaal vóór de begrotingsbehandeling van 2027 voor elkaar te krijgen, is gewoon niet realistisch. Dat gaat niet lukken. Dus daarom ontraden wij de motie.

De heer ZWART (PvvhN): Voorzitter, eigenlijk is de korte vraag: wat stelt de gedeputeerde voor wat wél kan?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nou kijk, een onderzoek in deze mate uit te voeren: ja, alles is mogelijk. Maar of het ook wenselijk is, dat is natuurlijk de andere kant. Het gaat niet zozeer om de kerntakendiscussie zelf, maar wel om de uitvoerigheid om het hele onderzoek te gaan doen op deze manier. En als u mij vraagt: hoeveel tijd gaat het kosten? Dat zouden we even echt verder uit moeten zoeken hoeveel tijd dat wel of niet zou kunnen. Maar het is een zeer groot onderzoek als we dit allemaal zo gaan opstellen.

De heer ZWART (PvvhN): Voorzitter, ik ben wel oprecht verbaasd op dit moment. Het antwoord dat de gedeputeerde als eerste gaf, is: dat gaat voor die periode, vóór de Begroting 2027, niet lukken. Nou, dan ben ik heel aardig: wat stelt de gedeputeerde dan voor wanneer het wél gaat lukken? En het antwoord dat ze nu in tweede instantie geeft, is: 'Eigenlijk willen we het niet, omdat we het niet wenselijk vinden.' Het is het een of het ander. Wij vragen naar een kerntakenonderzoek. We geven geld uit, maar we weten eigenlijk niet precies goed waaraan. Ik kom zo met een overzicht en u zegt als eerste antwoord: 'Het kan niet zo snel.' Nou, doe het dan wat langzamer, maar kom er wel mee.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ik wilde niet aangeven dat het niet wenselijk is qua inhoud om het uit te voeren. Mij ging het erom: het kost gewoon ontzettend veel formatie om dit onderzoek allemaal vorm te gaan geven. Wij hebben ook heel veel andere dingen te doen in dit huis, onder andere alleen al het financieel systeem dat goed ingevoerd moet worden, andere onderzoeken die nu lopen zoals dat van Sipma. Dat moeten we allemaal goed vormgeven. Daarin wordt ook door de Staten gevraagd om keuzes en een prioritering te maken. Dit geef ik in dit geval aan. Dus het ging niet om de wenselijkheid van het onderzoek zelf, maar wel over een stukje formatie en keuzes maken. Bij dezen geef ik dus aan vanuit het College dat wij op dit moment dat gewoon niet voor ons zien, omdat we de formatie daar gewoon echt niet voor hebben.

De heer ZWART (PvvhN): Dit is niet de eerste keer dat we ernaar vragen. We hebben vanuit de gedeputeerde ook al toezeggingen gehad dat het College het zou moeten gaan doen. Gedeputeerde Schmaal zei op dat moment: 'Ik doe het nu niet, want we gaan wat veranderen in GS. Maar we komen erop terug.' Erop terugkomen betekent dat als je al een toezegging hebt, het inderdaad gaat gebeuren. Waarom wordt er zo gedraaid? Want dit is púúr draaien en ongeloofwaardig handelen.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nou, we zien dit als College iets anders. Ik geef hier aan dat het gewoon ontzettend veel formatie kost in dit huis. En daarom zien we op dit moment het niet voor ons dat we dit onderzoek zo kunnen uitvoeren.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, ik ben benieuwd of het het College ook zou helpen als wij in de Staten alvast een keer een kerntakendebat zouden voeren.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ik kan me zo voorstellen dat het wel zou kunnen helpen. Want dan hebben we ook een betere richting waarschijnlijk in waar het onderzoek volledig over plaats moet vinden.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank u wel, leden van Provinciale Staten, voor alle gestelde vragen en opmerkingen – uw woordvoeringen, laat ik het netjes zeggen. Bij mij zijn ook meerdere moties beland.

Maar ik wou eerst maar even ingaan op een vraag die vanuit Groninger Belang werd gesteld ten aanzien van de Limburg-casus – als ik u goed begrijp? Ja. Ik wil toch even het een en ander over zeggen. Kijk, van die casus hebben wij natuurlijk ook kennisgenomen. Natuurlijk letten we op jurisprudentie. Het betreft een casus van acht PAS-melders in Limburg, waarbij de Rechtbank Limburg heeft aangegeven dat de handhaving niet evenredig in verhouding was met de depositie. Daar kwam het eigenlijk kort gezegd op neer. De rechtbank heeft daar eigenlijk gewoon keurig teruggekeken naar de referentiesituatie waarin de natuurtoestemming in 2014 lag en de PAS-melding later. Die was niet toegenomen, dus in die context lag er een ook een duidelijke casus. Laat ik het zeggen: die was zelfs lager dan de originele uit 2014. De handhaving was niet evenredig.

Met dat soort casussen letten wij ook echt in Groningen op. Wij hebben ook PAS-meldercasussen. Je toetst bij elke casus die langskomt, of die landelijk voldoet. Die casus is letterlijk een van de lijnen om te kijken of het een hulpmiddel is. Want kijk, *level playing field* klopt gewoon in Nederland. Rechterlijk voor iedereen is voor de rechter gelijk, dus ook dit soort dingen waar de rechter in Limburg zo oordeelde uiteindelijk. En als het vergelijkbaar is op een casus, feitelijk in Groningen, zijn we de laatste die ook gewoon kritisch daarnaar kijkt. Dus als het in Limburg zo geldt, dan zou het in Groningen ook moeten gelden. Dus ik kan dat alleen aannemen.

Dus ja, wij hebben er kennis van genomen. En ja, wij passen het ook toe wanneer het kan op de Groninger situatie, omdat we het gewoon letterlijk in procedures meenemen. Want we brengen het in. Dus voor ons was dit ook een heel duidelijke casus die de rechter in Limburg bij deze acht PAS-melders gaf. Dus dat kan ik sowieso even richting u in algemene zin meegeven, meneer Bakker.

Dan ga ik toe naar de moties. Ik heb heel veel moties. Begin ik bij motie 442. Dat is een motie die gaat over...

De VOORZITTER: Zou u de interruptie preventief willen plaatsen? Of wilt u even wachten op de behandeling van de motie?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou, voorzitter, ik had eigenlijk een vraag aan de gedeputeerde, omdat ik dacht: hij heeft de vragen gehad en hij gaat nu naar de moties. Maar wij hadden ook de vraag gesteld over het onteigeningsgeval zeg maar. We hadden gevraagd: wat is daar de voortgang. Er zou nog een gesprek plaatsvinden. Heeft dat al plaatsgevonden? Zo niet, wanneer denkt u dat dat gaat plaatsvinden?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Kijk, 15 april is het besluit hier in Provinciale Staten genomen. Na die tijd heb ik in de Statencommissie, ik geloof drie weken later, de melding gedaan ten aanzien van de bestemming van het slibdepot. Daar heb ik een toezegging in uw Staten en dat voor tijdelijke verhuur het slibdepot eventueel na afloop van het waterschapsgebruikstermijn beschikbaar is. Dat hebben we ook nadrukkelijk via de advocaat van de familie gecommuniceerd. Dus wij hebben hier contact over gehad, dat ik die toezegging gedaan heb. En het is ook aan de familie letterlijk medegedeeld. Dat contact is er, er is ook contact via Prolander, via advocaten, via die lijn loopt dat. Dus die afstemming loopt.

En we proberen ook tot elkaar te komen uiteindelijk in deze relatie. Maar het is een smalle lijn waar je op wandelt ten aanzien van wat kan en wat niet kan uiteindelijk. Maar wat wij doen, wat wij kunnen, nemen we mee in de gesprekken. De gesprekken lopen op dat punt, maar die lopen ook ambtelijk met de advocaat of Prolander, via die lijnen. Ja? Dat is wat ik op dit moment ervan kan zeggen. En we hebben kenbaar gemaakt aan de betrokkenen de toezegging die ik heb gedaan over tijdelijke huur. Daar staan we gewoon open voor, dat heb ik duidelijk in de Staten als melding gedaan. En dat is ook gecommuniceerd naar betrokkenen. Dat is de stand van zaken.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dank u, voorzitter, voor de helderheid. Dat betekent dat u zegt dat het gesprek zal plaatsvinden, maar dat gebeurt in dit geval via dan wel een advocaat, dan wel via Prolander. De gedeputeerde is dus niet voornemens om zelf nog een keer in gesprek te gaan? Dat is een juiste conclusie?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dat is denk ik net een te voorbarige conclusie. Maar ik heb dit wat u zegt, wel in overweging. Maar zover is het nog niet gekomen. Dus als u dit... Dit is het antwoord dat ik daar eigenlijk maximaal op kan geven. Dit is in overweging, maar zover is het nog niet

gekomen. Maar terecht punt dat u aan de orde stelt. Op dit moment loopt het via ambtelijk, via Prolander en via de advocatuur. Dat zijn de lijnen. Ja?

Dan kijk ik even naar motie 442 'Zoals de boom valt, blijft hij liggen'. Ik kijk ook even naar collega Bennema: pakt u hem op? Ja, oké. Die zit bij collega Bennema, dus dit ging over de aanplant naar aanleiding van de stormschades. Dus we hadden even een discussie of de bermen wat gebeurd is en de herplant of de 'netto-areaaltoename', zoals het zo mooi geformuleerd werd in de e-mail... in de motie. Of die nu bij mij hoort of niet, Dus de toename zal bij mij liggen – laat ik het netjes zeggen naar de betrokken fractie – en de vervanging zeg maar even of het herstel zit bij de heer Bennema. Dus Bennema pakt het even op, gedeputeerde Bennema.

Kom ik al aan de volgende motie, 'Visserij als kennispartners'. (...) O, nummer? 444. Ja, 'bingo' zal ik maar zeggen. (...) U hebt niks gewonnen, maar wel bingo. Ja. (...) Ook van de ChristenUnie was die, geïnitieerd door de ChristenUnie. De motie moet ik ontraden. Waarom? De argumentatie is: wij hebben op dit moment... De Waddenzee is een gedeeld gebied tussen de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen, zoals u weet, en de Eems-Dollard gedeeld met Duitsland zelfs nog. We hebben de afgelopen jaren daar al héél veel onderzoek, zogenaamde 'bouwstenen', gedaan over visserijactiviteiten, bodemberoering, ecologische ontwikkeling van de Waddenzee. En al die *surveys*, die onderzoeken, komen uiteindelijk via het Bestuurlijk Overleg Wadden: daar komt het allemaal samen om het te bespreken en verder vormgeven. Daar zit de minister van IenW in, daar zit de minister van Landbouw in, daar zit staatssecretaris van Defensie: dat is echt een enorme bestuurlijke – ik noem het maar even – drukte. Maar goed, daar wordt dat soort dingen besproken. Er zijn meerdere onderzoeken op die aspecten al geweest.

Op dit moment is het zo dat het Beleidskader Natuur Waddenzee prioriteit heeft bij de minister van LNV. Die gaat er ook mee aan de slag en eigenlijk willen we de minister van LNV, die dat ook nog gaat doen: dus leefbaarheid, visserij, ecologische aspecten. Alles moet hij samenbrengen in onderzoek, inclusief de bodemberoering uiteindelijk. Dat wil LNV zelf ook doen. Dus om niet de minister voor de voeten te lopen letterlijk en ook zeg maar even BOW, dat daar ook keuzes in maakt – of het nu Friesland is of Noord-Holland uiteindelijk, vindt het College op dit moment dat de motie moet worden ontraden. Punt.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Is de gedeputeerde bekend met de zorgen van de vissers, specifiek in Lauwersoog, in onze provincie? Met de aannames die in de huidige onderzoeken worden gedaan, namelijk de afkaveling voor de visserij – dus het niet-beschikbaar maken voor de visserijgronden – zonder dat er een nulmeting is geweest van het effect van die bodemberoering?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ik ben zeker bekend met de zorg van de vissers in Lauwersoog op dat punt. Ik ben ook erkentelijk vorige week dat u het budget van 2026 uiteindelijk voor beroepsvisserij is gevolgd met besluitvorming hier. Ook dit is een aspect dat meegenomen wordt... moet worden door het Ministerie van Landbouw ook in de voorbereiding van het Beleidskader Natuur Waddenzee. Want daar komt eigenlijk alles samen. En het is een heel economisch druk gebied met Defensie, met landbouw, je zit met zeg maar visserij die doorgang moet vinden, we zitten met natuurcomponenten, want het is ook UNESCO-gebied. Dus alles moet worden samengebracht in het nieuwe Beleidskader Natuur Waddenzee waar eigenlijk iedereen op wacht in de drie noordelijke provincies van: ja, hoe gaat dat dan vorm krijgen? En sociaal-economische impact, leefbaarheid, ook de nulmeting: dat zijn aspecten die aan de orde komen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Maar ziet deze gedeputeerde dan dat er genoeg rekening gehouden wordt met en genoeg oog is voor deze belangen? Of wordt er alleen doorgedaan op de onderzoeken die er al liggen, zonder dat er dus in specifieke gevallen sprake is van een nulmeting? Is er genoeg oog binnen het bestuurlijke samenwerkingsverband voor om deze belangen ook te borgen?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Jazeker, want ik zit er niet alleen. Ik zit er met mijn collega's uit Friesland en Noord-Holland en die delen dezelfde zorgen. Dus ik heb daar ook met mijn collega uit Friesland intensief contact over. Ook daar gelden dezelfde zorgen. Dus die nulmeting waar u op doelt uiteindelijk, daar ben ik de laatste die dat soort aspecten niet inbrengt binnen het BOW. Dat willen we ook vertaald zien, dat brengen we ook over aan LNV uiteindelijk: 'Neem dit mee in de hele afwegingen van het gebied.'

De VOORZITTER: De heer Hoogers, ten slotte.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Mijn laatste vraag is dan: hoe gaat deze twee gedeputeerden en dit College dan de belanghebbenden in Lauwersoog hierin meenemen? Hoe zorgen dat ze geïnformeerd blijven? En ook dat ze mee kunnen denken over onze inzet?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, dat is een van de aspecten die ik ook zeg maar in de komende periode, in het komende reces zelfs, invulling aan wil geven letterlijk. Want we hebben heel veel opgaves daar. Ik heb nu ook een royaal budget uiteindelijk. Ik wil er zelf persoonlijk letterlijk mee gaan bemoeien uiteindelijk om dat weggezet te krijgen, hen mee te nemen, de beroepsvisserij hierin mee te nemen uiteindelijk. Wat de uitdagingen zijn, om dat ook letterlijk op te halen, om hier invulling aan te geven. Dus ik heb niet alleen maar een natuuropgave, ik zit ook met de beroepsvisserij, ik zit met economische activiteiten. Ik moet alles proberen samen te binden in één gebied, dat ontzettend druk is. En ik doe mijn maximale best om dat soort dingen dat u zegt, uiteindelijk ook wel mee te nemen. Dankzij mijn Friese collega – want die staat er net zo in – nemen we dat gezamenlijk mee richting de gesprekken op dat punt.

De heer WIEGMANS (BBB): Voorzitter, in het kader van het staan in positie: zou het mogelijk zijn dat we de onderzoeksverslagen beschikbaar krijgen die gemaakt zijn en wat we uiteindelijk van de Waddenzee onderzoeken?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dat ga ik ook eerst eens checken, want ik weet niet wie het eigenaarschap van die dingen heeft. Of het ministerie of u – wat dan ook, ik noem maar even. Dus dat wil ik eerst even navragen in het BOW, want dat is het eigenaarsgremium waar die bouwstenen allemaal landen. Dus dat moet ik ook even met de partners even... Dat daar belangstelling is van de PS voor is, dat breng ik dan daar ter sprake. Ja?

De heer WIEGMANS (BBB): Dank u wel, voorzitter. Ik hoorde een toezegging.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dan ga ik door naar de volgende motie. Dat is de motie – laat ik de nummers noemen – motie 457, 'Meer boa's en toezicht', de motie van de Partij voor de Dieren. Die motie zal ik moeten ontraden. Kijk, het toezicht in het buitengebied is uitermate nuttig, dat doen we ook steeds meer. Wij hebben het afgelopen jaar ook meer boa-capaciteit – letterlijk formatie – geregeld bij de provincie. Wij betalen zelfs mee bij de tbo's met extra boa-capaciteit aan die kant, want die hebben ook Staatsbosbeheer en andere uiteindelijk, die hebben ook allemaal dingen. Dus meer formatie zal niet hebben... Niet direct doelmatig zijn, zoals je hebt uiteindelijk als je hebt over het middelenprobleem. Dus wij hebben op dit moment capaciteit hebben we. Nu moet de ontwikkeling van nieuw beleid uiteindelijk, uitvoeringskosten: nemen we allemaal mee uiteindelijk. Maar toezicht en handhaving moet nu gebeuren op dat punt. Niet het capaciteitsprobleem, maar toezicht en handhaving. En dat loopt nu. We nemen ook bij de actualisatie van nieuw beleid dat soort aspecten, uitvoeringskosten allemaal mee. Dus op dit moment is de motie te ontraden op dat punt.

Kom ik bij de volgende motie. Dat is 'Woorden zijn machtiger dan wapens', dat is de motie ook van de Partij voor de Dieren. Dat is een hele brede motie, want die gaat eigenlijk ook over de competentie... O, het motienummer is... Ja, excuus: 458, aan de leden van PS. Laat ik zo beginnen. Wij onderschrijven als Gedeputeerde Staten echt de zorg ook die in de motie wordt uitgesproken. Kijk, wij zijn als bevoegd gezag provincie uiteindelijk hebben we een rol, de provincie. Het rijksministerie heeft een rol. Dus wij delen de zorg waar het gaat over de mogelijke impact van de Wet op de defensiegereedheid op natuur, de biodiversiteit, op de landbouw, op het water, zoetwaterbeschikbaarheid of andere mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen in onze provincie. Wij zijn hier ook over in gesprek met de ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken. In die gesprekken brengen we ook actief de provinciale belangen naar voren, waaronder de aandacht voor zorgvuldig ruimtegebruik. Dat kan platteland zijn en op alle mogelijke manieren waarop zeg maar Defensie op deze claims denken te leggen in het kader van deze wetten.

De bescherming van nieuwe natuurwaarden en ook in samenhang met andere grote opgaves zoals woningbouw en water nemen we hierin allemaal mee. Alleen, we zijn niet bevoegd gezag, dus wij kunnen niet over alle informatie beschikken uiteindelijk die zeg maar de motie bijna vraagt. Dus op dat punt moeten we gewoon de motie ontraden, omdat we daar gewoon niet over beschikken. De inzet van GS is er nadrukkelijk wel gericht op voorkomen dat provinciale doelen op het gebied van natuur, biodiversiteit, landbouw, zoetwaterbeschikbaarheid, wonen onder druk komen te staan. Dus daarin vinden we elkaar zeker, dus PS en GS. En Defensie moet ook Natura 2000-vergunningen aanvragen voor nieuwe activiteiten. En dat moeten ze doen, niet bij de provincie. Maar we hebben het

bevoegd gezag het Ministerie van LVVN. Dus Defensie moet zich daarvoor melden bij het Ministerie van LVVN, dus binnen de rijksdepartementen zelf.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik ben een beetje traag vandaag, want ik kom even terug op de vorige motie. U zegt – via de voorzitter aan de gedeputeerde – dat er voldoende capaciteit is. Maar dat antwoord hebben wij niet als zodanig op onze schriftelijke vragen gehad. Er werd gezegd: 'Wij gaan preventieve maatregelen niet uitvoeren, omdat er niet voldoende capaciteit is.' En dat is de reden waarom wij hebben gevraagd om meer boa's. Dus dan hebben wij een ander antwoord gekregen van de ambtenaren dan wat u hier nu – via de voorzitter – zegt. Kunt u daar een verklaring over geven?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, dat is een goeie toevoeging, mevrouw Ten Hoeve. Ik heb zo niet paraat welke... wat de vraag was, welke preventieve activiteiten in uw Statenvragen denk ik ooit gesteld is. Want het is een tijdje geleden, denk ik. (...) Ja? Misschien kunt u nog iets duiden, welke vraag die preventieve activiteiten er waren? U verzocht om meer informatie, waar het antwoord was: gebrek aan formatie. Dan nog even nader duiden of die preventieve activiteiten waar u op doelde.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Daar zat ik inderdaad even op te wachten. Volgens mij ging het om afschot ratten. Dus dat was niet heel lang geleden.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Afschot ratten? Nou, dan moet ik zeggen: daar... Ik moet zeggen: ik... We hebben deze motie getoetst in de volle breedte zoals die hier staat. En als we het hebben over boa-capaciteit, hebben we op dit moment voldoende capaciteit. Wij hebben ondersteuning van de tbo's die boa's hebben in de breedte. Dus als je hebt over de volle breedte wat hier geformuleerd... U noemt dumping, toezicht en allerlei dingen van drugsafval. Hebben wij op... Ik krijg het antwoord: voldoende capaciteit om dat te kunnen waarborgen. Op dit moment is het niet nodig om daar extra capaciteit voor aan te trekken, aan te werven of daarvoor in te zetten.

De VOORZITTER: Mevrouw Ten Hoeve, ten slotte.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Dan is mijn vraag nu aan de gedeputeerde – via de voorzitter – hoe wij hier dan uitkomen met dat antwoord dat wij gekregen hebben en uw antwoord. Hoe nu verder?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, laat ik het zo zeggen: ik ken de exacte formulering zo van de Statenvragen niet. U zit me nu met een antwoord voor te leggen, dat kan ik zo niet produceren. Laat ik het zo zeggen: ik leg beide antwoorden nog een keer naast leggen. Kijken we even of er *dedicated* speciale toezichthouders ook voor bedoeld waren, waar we gewoon geen onvoldoende op hebben. En deze in brede zin toezichthouders die gewoon het landelijk gebied aflopen, die in de breedte in het landelijk gebied drugsafval en dat soort stortingen nalopen. Daar hebben we gewoon capaciteit voor. Voor die doelgroep wat u hebt. Dus misschien op dat punt was het even niet, om wat voor reden. Dus ik kan alleen maar zeggen: ik leg dat nog even naast dat antwoord. En dit antwoord dat ik hier krijg, in verhouding tot wat ik gegeven heb op die activiteit. Blijkbaar rattenbestrijding wat u bedoelt? Oké, Ja.

Dan was ik bij... Defensie had ik geantwoord. 'Woorden zijn machtiger dan wapens',

Kom ik al bij de 'Onafhankelijke ruilmeester': ik ga naar de motie van het CDA. Dan had ik daar... (...) Ja, over motie nummer 453. (...) O ja, 463. 463. Ja, het is... Het zijn heel kleine letters en het staat echt letterlijk helemaal vol, zoveel moties. 463: de onafhankelijke ruilcoördinator. (...) Hij is overbodig, daarom moet ik hem ontraden. Eigenlijk want wij hebben voor Drenthe en Groningen een grote uitvoeringsorganisatie voor het landelijk gebied: Prolander. Die u terecht al noemde in het stukje toelichting. Daar huren wij gewoon. Krijgen wij mensen van, die kunnen... Wij kijken in het gebied als opdrachtgever Drenthe - zowel Drenthe als Groningen – echt mee van: wie willen we zitten? Het moet een persoon zijn die het gebied bij voorkeur ook kent. Die goed ligt bij de verschillende partners. Dat kan zeg maar de landbouwers zijn, de boeren zijn, het moeten natuurorganisaties zijn, het moet het waterschap zijn, gemeenten. In de volle breedte kijken we ernaar. Dus hij moet *fitten* in het gebied, dat vind ik gewoon belangrijk waar we naar kijken. We kijken ook uiteindelijk: heeft Prolander überhaupt die persoon die we daarvoor nodig hebben? Want in dit geval: kavelruil, landbouw is eigenlijk iets wat in Drenthe wel bekend is, maar in Groningen niet. Dus daar willen wij een pilot doen in 2027. En waar we ook kijken: mocht Prolander hem niet in huis hebben, dan hebben we nog een extra schakel erbij.

Want dan wordt die gewoon door Prolander ingehuurd. Kortom, dan huren we hem via Prolander in, maar uiteindelijk gaat de opdrachtverlening naar de uitvoeringsorganisatie, de Gemeenschappelijke Regeling Prolander. Daar huren we dan de capaciteit in uiteindelijk en het talent dat we daar *dedicated* op dat gebiedsproces willen hebben. Ja.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, hoor ik de gedeputeerde dan zeggen dat het eigenlijk gewoon de toezegging is dat dit met twee pilots uitgetest gaat worden?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, want volgens mij heb ik in de recente beantwoording van de grondbankvragen hebben wij volgens mij ergens een regeltje in gezet: wij willen ervaring opdoen met kavelruil in de landbouw en dan gaan we in 2027 twee pilots initiëren. Eén pilot heb ik eigenlijk voor ogen – laat ik het maar delen met jullie – dat ons enige Natura-gebied, Lieftingsbroek. Dat ook genoemd is in de rijksbrief van afgelopen vrijdag met de 500-meterzonering. Dus daar zijn we het gebiedsproces, daar is een verkenner geweest, daar hebben we allemaal dingen opgehaald en daar moet zometeen een persoon op zeg maar even die het gebied gewoon verder helpt. Dus dat wordt er een eentje.

En een andere pilot zitten we nog aan een ander gebied te denken binnen de provincie. Dus omdat ik dat haakje had gezet in die beantwoording uiteindelijk. Dus ja, dat is een toezegging, maar dat staat al in de brief wat ik met de Staten gedeeld heb. Ja?

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter, dat is heel fijn om te horen. Fijn dat de gedeputeerde zich daar ook zo voor inzet – dat mag ook gezegd worden.

Tweede vraag die ik nog heb: de opdracht die tot nu toe heel erg aan Prolander wordt gegeven, gaat ook heel erg over natuurdoelen die wij hebben. Maar het staat los van agrarisch perspectief. Dus op het moment dat er natuur is en we een agrariër naar een andere plek kunnen verplaatsen zonder dat daar natuurdoelen mee gemoeid zijn, ligt die opdracht er niet. Zit er bij die pilots ook ruimte om dat te doen?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Jazeker. Kijk, in de breedte uiteindelijk daar even *out of the box* denken: wat zijn de mogelijkheden in het gebied? Niet alleen maar bedrijfsverplaatsing of natuurdoelen. Het moet ook echt... Landbouwaspecten komen ook zeker aan de orde. Want zoals u weet, afgelopen vrijdag ook: dat kwam ook bij de verschillende redevoeringen aan de orde. De zorgen zijn groot, die zijn na afgelopen vrijdag er niet minder op geworden. De plannen zijn fors: daar ga ik zometeen ook nog even in bij een andere motie ten aanzien van de generieke doelstellingen die er zijn voor de zoneringsgebieden wat de minister afgekondigd heeft. Dus grond wordt zometeen best wel een schaarstegoed als je het hebt over de mogelijkheden überhaupt voor landbouwers om te kunnen extensiveren. Het wordt bij wijze van spreken met de nieuwe GVE-normen helemaal belangrijk: wat is het perspectief of je grond hebt, of grond in de buurt hebt waar je mee verder kunt. Dus dat realiseer ik me terdege uiteindelijk van deze portefeuille dat je daar ook aan moet werken. Ja?

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, de gedeputeerde geeft aan dat die gronden steeds schaarser worden. Dat zijn ook berichten die ons constant bereiken. Op het moment dat er grond beschikbaar komt, moet er heel snel een keuze gemaakt worden om wel wat met die grond te doen of niet. Hoe zorgen we er nou voor als provincie dat we die gronden niet mislopen op het moment dat er zich zo'n kans voordoet?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, laat ik er toch niet zo veel over zeggen. Maar binnenkort wordt uw Staten geïnformeerd met een besluit van GS. Maar ik geef u toe: je moet dat niet... Je hebt niet echt dagen tijd tegenwoordig meer als provincie. Wil je een marktconform aanbod kunnen doen. Waar grond beschikbaar komt, daar moet je bij zijn. Het is iets waar je gewoon als provincie nog geen week bijna tijd hebt om snel te kunnen schakelen met een tijdelijk aanbod dat er is. Anders is het gewoon weg. Er zijn veel kapers op de kust, het is een liberale grondmarkt in Nederland. Dus is er enorm veel animo voor als er grond beschikbaar komt in wat voor buurt dan ook. Dus wij zijn ook gewoon kien op, daar hebben we ook onze... ook via Prolander. Dus je hoort veel, je haalt veel op in de gebieden, dus wat dat betreft probeer je ook via het netwerk om daar zo snel mogelijk al voor bij te komen. Ja?

Ga ik van 'Kennis naar klei': de volgende motie, ook van het CDA. (...) Ja, ook deze is overbodig en daardoor ontraden. Wij doen al heel veel, als je het hebt over de motie, inhoudelijk over de ambities met kennisdeling en praktijkgerichte innovaties. Als je ziet binnen het nieuwe SNP, het zeg maar nationaal programma – tenminste – SNP GLB op dat punt, gaan we werken aan kennisverspreiding, aan informatiedingen. We doen aan kennisdeling, we doen ondersteuning ook naar landbouwers, naar boeren uiteindelijk om ook aan te sluiten met specifieke omstandigheden. Wij hebben de Agro Agenda als belangrijk instrument waar wij het kwaliteitsbeeld vorig jaar gepubliceerd hebben, waar we ook met maatwerk, met kennisaansluiting bij specifieke omstandigheden van bedrijven en doelgroepen werken. Dus niet alleen maar... Dus de volle breedte kennisinstellingen, boeren, andere *stakeholders*: iedereen kijkt mee. We werken in de Agro Agenda ook met het onderwijs samen: MBO Leeuwarden, Terra-MBO Larenstein, met coachingtraject voor jonge agrarische studenten, jong agrarisch talent. Want die moet ook zorgen... Dus van belang uiteindelijk de volgende generatie die daar verder komt. Dus zelfs daar hebben we aan... gewoon aandacht voor, dat we het letterlijk gewoon aanhechten bij het onderwijs. De nieuwe generatie die eraan komt.

Het Fascinating-programma waar we samenwerken met MBO en HBO en WO, maar ook op de toekomst van de landbouw. En ik wil gezamenlijk nog kijken van welke *incentives* kan ik hier zetten. We hebben vorig jaar nu een hecathlon hier op het provinciehuis gehad, waarin studenten van MBO, HBO, WO zeg maar in teams zeg maar even de toekomst van de landbouw konden nadenken: wat wil ik nu? Hoe ziet de toekomst voor de Groninger landbouw eruit? Dat was eigenlijk heel mooi, vorig jaar hebben we dat gehad. En dat er was een enorme opkomst van zoveel studenten, die een hele vrijdag hier hebben geoefend inderdaad van: stel ik ben ondernemer, ik ben eigenaar, hoe zie ik de toekomst? Daar kwam ook echt een hele variatie bij. Dus wij zijn met heel veel initiatieven hier al bezig. Om even een aantal even te noemen uit, ja, het repertoire.

Dus ik wil ook voorkomen dat het gewoon letterlijk versnippering optreedt. Dus je probeert ook gewoon geld te *poolen* op verschillende dingen wat je doelt aan dingen. Dus de verbinding, kennis en praktijk zit er echt op verschillende fronten wat we hier al hebben. Dus dat is de motie waarom ik eigenlijk overbodig daar ook bij ontraden terecht komt.

Kom ik op de volgende motie, de 465: 'PAS-melders'. Nou, die is eigenlijk... Borduurt voort op motie 385, wat het CDA vorig jaar geïnitieerd heeft en er staan ook andere partijen ook op. Nou, ik kan alleen maar zeggen: het zou heel nuttig zijn. Ik kan alleen maar 'oordeel Staten': prima. Dus hij zou welkom zijn. Juridische ondersteuning: we zitten met handhavingsprojecten. Ik heb net Limburg genoemd hoe we ermee omgaan. Wij proberen onze PAS-melders maximaal ook te ondersteunen letterlijk met programma's, met adviezen en ook juridische ondersteuning. En ook we hebben het ook nog hard nodig, want je nu het kabinet kijkt met wat ze willen en de ambities zeg maar even, de KDW uit de wet in combinatie met uiteindelijk emissiesturing en dan eind 2027 waar ze eigenlijk apart aan denken aan de invoering van de rekenkundige ondergrens. En dat zou echt een oplossing zijn, want dat betekent dat je bij de activiteiten die stikstof produceren, eigenlijk een ondergrond zijn echt. Een halve mol is al... daar kunnen we al heel veel PAS-melders in de provincie gewoon eigenlijk uit de illegaliteit halen. Dat zou fantastisch zijn. Dus ik heb... deze motie is gewoon welkom, oordeel Staten. Ja.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, ik dacht: ik wacht even de beantwoording op deze motie af, of ik in de interruptie daar wat mee kan. Dat is helder, klip en klaar.

Het gaat even over de vorige motie 'Van kennis naar klei'. Daar noemt de gedeputeerde terecht dat er heel veel initiatieven al zijn op het gebied van landbouw en van natuur. Wat onze intentie eigenlijk is, is dat er ook heel veel jongeren bijvoorbeeld zijn die in een boerengezin zitten of een natuurgezin en die niet rechtstreeks bijvoorbeeld een bedrijf willen overnemen, maar sociologie, psychologie of heel wat anders doen. Die niet rechtstreeks wat voor die sectoren kunnen doen, maar die op een andere manier, via een andere sector, toch een bijdrage willen leveren aan de leefbaarheid op het platteland en die natuur en landbouw dan ook bij elkaar brengen. Daar ging het meer om. Als de gedeputeerde zegt dat we dat kunnen inbrengen in die reguliere initiatieven, is dat heel mooi. Maar wij horen in de gesprekken die wij hebben in het gebied, heel vaak jongeren die zeggen: 'Ik wil daar wat mee doen, maar ik krijg geen ruimte om daar onderzoek naar te doen of om daar een studie naar te doen.' Dus daar gaat het eigenlijk om. Is dat hetzelfde beeld als dat de gedeputeerde had?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou ja, kijk, wij hebben het beeld uiteindelijk... Het is ook bedoeld voor die doelgroep – laat ik het dan netjes zeggen. Het is jammer uiteindelijk dat ze dan niet bereikt worden. Je probeert uiteindelijk wel maximaal uiteindelijk van het MBO, HBO, WO zeg maar die doelgroep te bereiken. Dus dit zet mij wel aan het denken. Dus dit is wel een aspect dat ik in de toekomst in gesprekken op dit punt bij de Agro Agenda en alle andere gremia gewoon meeneem.

Daar willen we de breedte in de studenten houden, dus niet alleen maar dit aspect waar ik het heb over de agrarische jongeren, maar ook in de breedte andere studenten wat we hebben die graag in de leefbaarheid willen meedenken. Prima, dat neem ik mee. Ja.

De heer DE WIT (CDA): Is dat een toezegging?

De VOORZITTER: Ik hoorde een toezegging, zeker.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Laat ik het zo zeggen: het is een toezegging dat we in de loop van de gesprekken... Maar dat... Die zijn aan de lopende band. Dus ik kan zeggen: dat is de toezegging uiteindelijk die ik in de gesprekken die ik meeneem binnen de Agro Agenda. Dus dat zal ik prominent aan de orde stellen. Ja?

De VOORZITTER: De toezegging die ik hoorde, was dat we het meenemen. Dat is inderdaad letterlijk de toezegging.

De heer DE WIT (CDA): Jazeker, en dan heb ik er ook het volste vertrouwen in dat de gedeputeerde dat ook doet. Dus dan komt dat ook goed, dank u wel.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik had eigenlijk naar aanleiding van de laatste toelichting op de laatste motie nog even een verduidelijkende vraag. Want wij hadden als fractie het idee dat er al de nodige stappen werden gezet en ook in het aantrekken van personeel, bijvoorbeeld een extra jurist op dat gebied. Is onze informatie wat dat betreft juist? Of niet?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Uw informatie is juist. En juist, want ik wou zeggen... Want kijk, heb ik de afspraak gemaakt, in november 2025: flexibel budget eenmalig... kan alleen maar op tijdelijke inhuur plaatsvinden, omdat je maar een jaar garantie hebt in de tijdshorizon. Flexibel budget is een jaarschijf, dus daar hebben we met extern, met zzp-ondersteuning, goede juristen voor ingehuurd en extra casebegeleiding. Maar ik kan daar geen vaste fte op zetten. Daarnaast hebben we binnen de afdeling zelf wel vaste formatieverruiming erbij gekregen. Dus wat dat betreft: we zetten ook in zelf... Want om te zien de hoeveelheid aan taken uiteindelijk wat we hebben. Uiteindelijk krijgen we er ook extra formatie bij, die ook gewoon blijft. Ja, klopt.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Daarom zegt u eigenlijk, als ik het ook goed begrijp, dat u de motie ook omarmt, omdat u dan op zoek bent naar structureel? Als ik het zo mag interpreteren.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, structureel geld is altijd welkom, maar binnen de spanningen, binnen de Begroting uiteindelijk is deze, met de ad-hochulp wat ik heb. Maar een zzp'er inhuren is ook uitermate welkom, want we hebben het gewoon hard nodig. We hebben dus zeg maar de schijf met vaste formatie en de extra dingen wat we hebben uiteindelijk, kunnen we dus oplossen met tijdelijke inhuur. Want daar hebben we dit gewoon hard voor nodig.

Ik ga verder met de... Dan kom ik al bij de motie 472 van Forum voor Democratie. Het is eigenlijk een 'spreek uit'-motie – laat ik het zo zeggen, ik kijk ook even naar het Statenlid van Forum. Ja, kijk, het is het standpunt dat u aanneemt en u maakt kenbaar uiteindelijk wat uw visie en uw standpunt is ten aanzien van de publicatie en uw beeldvorming van de regio. Laat ik even een algemene afdrank geven: ik vind het toch wel even prettig om daar naar aanleiding van de rijksbrief van vrijdag daar iets over te zeggen.

Kijk, de rijksbrief: enerzijds pluspunten dat je de KDW... Heeft de minister de intentie gekomen met spoedwetten wat dan ook om dat uit de wet... of te vervangen zeg maar met emissienormering, met doelsturing. Daarnaast heb je een rekenkundige ondergrens, die denk ik ook echt lucht letterlijk zou scheppen... schapen... scheppen in de sector landbouw, maar ook voor woningbouwplannen en allerlei andere dingen. Dus die schept in brede zin, zou enorm wenselijk zijn. Het moet allemaal juridisch houdbaar zijn, dus dat is wel een heel scherpe randvoorwaarde die de minister ook gesteld heeft in zijn brief.

Daarnaast zijn de normeringen generiek opgelegd. Die zijn gewoon fors – laat ik het ook duidelijk zeggen. 42 tot 46 procent generiek. Wij hadden in de gesprekken in het IPO... ga je van een lagere generiek en dat de zoneringen uiteindelijk dat stukje extra zou zijn. Dus dan noem eens bijvoorbeeld 30 procent en daarboven zeg maar zou je hebben. Dit is een behoorlijke uitdaging voor de sector. Daar ben ik ook eerlijk bij. Als je dan ook tussentijds in 2030 al op 25 procent moet realiseren, generiek en 2035 richting de 42 procent.

En dan zitten we niet in de zonering. De zoneringsgebieden zijn wij eigenlijk nog... Binnen de provincie heb je eigenlijk gewoon nog – nou ja, 'geluk' is niet het goede woord, maar u snap wat ik bedoel uiteindelijk. We hebben één Natura-gebied en voor de rest een behoorlijk gevarieerde landbouw: deels akkerbouw, deels melkvee. Dus je kunt ook zeg maar bij grondgebondenheid je mest binnen 25 kilometer ook nog prima afzetten. Dus de... Wij hebben de luxe als provincie uiteindelijk dat we zeg maar met deze dingen... Dit zijn maar echt wel maar... Laat ik het zo zeggen: we komen een eind. Maar de boeren hebben echt ondersteuning nodig bij de innovaties en de stalmaatregelen om uiteindelijk dan... Het is gewoon een vet enorme kluif om dit gewoon te kunnen bewerkstelligen.

Daarnaast hebben we te maken gewoon met de toestand in Drenthe. Als de Drentsche Aa: daar gaat een kilometer omheen, de Bakkeveense Duinen krijgen 500 meter, Schiermonnikoog krijgt de duinen 500 meter: dat zijn gewoon enorme uitdagingen. Dus wij hebben de provincies, de buurprovincies, gewoon hard nodig in stappen die zij zetten zeg maar om ook hier letterlijk ook zeg maar even wat je wilt uiteindelijk de ruimte krijgen dat zeg maar even vergunningverlening wat we willen met z'n allen, ook weer zeg maar in Nederland... Ja, op gang komt. Toekomstperspectief kunt bieden en vergunningverlening. Dat zijn dingen wat met name enorm speelt. Maar ik geef ook toe: de uitdagingen zijn heel fors. Ja.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik heb nog even mijn aantekeningen erbij gepakt. En daar werd gezegd door de ambtenaren dat het probleem met de toename aan VTH-vragen niet gelijk opgaat met het aantal boa's. Dus het verhaal dat ik van de gedeputeerde hoor nu – via de voorzitter – is toch een ander verhaal. Bent u dat met mij eens?

De VOORZITTER: Ik zie dat er een hand opgaat voor een punt van orde, geloof ik?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik zou graag een punt van orde willen maken. Is dit niet iets voor een schorsing? Nu hebben we drie keer hetzelfde onderwerp gehad, terwijl we volgens mij net de gedeputeerde een ander onderwerp hoorden aansnijden. Voor mij wordt het een beetje onvolgbaar zo.

De VOORZITTER: Er ontstaat ook iets anders ongemakkelijks, namelijk dat u beschikt over uw eigen aantekeningen van een gesprek met ambtenaren. Ambtenaren die vermoedelijk wel ergens in huis zijn. Maar van de gedeputeerde vraagt u om dat te counteren met zijn parate kennis over wat hij van dezelfde ambtenaren heeft gehoord. Dus ik denk inderdaad dat de suggestie van de heer Hoogers, om dit even te bespreken in de schorsing tussen de eerste en tweede termijn, heel vruchtbaar zou kunnen zijn. Ik dank de heer Hoogers voor zijn suggestie.

De gedeputeerde.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank u wel, voorzitter. En dank voor het voorstel.

Ja, dus ik... Ik heb de brief ondertussen ook wel drie keer gelezen doorheen en de bijlagen ook spit je erdoorheen. Je probeert ook een haakje te vinden in positieve zin: hoe moet het nu vooruit? Wat moet ik ook adviseren naar de Provinciale Staten? Het is... Er ligt gewoon heel veel. De parlementaire behandeling is verdaagd, dus dat is ook nog een factor. Of bijvoorbeeld de ChristenUnie heeft bijvoorbeeld, Pieter Grinwis, ook ingebracht om de grondgebondenheidsnorm eventueel te verhogen. Dat zou ook echt nog wel wat verlichting betekenen, ook voor de melkveesector, heb ik het dan over. Dus ik hoop ook dat vandaag de parlementaire behandeling ook nog leidt tot wat aanpassingen die misschien nog net...die de minister ook denkt: ja, dat zijn goede dingen, die neem ik mee. Dat is ook zo gezien. De schuivende panelen, uiteindelijk. Laat ik het hier gewoon ook even bij.

Dus er zitten zware opgaves in. Nou ja, de plussen wat je ziet uiteindelijk: de vergunningverlening, de stip op de horizon, de rekenkundige ondergrens. Ja, dit zit toch nog ergens in '27. Dus we hebben nog wel even een moeilijke fase doorheen te gaan. Even behoudens zeg maar oktober: de spoedwetten die ook door de Tweede Kamer moeten worden geleid om überhaupt daar de handhavingsverzoeken tegen de PAS-melders en dat soort dingen, om daar ook enigszins containers zeg maar even, daar de beperkingen aan op te leggen. Dus het ligt bij het ministerie heel veel werk, er ligt bij de provincies heel veel werk. En ja, wij gaan proberen... Er komt ook nog een provinciale brief: die heeft het ministerie toegezegd. Dus alle provincies krijgen een eigen brief van: wat gaan die rijkstaken op rijksniveau generiek betekenen voor de provincie? Die wachten we af, die is toegezegd door het ministerie.

En dan willen we ook een totaalslag of wij... Bijvoorbeeld voor het Natura-gebied is wel gezegd: maatwerk blijft mogelijk. Maar de vraag is van: in welke mate dat generieke kader van de

minister dat maatwerk toch mogelijk blijft maken. Want wij hebben het gewoon nodig in Lieftingsbroek. De omgeving vraagt dat gewoon, die wil gewoon graag door met het gebiedsproces. En daar werken we ook hard aan, dat we gewoon de ruimte krijgen voor de gebiedsgerichte aanpak van: niet alleen maar landbouw, je hebt ook natuur, je hebt water, hydrologie. Je hebt allerlei factoren en wat is mooier als je het gebied gewoon mee hebt? Gemeenschappelijke bedragen, dat je de opgave wel houdt. Het gebied gewoon letterlijk zeg maar ontzorgt op dat punt en gewoon verder kunt. Dan heb je ook een Lieftingsbroek, zoals dat... Die zal als eerste bij wijze van spreken in Nederland zeg maar dat die ook weer vergund kan worden, de omgeving. Dat zou fantastisch zijn.

Wij hebben een uitspraak van de Raad van State liggen van 8 april jongstleden. Misschien hebt u daar wel kennis van genomen. Daar is eigenlijk de Raad van State zegt... heeft een boer op 13 kilometer afstand van ja, van Lieftingsbroek... Daar wacht ook nog een handhavingsverzoek. Die is door de Raad van State verworpen vanwege de maatregelen die de provincie Groningen in het gebied gaat nemen. Daar was ik eigenlijk... waren we heel tevreden mee. Dus de eerste uitspraak in Nederland uiteindelijk, dus we zijn ook heel positief bij die waar... de Raad van State van... Want als de provincie dit doorvoert, dan is het ook inderdaad... Dan heb je de natuurverslechtering gestopt en dan kan je ook gewoon vooruitkijken. Dat was eigenlijk... Ik ben blij met die Raad van State-uitspraak die op 8 april... En ook bij het ministerie, want die hebben ook goed meegelezen van: o, dat is in Groningen toch mooi dat ze die kant nu opgaan met ook een stukje perspectief die kant op.

Ja, hier laat ik het bij, voorzitter.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben heel blij met de woorden van de gedeputeerde. Ik had daar nog één verduidelijkende vraag over. Namelijk: is er nu ruimte op het ministerie voor de Groningse aanpak? En krijgen we ook voldoende middelen voor die Groningse aanpak? En is het dus niet alleen maar de bedoeling om dat vanuit het IPO-verband, maar is het nou juist de bedoeling om onze aanpak te promoten richting dat ministerie?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, laat ik dat ook maar zeggen: wij hebben het.. Volgende week heb ik een gesprek met de DG, die komt bij mij op bezoek. En ook na de vakantie staan gesprekken, dus wij zijn heel veel goed bezig om de Groninger aanpak, om nadrukkelijk onder ogen te kijken van de directeur-generaal op dat punt, om daar stappen in te zetten. Dat zou ook de financiering rondkrijgen voor het gebied wat we willen. Dus dat klopt. Ja.

De heer WIEGMANS (BBB): Het kan aan mij liggen, maar volgens mij mis ik de appreciatie van de motie. Op deze [motie].

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, dit was eigenlijk de appreciatie. Ik heb een beetje dit gebruikt. Want kijk, er stond hier duidelijk een dictum in – laat ik het zo zeggen. Ja, het was een... Ja, was het een soort statement, dus ik heb hem maar opgevat... Ook na Forum denk ik: nou, laat ik toch maar iets zeggen, een bespiegeling maken van de rijkspublicatie van afgelopen vrijdag. Nou, eigenlijk is het oordeel Staten, daar komt het op neer.

Dank u.

De heer WIEGMANS (BBB): Dank u wel.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Voorzitter, volgens ben ik erdoorheen en dan heb ik voor de termijn... Ik kijk naar... Oké, kom ik op terug. Dank u wel, allemaal.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Alvast bedankt voor uw inbreng.

Ik had niet zo heel veel vragen, ik had wel een aantal moties. Ik had een tweetal vragen vanuit GroenLinks. Dat ging over de ambities rondom de vergroening in wijken en dorpen en wat dan de rol kan zijn vanuit de provincie. Vanuit de Omgevingsvisie worden meerdere beleidsprogramma's gemaakt die daar allemaal invloed op hebben. Die worden ook verordend in onze Provinciale Omgevingsverordening. Daar wordt ook getoetst aan de plannen bij de gemeenten. Dus op die manier kunnen wij erop sturen.

En ik ben het helemaal met u eens dat het hartstikke belangrijk is om te zorgen dat die dorpen en die steden ook vergroend worden. We zien het ook met name in oudere wijken. In nieuwe wijken wordt dat vaak al wel meegenomen in de gebiedsontwikkeling. In oude wijken moet het vaak nog echt opnieuw worden ingezet. Het is soms ook wel een heel lastige opgave, omdat dat vaak te maken heeft met smalle wegen waar parkeren, bomen en alle ondergrondse infra bij elkaar moeten komen.

Maar daar wordt wel aan gewerkt, weet ik vanuit de gemeenten. Dus wij proberen het altijd te doen vanuit de programma's om daarop te sturen.

En u had een vraag over hoe wij in Den Haag als College duidelijk gaan maken hoe wij het voor ons zien in relatie tot de kerncentrales en de groene industrie. Nu weet ik dat u regelmatig de krant leest en het nieuws volgt, dus ik denk dat u ongeveer wel een idee hebt wat onze opvatting is. Daar heb ik de afgelopen week ook veel over gesproken, zo ook gisteren op de informatieavond in Roodeschool, waar het Rijk ook aanwezig was om input op te halen bij de inwoners. Dat deden ze via een aantal banners. De mensen waren daar overigens niet heel erg blij mee, die hadden liever gewoon een bijeenkomst waar ze echt goede vragen konden stellen.

Maar onze lijn is helder: zoals die ook omschreven in de Omgevingsvisie. Wij zijn tegen een kerncentrale en daar blijven wij ook bij. Wij hebben namelijk ingezet op groene energie, hernieuwbare energie. We gaan voor aanlanding wind op zee en de waterstofeconomie. En dat is ook het mantra dat ik afgelopen week heb gedeeld. Dat hebt u vast allemaal ergens wel een keer gelezen, dus dat is denk ik het antwoord op uw vraag.

Dan naar de moties, voorzitter. Dan begin ik bij de motie van de Partij van de Arbeid: die ging over 'Juridische hulp moet niet afhangen van je postcode'. Heel sympathieke motie: dat klinkt gelijk heel gevaarlijk als je 'sympathieke motie'. Maar dat is ook af en toe leuk, hè, bij de Algemene Beschouwingen. Het is motie 436 – dank u wel, voorzitter, voor het influisteren. Wat ik kan doen, is het volgende. Ik ga met de betrokken partijen in gesprek om te kijken hoe we een ondersteunende rol kunnen vervullen. Als ik hem zo mag opvatten, dan is het oordeel Staten, omdat we anders geen mogelijkheid hebben om hier iets mee te doen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Wat ik de gedeputeerde hoor zeggen, is ook eigenlijk wat wij hoopten: dat er inderdaad steun komt voor dit plan dat al is bedacht door de partijen die ik eerst noemde.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ja, u ook bedankt voor deze woorden. Ja, zo gaat het soms, voorzitter. Het kan soms heel mooi gaan.

Een andere motie, ook van de Partij van de Arbeid, motie 437. Die gaat over een stageplek voor elke MBO-student. Die geven wij ook oordeel Staten. We zijn natuurlijk bezig met de ontwikkeling van een MBO-agenda. Dat doen we met diverse partijen. Wij zien deze motie als goede aanvulling op die MBO-agenda. Dus we kunnen deze zeker ondersteunen. Daarbij wel met de kanttekening dat wij dit ook moeten bespreken met onze partners natuurlijk, met wie wij bij de MBO-agenda aan de slag zijn.

Dan de motie van de ChristenUnie, motie 440. Mooie motie, maar ik ga hem wel ontraden. Dat klinkt dan ook zo vervelend, hè? Ja, het College herkent dat de opvolging van huisartsenindeling van het gebied kwetsbaar is. Wij hebben het daar de vorige keer in de commissie ook over gehad. Ik ben ook toevallig in Loppersum bij een huisartspraktijk geweest en die hebben nu ook iets van 6.200 patiënten. Dus een enorme club die ze ondersteunen. Ze kunnen er niet heel veel meer bij hebben. Dus dat geldt vooral in de kleine dorpen en de landelijke gemeenten.

De provincie heeft een rol in het verbinden van die partijen. Dat doen wij ook met het netwerk Gezond Groningen: dus daar hebben wij ook de gesprekken. Dus daar zit ook DokNoord bij, en het UMCG – wat u aanhaalt in uw motie – en uiteraard ook met het Rijk. Wij zijn dus bezig om al die gesprekken hierover te voeren, eigenlijk een beetje in lijn met wat u daar zegt. Maar u bent nog wat explicieter, ook als het gaat om selectie- en toelatingsprocedures et cetera. Wij zouden daarmee willen wachten tot we al die gesprekken gehad, zodat we even een juist beeld hebben. Wij verwachten daarmee terug te komen in het tweede kwartaal van 2027. Dus daarom ontraden wij deze motie.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Even een verduidelijkingsvraag. Het lijkt me alleszins redelijk om die onderzoeken af te wachten. Neemt de gedeputeerde wel mee in zijn *toolkit* om bijvoorbeeld met de Rijksuniversiteit in gesprek te gaan om in de geneeskundeopleidingen specifiek plekken voor Groningers te gaan realiseren?

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Kunt u dat laatste stukje nog even herhalen? Dat hoorde ik niet goed.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Of de gedeputeerde meeneemt in zijn broek, in zijn *toolkit*, om ook met de RUG, de Rijksuniversiteit, het gesprek te voeren om specifieke plekken voor Groningers op de opleiding geneeskunde te realiseren.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ja, wij kunnen alles bespreken met hen, dus deze kan ik daar zeker in meenemen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dus eigenlijk heb ik een toezegging op de hele motie, we moeten alleen even de onderzoeken afwachten.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ja, wij zijn met die gesprekken bezig. Dus daar zou ik wel even op willen wachten. Dus u kunt ook voor het volgende kiezen. Als u denkt: wij hebben vertrouwen in het College dat ze dit gaan doen, kunt u de motie ook nog aanhouden. Maar dat is even aan u.

Dan heb ik een motie van onder andere de SP. Ik heb een hele rare print, maar ik vermoed dat ook de Partij voor de Dieren en Volt indieners zijn: 'Echte waardering voor de inzet van jongeren'. Ik zie hier ook bijvoorbeeld Paula Benjamins staan van D66 en Dirk Hoogers. Dus er lopen wat lijntjes door elkaar bij de logo's. Hier kunt u het zelf zien. [Toont het document aan de zaal.] Het is motie 450, dat gaat over de echte waardering voor de inzet van jongeren. Dat is natuurlijk een heel sympathieke motie. [Gelach in de Statenzaal.] Nee, dat meen ik ook oprecht!

En dat is ook precies de reden waarvoor wij ook die vergoeding van 25 euro geven. Dat is ook bedoeld om te zorgen dat wij ook jongeren hierheen krijgen, dat ze daarmee ook een vergoeding hebben om hier te komen. Maar wij vinden het juist heel belangrijk dat die jongvolwassenen ook komen om hun stem in te zetten, zeker voor wonen. Ze krijgen daarmee ook een volwaardige plaats binnen het Programma Volkshuisvesting.

Alleen, wij vinden een loon niet passend. Het is geen dienstverband en het schept ook precedenteren. We hebben natuurlijk wel vaker bijeenkomsten waar we mensen vragen om hun mening en om hun input. En die gaan we ook geen salaris uitbetalen. Wij denken dat we met die 25 euro de onkosten kunnen dekken. De motie is daarmee ontraden.

Mevrouw BAKKER (SP): Ik was ook blij verrast dat er in ieder geval een vergoeding gegeven wordt. Alleen, stel dat het hier in de stad Groningen wordt georganiseerd en je gaat met het openbaar vervoer vanuit Stadskanaal heen en weer, dan houdt je bijna niks meer over van die 25 euro. Dus worden dan, los van deze vergoeding om aanwezig te zijn, bijvoorbeeld ook reiskosten nog vergoed, zodat je ook werkelijk een zakcentje hebt? Of moet je dat uitgeven aan vervoer?

De heer ROEMERS (gedeputeerde): De vraag is eventjes wat u als doel hebt met die 25 euro. Kijk, die 25 euro is voor ons als doel om onkosten te dekken. Het is niet per definitie een verdienmodel om mensen hier te krijgen. Dat zou namelijk een heel rare prikkel om ook deel te nemen aan een bijeenkomst.

Mevrouw BAKKER (SP): Nou nee, dan verschillen de gedeputeerde en ik van mening. Ik heb ook veel met jongeren gesproken hierover en er wordt ook vaak aangegeven dat jongeren best wel deel willen nemen aan dit soort dingen. Maar als het buiten school om is, moet het gewoon echt gewaardeerd worden met geld. Dus ik vind 25 euro voor alleen een onkostenvergoeding te weinig. Ik weet niet of de gedeputeerde weet hoe duur benzine is, maar als je met de auto zou willen komen...

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Dat is 2 euro 14.

Mevrouw BAKKER (SP): Dus daar heb je helemaal niks aan, aan die 25 euro. Ik vind het erg jammer.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Daarvoor zitten we ook in een democratie: we kunnen van mening verschillen. Maar ik ben blij dat wij in ieder geval 25 euro kunnen bieden.

Dan een motie van de PVV, motie 459. Dat gaat over de structurele informatievoorziening voor de Oostpolder. Die motie ontraden wij. De gebiedsontwikkeling rapporteert periodiek – dat hebben we ook aangegeven bij de Jaarrekening – met een verslaglegging aan de aandeelhouders, om te voldoen aan de wettelijke taken. De informatie rond de Grex en de grondaankopen: vorige keer heb ik al aangegeven dat die vertrouwelijk is. Dat zijn vertrouwelijke gegevens waar een financieel belang speelt. Dus daarom is het ook gebruikelijk dat dat soort informatie niet publiekelijk gedeeld wordt. U kunt dus ook vertrouwelijk worden geïnformeerd over de zaken waarom u vraagt. Maar openbaar in de p&c-cyclus kan het niet vanwege dus de vertrouwelijkheid waar ik het over heb gehad. Wij rapporteren aan de aandeelhouders door middel van twee tussenrapportages en de jaarrekening. Die laatste gaat ook naar PS.

De heer VAN KESTEREN: Ja, voorzitter, het is toch gebruikelijk dat er informatie wordt gedeeld met Provinciale Staten, zeker als het om zo'n hoge investering gaat? En toch wordt dit dan meegedeeld. Als er bepaalde informatie vertrouwelijk is, dan wordt ons erop gewezen dat we dat op een andere manier tot ons kunnen nemen. Maar dat neemt toch niet weg dat we met zo'n investering toch veel meer en veel explicieter geïnformeerd moeten worden, behoudens die normale circulaire informatiedeling? Dit is toch zo'n hoge investering waarbij we gewoon om vragen in deze motie. Niet omdat we tegen deze investering zijn, maar gewoon, omdat het om zoveel publiek geld gaat, dat we daar gewoon ook veel beter en frequenter in willen worden geïnformeerd. Dat is toch niet zo raar?

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ik denk dat de heer Van Kesteren en ik op één lijn zitten als we zeggen dat dit een groot majeur project is waar veel geld in omgaat. En volgens mij rapporteren wij ook al. En wat we openbaar kunnen rapporteren, doen we openbaar en wat vertrouwelijk is, rapporteren we vertrouwelijk en daar kunt u vertrouwelijk vragen over stellen. Dus daar blijf ik bij.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik vind dit een zeer arrogant antwoord. Provinciale Staten vraagt dit via een motie aan. Er wordt heel vaak gezegd 'ja, dat doen we al', 'dit is vertrouwelijke informatie' en 'dit is een sympathieke motie, dus we doen het toch maar niet'. Ik vind dit arrogant naar de Provinciale Staten toe. Als Provinciale Staten via een motie om extra en frequentere informatie vraagt en zeker als zo'n motie wordt aangenomen, dan vind ik dat het College daaraan moet voldoen.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Volgens mij zeg ik er ook niks over dat we niet willen rapporteren. Ik zeg alleen dat wij dat vertrouwelijk willen doen. Het is aan uw Staten om de motie in te dienen en dan wordt hij in stemming gebracht. U bent de baas, meneer Van Kesteren, samen met 42 anderen.

Dan heb ik hier nog een laatste motie van de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie, motie 468. Met een toch wel een grote vraag – als ik zo vrij mag zijn, meneer Zwart. Dat gaat over het inzichtelijk maken hoe de cumulatieve druk van ruimtelijke, economische en maatschappelijke opgaven zich in Groningen ontwikkelt en expliciet aandacht te besteden aan onder meer energie, industrie, water, woningbouw, natuur, leefomgeving en gezondheid. Volgens mij hebt u daarmee alle boxen aangetikt. Deze motie gaan we ook ontraden. Deze motie is namelijk onvoldoende concreet, niet toetsbaar en niet uitvoerbaar.

Ik wil u ook wel meenemen in de onderbouwing daarin. De motie maakt namelijk niet duidelijk wat onder 'cumulatieve druk' moet worden verstaan, welke ontwikkelingen in de analyse moeten worden betrokken, op welk schaalniveau de beoordeling moet plaatsvinden en hoe de effecten van de verschillende beleidsdomeinen tegen elkaar moeten worden afgewogen.

De heer ZWART (PvH): Voorzitter, als de gedeputeerde zegt: ik weet niet wat 'cumulatieve druk' is, dan betekent dat heel eenvoudig de druk die veroorzaakt wordt door alle werkzaamheden en alle taken die de provincie op een bepaalde regio uitoefent. Dat is 'cumulatieve druk'. Er zo zijn we met een hoop aantal zaken bezig: een brug die ergens aangelegd moet worden, een weg die verbreed moet worden, een wegafsluiting. Dat soort zaken – u hebt het zelf meegemaakt in Zoutkamp – geeft druk op de omgeving. En eigenlijk, door die grote hoeveelheid taken – ik kom naar de vraag, voorzitter – die wij daar uitvoeren, wordt de druk op de omgeving vergroot. En daar willen we graag een inzicht in hebben.

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ik ken het woord 'cumulatief' natuurlijk ook. Waar ik even mee worstel: u komt nu met een voorbeeld. En ik vraag me af in hoeverre ik vanuit de provincie alle projecten bij elkaar moet halen om te kijken wat de cumulatieve druk is. Volgens mij is dat een heel grote vraag die u stelt. Want daarmee moet ik ook alle projecten kennen vanuit de gemeente, alles wat er speelt. Dus u vraagt nogal wat met deze vraag en wij kunnen daar geen goed antwoord op geven. Daarom ontraden wij deze motie.

De heer ZWART (PvH): Begin nou eens gewoon, voorzitter, bij de provincie. Laat nou even die gemeenten weg. De provincie doet heel erg veel voor haar inwoners, uiteraard. Maar wel veel dingen tegelijkertijd. Kijk daar nu eens naar en als u dat voor elkaar hebt, voorzitter, als gedeputeerde, leg het dan eens bij de gemeenten neer. Leg dat naast elkaar, dan heb je een opgeteld beeld. Is dat een idee?

De heer ROEMERS (gedeputeerde): Ik vind het mooi hoe de heer Zwart nu meedenkt. Maar het is voor ons nog steeds onduidelijk wat dan de exacte onderzoeksvraag is. Dat geeft nog te veel ruis. Ik kan deze motie gewoon niet op een goede manier uitvoeren en daarom moet ik hem echt ontraden.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Na het horen van alle Algemene Beschouwingen is de neiging ook groot om daar een groots overzicht van te geven, maar wij zitten natuurlijk ook wat krap in de tijd want er zijn heel veel moties ingediend. Dus ik ga toch mij beperken tot het bij langslopen van de vragen en de inbrengen zoals geleverd hier in de zaal.

En dan begin ik bij de eerste motie die ik heb ontvangen op mijn terrein, over de Mee Doen-pas, ingediend door GroenLinks... O, ik moet altijd even het nummer noemen. Dat is motie 439, onmiskenbaar, 'Mee Doen-pas' van de heer Bas de Boer en consorten – maar die heb ik er even niet op staan. Nou ja, gratis bestaat niet. Maar het gratis aanbieden aan minima is wel een mogelijkheid die wij onderzoeken en waarbij wij als College ook wel met het OV-bureau bezig zijn als het dan specifiek om de bus gaat. Daar zien wij ook wel mogelijkheden met de Grinwis-middelen. De Grinwis-middelen zijn nog niet definitief toegekend, maar wij kijken daar al naar. Dus op zich bewegen wij al in de richting zoals gevraagd in de motie. De motie is wat specifiek: die ziet ook op het opnemen als voorwaarde bij het verlenen van aankomende aanbestedingen. Wij werken ook al in die richting, dus ik zou zeggen: dat kunnen wij prima aan het oordeel van de Staten overlaten.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, fijn te horen dat de gedeputeerde zegt: goh, die motie over de Mee Doen-pas onderzoeken we, kunnen we ondersteunen en daarover zijn we in gesprek in de breedste zin. Waar onze fractie zich nog een beetje zorgen over gemaakt, want sowieso over de begroting van het OV-bureau. Want volgens mij zijn een paar van die middelen die uit Den Haag komen, toch ook al wel toegevoegd aan de begroting om te zorgen dat we die op orde krijgen. Dan hadden we nog wat knelpunten met bijvoorbeeld de 50- en 30-kilometerzones in de Stad waar we eventueel nog nat gaan met zes ton ongeveer – uit mijn hoofd. Zijn daar nog risico's dan als we dit ook nog gaan doen?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Kijk, wij hebben het besluit nog niet genomen om dit te doen. De Grinwis-middelen moeten ook daarom definitief inzicht hebben en dan kunnen we een onderverdeling maken waar we dat doen. Dat zou dan niet alleen bijvoorbeeld de Mee Doen-pas zijn, maar dat kan ook eventueel als daar middelen zijn, een uitbreiding van de regeling of het opvangen van andere kosten zijn. Dat klopt, en ook als er risico's zijn. Dus op dit moment is dat nog niet duidelijk. Ik verwacht in het najaar dat het definitief wordt, de uitwerking van de Grinwis-middelen. En dan hebben we die andere risico's ook beter in beeld en dan kunnen we het hele plaatje maken. Dus het is terecht waar D66 op wijst en dat noopt ons ook nog even tot wachten of we dit kunnen doen. Dus die keuze maken wij echt wel. Wij nemen daar alle plussen en minnen bij mee.

Dan wordt het even een technische verhaal, ik zal het vrij kort houden. Maar je hebt ook een indexering: de LBI, de beschikbaarheidsindex. Dus we moeten ook kijken hoe die uitvalt. Maar wij hebben misschien ook reizigersopbrengsten die wat hoger uitvallen. Dus dat zou ook nog kunnen. En we hebben natuurlijk nog de hele discussie gehad over OVpay: hoe dat nou uiteindelijk valt qua tarief en opbrengst. Dus dat is wel de afweging die wij dan even samentrekken als die informatie beschikbaar is.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Dus als ik de gedeputeerde hoor praten, dan is dit een sympathieke motie. 'Wij kijken ernaar en in het najaar komen we terug op de definitieve volgorde hoe we de middelen gaan inzetten'?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nou, we hebben het nu over twee ongelijksoortige dingen volgens mij. Volgens mij is waar de heer De Boer op hint, de toekomstige concessie. En waar wij nu al mee bezig zijn is het huidige systeem om te kijken of het kan. Maar de concessie: die komt dan in het najaar als we daarmee aan de gang staan: over de inrichting daarvan en het gesprek ook met de Staten voeren en wat daaruit uiteindelijk van terechtkomt in de Nota van Uitgangspunten en wat uiteindelijk het Programma van Eisen zal worden. Daar zijn dit onderdelen van die daarin meegenomen kunnen worden. Dus vandaar dat we zeggen: nou ja, dit kunnen we oordeel Staten laten.

Voorzitter, dan ga ik door naar de volgende motie. Dat gaat naar aanleiding van de storm die ons land geteisterd heeft en waar veel bomen zijn omgewaaid en waar we op dit moment bezig zijn de boel op te ruimen en te inventariseren. Ik heb al de inventarisatie gezien van onze mensen. Het uitgangspunt van ons is ook om te zorgen dat deze bomen worden herplant waar ze zijn omgewaaid.

Dus wij vinden het ook gewoon belangrijk dat dat in stand blijft. Herplant ziet dan vooral op inderdaad de infrastructuur waar ze zijn omgewaaid. Er zijn ook ambities voor aanplant. Daar zit normaliter wat van bij de heer Wenneger. Maar ook daar hebben wij die ambitie om inderdaad te kijken waar die ruimte is om dat ook positief zo in te vullen.

Als ik de hele motie zo zie, dan is hij denk ik eigenlijk overbodig, omdat wij compleet meegaan op dit moment met de strekking. Er wordt ook bijvoorbeeld gevraagd om ongewenste verschillen in regels voor herplant in bomen in APV's te checken: dat is al gebeurd, heb ik gezien. Ook bij het Rijk aan te kaarten omdat regels omtrent bomen in de Natuurwet deels achterlopen: ja, daar heeft het Rijk nu zelf ook stappen gezet. Dus dat is eigenlijk ook geregeld.

Dus wij zullen vanuit het College ook de Staten op de hoogte houden over de voortgang van de uitvoering van onze herplant. En dat zullen we in de Najaarsmode en de Voorjaarsnota van 2027 doen. Dus zo blijven de Staten ook op de hoogte. Dus in feite gaan wij in de richting zoals verzocht door de ChristenUnie.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dit is even een punt van orde. Is dat een toezegging van de gedeputeerde, om het dictum uit te voeren?

De VOORZITTER: Dit lijkt me een interruptie overigens, voor de volgende keer. Ik vind dit geen punt van orde.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Wat ik geconstateerd heb, is dat dit in lijn is met ons huidige beleid en wij de Staten daarover rapporteren. Dus in dat opzicht ligt de motie in lijn met het huidige beleid.

Dan zijn we bij Groninger Belang aangeland. Helaas is het motie 446. Het was mooier geweest bij de N46. Maar motie 446 heeft mevrouw Siersema al behandeld was betreft de opcenten. Maar de N46 betreft motie 447. Dat is een belangrijke weg en ik begrijp de politieke wens van Groninger Belang, maar ik zal hem toch moeten ontraden. De N46, zoals ik al zei, is een belangrijke verbinding. We hebben het ook al gehad over veiligheid. Dan is vierbaans natuurlijk heel mooi, maar we kijken ook naar verkeersintensiteit, gebruik, wanneer die pieken op de dag zijn, baanvakken. Dus als je dat constateert, dan is het eerste gedeelte druk van die weg. Dat is trouwens al vierbaans. Dus om daar op dit moment nu al een plan in werking te hebben voor verdubbeling, is niet het moment. Kijk, we gaan wel over een paar jaar grootonderhoud uitvoeren aan de weg. Ik zou zeggen: kijk dan hoe de zaak erbij staat. Dat zullen ook bekijken, ook wat er allemaal voor nodig is. Want je zult dan ook grondverwerving en andere zaken moeten doen.

En daar komt ook nog bij dat we natuurlijk naar de budgetten moeten kijken in de toekomst. Want op het gebied van infra komt wel wat op ons af, dus moeten we dat hele pakket nog eens goed op die manier bekijken. Dus om die planvorming nu per direct in te zetten? Nee, daar moet ik toch de motie ontraden.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Maar als we zeggen dat we het zouden beperken tot de afslag Zuidwolde, zou het dan wel kunnen? Want de gedeputeerde zegt terecht: een stukje van die weg is vierbaans, maar niet tot die afslag. En daar is dus waar die 24.000 bewegingen zijn en waar onze grens 21.000 is. Zou u dan wel kunnen zeggen: oké, maar naar dat stukje gaan we wel kijken, want die voldoet immers al onze criteria om te kijken naar verdubbeling?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Op dit moment nog niet. Maar kijk, er wordt over een paar jaar grootonderhoud gepland en ik denk dat dat het moment is om ernaar te kijken.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, dat vind ik dan toch wel vreemd, omdat we dit nu eigenlijk al geconstateerd hebben. Ik hoor de gedeputeerde zeggen: laten we dit over een paar jaar doen. Maar eigenlijk hebben we dat aantal al bereikt. Dus ja, eigenlijk voel je hem al aankomen, dat je zegt: het voldoet aan onze criteria. Dus laten we alvast onderzoek wat het betekent qua budget. Is de gedeputeerde het daar wel mee eens?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nou ja, in aanloop naar dat onderhoud kunnen we wel verkennen wat er nodig zou zijn qua budget, maar dan blijft dat wel een uitdaging. Dus om dat plan nu al zo in werking te zetten, nog niet. Maar bij het uitvoeren van het onderzoek zou je dit wel kunnen bestuderen.

De VOORZITTER: De heer Bakker, ten slotte.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Zou ik dat dan als een soort toezegging beschouwen, dat we zeggen: oké, dat stukje voldoet al aan onze criteria en we gaan het nu in het onderzoek meenemen, die verdubbeling tot aan de afslag Zuidwolde?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nou ja, zo monocausaal kun je dat niet stellen. Want die criteria van die 24.000, daar zitten natuurlijk nog veel meer redenen achter. Wat is de piekintensiteit en al dat soort zaken. Dus kan ik hier niet zo uit hoofde hiervan even neerzetten. Maar wat we wel kunnen doen, als we toch met grootonderhoud bezig gaan, je daar wel naar kunt kijken hoe je dit zou kunnen uitvoeren. Dus los van of je die keuzes dan maakt, je kunt in dat opzicht die informatie wel verzamelen. Dus als ik de heer Bakker daarin tegemoet kan komen, dan kunnen we dat wél doen.

Dan heeft de heer Bakker ook nog iets gevraagd over de inbestedings- en aanbestedingsdiscussie. Dit najaar komen we daar sowieso ook op terug. Daar is door de Staten ook naar gevraagd: een analyse en ook de evaluatie van de organisatie publieke mobiliteit. We zullen vooruitlopend op die hele evaluatie op 8 september ook voor de Staten een sessie organiseren over aanbesteding, busconcessie en daarin zal ook een hoogleraar het een en ander uitzetten over andere OV-stelsels, andere vormen. Dus daar gaan we in het najaar mee aan de slag. In kwartaal 4 zullen we dan ook verdere onderzoeken publiceren, dat er ook naar kan worden gekeken. Dus die informatie zullen we verschaffen en dat kan worden meegenomen in de hele discussie.

Dan ben ik bij de VVD. Ik zie geen vraag staan, maar wel een vrolijke opmerking over de kade inderdaad. Wij hebben gehoord dat de minister inderdaad het besluit heeft getekend en er ook financiering komt vanuit Nij Begun, waarmee Groningen dus ook geen eindpunt daar meer heeft, maar een startpunt met internationale verbindingen. Dus dat is ook iets wat op het gebied van mobiliteit, economie, vrijetijdseconomie zeer verheugend is.

Dan kijk ik nog even naar de vragen. Ik heb net even lopen 'snakken' en daarmee ben ik bij D66, want die zegt ook het College dat wel vaker mag doen. En ik denk ook dat dat best kan, want wij hebben fantastische ingrediënten in deze provincie. Wij hebben bijvoorbeeld ook een AI-fabriek. Ja, dat zijn toch pareltjes voor de toekomst waar we in de zorg, in de industrie, chemie, mobiliteit goed gebruik van kunnen maken. Nou ja, wij zien dus wel dat belang van digitalisering en ook het vliegwieleffect dat het op onze economie kan hebben. Dat past ook helemaal in ons economische beleid, om dit ook te stimuleren. Het gevraagde, om daar inderdaad op in te zetten om talenten en bedrijven aan ons te binden en ook een campagne op te voeren, dat lijkt mij iets waar wij ook prima mee aan de gang kunnen gaan. Dus ik wou dit ook als oordeel Staten aanbevelen. (...) Ik moet een nummer zeggen? Motie 452, 'Dataport Groningen'. Ik zal in het vervolg wel even goed het nummer en de titel erbij vermelden.

Dan ben ik aangekomen bij de PVV. De PVV vraagt zich eigenlijk af: ja, wat levert nou structurele werkgelegenheid hier op in Groningen? En ons Economisch Programma is minder dan vroeger gericht op werkgelegenheid. Dat klinkt een beetje gek misschien, maar eigenlijk leven wij in een tijd van schaarste. Mensen zijn schaars, goederen zijn schaars, grondstoffen zijn schaars. Eigenlijk komt het erop neer dat we de arbeidsproductiviteit moeten verhogen en zorgen dat we hogere kwaliteit van werkgelegenheid hebben. En dat is eigenlijk een beetje een verandering in het beleid. We zetten inderdaad ook als provincie in op nieuwe industrie die bij de toekomst past. Dus een paar mooie voorbeelden die ook laatst geopend zijn, waar zelfs de Koning bij was: CircTec Bandenrecycling: waar weer olie en zwarte stof uit teruggewonnen wordt en weer in nieuwe processen wordt gebracht. Sky Energy is ook al genoemd: sustainable air fuel voor de vliegindustrie. Dus dat zijn allemaal projecten die ook bijdragen aan die toekomstbestendige economie.

Maar er zijn ook met JTF-subsidies uit Europa wel industrieën gesteund die gewoon meer traditioneel zijn, maar ook toekomstbestendig. Dus in de zin van bijvoorbeeld een meubelfabriek in het Oldambt. Dus waar ik eigenlijk moet zeggen traditioneel vakmanschap wordt gecombineerd met digitale technologie. Dus dat doen wij ook.

Ring-Zuid: nou, dat in de afgelopen jaren is in deze Staten de Ring-Zuid natuurlijk vaak voorbijgekomen. De PVV vraagt zich af hoe het daarmee staat en of zij daar nog een financiële zeperd kan verwachten. Dat is niet zo. Ring-Zuid: dat hebben wij financieel afgesloten. Daar is een bedrag van 35 miljoen uiteindelijk vrijgevallen aan RSP-middelen. En die middelen die vrij zijn gevallen, kunnen wij weer inzetten voor andere RSP-projecten. Of als dat op is, voor andere infraprojecten die aan die voorwaarden voldoen. Dus in dat opzicht hoeven we ons daar geen zorgen over te maken.

Dan is de blik naar voren gericht van de PVV natuurlijk op de Ring-West. En dan is ook de vraag: hoe we gaan daar om met de risico's? Nou, de Ring-West is eigenlijk opgedeeld in heel veel verschillende fases. Dat heb ik ook laatst een rapportage van naar de Staten gestuurd: de T1-

rapportage volgens mij uit mijn hoofd. Daar kun je in zien hoe die is opgebouwd. En omdat die is opgebouwd in allerlei blokken, is de complexiteit gereduceerd van het project als je dat vergelijkt met de Ring-Zuid, die echt een openhartoperatie was, en is het opgedeeld in blokken. Dus als daar zich ontwikkelingen voordoen, dan is het ook beter te managen en beter inzichtelijk wat daar gebeurt. Dus op die manier hebben wij de les in feite van de Ring-Zuid geleerd.

Dan kom ik aan bij een thema dat de Staten heel veel heeft beziggehouden en dat is snel internet. Het CDA heeft een motie ingediend en laat ik zeggen dat wij het als College ook van belang vinden dat we hier meters op maken. Het loopt al lang.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, de gedeputeerde zegt dat het project Ring-West opgedeeld is in blokken en dat je dus kunt bijsturen eventueel. Als nu blijkt dat ook de verdiepte ligging bij Ring-West voor problemen gaat zorgen en voor verhoging van kosten, wordt er dan ook daadwerkelijk ingegrepen? Of zegt men: ja, dit is zo ambitieus, dat moeten door laten gaan? Wat is de keuze van het College dan?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nou ja, allereerst proberen we de plussen en minnen in het project op te lossen. Maar ja, als er uiteindelijk ontwikkelingen zijn die grotere gevolgen hebben, dan zullen we daar ook terug moeten en ernaar kijken. Maar met de manier waarop het is opgezet denken wij dat we in ieder geval een beheersbaarder concept hier hebben neergezet. Maar dat laat wel onverlaat dat als je even hebt over kostenstijgingen, er ook allerlei stijgingen kunnen zijn los van het hele design en zo. We hebben dat natuurlijk ook bij de inval in Oekraïne gezien wat dat deed met de energieprijzen, de staalprijzen en betonprijzen. Dat blijven we gewoon lastige zaken: dat weet je nooit geheel. Maar goed, wij zullen proberen dat zo goed mogelijk binnen het budget te doen. En als dat niet lukt, dan zullen we daarover rapporteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, bij de feestelijke opening van de Ring-Zuid ben ik na afloop nog even naar de minister gelopen. Toen stonden er ook hoge ambtenaren bij en toen had ik het ook over de verdiepte ligging. Toen werd er gezegd: ja, maar de verhoging van de kosten heeft ook te maken met de geopolitieke toestand en met indexering en met de inflatie. Ik zeg: ja, maar het heeft niks te maken met de verdiepte ligging? Nogmaals de vraag: stel – en ik geloof al die argumenten die aangevoerd worden, die neem ik voor lief – dat het echt aannemelijk is dat dat door een verdiepte ligging komt en er complicaties optreden, waardoor die kosten heel hoog gaan worden, wat gaat het College dan besluiten?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nou ja, ik ken natuurlijk het standpunt van de PVV over de verdiepte ligging. Dat is een heel gesprek op zich, natuurlijk. De Ring-Zuid is in een heel ander tijdsgewricht tot stand gekomen als je de aanbesteding daarvan ziet destijds. Toen was er overvloed, nu is er schaarste. De boel lag stil na de crisis, dus daar is lager ingeschreven. Er zijn ook allerlei andere redenen dan zoals ik die net heb genoemd, waardoor de Ring-Zuid een heel afwijkend verhaal is geweest. Daar is natuurlijk ook een hele analyse over geweest, daar zijn ook onderzoeksrapporten over verschenen, Remkes heeft zich er ook over gebogen. Ik ga daar nu niet helemaal op in, het is natuurlijk heel interessante materie. Ik ga ervan uit dat dat bij dit project inderdaad op een andere manier wordt bekeken en dat is ook op een andere manier tot stand gekomen. Dus ik verwacht dat daar overschrijdingen zullen zijn en als die er zijn, dan moeten we dat weer gaan overwegen. Maar voorlopig doen we het met het bestek zoals het er ligt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Goed, u hebt een heilig geloof in de ambities die u hebt. Maar goed, dat is uw recht.

Dan heb ik nog een laatste vraag die nog niet beantwoord is. In mijn betoog heb ik het er ook over gehad dat veel natuur- en milieuclubs eigenlijk hier kind aan huis zijn. Naar mijn idee bepalen die voornamelijk de ambities, de doelen en ook de projecten. Die hebben een heel grote invloed, in tegenstelling tot allerlei burgers en bedrijven die daar ook graag mee willen spreken. Maar dat is dan mijn interpretatie en ja, dat zijn toch feiten die ik hier wil noemen. Nou was mijn vraag ook: in hoeverre heeft de heer Vollenbroek met zijn stichting – want je hoort dat ook in de media veel – een poot aan de grond hier in de provincie Groningen? In hoeverre is het College in gesprek met deze man, deze klimaatactivist? Daar wil ik graag een antwoord op, wat hij voor invloed hier in de provincie Groningen heeft.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): De mensen uit het College zijn voor zover ik weet – en dat is volgens mij niet het geval, ik kijk nog even opzij – in gesprek met de heer Vollenbroek of met MOB.

Wat natuurlijk wel bekend is, is dat MOB ook allerlei zaken aanspant en er dan geschillen zijn. Het kan natuurlijk zijn dat de organisatie ermee overleg. Maar als het over beleid gaat en hoe wij zaken afwegen: nee, dan is het College daar niet mee in gesprek. Wat wel zo is, is dat hier de kaders worden opgesteld voor ons beleid en sommige mensen zich zullen laten inspireren door MOB en anderen compleet niet. Dus wij kijken uiteindelijk bij het beleid naar de kaders die de Staten ons meegeven. Dat geeft ons de speelruimte om zaken af te wegen. Maar direct? Nee, direct niet.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, de gedeputeerde zegt dat het College niet in gesprek is met de heer Vollenbroek of zijn organisatie. Laat ik de vraag dan anders stellen: is de provinciale organisatie in gesprek met MOB?

De VOORZITTER: Mag ik de heer Van Kesteren vragen waar hij precies op uit is met deze vraag? Want op het moment dat er een bezwaarschrift wordt ingediend, dan is onze organisatie met iemand in gesprek. Dus waar is de heer Van Kesteren op uit met deze vraag?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Waar ik op uit ben, is mijn taak als provinciaal Statenlid. Dat ik zicht wil hebben en grip wil hebben op de gang van zaken hoe projecten en hoe ambities en doelen worden beïnvloed door een klimaatactivist die hier waarschijnlijk in gesprek met de organisatie en in hoeverre hij bepalend is in voor uiteindelijke ambities, doelen, plannen en projecten die hier in de uitvoering worden gezet.

De VOORZITTER: Ik geef de gedeputeerde graag de gelegenheid om met die focus een antwoord te geven.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Op het moment dat wij allerlei zaken uitvoeren, dan kan het zijn dat mensen inderdaad rechtszaken aanspannen of bezwaren indienen. En ja, dan ga je in gesprek met elkaar. Dat zal niet alleen MOB zijn, dat zijn allerlei organisaties. Dus als je daartegenaan loopt, ja, dan ga je met elkaar in gesprek.

De VOORZITTER: Was er nog meer?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nee.

Dan ga ik nog even terug naar waar ik eigenlijk net mee begon. En dat is de motie van het CDA, nummer 460 'Snel internet'. Dat is een thema – wat ik net al zei – dat inderdaad door de Staten van groot belang wordt geacht. Het College ziet dat ook. Wij vinden het ook belangrijk dat Groningers beschikken over snel internet. Maar het is complex, dus je moet wel goed doordacht te werk gaan. En ik erken dat die uitrol ook lang duurt. Maar er is ook goed nieuws en dat zijn de middelen die ons in het vooruitzicht zijn gesteld door Nij Begun: 25 miljoen. Maar die hebben we nog niet, die moeten nog wel door de minister worden goedgekeurd. Dat zie ik op z'n vroegst gebeuren in oktober dit jaar. Stel dat dat gebeurt, dan komen we een beetje in 'als-dan', dan zouden we die middelen kunnen krijgen aanvang 2027. Dan zou je met de aanbesteding kunnen beginnen.

Ondertussen zitten wij niet stil. Wij kijken ook concreet hoe dat gaat. Dus wij hebben wel een visie op dat proces. Wij zien ook dat men vraagt waarom wij snel internet nog steeds met dat glasvezel doen. Want er zijn inmiddels ook andere technieken. Maar dat is nog steeds wel de beste keus. Er zijn limieten natuurlijk: op sommige plekken lopen de kosten dermate op dat dat niet te doen is. Dan moet je een afweging maken. Dus dan zul je ook moeten kijken naar andere alternatieven. Dat maakt het een beetje complex, dit verhaal. Want dat betekent dat je die andere opgaven – die we ook wel oneerbiedig 'restopgaven' noemen, al zijn die wel belangrijk voor de mensen zelf, natuurlijk – ook moet invullen.

Als je dit hele plan goed wilt uitvoeren, moet je eerst echt weten om hoeveel adressen het gaat, waar die liggen, wat de behoefte is van mensen, wie er aanleggen kan. Dat zijn een heleboel vragen en ondanks het feit dat we nog niet alle middelen hebben, zijn we al wel bezig om een informele marktconsultatie te doen. Daar gaan we deze zomer mee aan de slag. Dan gaan we kijken wat eruit komt en wat de opgave is om het te preciseren. En als we dat in kaart brengen, dan kunnen we ook in het najaar meer duiding daaraan geven. Dan vervolgens zou je, als het geld er komt, in 2027 een aanbesteding kunnen doen. Maar weet je pas dan goed wat die restopgave zal zijn.

Als ik de motie wat ruim mag interpreteren, dan wil ik daar echt wel aan werken dat er een plan ligt aan het einde, dus een verfijning van de huidige aanpak, waarbij we ook een doorkijk geven

wat we verwachten aan middelen. Dat kan nog niet exact zijn, maar het geeft in ieder geval aan dat wij daarbij vol inzetten, dat wij dat willen concretiseren. En als ik dat op die manier mag lezen, dan zou ik zeggen 'oordeel Staten' met deze motie. Wij gaan aan het werk en we zullen in het najaar er ook een update van geven aan de Staten.

Ik kijk nog even verder. Dan zie ik inderdaad Volt: mobiliteit is belangrijk voor de verbinding. Die moet veilig zijn en inderdaad ook de sociale veiligheid. Daar hebben we het ook wel vaker over gehad, over ons openbaar vervoer, maar ook over onze infrastructuur: dat we gewoon ook in het design en ook andere maatregelen zodat dat ook een veilige manier is om je te verplaatsen.

Naar de lobby is gevraagd: ik denk dat dat voor een deel bij onze Commissaris zit. Maar over de Lelylijn kan ik wel wat zeggen: ja, wij vinden het belangrijk dat die grote verbindingen er komen. Het hele Deltaplan van het Noorden, de Nedersaksenlijn, het oplossen van de flessenhals en daarnaast als grote *gamechanger* de Lelylijn.

Nou, en om te zorgen dat de Lelylijn in de MIRT-systematiek wordt opgenomen, hebben we Klaas Knot daarmee aan de gang gezet in een commissie met een mooie financieringsvariant, een spaarvariant. Dus dat sparen voor een gebiedsfonds is een belangrijke stap. Maar over het gebiedsspaarfonds voor de Lelylijn loopt een heel intensieve lobby op de Tweede Kamer: veel gesprekken, vanuit meerdere Collegeleden ook en ook samen met onze provincies. We doen dit ook samen met Flevoland, Friesland, Groningen en Drenthe, de hele club, om die invloed zo groot mogelijk te hebben.

Dan is er inderdaad ook een regionaal aanbod gedaan en dat hebben we ook inderdaad neergelegd: 10 procent om inderdaad het Rijk te verleiden: kom op, neem ook jullie verantwoordelijkheid, kom ook in dat MIRT-proces verder en dan gaan we dat ook uitwerken. Dus dat moet van beide kanten komen.

Dan zijn er stappen om de verkeersveiligheid te vergroten. We hebben inderdaad helaas moeten constateren dat het aantal verkeersslachtoffers in het verkeer toeneemt. Dat is een landelijk beeld. Maar veel daarvan komt ook door de elektrische fiets. We willen natuurlijk ook dat mensen langer fietsen en meer fietsen. Maar ja, daar zit ook de keerzijde aan dat er ook inderdaad meer ongevallen kunnen zijn. Wat we proberen, is de fietsinfrastructuur veiliger te maken, ook oversteekplaatsen veiliger te hebben in onze provincie. Behalve harde infrastructuur en handhavingsmaatregelen kun je ook denken aan campagnes, voorlichting, educatie, zodat mensen zich ook bewust zijn van de gevolgen in het verkeer. Want heel vaak hangt het ook samen met gedrag of iets veilig is of niet. Dus daar moeten we ook de mensen op wijzen. Dus wij werken daar hard aan, wij delen die zorgen. Maar het neemt toe, maar zonder maatregelen zou het in ieder geval veel slechter zijn. Dus we proberen het zo goed mogelijk te regelen met zo weinig mogelijk schade.

Volgens mij ben ik... Nee, ik heb nog een motie, als het goed is, (...) Dan kom ik aan bij de Partij voor het Noorden. En dat is motie nummer 469 'Leefbaarheid Ommeland eerst'. Nou ja, daarin wordt verzocht om helder te maken welke financiële drukpunten er zijn, welke grote keuzes er moeten zijn en welke gevolgen dat heeft voor Ommeland en kleinere kernen en ook die inzichten uiteraard mee te nemen in de financiële afwegingen. Eigenlijk zijn we daar uiteraard mee bezig, om te kijken hoe we aan die opgaven kunnen voldoen en dat inzichtelijk maken. Alleen, de motie vraagt het echt voorafgaand aan de Begroting. Ik zou zeggen: neem dit gewoon mee. Het idee vinden we goed, maar neem dit gewoon mee in de reguliere p&c-cyclus, in de Begroting. Dat is ook doenlijk voor de organisatie en geeft dat ook inzichtelijk in samenhang weer. Dus in feite, door dat 'vooraf' moet ik hem ontraden, maar voor de rest, wat er gevraagd wordt, daar willen wij ons voor inspannen om dat in de Begroting te hebben.

De heer ZWART (PvvhN): Juist omdat we dat graag vooraf willen hebben vóór de Begroting – want we praten over de jaren 2027 en later, want dat heeft allemaal effect op elkaar – willen we eigenlijk al inzichtelijk hebben hoe de verdeling dan zal zijn en welke drukpunten er ontstaan. Als je dat ná de Begroting doet, dan ligt er al weer een jaar vast. En dat vinden wij eigenlijk een beetje zonde van de tijd.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Ja, dan blijven we over van mening verschillen. Ik denk dat het goed is dat we die richting ingaan. Het gaat ook om langjarige effecten, dus dat zal ook voor meerdere scenario's, ook in latere jaren, ook zo zijn. Maar het moet ook te doen zijn in de zin van verwerking. Dus ik denk dat we toch niet allerlei andere informatiemomenten moeten creëren. Dat we het gewoon inderdaad bij onze huidige p&c-cyclus gaan houden.

Dan kan ik afronden. Want hier ligt nog een motie, maar dat was de eerste die ik behandeld heb. Dus dan laat ik het hierbij, voorzitter. Dank.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ik zou eerst graag beginnen met de vragen die aan mij gesteld zijn.

Als eerste de heer Bakker van Groninger Belang. Die wil graag een toezegging dat het resterende energiebudget van 2026 wordt doorgeschoven naar 2027. Ja, mijn antwoord daarop is dat de Staten zelf het budgetrecht hebben. Dat kan ik u dus niet toezeggen. Maar ik zou voorstellen dat u uw mede-Statenleden hierover benaderd.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, volgens mij is dan eigenlijk de vraag denk ik aan de gedeputeerde of zij dat straks in de Begroting wil opnemen voor volgend jaar. Want dat die dus niet in 2026 in de Jaarrekening verdwijnt omdat dat dan het einde van de subsidieregeling is, zoals die eind vorig jaar ook zo is. Dus het is eigenlijk de oproep: als er wat over is, neem het op in de Begroting voor komend jaar.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ik kijk naar mijn collega en die zegt 'nee'. Nou, misschien kan ik daar later even op terugkomen. Dat geef ik graag door aan mijn collega, mevrouw Siersema. Die gaat over budgetten en Begroting.

En dan 'Van inspanningsverplichting naar ambitie' betreffende de rode lampjes. Daar had u ook een vraag naar. Inderdaad, in de eerste pilot bij de N33 hebben wij dat vliegtuigdetectiesysteem samen met de eigenaren actief aan de loop gekregen. Wij hebben daar best ook heel veel positieve reacties op gehad van omwonenden. Uiteraard hebben wij de ambitie om alle andere windmolens van hetzelfde systeem of een gelijkwaardig systeem te voorzien. Wij kunnen dat niet afdwingen, wij kunnen niet verplichten. Bij nieuwe windmolens kunnen we dat wél verplichten, dat staat ook echt in de richtlijnen. Over de huidige windmolens zijn we met de mensen in gesprek, daar hebben wij ook subsidieregelingen voor, dus wij hopen dat die mensen uiteindelijk ook aanhaken.

Dan heb ik nog een vraag van mevrouw Reinink van Volt – een mooi bruggetje over windmolens. Wat levert *repowering* concreet op en wat doet het College nog meer aan het vergroten van de capaciteit van duurzame energie? Nou, wij werken aan een onderzoek en daarna komt er een beleid betreffende die *repowering*. Daar kom ik graag later op terug, want *repowering* kan niet altijd en overal. Nieuwe windmolens zijn ook vaak groter en we moeten er ook echt naar gaan kijken hoe we dat gaan doen, wat we precies willen en wat er in een bepaalde ruimte past. Op dit moment kijken we eerst naar de windparken Eemshaven, Emmapolder en Delfzijl-Zuid en wij komen daar gewoon later graag op terug.

En wat gaan wij nog meer doen met betrekking tot verduurzaming? Ja, ik stel voor dat wij dat debat gewoon echt doen tijdens het Programma Energie en dat we daar nu gewoon geen voorschot op nemen, want dan ben ik bang dat we allemaal de slaapzakjes moeten laten bezorgen vanavond.

De VOORZITTER: Dat zouden we graag willen voorkomen.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Dat zouden we graag willen voorkomen. Ja, dat zou misschien gezellig zijn, maar dat lijkt me niet de bedoeling.

Dan had ik nog een motie: 462 over digitale autonomie. Ja, wij ontraden dat echt. Wij doen twee dingen, zowel intern als extern. Extern voeren wij al een strategische verkenning waarbij we kunnen kijken wat we kunnen doen om bedrijven te helpen om de afhankelijkheid van *bigtech*leveranciers te verminderen. En ook intern zijn we daar druk mee bezig. Wij doen een risicoanalyse waarbij in beeld komt de afhankelijkheid die we nu hebben van die *bigtech*leveranciers. En op basis daarvan komen wij gewoon met voorstellen om dat verminderen. Dat hoort ook een kostenplaatje en daar komen wij vanzelf bij de Staten op terug. Wij verwachten de risicoanalyse eind 2026 op te leveren en wij volgen ook andere initiatieven om onze autonomie te vergroten zowel intern, extern, landelijk als regionaal en met allerlei andere organisaties zijn we in gesprek.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, wij zijn eigenlijk een beetje verbaasd over de beantwoording. Want in de commissie werd aangegeven dat het alleen ging over de systemen die we nu gebruiken, dat daar een inzicht op komt. Maar niet over wat we kunnen met autonomie, naar welke systemen we kunnen kijken waar we ook data op opslaan. We hebben er nog een vraag over gesteld, daarom zijn we juist met deze motie gekomen, ook om dat met andere organisaties te doen. Dan snappen wij niet waarom de gedeputeerde nu zegt dat dat overbodig is en wij dat al doen.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij zijn nu druk bezig met die risicoanalyse, zowel intern als extern, om te kijken hoe afhankelijk wij zijn van aan de ene kant gewoon en aan de andere kant ook de systemen die wij gebruiken. Aan het einde van dit jaar komen wij daarop terug. Er wordt gewoon

echt aan gewerkt. Dat doen wij niet alleen: dat doen wij medeoverheden. Dus intern en extern en ook met andere bedrijven.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, wij hebben hier onlangs een bijeenkomst gehad met een groot aantal politieke partijen dat aangaf dat die gesprekken met de provincie nog niet gevoerd worden. Is het dan wel mogelijk om gewoon breed met partijen in gesprek te gaan, ook met kennisinstellingen, het bedrijfsleven en het UMCG om ervoor te zorgen dat we dat niet alleen eigenstandig gaan doen. Maar dat we juist de verbinding zoeken met elkaar om zo veel mogelijk van die systemen af te komen indien dat mogelijk en wenselijk is?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, dat kan ik toezeggen. Maar dat doen wij ook. Met de RUG bijvoorbeeld weet ik dat er contacten zijn. Ja. Oké.

Wat een beetje ingewikkeld is in dit dossier, is dat alles wat wij delen en alles wat wij rondsturen, ons op zich natuurlijk niet sterker maakt. Dus vorige keer hebben we ook de discussie gehad over het openbaar maken van een lijst van de systemen die wij allemaal gebruiken. Zodra wij dat allemaal gaan publiceren, dan wordt het natuurlijk voor buitenstaanders met slechte bedoelingen gemakkelijker om ons daarin te treffen. Ik snap ook best dat u daar heel geïnteresseerd in bent. Ik weet niet meer wie het was, maar ik begreep dat er voorheen eigenlijk helemaal geen discussie was over onze systemen, over autonomie, en dat het dus nu wel een heikel punt is. De wereld is wat dat betreft natuurlijk wel veranderd. Maar hoe meer wij delen op dit gebied, hoe onveiliger het wordt. Dus ik wou terugkomen op de toezegging om gegevens in de Statenkast te leggen. Wij doen dat liever niet. Wij hebben fantastische, kundige ict-specialisten, wij hebben heel goede veiligheidsspecialisten bij ons in huis. En mocht u daar nog niet echt voldoende vertrouwen in hebben, dan kunnen wij eventueel met die mensen in gesprek gaan. Maar u moet van mij aannemen dat wij heel hard werken om onze systemen draaiende te houden.

En volgens mij was het eind van mijn woordvoering.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik ben nog net niet de laatste in rij, mensen, maar we zijn er bijna. En ik heb ook zelf geen vragen van u genoteerd. Dus mocht ik die gemist hebben, dan hoor ik dat graag. Anders ga ik gelijk meteen door naar een aantal moties dat ik van u heb ontvangen.

Ik begin, voorzitter, met motie 443 en dat is de motie 'Een volledig verhaal van de Wadden'. Een motie van de ChristenUnie en de PVV die denk ik, om met mijn collega te spreken, heel sympathiek is. Ik waardeer het zeer dat deze partijen meedenken in wat daar nodig is en hoe we met elkaar daar het volledige verhaal kunnen neerzetten. Echter moet ik toch wel zeggen dat dat niet per se onze taak, noch uw taak is om invulling te geven aan dit soort museale partners. En zeker in dit geval – daar werd ook al even aan gerefereerd door een van u – is dat ook wel een beetje ingewikkeld in de zin van dat wij ook al het Visserijmuseum in Zoutkamp hebben, waarbij we ook graag doorgroei in willen zien. Dat is in ontwikkeling en dat moet ook zo blijven. Dus of dat nou meteen het meeste voor de hand ligt, is de vraag.

Maar desalniettemin kan ik u wel toezeggen dat wij dit soort suggesties graag meegeven in de gesprekken die wij natuurlijk wel het WEC hebben. Waar u zegt dat dat gaat om de erkenning van de verhalen, tradities en economische activiteiten van lokale gemeenschappen, kan ik mij er ook heel veel bij voorstellen. Die is ook wel breder geformuleerd dan alleen de visserij. Maar u weet van ons: wij zijn ook met ze in gesprek om überhaupt de omgeving en de externe partners meer en beter te betrekken bij ook de invulling van het WEC. Betekent wel dat wij de motie zoals die er nu ligt, ontraden.

Dan, voorzitter, heb ik motie 451 'Een ander perspectief'. Hier wordt gevraagd om een provinciedichter. Wij kennen al een aantal jaren het fenomeen van de stadsdichter. Ja, die kun je natuurlijk kopiëren naar provinciaal niveau. Eigenlijk best leuk. Aan de andere kant, wij doen ook al wel heel veel aan poëzie als provincie. Ik zat ook te denken: 'een ander perspectief'. U zou dan ook kunnen denken aan dat we al heel veel dichters hebben. We kunnen ook eens iets aan een provinciezanger doen of een provincieschilder of een provinciebeeldendkunstenaar en dat is dan écht een ander perspectief, zou ik me kunnen voorstellen. Ik vind ook de toevoeging van de PvdA dat als we dan zoiets, dat nadrukkelijk in het Nedersaksisch ook echt iets toevoegen. Dus dank voor uw suggestie. Dus als we hem zo mogen lezen, dan ben best bereid om te kijken of we daar een voorstelletje voor maken dit najaar. 'Een ander perspectief': oordeel Staten dus wat ons betreft.

Dan kom ik bij motie 455 met een enorm aantal partijen: die ga ik niet allemaal opnoemen. De titel van de motie is 'Recreatieve ambities waarmaken', maar dit gaat over wat voorheen 'de fietsberg' heette en wat we nu 'de recreatieberg' noemen. In de toekomst wellicht 'de baggerberg' of 'verzopen-in-motiesberg'. [Gelach in de Statenzaal.] Het is een terugkerend thema, maar toch nog een keer

hierover. We hebben hier vorig najaar, september 2025, uitgebreid met elkaar over gediscussieerd. Dus lag er ook al een behoorlijk dik pakket aan onderzoeken, er is fors uitgegeven aan onderzoeken. Toen hebben wij als GS – en overigens echt wel na rijp beraad – gezegd: wij zien hier op deze manier geen heil in. Het pad dat toen voorlag, is te duur, te ingewikkeld en een te laag rendement qua businesscase. Dus daar hield het voor ons op en daar zijn wij niet echt in veranderd.

Ik heb toen al wel aangegeven dat we daarom ook de term ‘recreatieberg’ hebben geïntroduceerd. Als je hem verbreedt in concept en niet alleen maar de VAM-berg kopieert maar kijkt hoe je die berg op recreatieve wijze kunt inzetten – dan zou je dat wel moeten doen in een grotere gebiedsontwikkeling. Dus wij proberen over de hele linie wat af te komen van een aantal dingetjes in de provincie – ik zeg misschien wat oneerbiediger dan ik het bedoel – en wat losse issues. Maar als je iets wilt, kijk dan ook hoe dat past in het grotere gebied.

Dus je daar ook de routes hebt, dat je daar ook de horeca hebt, dat ook de ondernemers zich daarbij aansluiten, zodat je daar niet alleen een uurtje, maar dat je daar een hele middag of een hele dag heel goed kunt zijn. Nou, dat is in feite de kern van het nieuwe Programma Ruimte voor Vrije Tijd en dat is een uitnodiging voor aan gemeenten om daar met gebiedsplannen voor te komen. Ik hoorde ook al eerder dat we het over de integraliteit van zo’n aanpak hebben. Want dit gaat natuurlijk ook over leefbaarheid. Dus dat is wel een beetje waar we naar op zoek zijn in deze plannen. Als daar zo’n fietsberg onderdeel van uitmaakt, dan hebben we een ander gesprek. En wat ons betreft is dat nog steeds de stand van zaken.

Dat heb ik motie 456, voorzitter, dat is ‘Meer poen voor plezier’, categorie *snakken* of pochen. Ja, voorzitter, we zouden hier inderdaad denk ik wel heel veel mensen een groot plezier mee doen. Ik laat het aan het oordeel van de Staten. U hebt hier ook flexibel budget als dekking bij aangegeven. Maar u zult zelf even moeten uitrekenen of dat haalbaar is.

Dan heb ik nog er twee over, die ik eigenlijk in samenhang zou willen bespreken met u. Dat is motie 449 en 466. De ene, 449, is expliciet gericht op DelfSail en de andere, ‘Structurele waardering voor beeldbepalende evenementen’, waar ook DelfSail onderdeel van zou uitmaken. Het College herkent de worsteling die uw Staten hiermee aangeven, denk ik. Wij zien allemaal een evenement als DelfSail dat intussen toch wel echt heel erg vergroeit is met onze provincie. Ja, dat gebeurt één keer in de zoveel jaren. Het is ook niet heel erg regulier. We hebben er periodes van vier jaar ertussen gehad, maar ook van zes tot acht. Dus dat is ook bijna incidenteel, zou je kunnen zeggen. Maar iedere keer als het zich aandient, dan moeten wij wel met elkaar opnieuw echt op zoek naar hoe we dit dan gaan financieren.

We komen er de laatste keer meer tegen. Dus het zijn ook niet altijd herhalende evenementen, maar ook incidentele evenementen. Nou, aan het WK wielrennen werd ook al even gerefereerd. Maar de Ironman is ook een van de dingen die op ons afkomen. Maar, ook niet onbelangrijk: de Culturele Hoofdstad, waarvan we intussen ook hebben gezien dat de Stad heeft besloten die stap te willen zetten. Nou, wij zijn daar heel erg blij mee, dus wij gaan samen met de Stad, maar ook met alle andere gemeenten in deze provincie, serieus werk maken van een *bidbook*. Nou, die fase gaan we nu in, maar stel dat we met elkaar erin slagen om het ook nog te worden, dan komt daar ook nog wel het een en ander achter weg. En ook daar hebben we natuurlijk niet in voorzien.

Nou, kortom: wij hebben wel gezegd dat wij – en dat heb ik u al eerder aangegeven – met elkaar wel moeten nadenken over hoe wij dit soort grote incidentele, internationale projecten gaan aanvangen. Ook uit Nij Begun zou een groot deel van de financiering vandaag kunnen komen, maar nog steeds zal er ook sprake zijn van een cofinancieringsvraag richting de provincie. Dus op dit soort projecten moeten wij wel echt beter voorbereid zijn. En we moeten ook een beeld hebben van een kader op basis waarvan we besluiten nemen. Want dan nog steeds kan niet altijd alles. Dus ik zou u willen voorstellen om het College even de ruimte te geven om hierover na te denken en in het najaar wel voor de begrotingsbehandeling te komen met een voorstel hoe we dit willen gaan doen. En dat houdt in dat het met name wel gaat om de grote internationale evenementen die in principe incidenteel zijn.

U vraagt daarnaast in de motie om dan eigenlijk al een lijstje te maken van een aantal structurele evenementen die in ieder geval voorkomen en die u de term meegeeft ‘onderdeel van ons cultureel erfgoed’. Ja, dat is nog weer net even een verbijzondering van de grote-evenementenkaders. We hebben echt even kijken hoe we daar dan mee om kunnen gaan. Ik kan me goed voorstellen dat je die misschien er voor een deel eruit haalt en apart zet. Nou, daar moeten we gewoon even over nadenken. Want misschien is het ook niet nodig. Als die ook één keer in de zes jaar zijn, dan zouden die ook beschouwd kunnen worden als een incidenteel evenementen, waar we dan al wel een soort van spaarpotje voor hebben en ook weten dat we het zien aankomen dat dat er een is die daarvan gebruik zou kunnen gaan maken.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, College, dank voor de beantwoording en wij snappen die worsteling heel goed. Eigenlijk was dat ook de reden om met een motie te komen als het gaat om de structurele waardering. Want als je kaders gaat stellen, dan weet je ook zeker dat er ook evenementen zijn die daarbuiten gaan vallen. Wij willen eigenlijk het College juist helpen door te zeggen: als je zo'n kader ontwikkelt, ga ook nadenken over of hier nou beeldbepalende evenementen bij waarvan we zeggen dat we die heel belangrijk vinden. Ze passen misschien niet binnen de kaders passen, want daarvoor moeten we heel oprekken waardoor we te brede kaders krijgen. Is het een idee dat het College in die denkrichting de komende periode ook nadenkt over of er evenementen zijn waarvan wij zeggen dat die sowieso daarin terugkomen? En als dat los van een kader moet, dat het daar kan. Op het moment dat we zeggen dat het prima binnen het kader past, het ook prima is om die ruimte te bieden.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Meneer De Wit, als ik aan een kader denk, dan zou het allereerste onderdeel van het kader al zijn: evenementen moeten passen bij deze provincie. Dus het karakter van het evenement is daarin volgens mij ontzettend belangrijk. En dat is het al bijna ondenkbaar dat een DelfSail daar niet in zou passen. Dus ik kan me niet voorstellen dat DelfSail nooit in dat kader gaat passen. Dat gaat altijd gebeuren. Dan is de vraag: wil je dat al aan de voorkant verbijzonderen en ook al zeggen dat we daar per se per definitie aan gaan doen. Of wil je die afweging ergens in de loop van de jaren nog ergens kunnen maken? Ja, dat is uiteindelijk ook een beetje aan u, maar de techniek daarin en de manier waarop we doen, daar zijn we nu gewoon over aan het nadenken en daar zou ik u graag dit najaar een voorstel willen doen. Dan komt het in ieder geval, als het over DelfSail gaat, erop uit: of u stelt dat in de lengte van jaren vast, dus ook voor uw opvolgers, of u zorgt ervoor dat als men dat wil, er in ieder geval geld is, maar dat de afweging dan nog wel een keer gemaakt kan worden. Nou ja, maar dat is even in globale zin nu hoe ik daarnaar kijk.

De heer DE WIT (CDA): Ja, u focust zich heel erg op DelfSail en dat is de motie van de VVD, waar we overigens ook op staan en zeer achter staan. Deze is iets breder. Zou dan, op het moment dat het afwegingskader komt, ook een overzicht kunnen komen van grootschalige terugkerende evenementen die er al zijn? Waarbij ook is nagedacht over hoe wij in de toekomst tegen deze evenementen aankijken. Dan kunnen we uiteindelijk wel de afweging maken of we dat ook echt Gronings cultureel erfgoed vinden, maar dat we in ieder geval een overzicht hebben van welke beeldbepalende evenementen de afgelopen periode en wisselende momenten er zijn geweest.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): U hebt het over 'uitgebreid'. We zaten een beetje op één evenement te focussen. Die andere is al wat breder. Daar zat ik een beetje mee, voorzitter, dat u aan de ene kant om een lijstje vraagt en aan de andere kant om een kader. Maar om dat lijstje te kunnen maken, hebben we dan misschien dat kader nodig. U suggereert om dat dan in één keer te doen. Ja, het is ook weer net een ander type lijstje, hè? Gronings-cultureel-erfgoed-evenementen zitten voor een deel ook al in onze karakteristieke evenementen. Daar hadden we zojuist even een motie over. Dus ik vond hem ook nog wat lastig op welk niveau u dat dan zoekt. Ik bedoel, Op Roakeldais is een heel andere, die zit eigenlijk al in een andere categorie en dat geldt wel voor meer karakteristieke cultureel-erfgoed-evenementen. Die vallen eigenlijk al onder andere pot dan de grote internationale incidentele evenementen waar wij het over hebben in ons kader. Dus in die zin vind ik dat best ingewikkeld. Maar dan zouden we dus ook naar die andere regeling moeten kijken en kijken of je daar aan de voorkant al een lijstje van kunt maken.

Maar ik zeg u wel: ook als een evenement plaatsvindt, wilt u toch nog steeds wel dat we ergens het stuur in handen houden dat het niveau hoog genoeg blijft, dat er wel iets van ontwikkeling in blijft zitten, dat de professionalisering wel aangejaagd wordt. Het is natuurlijk ook niet zo dat als je nu gaat zeggen: 'Tot in lengte van jaren bent u gewoon voorzien', weet ik ook niet meteen of dat dan de meest verstandige keuze is.

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, ik probeer even met de gedeputeerde mee te denken. Ik snap dat het een lastige puzzel is. Volgens mij moeten we eerst kijken wat nou waar zit en wat daaronder valt, om daar eerst met elkaar overzicht te krijgen en dan met elkaar te kijken of dat past binnen kaders, of er dingen zijn die erbuiten vallen en die we misschien op een andere manier moeten organiseren. Is dat iets waar de gedeputeerde iets mee kan?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ja, met die puzzel zijn we intussen al wel een beetje begonnen. Dus dat is wel een beetje waar wij al van uitgaan. Ik denk dat dit heel dicht aanzit tegen uw motie 466. Ik wil hem ook best oordeel Staten geven. Alleen dan wil ik wel even een beetje de vrijheid dat we ook kunnen terugkomen en zeggen dat we in een deel van die cultureel-erfgoed-evenementen op een andere manier gaan voorzien, met andere regelingen. Dus of als het helemaal via de letter moet, dan kan ik niet beloven dat het allemaal in elkaar grijpt. Maar als we elkaar verstaan in wat we eigenlijk zoeken – en volgens mij is dat zo – dan is het wat mij betreft oordeel Staten.

De heer DE WIT (CDA): Daar kunnen wij mee leven, voorzitter.

De VOORZITTER: Volgens is dat helder zo. Is er nog meer?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik denk dat ik klaar ben.

De VOORZITTER: Oké. Dan vraag ik de heer De Wit om even hier te komen zitten, zodat ik antwoord kan geven voor de portie van dingen die op mijn bordje ligt.

De VICEVOORZITTER: Het woord is aan de Commissaris.

De heer PAAS (CdK): Voor mij nog zes moties. Daarbij moet bij de eerste nog iets meer worden verteld, omdat het ook aansluit bij een vraag die is gesteld.

De eerste motie die ik mag behandelen, is motie 438 van de Partij van de Arbeid en andere over het verdiepen van de sociale veiligheid. Die sluit ook aan bij een vraag die door de BBB-fractie is gesteld over wat toen heette de Taskforce Vrouw en Veiligheid. De onveiligheidsgevoelens in de provincie zijn ook in de afgelopen tijd hoog opgelopen en die zijn ook chronisch aanwezig. 'Wij eisen de nacht terug': dat zegt ook iets over dat je de dag terug wilt. En als je de binnenstad terugeist, dan geldt dat ook voor de rest van de Stad en het hele Ommeland. Je wilt je overal veilig kunnen voelen als vrouw, als man, als kind.

Het College begrijpt de zorg: het is onverdraaglijk als mensen die je liefhebt, en misschien ook jezelf, niet veilig zijn op straat, in onze openbare ruimte. Dus het leeft breed. Het leeft ook breed bij gemeentebesturen. In alle eerlijkheid: het ligt meestal op hun terrein dan op het onze. Ik wil graag een voorstel doen over deze motie. Als het gaat over de Taskforce Vrouw en Veiligheid – rechtstreeks richting de BBB – denk ik dat het goed is om even echt te kijken wat de meest geschikte vorm hierbij is. De BBB refereert aan de tasforce die er is voor ondermijning. Ik denk dat het goed is om te kijken welke bestaande structuren en verantwoordelijkheid we kunnen aansluiten, zonder dat we meteen nu zeggen: het wordt een taskforce. Dus laten we onszelf even wat bedenktijd geven.

Dan over de motie. Die zegt een aantal dingen. Die zegt: 70.000 euro flexibel budget. Ik begreep dat dat bedrag richtinggevend is, in de orde van grootte, voor wat dan wordt genoemd een 'verdiepend' onderzoek door het Sociaal Planbureau. Daarin moeten ook oplossingsrichtingen voorkomen en dat moet voortbouwen op de uitkomsten van de nieuwste uitvraag, waarvan ik heb begrepen dat we die nog niet helemaal kennen. Dus volgens mij helpen we elkaar door te zeggen dat we bij deze nog een tikje ongerichte motie, die ik dan ook moet ontraden, het onderwerp serieus gaan nemen. En we gaan in september met elkaar in gesprek om te kijken met wat voor soort focus en met wat voor soort 'verdieping' – om te titel van de motie nog even te citeren – we ervoor kunnen zorgen dat we heel scherp krijgen wat wij het beste kunnen doen en welke andere partners we daar het beste daarbij aangehaakt kunnen krijgen. Dus als ik vooruit mag kijken naar zo'n soort gesprek na de zomer, dan hoop ik dat de motie daarmee overbodig kan worden.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Het Sociaal Planbureau Groningen doet inderdaad tweejaarlijks een uitvraag. Dus die staat dit jaar op de planning. Dat zal ongeveer oktober zijn en de verwachting is niet dat die uitkomsten nou heel erg anders zullen zijn dan twee jaar geleden. Ik heb gesproken met hen en zij vonden dat in ieder geval een mooi moment om daarop aanhakend dus de verdieping te doen. Maar het staat wat ons betreft de provincie natuurlijk vrij om te kijken welk onderzoeksbureau of wie dan ook daar het beste mee om zou kunnen gaan.

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook een vraag?

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, sorry. Ik moet natuurlijk ook nog even overleggen met allerlei andere mensen die dit mede hebben ingediend. Maar nee, ik heb geen vraag... [Gelach in de Statenzaal.] Nee, ik zit te denken: ga ik nog wat vragen?

De VICEVOORZITTER: Dan hebt u gratis wat extra spreektijd gekregen. Maar dan mag u weer plaatsnemen als u geen vraag hebt verder.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Dank u wel.

De VICEVOORZITTER: En ik heb geen vraag gehoord. Dus u hebt geen antwoord te geven, maar de Commissaris kennende zou het zomaar eens kunnen dat dat toch komt.

De heer PAAS (CdK): Ik vond het heel verhelderend, voorzitter.

Ga ik door naar de volgende motie, 445 van Groninger Belang. Laat één ding duidelijk zijn: het College is enorm trots op Nederland. En verder niet zonder kritiek, want dat heb je met familie en vrienden en je vaderland: je bemoeit je ertegenaan en je vindt er van alles van. Soms is het ook geen reden om de vlag uit te steken, maar je kunt inderdaad je trots uiten door te zeggen dat we elke dag de nationale driekleur ophangen. Dat is een aantrekkelijke gedachte. Maar dat heeft een paar bezwaren.

Ik kom tot een ontrading van de motie, want je kunt zeggen: we doen elke dag de Nederlandse driekleur. Maar we volgen het vlagprotocol van de overheid en dat is het dringende advies van de minister van Binnenlandse Zaken, om de nationale driekleur te reserveren voor bijzondere dagen, zoals vandaag bijvoorbeeld: op alle overheidsgebouwen vlaggen voor Ketikoti. En dat is slechts een verzoek, dat is geen wet. Dus we kunnen doen wat we willen. Maar ik denk dat het wel een goed idee is om je te houden aan de etiketteregel die eigenlijk geldt voor alle overheden, namelijk de vlag alleen op die momenten die in het vlaggenprotocol voorkomen. Dat geldt voor de Nederlandse vlag.

Als je hem zou willen laten hangen, dan zou je hem ook moeten aanlichten. Dat is ook geen wet, maar dat is wel 'hoe het heurt'. En dan vergt het ook een extra vlaggenmast en waarschijnlijk ook een bouwvergunning. Dus het is ook niet zonder technische problemen. Maar het meest instrumentele is dat het College zich tot nu heel erg senang voelt bij het volgen van het Nederlandse vlaggenprotocol. Dat betekent dat je de Nederlandse driekleur voor bijzondere dagen reserveert. Ik geef dat aan u mee en ontraad de motie.

Dan, voorzitter, de Groninger frontregio. 'Van randregio naar frontregio'. Ik dacht: ik hoorde kanonnen bulderen, maar dat hoeft niet per se. Dat is motie 448. Er komt weinig vanzelf en we krijgen het nooit cadeau en we krijgen toch best wat voor elkaar. Maar dit soort belangenbehartiging waar het hier over gaat – we noemen dat ook 'lobby' – is dat je probeert invloed uit te oefenen daar waar je geen macht hebt, of maar beperkt macht hebt. Ja? We kunnen Den Haag en Brussel meestal niet dwingen en we moeten dus op een andere manier proberen onze zin te krijgen. Dat vergt een goed georganiseerde belangenbehartiging.

We maken veel werk van het organiseren, we zijn permanent in gesprek met diegenen die in de hogere overheidslaag over ons beslissen. Dat is niet alleen het parlement via allerlei partijlijnen en ook dwars door de partijlijnen heen – morgen dus weer. Dat is ook als we proberen bewindspersonen te verleiden om een stap te zetten die wij gunstig vinden in de richting van Groningen. Zeer binnenkort verschijnt het *Bidbook* Defensie, met in de voorhoede de gedeputeerde van defensie. Over de Lelylijn is al gesproken: er zijn heel veel onderwerpen waarvan we zeggen: daar zouden we in Groningen belang bij hebben. Of breder: daar zouden we in Noord-Nederland belang bij hebben en dan organiseren we dus belangenbehartiging bij met bewindspersonen, met departementen, met adviescolleges, met media, met belangenorganisaties – inderdaad ook ngo's – proberen we af en toe aan hetzelfde touw te trekken en dat moeten we doen.

De motie brengt onder woorden wat we dus al doen. Het suggereert een werkvorm waarvan de vraag is of die praktisch is. Want bij de eerste bullet staat *'om samen – nota bene – met het Rijk een lobbyagenda op te gaan stellen'*. Het Rijk is meestal het object van onze lobby en daar zullen we zeker geen agenda mee opstellen. Dus de vraag is of dat praktisch is. En de staart van de motie veroorzaakt een specifieke en waarschijnlijk onbevredigende verantwoordingsverplichting. Als je iets voor elkaar hebt gekregen – dus er wordt een kade aangelegd of wat dan ook – dan kun je zeggen: oké, we hebben er hard aan gewerkt en we hebben onze zin gekregen. Zo krijgen we ook best vaak onze zin niet. Maar je kunt zelden zeggen dat iets het rechtstreekse gevolg is geweest van een succesvolle lobby of dat iets vooral komt doordat er niet goed genoeg is gelobbyd: dat bewijs is nooit te leveren.

Dus ik zou zeggen: laten we verstandig zijn en laten we in de Staten in het gesprek tussen de Staten en het College zoeken naar het gesprek over de strategie: wat is het nou dat we willen bereiken? Wat zijn onze doelen? Want daar kun je het heel goed over hebben. Wat kunnen we

daaraan doen? En wat hebben we daar ook zelf voor over? En onszelf niet in het keurslijf van motie 448 persen. Dus deze motie wordt door het College ontraden.

Dan, voorzitter, moet ik het hebben over een door het CDA ingediende motie. Ik zie dat het CDA daar flexibel mee omgaat. Dat is de motie 461 van CDA en andere, 'Democratie moet door'. Dat is absoluut waar. Wij hebben het over dit onderwerp ook in de commissie gehad. Heeft de provincie een eigen noodplan, een eigen noodpakket? Het eerste wat faalt, zeiden we toen tegen elkaar, bij een serieuze crisis, is de planning. Je bent nooit goed voorbereid om de crisis die zich feitelijk voordoet en waarvan je achteraf kunt zeggen: goh, hadden we dat nou niet kunnen voorzien? Misschien wel, maar we hebben het dan vaak niet voorzien. Maar de voorbereiding loopt: ook dat hebben we met elkaar gedeeld. En we bereiden ons daarin voor op allerlei scenario's, behalve dus dat wat werkelijk gebeurt.

De positie van de Staten is daarin belangrijk, het wordt ook genuanceerd aangegeven in de motie: 'bij langdurige incidenten'. Als er iets korts en heftigs is, dan is een Statenvergadering echt niet het eerste waar je aan denkt. Als dat langer duurt, neem COVID, dan vinden we wegen om de Staten toch te laten vergaderen, omdat de democratie inderdaad moet doorgaan. Deze motie zoomt in op het wegvallen van ICT en elektriciteit, wat een denkbaar scenario is. Daar bereiden we ons op voor. Ik zeg u dus toe dat we dat gaan doen en dat we daar het komend kalenderjaar of dit kalenderjaar nog op terug willen komen, in de hoop dat daarmee deze motie overbodig kan worden.

Dan, voorzitter, motie 467, ingediend door Volt en andere. Deze motie is al eens een keer eerder ingediend. Deze is een klassieker, maar ondertussen verandert het speelveld wel. Ik heb over deze kwestie ook mondelinge vragen van Volt beantwoord, vandaar dat ik hier nu sta om deze kwestie ook te behandelen. De rechtstreekse aanleiding destijds – dat was een beetje verwarrend – was dat het over X ging, voorheen Twitter – oude mensen zoals ik zeggen nog steeds 'Twitter'. Maar de rechtstreeks aanleiding was eerlijk gezegd de bejegening van onze Regenboogambassadeur: helemaal niet op X, maar op Facebook. Facebook was toen echt inktzwart vergeleken met wat er op X daarover gebeurde.

Ik heb in de Statencommissie gedaan waarvan ik dacht: die lijkt me adequaat. Ik heb aangegeven dat X geen prettig platform meer is, maar wel een kanaal waarop we steeds meer mensen bereiken die we anders niet bereiken. Ja, we hadden ook kennisgenomen van het ambtelijk advies bij het Rijk, dat overigens niet heeft geleid tot een besluit. Maar een ambtelijk advies kan heel goed het begin zijn van een besluit. We hebben aangegeven dat we bereid waren om de reactiemogelijkheid uit te zetten en alleen nog maar te zenden. Dat gaat tegen ons karakter in, maar het voorkomt een heleboel buitengewoon onprettige discussies in de staart van je mededelingen. We hebben toegezegd dat het College handelt nu waar het gaat om de veiligheid van medewerkers. Als die in het geding is, komen we acuut in de benen – op elk sociaal medium trouwens. En dat we nog dit jaar zouden evalueren, zei ik. Die is inmiddels in gang gezet, die evaluatie. Op basis daarvan nemen we een besluit en we komen daarmee bij de Staten.

Dan past het dus in het rollenspel dat ik nu zeg dat het College de motie ontijdig vindt, omdat we de evaluatie even willen voltooien en een besluit willen nemen. En het kan heel goed dat de evaluatie dezelfde uitkomst heeft als waar de motie op aandringt.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, korte vraag, voorzitter. Ik weet niet of in die evaluatie al gekomen wordt met een zicht op een kanalenstrategie voor de provincie?

De heer PAAS (CdK): Ik weet niet zo goed wat het is, maar wij hebben een socialmediastrategie. Dat zou een 'kanalenstrategie' kunnen zijn.

De VICEVOORZITTER: Wilt u dat nog uitleggen?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Nee, daarvoor is het te laat, voorzitter. Dat gaan we niet doen. We wachten wel eventjes de evaluatie af, dank u wel.

De heer PAAS (CdK): Dan de motie 'Nij Begun moet zichtbaar zijn' – 471 voor de kenners – van de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. De vraag komt natuurlijk voort uit de terechte opvatting dat Provinciale Staten moeten kunnen controleren, ook in situaties waarin sprake is van verlengd lokaal of provinciaal bestuur. En daar hoort ook het uitgangspunt bij dat door de motie wordt verwoord dat middelen maximaal moeten terechtkomen bij inwoners. Het verhoudingsgetal is: hoe gunstiger, hoe beter. Dus overhead is altijd ongunstig en wij weten ook dat als je een eigen regeling moet uitvoeren, dat ambtenaren vergt en die moeten betaald worden. Dus je ontkomt ook niet aan de overhead. Maar we delen die ambitie.

De motie maakt geen onderscheid tussen de Nij Begun-gelden waar GS een taak in heeft en gelden waarvoor de minister verantwoording moet afleggen in de Tweede Kamer. Dat is wel het gemiddelde van dit rollenspel. Dit is een heel gelaagd circus – ik neem dat het woord ‘circus’ trouwens onmiddellijk terug. Nij Begun heeft een jaarlijkse cyclus waar enorm over nagedacht is en ook in dit huis over gestoeid is. Ook over hoe weinig tijd Provinciale Staten zullen hebben in al die cycli om invloed uit te oefenen. Daar hebben we aandacht aan besteed en daar hebben we bij stilgestaan. Die hele cyclus werkt toe naar de verantwoording van de minister van BZK, die de minister moet afleggen aan de Tweede Kamer. Dat is hoe dat spel in elkaar zit.

En voor zover GS wél taken heeft in het kader van Nij Begun – erfgoed, MKB, agro, bestuurlijke overleggen rond de Staat van Groningen en natuurlijk ook het verlengd lokaal bestuur en wat de bestuurders van de provincie doen in die gemeenschappelijke regeling of in de adviesorganen van die gemeenschappelijke regeling – daarover is vanzelfsprekend altijd verantwoording nodig en wenselijk in de richting van de Staten. Maar een verdergaand, zeg maar apart overzicht, waar de motie om vraagt speciaal voor Provinciale Staten, vergt een extra administratieve inspanning en is dus slecht voor de overhead: extra indirecte kosten. En het staat ook niet in een goede verhouding met hoe het hele rollenspel met heel veel samenwerkende spelers en rijksbudgetten is ingericht. Dus om die reden moet het College deze motie ontraden.

De heer ZWART (PvvhN): Voorzitter, ik dank de Commissaris voor zijn uitgebreide antwoord. Ik ben het ermee eens, maar er ontbreekt naar ons gevoel nog iets extra's. Namelijk, het hele Nij Begun is gekomen uit het feit dat de parlementaire enquête op gegeven moment gezegd heeft dat de inwoners van Groningen achtergesteld zijn ten opzichte van de rest van Nederland. Dit is compensatiegeld. En wat onvoldoende duidelijk is bij onze inwoners, is: wat doet Nij Begun nu eigenlijk voor hen, voor hun dorp, voor hun omgeving?

De VICEVOORZITTER: Wat mij volkomen ónduidelijk is, is wat uw vraag is. Zou u die willen stellen?

De heer ZWART (PvvhN): En ik zou daar graag een reactie op willen hebben.

De VICEVOORZITTER: Mag die de volgende keer wat korter en bondiger? Dank u wel. De Commissaris.

De heer PAAS (CdK): Ik weet niet of onze inwoners massaal nu aan de buis gekluisterd zitten om het antwoord te horen dat dit eens en voor altijd duidelijk maakt. Want dit is natuurlijk een van de kernproblemen. Nij Begun is op dit moment nog tamelijk abstract, al zijn er al grote bedragen besteed. Maar het is tamelijk abstract en wij hopen dat dat uiteindelijk op de toekomst van de komende generatie een beslissend verschil gaat maken. De bedragen zijn ook in een orde van grootte dat je een beslissend verschil kunt maken. We hadden gisteren het Constituerend Beraad en ik heb de omvang per hoofd van de bevolking vergeleken met twee geruchtmakende programma's uit de geschiedenis: de New Deal en de Marshallhulp. Die zijn allebei per hoofd van de bevolking een stuk kleiner dan Nij Begun.

Dus wij hebben het materiaal in handen om in één generatie echt verschil te maken. Maar dat vergt ook een generatie en dat is het soort langebaanwerk waarbij er inwoners zijn die zeggen: 'ik zit met scheuren in mijn huis', 'ik zit met de ellende van de afhandeling van de versterking'. Wat ook Nij Begun is, maar eigenlijk geheel buiten de gemeenschappelijke regeling. Ja, die inwoners zul je maar met moeite – en waarschijnlijk niet – duidelijk kunnen maken dat de realiteit van Nij Begun – die een realiteit is maar die gaat over hun kinderen – iets te maken met de praktijk van hun leven. Dus die duidelijkheid – hoe vaak we het er ook over gaan hebben en hoe massaal heel Groningen ook naar de video van deze vergadering kijkt – zullen we denk ik maar met moeite kunnen geven.

De heer ZWART (PvvhN): Voorzitter, wat betreft de televisierechten kan ik het alleen maar eens zijn met de Commissaris. Dat vind ik ook echt jammer. Aan de andere kant: het gaat niet alleen om scheuren in het huis, het gaat om het aanzien van het dorp, om de verbetering van een aantal zaken dat we in Groningen hebben. En juist daar is het Nij Begun-geld voor bestemd...

De VICEVOORZITTER: Ik wil nu graag een vraag horen en anders ga ik u vragen om weer plaats te nemen.

De heer ZWART (PvvhN): En dus zou ik willen vragen – we hebben een pagina van de provincie in de krant – om zo nu en dan wat meer aandacht te besteden aan wat er nu is gebeurd met Nij Begun.

De heer PAAS (Cdk): Ik vind dat een goed idee. Dus ik zeg u graag toe dat we daar werk van maken.

De heer ZWART (PvhN): Dan trek ik met uw goedvinden, voorzitter, de motie hierbij in.

De VICEVOORZITTER: Dan mag u ook nog even het nummer noemen van de motie. (...) 471, hoor ik nu. Bij dezen sta ik toe dat die is ingetrokken.

De heer PAAS (CdK): Ik ben aan het eind van mijn rijtje en ik dank u voor het voorzitten.

De VICEVOORZITTER: Dan schors ik de vergadering voor 30 seconden voor een voorzitterswissel.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Bij het behandelen van de laatste moties zag ik wel het attentieniveau iets verslappen. Het energieniveau daalde zichtbaar. Dus ik kan me voorstellen dat u behoefte hebt aan intern overleg in de fractie. Doet u dat vooral buiten op het Martinikerkhof: daar is veel te zien. En ademt u ondertussen flink in en uit, dan kunnen we daarna door met de vergadering, terwijl u het noodzakelijke overleg hebt gevoerd.

Ik schors de vergadering voor twintig minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: *This is your captain speaking. Are you ready for take-off?* Dames en heren, wij beginnen weer met de vergadering. Wij zijn toe aan de tweede termijn van Provinciale Staten.

Ik zie een opgestoken hand aan de kant van de SP-fractie. Dat is meestal de aanduiding van blijde boodschappen.

Mevrouw BAKKER (SP): Voorzitter, ik heb niet hard genoeg gewerkt in de pauze. Dus ik heb eigenlijk nog even twee tot vijf minuten nodig om nog een motie aan te passen.

De VOORZITTER: De ervaring leert dat dan eerder vijf dan twee minuten is. Dus dan geef ik u zeven minuten. De vergadering is geschorst voor zeven minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Ik verzoek u allen uw plaatsen weer in te nemen – de gedeputeerde ook. Dan kunnen we beginnen met de tweede termijn vanuit de Staten. Ik kijk maar eens vragend naar de fractie van de BBB of er behoefte is aan een tweede termijn. Die is er niet? Dan is het woord aan de fractie van de Partij van de Arbeid, mevrouw Da Silva Pinto.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Nou, ik wil iedereen bedanken hier naast mij voor alle antwoorden.

En ik wil even terugkomen op de motie over sociale veiligheid die wij hebben ingediend. Heb ik het goed gehoord dat er een toezegging is dat wij na de zomer een gesprek gaan hebben over zowel een taskforce, die vanuit de BBB werd genoemd, als het verdiepende onderzoek dat in de motie naar voren is gekomen over sociale veiligheid c.q. vrouwveiligheid, met de intentie om tot concrete maatregelen te kunnen komen om de sociale veiligheid in Groningen te verbeteren? Dat is eigenlijk nog mijn vraag.

Dat was het.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, het is even wennen dat ik spreekijd overheb. Dat was even schrikken, maar goed. [Gelach in de Statenzaal.] Ik neem aan dat het goed geklokt is.

Maak ik heb wel even twee opmerkingen. Motie 448 'Van randregio naar frontregio' trekken we in. Want we hebben dat er al flink gelobbyd wordt. En we snappen ook het probleem met het lijstje van wat de lobby nou heeft opgeleverd.

Maar volgens mij hadden we nog wel de vraag openstaan over de subsidie voor de obstakelverlichting, waarvan we zeiden: laat nou niet hetzelfde gebeuren als de vorige keer. Want volgens mij waren de berichten van de gedeputeerde tot nu toe: 'Dit jaar gaan we dat nog niet redden.' Ja, dat zou eigenlijk betekenen dat, net zoals het jaar 2025, als we niks doen, eigenlijk het

bedrag gewoon vrijvalt. Eigenlijk was onze vraag: we willen graag de garantie dat dat bedrag, als dat niet opgemaakt wordt in 2026, doorgeschoven wordt naar 2027.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik moet u een gunst vragen. Ik heb geen spreektijd meer. Want ik heb nog wat administratie met u te doen. Dus als u mij daar nog wat ruimte voor zou willen geven, dan zou ik daar heel dankbaar voor zijn.

De VOORZITTER: Het scheelt waarschijnlijk in de stemming straks, hè? (...) Ik hoor iemand zeggen: 'Beloning voor slecht gedrag.' Dat is natuurlijk zo. Maar ik zou dat zelf nooit zeggen. U hebt het woord.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dank u voor uw geduld, voorzitter. Ik zal het heel kort houden. Wij hebben motie 444 ingediend: die wil ik graag intrekken en vervangen door deze motie.

De VOORZITTER: Motie 444 'Visserij als kennispartners' is ingetrokken en wordt vervangen door een nieuwe motie die heet 'Visserij als kennispartners (2)'. Maar die krijgt het andere volgnummer 473 en die eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- de Waddenzee van groot ecologisch, economisch en cultuurhistorisch belang is voor de provincie Groningen;
- de Waddenacademie recent heeft geconcludeerd dat bodemberoering een belangrijke factor is in de verslechtering van de ecologische kwaliteit van de Waddenzee;
- de visserijsector in Lauwersoog al generaties lang actief is in het Waddengebied en beschikt over omvangrijke praktijkkennis over de ontwikkeling van het ecosysteem;
- binnen de visserijsector behoefte bestaat aan aanvullend onderzoek waarin ook de kennis, ervaringen en waarnemingen van vissers een volwaardige plaats krijgen;

Overwegende dat:

- zorgvuldig beleid vraagt om een brede kennisbasis waarin wetenschap en praktijkervaring elkaar aanvullen;
- het van belang is dat de visserijgemeenschap van Lauwersoog gehoord en vertegenwoordigd is in het maatschappelijk debat over de toekomst van de Waddenzee;
- Provinciale Staten eerder hebben uitgesproken, belang te hechten aan het behoud van de economische en culturele betekenis van de visserij voor de regio;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in overleg met de visserijsector in Lauwersoog te komen tot een voorstel voor onafhankelijk, praktijkgericht onderzoek naar de relatie tussen visserijactiviteiten, bodemberoering en de ecologische ontwikkeling van de Waddenzee;
- de kosten voor dit onderzoek te dekken uit het doorgeschoven flexibel budget van 2025 naar 2026;
- de visserijsector actief te betrekken bij de formulering van de onderzoeksvragen en Provinciale Staten uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren over de opzet, kosten en uitvoering van dit onderzoek;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dan wil ik alleen nog meedelen dat wij ook de motie 442 'Zoals de boom valt, blijft hij liggen' en ook de motie 443 'Een volledig verhaal van de Wadden' intrekken.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij hebben gehoord wat gedeputeerde Top heeft gezegd over de motie over DelfSail en de motie van het CDA over evenementen. En daarop hebben het CDA en de VVD de handen ineengeslagen en we gaan één nieuwe motie indienen.

De VOORZITTER: Even kijken. En die vervangt dus motie 449 'DelfSail verdient een vaste koers' en motie 466 'Structurele waardering voor de beeldbepalende evenementen'. Die beide komen te vervallen en worden vervangen door de motie 'DelfSail verdient een vaste koers (2)' van de VVD, het CDA, D66 en Volt. Deze motie heeft als volgnummer 474 en eindigt met opnieuw een verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- DelfSail een van de grootste evenementen van Nederland is en honderdduizenden bezoekers naar de provincie Groningen trekt;
- DelfSail een belangrijk bijdrage levert aan de vrijetijdseconomie, de regionale economie, de promotie van Groningen en de internationale uitstraling van Groningen;
- de organisatie van een evenement van deze omvang iedere editie opnieuw afhankelijk is van incidentele subsidie en financiering;
- de Perspectiefnota 2027 ruimte biedt om vooruit te kijken naar structurele keuzes voor de toekomst;

Overwegende dat:

- wij vinden dat evenementen die aantoonbaar economische en maatschappelijke meerwaarde hebben, niet iedere editie opnieuw in onzekerheid moeten verkeren;
- structurele ondersteuning zorgt voor continuïteit, een betere voorbereiding en meer mogelijkheden om aanvullende financiering van andere overheden en private partijen aan te trekken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- op welke wijze beeldbepalende evenementen structureel kunnen worden opgenomen binnen het provinciale subsidie- en evenementenbeleid, waarbij verschillende financieringsvarianten uitgewerkt moeten worden, inclusief de financiële gevolgen en de eventuele voorwaarden;
- Provinciale Staten hierover uiterlijk bij de behandeling van de Begroting van 2027 een voorstel voor te leggen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ja, mijn excuses voor het gebrek aan initiatief als het gaat om een nieuwe titel.

De VOORZITTER: Nou, je kunt maar beter duidelijk zijn.

Dan zijn wij toe aan de woordvoering in tweede termijn door de SP, mevrouw Bakker.

Mevrouw BAKKER (SP): De gedeputeerde gaf een mooie lezing eigenlijk over dat we ook breder zouden kunnen kijken dan aan een stadsdichter, maar daar ook een stadszanger van zouden kunnen maken of een beeldend kunstenaar. (...) Zei ik iets heel gek? O, provinciedichter – sorry. Ik begin wel overnieuw. Ik heb tenslotte vier minuten spreektijd nog, dat gebeurt echt nooit!

Oké, de gedeputeerde had echt een heel mooie lezing over dat je naast een provinciedichter ook breder zou kunnen kijken en ook zou kunnen kijken naar een provinciezanger, een provincie-beeldend-kunstenaar of welke vorm dan ook hier in de Staten. In de pauze die we hadden, werd ook nog gezegd: 'Je kunt ook een provincietholoog een keertje aanstellen om eigenlijk de visie op de provincie op een andere manier weer te geven dan wij hier gewend zijn in dit huis.'

Dus daarvoor trek ik motie 451 in, voorzitter, en dien ik een nieuwe motie in waar ik ook voldoende steun voor heb gekregen. Dus daar ben ik ontzettend blij mee.

De VOORZITTER: Voldoende steun om hem in te dienen, hebt u sowieso al. Maar de koppen zien er veelbelovend uit; de SP, D66, het CDA, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, GroenLinks, Volt, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang en het lid Ten Hoeve. Nou, dat telt lekker door! 'Een ander perspectief (2)' staat erboven. Deze motie heeft als volgnummer 475 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,

Constaterende dat:

- verhalen, cultuur en taal bijdragen aan de identiteit en verbondenheid van onze provincie;
- verschillende provincies en veel gemeenten een provincie- of stadsdichter kennen;
- er naast dichters nog vele andere vormen van kunstenaars of makers zijn;

Overwegende dat:

- een kunstenaar of maker op een laagdrempelige en toegankelijke manier woorden kan geven aan wat er leeft onder inwoners;
- kunst kan bijdragen aan reflectie, verbinding en het zichtbaar maken van verschillende perspectieven binnen onze provincie;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- met een plan te komen voor het instellen van een Provinciekunstenaar of –maker van Groningen;
- Provinciale Staten hierover te informeren vóór de Begroting van 2027;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Het College krijgt het nog druk! Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, wij kijken uit naar dat plan dat bij de Begroting komt, maar wij zouden ons ook kunnen voorstellen dat het College bijvoorbeeld de Kunstraad of 'mooiedingenmakers' daarbij betreft, om na te denken hoe er goed invulling aan gegeven kan worden.

Maar ik zou ook graag de Subjectieve Atlas willen geven aan het College. Die is om te delen, maar daar staat ook weer voldoende inspiratie in die kan leiden tot de uitvoering van deze motie. Ik geef hem aan de voorzitter, dan kan hij hem overhandigen aan het College. [Overhandigt de Subjectieve Atlas aan de voorzitter.]

De VOORZITTER: Ik zal hem doorgeven aan het College.

Dan geef ik voor D66 het woord aan mevrouw Benjamins.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, motie 456 willen wij graag intrekken. Daarvoor hebben wij een nieuwe motie.

De VOORZITTER: De motie is weer ingediend door D66, de SP en de ChristenUnie. Hij heet opnieuw 'Meer poen voor plezier (2)'. Deze motie heeft als volgnummer 476 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 1 juli 2026,
Constaterende dat:

- karakteristieke evenementen een belangrijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid en identiteit van de provincie Groningen;
- deze evenementen zorgen voor sociale cohesie, economische effecten en profilering van de provincie;
- er voorgesteld wordt in de Perspectiefnota om het budget dat beschikbaar is voor ondersteuning van karakteristieke evenementen, te verhogen van 300.000 euro naar 400.000 euro;
- het totaal aan aanvragen voor ondersteuning inmiddels circa 600.000 euro bedraagt;

Overwegende dat:

- er aantoonbaar behoefte is aan extra middelen, gezien het hoge aantal aanvragen dat het huidige budget overstijgt;
- evenementenorganisatoren worden geconfronteerd met forse kostenstijgingen, onder meer door veiligheidseisen, personeel en duurzaamheid;
- het aantal en de omvang van karakteristieke evenementen toenemen, waardoor de druk op het budget verder groeit;
- aanvullende structurele investering nodig is om kwaliteit en continuïteit te waarborgen en het evenementenaanbod duurzaam te versterken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- de extra verhoging van 100.000 euro boven op de reeds voorgenomen 100.000 euro, te betalen uit het flexibel budget;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik wil verder het College nog even bedanken voor de beantwoording over dat wij in de Begroting verder gaan terugzien wat er gaat gebeuren met de tekorten na 2030. Dus wij kijken daar hoopvol naar uit.

Dank u wel.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ik ben blij dat de provincie al bezig is met die Wet op defensiegereedheid. Maar we willen de motie daarover toch graag in stemming brengen omdat we het belangrijk vinden.

En de motie van de boa's laat ik denk ik even over het lid Ten Hoeve. Want zij is daar beter in bezig geweest.

Tot zover.

De VOORZITTER: Dan we toe aan de PVV. U hebt eigenlijk geen spreektijd meer. Hoe lang zou het kunnen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Vijf tellen is te weinig. Dus houd ik het bij een stemverklaring.

De VOORZITTER: Dat begrijp ik. Dan kijk ik naar de fractie van het CDA, de heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Mooi dat ik er aanwezig bij mag zijn dat een andere partij een CDA-motie intrekt. Maar in dit geval ben ik daar volledig content mee, voorzitter.

Waar ik ook heel blij mee ben, en met mij mijn fractie, is 'Democratie moet door'. Dat het College bij monde van de Commissaris aangeeft dit kalenderjaar met een voorbereiding te komen om daarmee aan de slag te gaan. En daar hebben wij dan vertrouwen in dat dat gebeurt. Dus wij houden deze motie onder die voorwaarden aan. (...) O, ik moet het nummer nog noemen, hè? Dat is nummer 461: ik ben er zelf altijd zo scherp op, als ik op de stoel van de voorzitter zit...

'Digitale autonomie': ondanks de beantwoording van het College vinden wij deze heel belangrijk om te laten staan en zullen hem echt in stemming brengen. Dan hopen we op brede steun.

'Onafhankelijke ruilmeester': daarvan heeft het College aangegeven dat het gaat starten met twee pilots. Wij denken dat het ook echt ruimte kan bieden om te kijken of deze structuur werkt, of we een andere structuur moeten zoeken. Dus we willen ook gewoon even ruimte aan het College geven om die pilot goed uit te voeren. Houd ons daar alstublieft van op de hoogte. Maar voor nu houden we deze motie aan, zeker omdat er een bedrag in staat. We denken: als dit goed functioneert, weten we ook ongeveer wat daarvoor nodig zou zijn.

Motie 464 'Van kennis naar klei': ja, daar hebben we een heel duidelijke toezegging op gehad van de gedeputeerde dat hij dit mee gaat nemen in de gesprekken die hij op verschillende plekken gaat voeren. Daar hebben wij het volste vertrouwen in en als wij vol vertrouwen zijn, dan trekken wij een motie in. Dus 464 willen wij graag intrekken, in overleg ook met de mede-indieners.

Bij de motie 'PAS-melders' zijn wij heel blij met wat het College aangeeft. Die laten we vanzelfsprekend staan. Ook daar hopen we voor de PAS-melders op brede steun.

Motie 466 is vakkundig ingetrokken en daar is een nieuwe motie voor in de plaats gekomen. Wij zijn ook heel erg blij met de constructieve houding die gedeputeerde Top daarin heeft om samen met ons na te denken over hoe we die puzzel goed kunnen leggen. We zijn ervan overtuigd dat we uiteindelijk wel in staat zijn om al die puzzelstukken op de juiste plek neer te leggen.

Ja, en ik eindig met 'Snel internet': die motie houden we uiteraard in stemming. Wij zijn heel blij dat het College daarvoor op zoek wil naar middelen. Uiteraard snappen wij dat er een aantal stappen in het proces gezet moet worden. Zet die ook vooral. Maar ik eindigde mijn eerste termijn met *'het het nog nooit donker west, of het werd altijd wel weer licht'*. Laten we hopen dat snel internet wat licht brengt in het buitengebied en dat we daar zo snel mogelijk mee aan de slag kunnen. Daarvoor moet de motie eerst wel aangenomen worden, maar daarbij hoop ik op de steun van de leden van de Staten.

Heel erg dank voor de constructieve houding van het College en we gaan aan de slag.

De VOORZITTER: Nog even, want ik zat ten onrechte tijdens uw betoog kort te overleggen met de griffier. Toen misten wij het lot van motie 463. (...) Die is aangehouden? 'Onafhankelijke ruilmeester'.

De heer DE WIT (CDA): Hij is door de leden in de zaal net aangehouden en daar sluit ik me bij aan.

De VOORZITTER: Ik vind dat heel democratisch klinken.

Dan zijn we bij de bijdrage van Volt, mevrouw Reinink.

Mevrouw REININK (Volt): We begrijpen van de Commissaris dat de motie om van X af te gaan, ontijdig is. We zijn blij met een breed onderzoek naar de socialmediastrategie van de provincie. Maar dat betekent niet dat we moeten wachten op wat we al weten. We weten dat het *engagement* op X nihil is. We weten dat er volop *fake news* en haatdragende berichten worden gedeeld, zonder enige vorm van moderatie. We weten dat door de provincie momenteel al niet alles meer op X wordt gedeeld. Waar de Regenboogambassadeur op X nog werd gedeeld en op LinkedIn volop over diens privacy is gedeeld, heeft dat X niet bereikt. Dus dat betekent dat er al wordt nagedacht over wat wel en niet geplaatst kan worden. En we weten ook dat topambtenaren hebben geadviseerd om van X af te gaan.

Dus wat meer moeten we nog uit het onderzoek halen om eindelijk te durven besluiten, voordat het College eindelijk keuzes durft te maken? Het uitzetten van de *comments* lost het probleem niet op. Berichten kunnen nog steeds geciteerd worden met haatdragende *comments* erbij. Dus we moeten zeker de rest van onze kanalen onderzoeken, maar we moeten niet afwachten met wat we al weten. Dus we moeten gewoon per direct van X af gaan stappen.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, ik wil even terugkomen op het kerntakenonderzoek. Dat deed me even denken aan het verhaal dat een ouder tegen zijn kind tegen: 'Hoe zit het met je zakgeld?' 'Dat is op, papa!' 'O ja? Is dat op? Waaraan heb je het besteed?' 'Ja, dat zeg ik.' En dan heb ik toch het gevoel als mede-ouder dat er iets niet helemaal in de haak zit.

En die vergelijking trok ik door naar het kerntakenonderzoek. Ik heb heel sterk de indruk dat de laatste vier jaar op rij is geweigerd om te bepalen wat wij als provincie nu eigenlijk doen. Want wie niet weet wat zijn kerntaken zijn, kan geen verantwoorde keuzes maken. We weten dat de organisatie van de provincie Groningen groeit. Groei is niet verkeerd, maar groei zonder periodieke herijking is onverstandig. De provincie doet steeds meer. Maar je kunt je dus ook afvragen: doen wij nog wel de juiste dingen? Of proberen we alles te doen? Maar niet alles helemaal goed. Die focus leidt tot beter bestuur. Nou, daar hoeft ik niks meer over te zeggen. Als je weet wat je doet, weet je ook hoe je moet aanpakken.

Het onderzoek is al meermalen toegezegd. Als de collega van het CDA zegt dat de toezegging er is en hij daarop vertrouwt, dan hebben wij dat inmiddels drie keer gedaan. De toezegging van diverse gedeputeerden was er. Er zou een kerntakenonderzoek komen, het is er nog niet en het wordt weer geweigerd. Goed bestuur vraagt om zelfreflectie. Een kerntakenonderzoek is geen motie van wantrouwen, maar een teken van goed bestuur. Het is ook een bescherming van de ambtelijke organisatie. Meer focus betekent minder stapeling van opdrachten, minder versnippering en meer duidelijkheid en prioriteiten.

Voorzitter, de vraag is niet of de provincie belangrijk werk doet. De vraag is of wij nog scherp genoeg weten wat echt provinciaal werk is. Juist nu de financiële druk toeneemt – 2030 wordt al een aantal keren genoemd – moeten wij weten wat onze kerntaken, wat extra ambities zijn en waar de grenzen van de provincie liggen. Misschien is de periode wat te snel om het te vragen eind dit jaar. Goed, we zijn aardig voor elkaar vandaag: doe er een half jaar bij. Als het vóór 1 juli volgend jaar kan, vind ik ook prima.

De heer DE WIT (CDA): Allereerst, ik sloeg even aan op het begin van de bijdrage, waarin u zegt: wij hebben geen zicht op waar het geld naartoe is gegaan. Maar wij hebben toch gewoon alle p&c-stukken tot onze beschikking waar we naar konden kijken?

De heer ZWART (PvhN): Ja, dat klopt. Die boekhouding klopt ook. Maar we weten ook dat we 100 miljoen overhebben. En we weten niet waaraan het exact besteed wordt. Is het wel een taak van de provincie? Is het wel een kerntaak van de provincie? En daar gaat het om. Als we klagen over het feit dat de druk bij ambtenaren hoog ligt, klopt het dan wel met het aantal kerntaken dat ze hebben? Moeten ze dingen doen die eigenlijk niet bij de provincie horen? Ook dat hoor je je af te vragen.

Nogmaals, het is geen kwalificatie van onkunde. Dit is niet een vertrouwenskwestie. Maar het is vreemd dat je niet weet wat je exacte kerntaken zijn.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, het is mij in ieder geval helder dat meneer Zwart zich anders had willen uitdrukken bij wat hij net zei.

Als het gaat om kerntaken, hebben wij gewoon een aantal wettelijke taken. Daarnaast hebben we een open huishouding als provincie waar we zelf kunnen bepalen wat we doen. Wij dienen regelmatig voorstellen in – en de Partij voor het Noorden ook – die absoluut niet vallen binnen de kerntaken. Daar heb je geen discussie voor nodig. Kan de heer Zwart samen met de Partij voor het Noorden het komende halfjaar dan niet benutten om gewoon in de eigen stukken te kijken wat wij binnen die open huishouding bij onszelf horen en wat niet?

De heer ZWART (PvhN): Ik kan de collega verzekeren dat we dat in het verleden gedaan hebben. En toen we geconcludeerd hebben: laten we eens met elkaar een kerntakenonderzoek doen. Waar zijn we mee bezig? Wat doen we exact wat volgens de wettelijke eisen bij de provincie hoort? En wat doen we aan dingen die we erbij gesleept hebben, die hartstikke goed zijn en hartstikke leuk zijn. Maar na 2030 is er minder geld ter beschikking en op dat moment zul je moeten snijden. En dat snijden kon weleens heel vervelend zijn.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, dat snijden is nog niet helemaal duidelijk. We weten nog niet hoe die toekomst eruitziet, maar dat geheel terzijde.

Maar als de Partij voor het Noorden zoveel expertise heeft opgedaan in wat dan wel of niet een kerntaak is, kan zij dan niet zelf een en ander uitzoeken, die informatie met de Staten delen zodat

we daar dan met elkaar over in gesprek kunnen gaan? Dat scheelt ook de ambtelijke organisatie heel veel werkdruk.

De heer ZWART (PvhN): Ja, het is heel fijn op één partij te vertrouwen en wij hebben niet in onszelf het vertrouwen dat we alles keurig op een rijtje kunnen krijgen. Laten we dus met elkaar kijken naar dat kerntakenonderzoek. Daarom ben ik ook blij met de opmerking die de collega van de SP maakte: zet het op de agenda, laten wij er met elkaar over praten. Maar dat onverlet dat ook vanuit het College een kerntakenonderzoek wel op zijn plaats is.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, voor dat laatste wat de heer Zwart zei, stond ik hier ook eigenlijk. Want ik wou de heer Zwart vragen: gaat hij nu deze kerntakendiscussie – die wij eigenlijk met elkaar voeren, want dit zijn politieke keuzes die je maakt, waar je wel of niet je geld en je inzet op gaat besteden als provincie – nou agenderen, zodat we hier het debat kunnen voeren en dan samen met het College kijken welke stappen dan nodig zijn om daar nog verder inzicht in te krijgen?

De heer ZWART (PvhN): Kort antwoord: ja, gaat gebeuren. Het model voor het agenderingsverzoek is al geschreven.

Mevrouw BAKKER (SP): Nou, voorzitter, dat is dan heel goed om te horen. Maar daarom begrijp ik nou niet zo goed waarom de heer Zwart nu eerst naar dat onderzoek vraagt. Want moeten we niet eerst dat debat doen en dan de vervolgstappen?

De heer ZWART (PvhN): Nee, ik wil namelijk het College aan een afspraak houden. En als de collega van het CDA zegt dat hij het volste vertrouwen heeft: 'een toezegging is een toezegging en die wordt opgevolgd. Dan zijn er al drie keer toezeggingen gedaan over een kerntakenonderzoek en die zijn alle drie naast zich neergelegd. En dat is zo vreselijk jammer, want ik wil ook zo graag mensen vertrouwen. Maar sorry, wij vragen echt voor de vierde keer in zes jaar tijd om een kerntakenonderzoek. Wij hebben drie toezeggingen gehad. Sorry, op een gegeven moment moet je toch met elkaar aan de slag.

Mevrouw BAKKER (SP): Voorzitter, ik kan me wel een beetje vinden in wat de heer Zwart zegt, dat als toezeggingen worden gedaan, ze worden nagekomen. Maar als je toezeggingen eigenlijk een niet zo goed idee waren, dan kan ik me ook goed voorstellen dat je de regie weer naar je toetrekt als Staten. Dus ik hoop dat de heer Zwart dat kan inzien en dan ook die volgorde aanhouden. Want we hebben eerst hier een goede discussie, dan kijken we wat we met het College gaan doen en dan die vervolgstappen. Dat zou de juiste volgorde zijn wat mij betreft.

De heer ZWART (PvhN): En wat mij betreft is de volgorde dat het College een toezegging nakomt. En die ligt er. En die is van 25 november 2025.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik ben even benieuwd hoe de heer Zwart kijkt naar wat we vandaag gedaan hebben. Want we hebben het vandaag gehad over de Perspectiefnota voor volgend jaar. Daar hebben we het als Staten heel erg gehad over allerlei zaken die we belangrijk vinden. En ik ben dan benieuwd: ziet de Partij voor het Noorden dat niet als de kerntakendiscussie die we met elkaar aan het voeren zijn, elk jaar weer?

De heer ZWART (PvhN): Nee.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, voorzitter, dan zitten we met een verschil van inzicht tussen een groot deel van deze Staten en wat de heer Zwart wil. Ik vraag me dan wel af wat een kerntakenonderzoek daar nog aan toevoegt, naast de discussie die we hier aan het voeren zijn. Wat hoopt de heer Zwart daarmee te behalen, naast wat in wetboeken staat en naast wat wij als Staten belangrijk vinden?

De heer ZWART (PvhN): Als je het onderzoek niet doet, weet je ook niet wat de resultaten eraan toevoegen. Met andere woorden: ga nou eens onderzoeken wat nou werkelijk je kerntaken zijn. Ga nou eens onderzoeken waarom ambtenaren zeggen dat ze het te druk hebben, dat ze te veel werk hebben. Klopt het allemaal wel met datgene wat we moeten doen als provincie? En als je dat naast elkaar neerlegt van twee kanten, dan kun je zeggen: goh, wij hebben écht mensen te weinig, hartstikke fijn. Of we hebben te veel over en te weinig taken.

De VOORZITTER: De heer De Boer, ten slotte.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, meer een constatering, maar volgens mij is dat gewoon onderdeel van het budgetrecht dat wij als Staten hebben. Dus die discussie voeren wij elk jaar.

De heer ZWART (PvvhN): En daar hoorde ik geen vraag in.

Motie 471 trekken we in dankzij de toezegging waarin we wél het volste vertrouwen hebben. En anders komen we er wel op terug.
Tot zover.

De VOORZITTER: Ik dank u wel. Dan ga ik naar de heer Epema voor de tweede termijn.

De heer EPEMA (FvD): Wij hebben geen bijdrage, voorzitter.

De VOORZITTER: Oké, dan mevrouw Ten Hoeve.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Deze boa-motie, die is gemaakt enerzijds omdat wij schriftelijke vragen hebben gesteld over rattenbestrijding en dat er geen preventieve maatregelen genomen zouden kunnen worden omdat er niet voldoende capaciteit was. Maar ook omdat wij bij Betonbos eerder ook constateren met de ambtelijke organisatie dat er ook te weinig capaciteit was. Toen is er ook bijvoorbeeld gemist dat een bepaalde soort eekhoorn daar wel was, maar men dat niet heeft kunnen constateren. Dus dit gesprek heeft opgeleverd dat wij inderdaad vinden dat er meer boa-capaciteit moet komen. Ik zal jullie daar ook een beetje uitleg over geven.

Er komen steeds meer aanvragen voor vergunningen, maar er worden ook steeds meer vergunningen niet aangevraagd terwijl het wel had moeten. Er zijn veel ontwikkelingen voor plannen, bijvoorbeeld in Nij Begun. Plannen voor meer toerisme geven bijvoorbeeld meer recreatiedruk. Daarvoor is meer toezicht nodig, omdat de ruimte intensiever gebruikt wordt. Zonder toezicht meer problemen en schade en dat kost dus geld.

De ecologie-economiebalans staat onder druk. Maar als deze balans verstoord raakt, gaat dat ook ten kosten van de economie en dat kost ook geld, dus. Het bespaart geld om te investeren in boa's, want overtredingen worden voorkomen. De Natuurherstelverordening dat aangetaste natuur achteraf hersteld wordt en dat kost heel veel geld. Toezicht kan dat – wederom – voorkomen. Toezicht is ook belangrijk om na te gaan wat er werkt. Of er nieuwe aanpak van een probleem bijvoorbeeld resultaat heeft. Ook dat bespaart geld. Dan kan er efficiënter gehandeld worden.

Maar waar komt het geld vandaan? Uiteindelijk bespaar je veel geld. Er is geld over, dus het kan betaald worden. Ook zou standaard bij nieuwe plannen budget gereserveerd moeten worden voor toezicht ofwel boa's. Je kunt het geld zoeken bij de beleidsvelden die iets vragen van de uitvoering. Ook de Noordelijke Rekenkamer zegt: *'De natuurdruk wordt erg hoog. Dan is er weinig speling meer en is toezicht extra belangrijk.'*

Ik wil nog even iets anders toevoegen. Dan moet u wel even opletten, want in de Perspectiefnota wordt ook een bedrag genoemd, extra begroot, voor boa's. Maar dat zijn andere boa's. Dat zijn boa's die bijvoorbeeld de stikstofboekhouding controleren en dat zijn niet de boa's over wie wij het hebben.

Hierbij.

De VOORZITTER: Dank u wel. Daarmee zijn wij aan het eind van de tweede termijn van de Staten. Ik kijk naar het College of er behoefte is aan een reactie. (...) Of is er behoefte aan een schorsing? (...) Tien minuten? Ik maak er een kwartier van.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef het woord namens het College aan gedeputeerde Siersema.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Als eerste wil ik nog even terugkomen op de vraag vanuit Groninger Belang over de energiesubsidie. Nou, zoals u ook al hoorde van mijn collega Van Dijken: wij willen ons er zeker voor inzetten om dat geld juist op te maken. Dat is ook de bedoeling ervan en volgens mij willen uw Staten allemaal de lichten uit hebben. Maar het is nu nog wel te vroeg om nu al te zeggen dat we het geld gaan overboeken. Want eigenlijk is het een soort overboekingsvoorstel.

Dus het is nu de Voorjaarsmonitor, we zitten op een derde van het jaar. Het is verstandig om te kijken of het bij de Najaarsmonitor inderdaad niet lukt. Dan kunnen we gaan kijken of we het gaan overboeken of niet. Dus vandaar dit technische antwoord eigenlijk. Ja.

Verder nog een verzoek, of eigenlijk een soort winstwaarschuwing misschien vanuit het College. We zien nog een aantal moties natuurlijk liggen dat gaat over het flexibel budget. Daarvoor staat nu vijf ton. Zoals wij hebben gerekend en alles dan wordt aangenomen, gaat u daaroverheen. En dan gaan wij als GS een voorstel maken bij de Begroting om te gaan prioriteren hierop, om te kijken wat we dan gaan doen. Dus het is aan u, maar bij dezen.

De VOORZITTER: Ik denk dat de Staten daar reikhalzend naar uitkijken.

Ik zou dan door willen naar gedeputeerde Wenneger.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Voorzitter, ik heb ook nog een aantal punten die te behandelen zijn.

Ten eerste beginnend met de motie 457 over de groene boa's van de Partij voor de Dieren. Die motie blijft ontraden. Maar er volgt nog een aantal vragen door het Statenlid mevrouw Ten Hoeve.

Naar aanleiding van: ja zijn ze tekort of hebben we nu voldoende boa's? Nou ja, wij hebben de vraag nog even nagekeken van 13 mei die zijn geantwoord. Wat is nu gezegd? We hebben gezegd: de vraag ging over rattenbestrijding. De vraag is uiteindelijk: hebben we dan voldoende boa-capaciteit in dit kader? Daar is aangegeven dat we zeggen van: nee. Maar in die context is natuurlijk wel gezegd uiteindelijk over dat we prioriteiten stellen. Het aantal boa's is verdubbeld. Dus wat dat betreft zijn we goed in het aantal formaties: fors verhogen. De tbo's hebben meer boa's. Dus we werken met een toezicht- en handhavingsstrategie. Daar worden ook prioriteiten in gezet. Daar worden zeg maar ook keuzes gemaakt ten aanzien van: ja, wat willen doen? Wat willen we niet doen? Dus risicogewerkt werken.

We kijken ook nadrukkelijk voor het prioriteiten leggen naar bescherming van soorten die wel een goede staat van instandhouding nodig hebben. Snap je? Dus dat is ook letterlijk even een stukje risicoafweging die je doet uiteindelijk met soorten waar je prioriteit aan geeft en andere soorten minder. In die context is gezegd: maar feit blijft dat we op dit moment de boa hebben met verdubbeling in formatie, op niveau. Wij vinden het toereikend. Het eind van het jaar komt de boa provincie ook. Dan gaan we een evaluatie met het team doen en kijken wat gaat willen we uitvoering doen. Welke prioriteiten willen we stellen? Welke risicoafweging gaan we hier maken? En dan komen we ook zeg maar met een handelingskader hoe hiermee verder. Dat is even de aansluiting bij u, even de volledigheid ook even naar aanleiding van de aanhechting bij de vragen en de motie zoals die hier ligt. Dus dat wou ik toch even meegeven richting de Partij voor de Dieren.

Dan heb ik de fractie ChristenUnie. Motie 444 wordt de nieuwe nummer 473, dacht ik. Volgens mij is alleen de dekking veranderd, als ik even kijk naar de fractievoorzitter. Ja, meneer Hoogers knikt 'ja'. Dat betekent dat u eigenlijk vorige week met meerderheid besloten budget doorschuiven van 2025 naar 2026, dat u daar dat voorstel uit wilt putten. Ja nou, 'dekking' staat er. Maar het verandert het oordeel natuurlijk niet. Ik heb het uitvoering met u gehad over het punt: GS ziet dat als ontraden, omdat er al een veelheid aan stapeling van onderzoeken plaatsvindt vanuit BOW. Ook nu de minister van Landbouw die zegt: ik ga er weer mee aan de slag, want ik wil eind 2026, begin 2027 met een beleidskader komen. Dus ook die dat al. Dus blijft ontraden. Maar ik zag dekking is veranderd. Oké.

Dan heb ik nog twee punten. De BBB: toezegging over de bouwstenen. Wou ik toch even afdoen. We hebben ze gevonden, dus ook de heer Wiegman kan ik toezeggen... Volgens mij kan die toezegging eraf, want ik ga u letterlijk even de linkjes mailen van de Waddenacademie en waar die bouwstenen zijn, de genoemde sociaal-economische impact en al die dingen, allemaal staan. Dus ik ga even de onderzoeken en dingen ook met u delen. Dan kunt u letterlijk lezen waarom we die bouwen wat we bedoelen.

De VOORZITTER: Ik neem aan dat u iets wilt delen met de hele Staten?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, ga ik gewoon delen. Want het is het verzoek vanuit... Maar het kwam in die woordwisseling met u echt... Dat u zegt: hé, kunt u dat delen met de Staten? Correct.

Dan motie 472 ten slotte. Wou ik toch even op terugkomen. De motie, de allerlaatste motie van de eerste termijn van Forum voor Democratie. Dat is een beetje een vreemde motie, want die is eigenlijk alleen maar 'spreken uit dat'. Ja, dat is de keuze van de fractie, denk ik. Maar GS wordt niet om iets gevraagd – laat ik dat ook duidelijk zeggen. Dus ik heb hem meer ook beluisterd, op geluisterd, hoe mijn... hoe het College kijkt naar de brief die geloof ik vrijdag gepubliceerd is.

Er wordt veel over het Rijk gezegd, er staan ook veel statements in. De tweede bullet bij 'Overwegende', wil ik toch even meegeven: die klopt niet. Er staat *dat 'de provincie Groningen een gebiedsproces enkelvoudig aangaat voor het huidige areaal van landbouwgrond te willen behouden'*. Nou, wij hebben het nagezocht, maar wij kunnen het niet in welk gebiedsproces zeg maar niet dat we niet uit dat statement ergens staat. Dus bedoelt u dat TLG? Bedoelt u andere gebiedsprocessen waar dat zeg maar dat boute statement staat ding? Dus die opmerking kan ik me zo niet vinden. Maar...

En *'provinciale autonomie uithollen'*: dat kan het College zich ook niet in vinden. Kijk, het Rijk is een hogere bestuurslaag. Wij hebben onze bevoegdheden, het Rijk heeft bevoegdheden. Rijk kan met instructieregels allemaal doen. Zo werkt Nederland in de publieke domein. Ja, mooier kunnen we het niet maken. Dus als ik deze motie zou moeten appreciëren vanuit GS – maar GS wordt niet om iets gevraagd – dan zou ik om deze redenen dus ontraden. Laat ik het maar duidelijk zeggen: ontraden om deze regel. Maar hij is vervolgens aan de Statenfracties om hier wat mee te doen. Ja? Oké, dat was het.

De heer EPEMA (FvD): Ja, voorzitter, ik weet niet of ik hier nog op kan reageren?

De VOORZITTER: Als u hierop wilt reageren, dan mag dat vanaf de interruptiemicrofoon. Anders hebben we geen idee waar dat geluid vandaan komt. De heer Epema.

De heer EPEMA (FvD): Ja, ik heb het snel even gegoogeld dan, natuurlijk. Maar het staat dan in het TLG: daar wordt aangegeven dat de provincie het huidige areaal aan landbouwgrond wil behouden. Dat staat op de website van de provincie Groningen. En in het Beleidsprogramma Landbouw 2025-2029 staat dat de landbouw het economisch verdienmodel van het landelijk gebied vormt. En dat men wil dat behouden en versterken. Dus dat zou in die twee documenten moeten staan.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, u *quote* nu uit Toekomst Landelijk Gebied: die is volgens mij al 5 februari vorig jaar vastgesteld dingen. Ik weet niet in welke context deze zin zo precies wordt geformuleerd. Maar kijk, gebiedsontwikkelingen volgen. Wij hebben zeven gebiedsontwikkelingen en ruimtelijk is de provincie Groningen doorlopend in beweging. Dus of het nu zeg maar bij de Oostpolder-ontwikkeling of andere ontwikkelingen is dus... Ja, dit statement *an sich* is zo niet volhoudbaar, omdat je gewoon de provincie verandert. Dat kan niet anders.

De heer EPEMA (FvD): Ja, dus zelfs als dat erin staat, dan is het huidige landbouwareaal behouden gewoon niet geldig?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, het is niet geldig is. Je kunt het ook formuleren als een wens uiteindelijk, een verwachting dat je maximaal probeert in te spannen – moet ik zeggen. Maar het statement dat we huidige areaal op dus... op de.. op de hectare nauwkeurig zeg maar kunnen onderhouden, ja, dit is niet gewoon water maken. Omdat je gewoon... de ruimtelijke ontwikkeling gaat gewoon door. Dat geldt voor elke provincie. Dat is niet alleen Groningen. Dus het is een veralgemeniserende opmerking die uiteindelijk geldt voor elke provincie. Dat kan niet.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Voorzitter, ik hoorde de gedeputeerde in eerste termijn aangeven dat de gesprekken eigenlijk best goed liepen in Den Haag. En met het ministerie, dat zij openstaan voor de Groningse aanpak die wij hier hebben. Dus mijn vraag is eigenlijk: helpt het als wij nu al gaan zeggen dat wij hier in principe helemaal tegen deze aanpak zijn?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou ja, dat geef ik u volledig gelijk. Daarom is er ook zeg maar... Als het College dit zou appreciëren, geef ik hem ontraden, omdat wij... Stel, het parlement, Eerste en Tweede Kamer, gaat dit besluiten conform, dan hebben we het Rijk gewoon hard nodig voor de gebiedsprocessen – Lieftingsbroek en dat soort dingen – om ruimte te krijgen voor maatwerk, alle partners mee te nemen – de boeren, natuurorganisaties, de gemeenten, waterschappen, andere stakeholders – om hier voortgang in te krijgen. Dan heb je het Rijk gewoon hard nodig: in financiering, in ruimte om daarover te kunnen doen. Daar moet die hardheid er even af van die 500-meterzonering en daar heb je het Rijk gewoon hartstikke voor nodig. Daar geef ik ook gewoon gelijk aan, dat is ook een aspect. Ja. Klopt. Ja?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Het was niet zozeer een kwestie van behoefte, maar er is een aantal nieuwe moties ingediend waar ik toch even op wil reageren.

Motie 474: ik zou een suggestie voor een andere titel doen: 'Koersen op evenementen' leek me een mooie titel. Maar het gaat in ieder geval over 474: oordeel Staten.

Motie 475 'Een ander perspectief (2)': wat ons betreft ook oordeel Staten.

En 'Meer poen voor plezier': ik heb gezien dat u daar in uw eigen dekking iets hebt aangepast. Ook daarvoor geldt: oordeel Staten.

Dank u wel, voorzitter.

De heer PAAS (CdK): Dank u wel. Dan ga ik iets doen wat doorgaans afgeraden wordt. Ik ga proberen om een antwoord te geven terwijl ik in de voorzittersstoel zit.

Maar het is een risico dat ik neem met mevrouw Da Silva Pinto. Die vroeg of ze mij goed had begrepen. En ik denk dat dat zo was, namelijk dat we na de zomer gesprekken zullen hebben over wat we het beste kunnen betekenen om dit akelige probleem het hoofd te bieden. Dat is wat mij betreft een open gesprek waarin uiteraard ook ruimte is om het te hebben over de taskforce en over het verdiepend onderzoek.

Levert dat een interruptie op? Dan hebben we meteen een probleem nu. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Nee hoor, ik heb een vraag aan u in de rol van voorzitter.

Nee, gedeputeerde Siersema gaf namens het College aan dat er geprioriteerd moest worden met moties als er te veel geld wordt uitgegeven vanuit het flexibel budget. Nou heb ik net even een berekening gemaakt op basis van de moties die voor ons liggen. En als die worden aangenomen, dan kom ik uit – maar goed, ik ben geen rekenkundig wonder – op zes ton in plaats van vijf. Maar nou weet ik ook dat vanuit het lopende jaar, hoorde ik van de ambtenaren, nog een ton in ieder geval beschikbaar is. Dus is het probleem dan niet opgelost?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Daarvan weet ik wel uit mijn hoofd, voorzitter, dat volgens mij in het jaar 2026 er nog 125.000 euro beschikbaar is, inderdaad. Dus daar zou dat nog ergens in gekeken moeten worden. Mijn berekening was nog iets anders, dus ik ga het zo nog een keer na.

De VOORZITTER: Nou, wacht even. Dat gaat u zometeen na, maar gaat u dat doen voordat er wordt gestemd over de moties?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dan moet ik, met alle liefde, alle moties even weer bij nagaan om even te tellen hoe het nou met het flexibel budget. Dus daar ik doelde dat mijn berekening daarin anders was. Maar ik neem aan dat u zelf ook heel goed kunt berekenen.

De VOORZITTER: De Staten gaan bovendien over hun eigen moties en daarna moet het College daar iets mee doen. Hopelijk iets verstandigs. Genoeg zo?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik hoor dat het geld vanuit het lopend jaar eventueel meekan. Dus dat geeft in ieder geval weer 125.000 euro speelruimte. Dus daar zijn wij blij mee, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik kijk eens even rond. Het College heeft nu in tweede termijn geantwoord. Ik neem aan dat dat volstaat. Ik sluit de beraadslaging. We gaan het als volgt doen.

De heer WIEGMANS (BBB): Wij willen graag schorsen, eventjes.

De VOORZITTER: En hoeveel is 'eventjes'?

De heer WIEGMANS (BBB): Vijf.

De VOORZITTER: Vijf? Dan doen we vijf. We schorsen de vergadering vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering.

Ik zei zonet dat ik de beraadslaging sloot en toen vroeg de BBB-fractie om een schorsing.

We doen de stemming in de gebruikelijke volgorde: eerst de moties en dan het voorstel zelf. Ik denk dat het goed is om de heer Wiegman eerst het woord te geven, want die heeft de schorsing aangevraagd en ik zie dat mevrouw Da Silva Pinto ook nog iets wil zeggen. Het gaat verder dan een stemverklaring wat u wilt zeggen, meneer Wiegman, of niet?

De heer WIEGMANS (BBB): Ik wil als eerste zeggen wat de schorsing opgeleverd heeft, wat die moest opleveren. Ik wil straks wel een stemverklaring afgeven zometeen.

De VOORZITTER: Dan geef ik het woord aan mevrouw Da Silva Pinto, want die heeft het lot van een motie in handen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, dat klopt, voorzitter. Vanuit die plek waar u nu zit, hebt u antwoord gegeven op mijn vraag. Die toezegging is vanaf die plek net zo veel waarde als van achter het kathedraal. Dus daarom trek ik de motie 438 'Verdieping in sociale zekerheid' daarbij in.

De VOORZITTER: Ik dank u zeer voor de verschaftte duidelijkheid.

Laten we eens kijken of er behoefte is aan het afleggen van stemverklaringen. Ik zag bij de heer Wiegman dat die behoefte er in ieder geval is.

Meneer WIEGMANS (BBB): Bij motie 472: in principe staan we daarachter, kunnen we ons erin vinden. We houden wel als voorbehoud dat we als eerste een onderzoek willen laten plegen naar wat de consequenties voor de provincie Groningen zijn en op basis van feiten daarover een vervolgdebat willen hebben.

De VOORZITTER: Dus stemt u...?

De heer WIEGMANS (BBB): Voor!

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, moties die niet over de provinciale kerntaken gaan, zullen wij niet steunen, zoals de motie 436 over de sociale advocatuur en motie 439 die over inkomenspolitiek gaat. Moties die over de leefbaarheid gaan, uiteraard wel.

Motie 450 vinden wij te eenzijdig gericht op jongeren. De PVV is wel voor een inwonersstop.

Met betrekking tot moties 451 tot en met 454: de PVV is voor moties voor alle leeftijden.

Motie 456 'Meer provinciale poen voor plezier': o, die is er niet meer. Mooi, dat scheelt!

Dat betekent dat motie 467 er ook niet meer is? Wel. Goed, motie 467 is onzes inziens een *woke* motie met anti-Trump- en anti-Musk- en anti-Amerika-sentimenten. Daarom ook daar geen steun voor.

En motie 547 bracht ons even in verwarring. Want we dachten: is die motie nou van de Partij voor de Dieren of van de fractie Ten Hoeve? Maar ja, we hebben Marije het beloofd en beloofd is beloofd, dus die steunen we.

De heer EPEMA (FvD): Ik heb voor de zekerheid nog even opgezocht waar het nou precies stond wat we noemden in de motie. Het stond in hoofdstuk 5 op bladzijde 16 van het Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied. Daar staat: *'In het gebiedsproces is aangegeven dat men het huidige areaal landbouwgrond wil behouden.'* Nou ja, als men dat wil, dan willen we toch zeker dat die stikstofplannen geen doorgang vinden in Groningen.

De VOORZITTER: U bent bezig met een stemverklaring, hè? En dus niet met een rondje extra debat stiekem?

De heer EPEMA (FvD): Dus we handhaven hem alsnog en we zijn gewoon voor ons eigen ding.

De VOORZITTER: U steunt uw eigen motie? Dat is fijn dat dat helder is!

Mevrouw Brilstra.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ja, wij hebben een stemverklaring bij de motie van Groninger Belang over de N46. Wij zijn als VVD echt wel voor verdubbeling daarvan, maar wij vinden het nu echt nog te vroeg en dat het mee moet worden genomen met de onderhoudswerkzaamheden, zoals de gedeputeerde heeft aangegeven. Dus wij zullen tegen stemmen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik zou graag een stemverklaring willen afleggen bij motie 437 'Een stageplek voor elke MBO-student'. Wij zijn uiteraard voor deze motie. Wel willen wij graag even aanmerken dat het ook verstandig is om mee te nemen dat de MKB'ers ook in staat moeten zijn om

ook de stagevergoedingen te kunnen betalen. Dus dat het niet *one-way traffic* is, maar *two-way traffic* wat ons betreft.

En ik zou graag een stemverklaring willen afleggen bij de motie 475 'Een ander perspectief (2)'. Ik ben ontzettend blij met de aangepaste motie en ook de toezegging van het College. We steunen deze motie van harte.

En over onze eigen motie 441 'Versterking operationele drinkwaterreserve': het College heeft die ontraden. Wij zouden deze wel in stemming willen brengen, omdat bij de bestaande productie, als die wordt opgehoogd, de drinkwaterreserve niet leidt tot een 10 procent operationele reserve. En als de ASV's nodig zijn, dan is er nu actie nodig. Vandaar dat we hem wel in stemming brengen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dat is dan motie 472 over de stikstofplannen. Daar zullen we tegen stemmen, omdat wij eerst de informatie willen hebben van wat het precies voor Groningen gaat betekenen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, motie 467 over X: wij zijn blij met de toezeggingen uit het College en wachten het onderzoek af. Want er is meer dan alleen X qua socialmediakanalen. En een gedegen onderzoek naar hoe wij communiceren naar de rest van de wereld, vinden wij belangrijk.

De heer DE BOER (GroenLinks): Allereerst een verklaring bij motie 440. Wij vinden de beschikbaarheid van huisartsenzorg belangrijk, maar dit onderzoek komt ons nog even wat te vroeg op dit moment. Dus vandaar nog geen stem voor.

Motie 450 'Waardering voor inzet': uiteraard belangrijk. Alleen, wij kunnen de gedeputeerde volgen waarom dat hier nu niet op zijn plek is.

Motie 453: wij zijn zeer voor het betrekken van jonge mensen. Alleen, ook hier de manier waarop het voorgesteld wordt, is niet de juiste in onze optiek.

En motie 458: wij waarderen wat het College heeft toegezegd ten aanzien van de zorg om de staat van de natuur rondom de impact van Defensie. Wij vinden dat voldoende.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, ik wou een stemverklaring doen bij motie 445. Ondanks dat wij als linkse partij ook heel trots op Nederland zijn, zullen wij ertegen stemmen, omdat we vinden dat we het Nederlandse vlaggenprotocol goed moeten volgen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Anderen nog? Nee? Zullen we gaan stemmen? Dan gaan we er even voor zitten, hoor!

Achter mij is een plattegrond verschenen. We gaan beginnen met stemmen bij motie 436 'Juridische hulp moet niet afhangen van je postcode'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De stand is als volgt. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de VVD, de PVV en de Partij voor het Noorden. Dat leidt tot een stand van 25 stemmen voor en 15 stemmen tegen. Dus de motie is aangenomen.

Dat brengt ons bij de volgende motie; 'Een stageplek voor elke MBO-student', ook wel bekend als nummer 437. De stemming is geopend (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Dan zult u zich afvragen: hebben de hele Staten voor deze motie gestemd? Dat is niet het geval. Want de VVD heeft tegen gestemd en dus is deze motie met 39 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.

De volgend motie 438 'Verdieping in sociale veiligheid' is ingetrokken.

Dus dan zijn we bij motie 439 'Groningers moeten structureel kunnen meedoen'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. En tegen hebben gestemd de VVD, de PVV, het CDA en Forum voor Democratie. Hetgeen betekent dat de motie met 34 stemmen voor en 6 stemmen tegen is aangenomen.

Wij zijn toe aan motie 440 "Onderzoek beschikbaarheid, bereikbaarheid en regionale spreiding huisartsenzorg". (...) Wat? Zei ik iets verkeerd? Ik ben helemaal blind voor opgestoken handen, ik zit helemaal in de machine. Ja, dat is inderdaad iets waar ik aan moet wennen. Ja, en dan komt omdat u inderdaad nog in het systeem zit als Partij voor de Dieren, mevrouw Ten Hoeve. Dus

dank dat u mij corrigeert. We gaan dat gebrek in dit systeem herstellen. [Dat gebrek is in de uitslagen hierboven reeds verholpen.]

We waren bij motie 440. U kunt gaan stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Dus dat gaat goed. Voor hebben gestemd de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, de PVV, het CDA, Volt, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de VVD en de Partij voor het Noorden. Dat betekent 17 stemmen voor, 23 stemmen tegen en de motie is verworpen.

Dan zijn we bij motie 441 'Versterking operationele drinkwaterreserve Groningen'. De stemming is geopend. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, de PVV, Volt, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, het CDA en de Partij voor het Noorden. Hetgeen betekent 12 stemmen voor, 28 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Dat zijn er drie die zijn ingetrokken. Motie 442 'Zoals de boom valt, blijft hij liggen' is ingetrokken.

Motie 443 'Een volledig verhaal van de Wadden' is ingetrokken.

Motie 444 'Visser als kennispartners' is ingetrokken.

Dan zijn we bij motie 445 'Trots op Groningen en trots op Nederland'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor de motie hebben gestemd Groninger Belang, de PVV en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. En dat betekent dat de motie met 6 stemmen voor en 34 stemmen tegen is verworpen.

Dan zijn we bij motie 446 'Structurele waarborg voor de kwaliteit van de provinciale infrastructuur'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd Groninger Belang, de PVV en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 6 stemmen voor en 34 stemmen tegen is verworpen.

De volgende motie is 'Verdubbeling N46', met nummer 447. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd. Ik sluit de stemming en stelt vast dat de ChristenUnie, Groninger Belang, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie voor deze motie hebben gestemd. Tegen stemden de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 12 stemmen voor en 28 stemmen tegen is verworpen.

Motie 448 'Groningen van randregio naar frontregio' is ingetrokken.

Motie 449 'DelfSail verdient een vaste koers' is ingetrokken.

Dat brengt ons bij de volgende motie, namelijk 450 'Echte waardering voor de inzet van jongeren'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. En de uitslag is als volgt. De ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve hebben voor gesteld. De BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA en de Partij voor het Noorden hebben tegen gestemd. Dat leidt tot de uitslag: 10 stemmen voor, 30 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Motie 451 'Een ander perspectief' is ingetrokken.

Dan zijn we bij motie 452 'Dataport Groningen'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De uitslag is dat de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie voor hebben gestemd. GroenLinks, de SP, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve hebben tegen gestemd. En dat leidt tot 32 stemmen voor, 8 stemmen tegen. De motie is aangenomen.

Dan zijn we bij motie 453 'Jong geleerd...' (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De uitslag is als volgt. Voor hebben gestemd de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en de Partij voor het Noorden. En tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 9 stemmen voor en 31 stemmen tegen is verworpen.

Wij zijn bij motie 454 'Betrekt de Jongerenadviesraad bij de formatie'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en

Forum voor Democratie. Dat betekent dat met 9 stemmen voor en 31 stemmen tegen de motie is verworpen.

Dan motie 455 'Recreatieve ambities waarmaken'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat u allemaal hebt gestemd, de stemming is gesloten. Ik ga u de uitslag vertellen. Voor hebben gestemd de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de BBB, de PvdA, GroenLinks, de VVD en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 17 stemmen voor en 23 stemmen tegen is verworpen.

Motie 456 'Meer poen voor plezier' is ingetrokken.

Wij zijn bij motie 457 'Meer boa's en toezicht'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Ik kan me de emoties voorstellen, maar wilt u alstublieft het hoofd er even bij houden? Ik weet dat het warm is, maar... Ook de gedeputeerden: ik weet dat u niet mag stemmen, maar u mag ook niet heel hard converseren tijdens de stemming. De uitslag is als volgt. De SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, Volt en het lid Ten Hoeve hebben voor gestemd. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En dat betekent dat met 6 stemmen voor en 34 stemmen tegen de motie is verworpen.

Dan zijn we bij motie 458 'Woorden machtiger dan wapens'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor de motie hebben gestemd de SP, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En dat betekent dat de motie met 4 stemmen voor en 36 stemmen tegen is verworpen.

De volgende motie is motie 459 'Structurele informatievoorziening Oostpolder'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De uitslag van de stemming staat vast. Voor hebben gestemd de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie is aangenomen met 21 tegen 19 stemmen. Mag het iets rustiger? De voorzitter kan zich er zo niet op concentreren.

Motie 460 'Belofte maakt nog steeds schuld'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. [Geroffel op de tafeltjes.] U hoort het aan het getrommel: de motie is unaniem aanvaard.

Motie 461 'Democratie moet door' is aangehouden.

Dan zijn we bij motie 462 'Digitale autonomie'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, ik sluit de stemming. Voor hebben gestemd... Wat? Er wisselt nog iemand, nadat de stemming is gesloten? Oeh, net op tijd...! De Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve hebben voor gestemd. De BBB, Groninger Belang en de PVV hebben tegen gestemd. Dat betekent 24 stemmen voor, 16 stemmen tegen. De motie is aangenomen.

Motie 463 'Onafhankelijke ruilmeester' is aangehouden.

Motie 464 'Van kennis naar klei' is ingetrokken.

Dan zijn wij toe aan motie 465 'Laat PAS-melders niet alsnog omvallen'. (...) Er is gestemd door iedereen. De stemming is gesloten. De BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie stemden voor deze motie. Tegen stemden de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 38 stemmen voor en 2 stemmen tegen is aangenomen.

Motie 466 'Structurele waardering voor beeldbepalende evenementen' is ingetrokken.

En dan zijn wij toe aan motie nummer 467 'eX-odus'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd. Ik stel vast dat de stemming is gesloten en waag het niet om nog te wisselen...! Voor hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de SP, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV en Forum voor Democratie. Dat betekent dat er 20 stemmen voor zijn uitgebracht én 20 stemmen tegen. Dat betekent dat de stemmen staken. En dat betekent dat we in de eerstvolgende Statenvergadering over deze motie opnieuw zullen stemmen.

Dan zijn wij toe aan de motie 468 'Grenzen aan de draagkracht van Groningen'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De uitslag is dat de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie voor de motie hebben gestemd en dat de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de

Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve tegen hebben gestemd. Dat betekent dat 4 stemmen voor zijn uitgebracht en 36 stemmen tegen. De motie is verworpen.

We zijn toe aan motie 469 'Leefbaarheid Ommeland eerst'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd de SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat met 6 stemmen voor en 34 stemmen tegen de motie is verworpen.

Wij zijn toe aan motie 470 'Onderzoek kerntaken provincie Groningen'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor hebben gestemd Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen stemden de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat er 7 stemmen voor en 33 stemmen tegen zijn uitgebracht en dat de motie is verworpen.

Motie 471 'Nij Begun moet zichtbaar zijn' is ingetrokken.

Dan zijn we bij motie 472 'Stikstofplannen: vermijd funeste gevolgen' en u kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. De inhoud van die stemming is dat de BBB, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie voor hebben gestemd. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat de motie met 15 stemmen voor en 25 stemmen tegen is verworpen.

Dan zijn wij bij motie nummer 473 'Visser als kennispartners (2)'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor stemden de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen stemde de Partij van de Arbeid, GroenLinks de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat met 24 stemmen voor en 16 stemmen tegen de motie is aangenomen.

En dat brengt ons bij motie 474 'DelfSail verdient een vaste koers (2)'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Ik stel het volgende vast. De BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie stemden voor. Tegen stemden de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat met 38 stemmen voor en 2 stemmen tegen de motie is aangenomen.

Wij zijn toegekomen aan motie 475 'Een ander perspectief (2)'. U kunt stemmen. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Ik vertel u de volgende uitslag, Voor hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de VVD, de PVV en Forum voor Democratie. Voor hebben gestemd 36 leden, tegen hebben gestemd 4 leden en dat betekent dat de motie is aangenomen.

Dan ben ik toegekomen aan de laatste motie in de reeks, motie 476 'Meer poen voor plezier (2)'. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. En de uitslag is als volgt. Voor stemden de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen stemden de BBB, de Partij voor de Dieren, de PVV en Forum voor Democratie. En dat leidt tot de uitslag: 25 stemmen voor, 15 stemmen tegen. De motie is aangenomen.

Dames en heren, dan zij toe aan het Statenbesluit, het Statenvoorstel. Zijn er nog fracties die nog een stemverklaring willen afleggen bij het Statenvoorstel als geheel? Ik constateer dat dat niet het geval is.

Dan gaan we over tot stemming over het besluit bij het Statenvoorstel. Ik start de stemronde. (...) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. [Geroffel op de tafeltjes.] Ik stel met veel plezier vast dat de Perspectiefnota 2027 unaniem is aangenomen.

3. Sluiting

De VOORZITTER: Dan zijn wij bijna toe aan de sluiting. Maar als u het goed vindt, wil ik er nog een paar dingen bij zeggen.

Kwart voor acht: het valt nog mee. Ik dacht vanmorgen: het gaat echt met een rotvaart. En ik dacht ook: we hebben veel te veel spreektijd toegedeeld. Dacht u dat ook even? Het kan echt soberder.

Maar we hebben met de behandeling van vandaag er weer een politiek jaar op zitten. Er is natuurlijk de verdeling tussen besturen en controleren. Maar met de besluiten die hier worden genomen, heb ik ook wel het gevoel dat we in het afgelopen schooljaar, het afgelopen seizoen, Groningen met z'n allen hebben bestuurd en waarin we besluiten hebben genomen die vaak lang onderweg waren. Onderwerpen die we heel lang met ons mee hebben gedragen: denk aan de Omgevingsvisie waar inderdaad wel een amendement zorgde voor een substantiële vertraging. Wij hebben de Groningenwet gehad, Nij Begun.

We hebben een intensieve discussie met elkaar gehad over een onteigeningsbesluit en dat was heel beladen. Maar we hebben er een weloverwogen besluit over genomen. En we hebben ons voor de zoveelste keer, in de hoop dat ze daar eindelijk naar ons luisteren, ons uitgesproken tegen kerncentrales. En vandaag dus de Perspectiefnota. Kortom, we hebben de toekomst van Groningen flink op het tapijt gehad en met elkaar kunnen bespreken.

Dat hebben we ook hier en daar in flink wisselende samenstelling gedaan. GroenLinks was – ja, wat zal ik zeggen? – op zich al een fusiepartij, natuurlijk. Die komen voort uit de behoefte aan revolutie. Maar dit was ook bijna een totale vernieuwing: vier nieuwe Statenleden. Alleen Bas bleef en de rest is echt gloednieuw. De ChristenUnie kreeg in Antrude, die ook nog een nieuwe voornaam kreeg, Brinkman-Oudman, een opvolgster voor Frederic. En sinds vorige week, na een valse start, is Ard bij de PvdA-fractie aangetreden. Ik heb niet eens gevraagd hoe het ging met je rug ondertussen. Ja? Het is te hebben? Ook het lange zitten hier? Nou, dat hebben we met z'n allen voorkomen. Fijn dat Ard kon aanschuiven en geïnstalleerd kon worden, als opvolger van Richard. En Harmien van der Werff-Poort is weer fractievertegenwoordiger geworden voor de Partij voor het Noorden.

Er is veel gebeurd, er is ook veel gewerkt. Wij hebben heel veel uren vergaderd. Veel van dat werk komt uiteindelijk terecht in moties. Tot vanochtend waren er 23 aangenomen. Wij hebben de score flink vergroot door er zoniet nog 12 aan toe te voegen. De eerste motie van ons seizoen had als titel 'Eigen sturing op digitale initiatieven in de Oostpolder'. Vorige week namen we de motie 'Versterken democratie betrokkenheid Nij Begun' aan. En we zijn, vind ik, ook echt wel de vakantie met een knal ingestapt met 'Meer poen voor plezier (2)'. Dat is een mooie reeks die ook iets laat zien over de breedte van het werk van Staten, Digitale sturing in de Oostpolder, democratische betrokkenheid met alle ingewikkeldheden die het verlengd lokaal en provinciaal bestuur heeft met Nij Begun. En tot plezier: dus van heel concreet tot heel fundamenteel en alles wat ertussenin zit.

Dat is denk ik ook het mooie van het besturen van de provincie: dat je al die totaal ongelijksoortige dingen op je tafel krijgt.

Nou, nu al die verhalen, al die vergaderingen, stukken, moties amendementen, interrupties, stemmingen, stakende stemmen is het tijd voor vakantie. Tijd voor rust, voor afstand. Voor bezinning misschien – als u eraantoe bent, hè? Als u denkt: bezinning is eigenlijk niet nodig. doe dat vooral niet. Tijd voor je gezin, voor mensen van wie je houdt. Tijd om niet meteen een oordeel te hoeven hebben over dingen die aan je worden toegestuurd, omdat je er een oordeel bij moet hebben. Dus je wordt gekozen om te kiezen en dat is soms ook een ellende. Waarom zou je dat eigenlijk altijd moeten? Nou, omdat je gekozen bent. Maar deze vakantie hoeft dat niet. Tenzij je anders wilt, natuurlijk, om niet meteen schriftelijke vragen over wat je aan verontrustends tegenkomt. Het hoeft niet deze komende weken. Maar het mag wel. En misschien ook tijd om ergens onderweg te bedenken waar je na de zomer de accenten op wilt leggen. Ik raad u overigens allemaal aan om dat met gepaste traagheid te doen.

Maar na de zomer breekt een beetje de eindfase van deze bestuursperiode aan, deze Statenperiode. We hebben denk ik nog tot pakweg januari om gewoon echt inhoudelijk aan de bak te blijven gaan. Daarna komt u steeds meer in de verkiezingsstand. Mijn tip is, met het oog ook op het geheugen van veel kiezers, om het echte vuurwerk voor de laatste maand te bewaren en ondertussen gewoon door te gaan met het besturen van de provincie. Maar doet u daarmee wat u wilt. En alles natuurlijk met het oog op een nog beter, groter, mooier en sterker Groningen.

Ik geef u iets mee. Dat is een aardigheidje waar ik tegenaan liep omdat ik het in ontvangst mocht nemen. En ik vond het hartstikke leuk: een boek dat eigenlijk oproept tot actie in vakantietijd. Een boek dat is gevuld met mooi Groningen, met goed Groningen en ik verwacht ook met lekker Groningen. Dus als we dan toch de vrijetijdseconomie en de korte ketens in de landbouw een beetje willen stimuleren, waarom dan niet door onze eigen activiteiten? Vakantie in eigen land en vakantie in eigen provincie: het is echt een aanrader. Het is een boek vol met recepten en producten die in onze eigen provincie worden geteeld, gekweekt, gefokt, verbouwd. Dit alles om die veelbesproken korte ketens in de voedings- en landbouwsector zelf te ervaren.

Het boek is ook een praktische handreiking. Ik heb het woord 'handelingsverlegen' bij het in ontvangst nemen van het boek gebruikt. Dus als je denkt: dit boek bevat echt een heel praktische manier om het gewoon wel te doen en er dan van te genieten.

Dus ik wens jullie de komende weken smakelijke maaltijden, bij elkaar gescharreld overal op het Groninger land. Goede gesprekken aan tafel, want daar begint meestal de betere politiek mee. Samen eten, luisteren, tegenspreken, weer verder praten. En ik wil besluiten met een ode aan goed overleg in onzekere tijden. Een vakantiegedicht, zou je kunnen zeggen, maar ook een gedicht dat past bij het werk dat ons na de zomer weer wacht. Superchique en mooie ironie, omdat je ook in de politiek momenten ziet waarop iedereen rondom hetzelfde probleem staat. De hoofden gebogen en dat je denkt: wat nu?

Het gedicht heet *'Het kiezen van een ansichtkaart'* en het is van de onvolprezen Rutger Kopland – helaas een Drent, maar het voelt heel Gronings. En hij is inmiddels overleden, dus er komen niet meer gedichten van hem. Dan hier het gedicht:

*'Op de ansichtkaart staan een paar mannen
Ze spelen pétanque onder een plataan
Aan hun voeten de kogels die zij hebben gegooid
Ze hebben het spel stilgelegd en denken na*

*Ze staan in een kring met hun hoofden gebogen
Over wat daar ligt
Er ligt een probleem
Zo hebben de kogels nog nooit gelegen*

*Ik kan blijven kijken naar deze kaart
Het zal daar bijna avond zijn
De schaduwen zijn al lang*

*Het einde van een lange dag
En terwijl er daar niets beweegt
Groeit onzichtbaar langzaam een vraag
De vraag: wat nu?'*

Ik zou u deze kaart graag willen toesturen. Ik wens jullie een fijne vakantie! [Applaus.]
De vergadering is gesloten (19.56 uur).